

Turkish Journal of Diaspora Studies

ISSN: 2717-7408 (Print) e-ISSN: 2757-9247 (Online)
Journal homepage: tjds.org.tr

Irregular Migration as an Inevitable Way of Life? Participant-Observation from Europe

Mike Omilusi

To cite this article: Mike Omilusi (2022) Irregular Migration as an Inevitable Way of Life? Participant-Observation from Europe, Turkish Journal of Diaspora Studies, 2(2), 94-105, DOI: 10.52241/TJDS.2022.0042

To link to this article: <https://doi.org/10.52241/TJDS.2022.0042>

Submission Date: July 16, 2022 **Acceptance Date:** September 19, 2022

Article Type: Discussion

Licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).

Published online: 30 September 2022

Submit your article to this journal [↗](http://tjds.org.tr)

Full Terms & Conditions of access and use can be found at
tjds.org.tr

Irregular Migration as an Inevitable Way of Life? Participant-Observation from Europe

Mike Omilusi

Department of Political Science, Ekiti State University, Ado-Ekiti, Nigeria

Abstract

In the last decades, unabated cross-Mediterranean refugee flows from Africa have geometrically expanded, despite the closure of borders and the introduction of new regulations. The number of Africans waiting in Libyan slave camps, with determination to cross the Mediterranean Sea, understandably demonstrates the depressing reality in their home countries. The state of affairs in homeland countries that compels people to expose themselves to precarious migration journeys deserves academic interrogation. This article briefly explores the contextual conditions that inspire this form of migration, mainly from Africa to Europe and draws on sociological literature about irregular migration. This article also includes accounts from formal and informal interactions with African migrants. It concludes that scrambling for greener pastures in Europe could be drastically reduced if anti-poverty policies are established in Africa.

Keywords

Migration, Europe,
Africa, Refugee,
Mediterranean Sea

Introduction

This article's inquiry into the conditions of migrants from Africa is informed by my first trip to Europe in 2010. The reasons for African migrants' choice of some European countries (notably Greece, Malta, Italy, and Spain) for greener pastures and what inspires people to take such dangerous migration journeys to reach a destination inspired this research. My initial informal interactions with some of these migrants, including refugees and asylum seekers, in different locations was initially prompted by a sense of adventure and journalistic instinct, and later produced deep concern at some level. The need to fill gaps in extant literature became apparent considering that the relevance of immigration in the European context has increasingly developed over the last two decades.

Increased migration movements of people across international boundaries is a fundamental topic on policy agendas worldwide and one of the most visible manifestations of the globalization process over the last five decades, as more people seek opportunities across national borders. It has become an inevitable characteristic of all populations (Par-

CONTACT Mike Omilusi watermike2003@yahoo.co.uk

Submission Date: July 16, 2022; Acceptance Date: September 19, 2022; Article Type: Discussion

sons et al., 2007; UN, 2015) across the entire world, both in developed and developing regions. Thus, immigration, which was hitherto seen as temporary, is gradually becoming a permanent feature of the modern global system. Since 1970, the number of people living in a country other than where they were born has tripled (Edmond, 2020), and there seems to be no foreseeable decline in this trend, not in this century or in the next.

Within the context of irregular or forced migration, the fact remains is that no continent is immune to the problem of forced displacement in the 21st century. Still, the global distribution of refugees remains heavily skewed towards less wealthy regions. Today, there are an estimated 1 billion migrants in the world (WHO, 2020), compared to the early 1990s, when the number of international migrants, including economic migrants and refugees, living outside their citizenship countries was estimated at 100 million, or somewhat less than 2 percent of the world population (Castles and Miller, 1993). Today, from this number, an estimated 272 million are international migrants, making up about 3.5 percent of the global population (United Nations, 2019) with nearly two-thirds being labor migrants (IOM, 2020). Included in the current estimates, about 36 million Africans have migrated internationally, including within Africa. For instance, Africa has the fastest-growing number of immigrants in the United States. However, the general observation concerning migration movements is that as the number of international migrants increases, so too does the global scale of irregular migration (The Global Commission on International Migration, 2005). Drawing on sociological literature about irregular migration, and formal and informal interactions with African migrants, this article briefly explores the contextual conditions that inspire this form of migration, mainly from Africa to Europe.

A few weeks into the initial research, it became clear that Italy, Malta, and Greece, which traditionally were transit territories for refugees heading to Central and Northern Europe, were “increasingly becoming countries of settlement for forced migrants” (Hein, 2010). Thus, the unabated cross-Mediterranean refugee flows from Africa geometrically expanded, despite the closure of borders and the introduction of new regulations. Interestingly, the migrants’ desire to leave transit territories dwindled over time. For instance, in all the focus group discussions I later had with the migrants, nearly all participants had the notion of moving to another country when they first arrived in Malta. From their accounts, over seventy percent of those who reached the Islands in groups fifteen to twenty years ago, are still residing in the country. Many of them rhetorically asked where else they could go to start life afresh in another country.

Migration and Its Global Value: The African Dimension

Though the effectiveness of migration policies is contested across different regions, international migration, without necessarily underplaying its inherent problems, appears to be an integral part of national, regional, and global economic growth strategies, in both the

developing and developed countries. An understanding of the increasingly integrated and interdependent nature of the economic, social, and cultural components that have been established in the literature, should ordinarily provide leeway for an effective and credible migration governance framework.

A deep understanding of migration, based on research, and all its ramifications is an increasingly important priority, particularly considering that the Mediterranean Sea creates open access to irregular movements from Africa to Europe. It appears that refugees' and migrants' irregular status, judging from public and academic discourse, is largely determined by factors outside their control. In other words, irregular migration is an example of a complex issue that is influenced by different factors, including ongoing and protracted conflict, ecological disasters, political repression, and the search for better economic opportunities. Given this, thousands of Africans are motivated to flee the Continent. The United Nations Office on Drugs and Crime (2011) observes that detailed information gathered about the patterns and trends of irregular migration is not disaggregated according to land, sea, and air routes.

As revealed in recent studies, both regular and irregular migration occurring from Sub-Saharan Africa and the Maghreb Region to Europe has increased over the last decades. A similar inflow of people born in sub-Saharan Africa is also evident in the United States. For example, "more than half (51%) of sub-Saharan African migrants living in the U.S. as of 2017 were born in just four countries: Nigeria, Ethiopia, Ghana and Kenya" (Pew Research Center, 2018). However, one fundamental takeaway is that most Africans' cross-border movements, contrary to media coverage, occur within the Continent, reinforcing the peculiar trend of migratory patterns in Africa. An Afrobarometer survey (BBC News, 2019) reveals that 37 percent, more than one in three Africans, have considered moving abroad. Most prefer other countries within the Continent, but still others prefer Europe, Western Asia, or North America. In West Africa, for example, more than 70 percent of intra-African emigration was within the sub-region a decade ago (The World Bank, 2011).

In all, just 2.5 percent of Africans, or about 36 million people, live abroad, compared with a global average of about 3.4 percent (The Economist, 2020). In either case, push-pull factors have always been constant, necessitating people's movements as an inevitable way of life. This feeds into more general ideas conveyed by scholars and commentators that migration is "a highly diversified phenomenon that shows substantial variability across countries" (FAO, 2017) and thus, its complexities are becoming more apparent (IOM, 2020), as it has many different causes, depending on time and place.

Interestingly, despite restrictive immigration laws, international migration pressures continue to mount predominantly among citizens from economically less developed countries to more developed regions of the world, suggesting that people will only mig-

rate if they have the ambition and resources to make this happen. The UN Development Program (UNDP) report, *Scaling Fences: Voices of Irregular African Migrants to Europe*, interviewed 1,970 migrants from 39 African countries in 13 European nations, revealed that all of them “declared that they had arrived in Europe through irregular means and not for asylum or protection-related reasons” (UNDP, 2019). For some others, the motivation to capitalize on economic differences between their home and host countries or desire a more fulfilling way of life constantly precipitates their decision to migrate.

This partly lends credence to the concept of *lifestyle migration* as a form of migration in the contemporary world, suggesting that more people undertake an expensive journey for a better life and congenial environment elsewhere. Lifestyle migration according to Benson and O’Reilly (2009), indicates that there are forms of migration where considerations about lifestyle, deliberately intended in its sociological rendering, framed around consumption, and inferring existential and moral dimensions, are prioritized in migration decisions. Lifestyle in this rendering becomes a motivation and one explanation for why people want to move and what they expect from their migration. I do not foresee any break in this trend as long as there are uneven developments or wide disparities in socio-economic circumstances, personal ambitions, and aspirations. Personal aspirations play an important role in decisions to remain in one’s place of birth or move, within the country of origin or abroad, although there is often a gap between a person’s wishes and their concrete actions. As the coronavirus pandemic ravaged the world and as countries closed borders to curb its spread, migrants and people on the move paid a high price to reach their destinations. For instance, in a bid to save migrants at risk of dying at sea, a German non-governmental organization, Sea-Eye, saved 150 people from small boats in distress off the Libyan coast (Daily Sabah, 2020) with ships bringing new arrivals every day.

Though the focus of my study in Europe was on irregular migrants (*irregularity does not refer to the individuals but their migratory status at a certain point in time*), particularly on the Maltese Islands, it should be noted that most Africans migrate out of the continent in possession of valid passports, visas, and other travel documentation. The reality, however, for many Africans is that travel and migration to such countries as those in Europe or Northern America are hampered by “a pricey and opaque visa application process that offers little guarantee of success” (Thomas-Johnson, 2020) and have limited options in terms of the number of countries they can access.

Migrants’ Motivations: No Region is Left Out

As a surge of migrants is experienced by nations worldwide, many population relocation questions are critical. The factors that motivate mostly youthful Africans to leave for Europe, the choice of location for migration as pre-determined destination or choice

based on circumstances, and the reason migrants resort to smugglers and embark on the costliest and dangerous journey, risking death at sea or forced return on arrival are relevant areas for academic research. The opportunities, challenges, and experiences faced on arrival in Europe, and the ways that host-state economic realities and refugee security interact with the wider dynamics of irregular migration emphasize the need for a multi-dimensional approach for understanding this phenomenon.

Underlying some of the most prominent theories and models of international migration (Massey et al., 1993) is the *push-pull model*. Lee's (1966) push-pull model is one of the most widely known migration theories. In this model, different push and pull factors dictate the act of migration. Factors associated with the area of origin push the migrant, whereas factors related to the destination country pull the migrant and intervening events, and personal characteristics interfere with these gravities (p. 49-50). Consequently, most sociologists and scholars of transnational migration have attributed the surge in transnational migration to push and pull factors. Although this model was developed with economic migration in mind and has its limitations, it offers important insights for forced migration research. Among the push factors that drive migrants away from their origin countries are socio-economic issues such as unemployment, overpopulation, war, and other human-made and natural disasters. Similarly, some of the pull factors that attract migrants into the receiving countries include the availability of job opportunities, higher wages, the higher standards of living, and social security, as well as other factors (Nwalutu, 2016).

It suffices to say that people's movement across cultural and national boundaries is usually motivated by a search for better social and economic conditions, peace, and freedom. For Africa over the years, armed conflict, insecurity, environmental degradation, and deteriorating political, socio-economic, and environmental conditions have been significant root causes of mass migration (African Union, 2018). Refugees or migrants do not travel aimlessly, nor are they satisfied with merely arriving at the European Union's safe borders. According to Katz et al. (2016), refugee networks and family migration are influential factors within migration, because they allow information on countries of transit and arrival, and their rules regarding asylum and welfare to be shared. Family members abroad also act as trusted sources of information. Needless to say, that information travels fast through online news, social media, and mobile communications. The trends and characteristics of irregular migration vary, mainly in terms of the individuals concerned and their irregular entry and residence patterns.

Some other known pull factors include family and community ties, histories of colonial relations between sending and host country, and general imagining of a host country being safe, peaceful, and the rule of law upheld, irrespective of actual policies (Mayblin, 2019). Millions of sub-Saharan Africans are commonly believed to be waiting in North

Africa to cross into Europe. These migrants, according to Yassine (2006), “are commonly seen as economic migrants although perhaps masquerading as refugees.” Many of my respondents, about 61 percent, revealed that they were very satisfied with their present jobs in Malta compared to their countries of origin and were not considering any form of return. The difference between voluntary and involuntary population movements is that the latter is caused by push factors, while the former is due to pull factors.

Europe has always been a continent of immigration and emigration, having poverty, persecution, wars, industrialization, and economic growth as push and pull factors. In other words, this migration phenomenon is mainly triggered either by a well-founded fear of persecution due to race, religion, nationality, political opinion, membership in a particular social group, or because of some natural disaster. Many others leave their homes because of indiscriminate violence, climate change, or food insecurity. For many of the boat-migrants arriving in Europe, these factors have always been indicated in their decision to leave countries of origin, even when an investigation reveals otherwise. Overall, as succinctly captured by Yayboke (2020), “irregular migration exists because there are not enough opportunities for safety and prosperity at home and too few regular means through which to remedy that lack of opportunities.” Push-pull factors give insight in to what draws people to take such a dangerous migration journey to reach a destination.

For those who were trafficked or smuggled into Europe, the stories are often very disturbing. My research in Italy’s Sicily Island in April 2019 revealed much of this. For instance, “more Nigerian migrants arrive in Italy than from any other country, usually recruited from rural, poorly educated and impoverished segments of Nigerian society” (Omilusi, 2019, p. 113). Women often casually engage in sex work as they roam the countryside and surrounding highways to earn money, and risk physical abuse and disease in the process. Other migrants and refugees, especially men with limited work opportunities, are often engaged as agricultural workers and are paid as little as €15 for a 12 to 18-hour day for hard labor in very poor conditions (Agius, 2015).

Interestingly, for trafficked women and girls who want to escape life on the streets, the Italian government once tripled its funding from 8 million euros in 2015 to 22.5 million in 2017 to help them (Associated Press, 2018). Also, Italian law provides for immediate protection—and a permit to live in the country—for any sex trafficking victim who presses charges against members of the criminal organization. But for Bridget (a pseudonym), who I met at the Palermo train station, relocating to another region of the country may be an alternative. Like several others, she was duped into believing she would find good jobs in Europe. For three years, nothing meaningful came out of their existence as they got confined in private homes owned by the Nigerian madams and gangsters in Palermo. At 23, that is, six years after she left Nigeria, and less than three years she arrived in Palermo,

it is obvious that her vulnerability to the traffickers' lies and blackmail could be partly premised on age.

The number of Africans waiting in Libyan slave camps with a determination to cross the Mediterranean Sea demonstrates the depressing reality in their home countries. In many of the refugee camps, arrival centers, and post-camp communities I visited, apart from conflict-driven nationals of Sudan, Somalia, Libya, Ethiopia and Eritrea, Nigerians were always seen in large numbers, and claimed to have fled the Boko Haram ravaged north-eastern region of the country. Curiously, one could hardly identify an indigenous/typical Hausa-Fulani man or woman from the northern region among them, suggesting that many are in search of an end to unfulfilled dreams, rather than fleeing from terrorism (Omilusi, 2019). Many of them initially did not see any purpose for my research from far away Nigeria and I doubt if they eventually did anyway. In fact, they wondered why "our brother" was wasting his precious time. They were obviously not interested in which academic concept of asylum seekers, refugees or economic migrants best described their status. Obviously, there were other pressing issues, more worrisome than conceptualization.

Migration has been a constant and influential feature of human history and has never been a one-way process, as return migration to countries of origin, though very limited, also takes place. While some migrants come with specific plans for a temporary stay, some migrate to settle definitively, and others return to their countries of origin after period of time when their plans and dreams are not realized or after a stay abroad for a fairly long period of time.

Changes in migration policy typically facilitate the entry of particular origin groups and simultaneously restrict the entry of other groups. Migratory movements also occur from developed countries to other regions, either to economically less developed or equally developed, as there are different motives behind every cross-border movement. For instance, workers across Europe and Central Asia have capitalized on employment opportunities across borders during the past few decades, a situation facilitated by regional economic integration (World Bank, 2019). Like the United Kingdom, some countries are both immigration and emigration countries. In 2015, the UK had 8.4 million immigrants and 4.7 million emigrants (Pison, 2019). While irregular migration is far more prevalent in parts of the Americas and Africa, many migrants move on the basis of temporary labor contracts in Asia. Africa hosts about 2.3 million temporary or permanent immigrants from outside Africa, mostly from Asia and Europe (European Union, 2018). It goes without saying that movement from developing to developed countries has been the fastest-growing type of migration, having almost two-thirds of the world's international migrants in this category.

A Blessing in Disguise?

Though much has been written about the effects of *brain drain* such migration inflows from Africa, for instance, can have on countries of origin, but “technological progress has made it easier for migrants to stay in touch with the country they left behind and to contribute to its social and economic development” ([The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, 2011](#)). Brain drain is considered a loss of skilled workers through emigration and has long been the subject of policy debate and development research, and it has received significant attention in the media ([Minter, 2011](#)). The migration of health workers is particularly visible, with large numbers of foreign doctors and nurses working in developed countries, while health crises grip African and other developing countries. If well-governed, migration can have immense mutual benefits because it is part of countries’ development. Indeed, it is a fundamental component of structural transformation in developing countries. Given the fact that some countries are better placed than others to establish dynamic and competitive economies due to different factors, such as history, natural resources, social traditions and geographical location, it presupposes that some countries do not have the same potential for development. As such, migration might be tilted more towards some countries than others.

Notwithstanding these factors, both destination countries and countries of origin have derivable benefits. It can be in form of remittances¹ to countries of origin or as often the case, migrants’ contributions to prosperity in destination countries, as they continually deliver economic benefits. For instance, “overwhelmingly, evidence shows that African immigrants make a significant, positive economic contribution to the U.S. economy, contributing more than \$10.1 billion in federal taxes, \$4.7 billion in state and local taxes, and most importantly, having significant economic clout to the point of \$40.3 billion in spending power” ([Simmons, 2018](#)).

In 2017, according to figures from the African Institute for Remittances, Africans in the diaspora transferred more than \$65 billion in funds to their countries of origin, more than double the official development assistance received by the continent in the same year, which amounted to \$29 billion. With nearly \$24.3 billion received in 2018, Nigeria ranks first among African countries that receive the most funding from their Diasporas ([Diallo, 2019](#)). Generally, the recipients are among the poorest members of society and thus, remittances are linked with even greater increases in life satisfaction. According to the World Bank ([2019](#)), the constant increase in remittances received by sub-Saharan Africa since 2016, “can be explained by the solid economic conditions in high-income countries where many migrants from the region work.” Above all, migrants take new

¹ Remittances are financial or in-kind transfers made by migrants directly to families or communities in their countries of origin. Since the mid-1990s, remittances have greatly surpassed official development assistance levels (See World Bank, 2019), defined as government aid designed to promote the economic development and welfare of developing countries.

skills, experiences and contacts with them when they go back to their own country, whether on a temporary or long-term basis. These are unarguably vital assets in a global economy that is increasingly knowledge-based. Though more development might translate to more migration in poor countries, Africa cannot afford to lag behind in development indices that shape global relations.

Conclusion: Managing Migratory Movements

When migrants have affirmed the inevitability of migration from one continent to another, they need assistance with integration in their destination countries. This includes awareness of their rights and responsibilities, which cannot be taken for granted. Recognizing migrants' true value and building their sense of belonging in host countries is central to holistic integration. While states actively cooperate in stemming irregular migration, they should also ensure that their efforts do not jeopardize human rights, including refugees' right to seek asylum. Support for voluntary return and sustainable reintegration of returning migrants includes circular migration schemes, informing migrants abroad of the labor market situation in their home countries and their return possibilities, returning migrant worker training programs, social security benefits transfers, and encouraging entrepreneurship.

This research finds that the number of refugees coming to Europe may be more likely to go down if focus is placed on creating socio-economic anchors in origin countries, rather than deterrence and building walls (Betts, 2018). For African governments, this includes developing effective mechanisms and concrete initiatives to prevent and combat irregular migration and human trafficking, including actions to raise public awareness (European Commission, 2015). Kwemo (2017) suggests that African governments need to scale up policies that spur democracy, creating the enabling environment to build prosperity in Africa through concrete priorities, such as job creation, regional integration, and economic engagement.

More people are on the move now than ever before, and migration flows will likely increase substantially over the next few decades. As migrants continue to move across the world's borders, it should be emphasized that only 10 percent of the world's international migrants are refugees and asylum seekers, an indication that the other 90 percent, who are often economic migrants, move across borders voluntarily. In an increasingly globalized and interconnected world, the powerful demographic, economic, cultural, and socio-political forces that continually drive international migration flows require further interrogation and mutual understanding among states and other stakeholders. Today, there is a growing acceptance that migration is no longer seen as negative for development. This is an indication that more favorable policy decisions at national and regional levels may be implemented, and it reduces negative perceptions that could dominate future discourse on the subject.

Orcid

Mike Omilusi <https://orcid.org/0000-0002-7201-9099>

References

- African Union (2018). *The Revised Migration Policy Framework for Africa and Plan of Action (2018 – 2027)*. https://au.int/sites/default/files/newsevents/workingdocuments/32718-wd-english_revised_au_migration_policy_framework_for_africa.pdf
- Agius, Connie (2015, October 06). How organised crime profits from Italy's immigration boom. *Australian Broadcasting Corporation*. <https://www.abc.net.au/news/2015-10-06/agus-migrants-and-organised-crime/6829714>
- BBC News (2019, March 29). African Migration: Five things we've learnt. <https://www.bbc.com/news/world-africa-47705944>
- Benson, Michaela and O'Reilly, Karen (2009). Lifestyle Migration: Escaping to the Good Life? In Michaela Benson and Karen O'Reilly (eds.), *Lifestyle Migration: Expectations, Aspirations, and Experiences* (pp. 1-14). Farnham, Ashgate.
- Betts, Alexander (2018, June 26). What Europe could learn from the way Africa treats refugees. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/jun/26/europe-learn-africa-refugees-solutions>
- Castles, S. and Miller, M.J. (1993). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Basingstoke: Macmillan.
- Daily Sabah (2020, April 07). NGO rescue ship seeks safe port for 150 migrants amid virus pandemic. <https://www.dailysabah.com/world/europe/ngo-rescue-ship-seeks-safe-port-for-150-migrants-amid-virus-pandemic>
- Diallo, Boubacar (2019, July 24). The under-exploited potential of Africans in the diaspora. *AfrikaTech*. <https://www.afrikatech.com/economy/the-under-exploited-potential-of-africans-in-the-diaspora/>
- Edmond, Charlotte (2020). Global migration, by the numbers: who migrates, where they go and why. *World Economic Forum*. <https://www.weforum.org/agenda/2020/01/iom-global-migration-report-international-migrants-2020/>
- European Commission (2015). The European Union's cooperation with Africa on migration. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/MEMO_15_4832
- Hein, C. (Ed.) (2010). *Rifugiati. Vent'anni di storia del diritto di asilo in Italia*. Rome, Italy: Donzelli Editore
- International Organization for Migration [IOM] (2020). *World Migration Report 2020*. https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf
- Katz, Bruce., Luise Noring, and Nantke Garrelts (2016). *Cities and Refugees—The German Experience* [discussion paper]. Brookings Institution Forum "Cities and refugees: The European response. United Nations General Assembly 2016, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/09/cs_20160920_citiesrefugees_germanexperience.pdf
- Kwemo Angelle B. (2017, April 20). *Africa in Focus Making Africa Great Again: Reducing aid dependency*. Brookings. <https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2017/04/20/making-africa-great-again-reducing-aid-dependency/>
- Lee, E.S. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3(1), pp. 47-57. <http://dx.doi.org/10.2307/2060063>

- Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., and Taylor, J.E. (1993). Theories of international migration: A Review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431–466. <http://www.jstor.org/stable/2938462>
- Mayblin, Lucy (2019, March 15). *Op-ed: Pull Factors – The Myth That Never Dies...* ECRE Weekly Bulletin. <https://ecre.org/op-ed-pull-factors-the-myth-that-never-dies/>
- Minter, William (2011). African Migration, Global Inequalities, and Human Rights: Connecting the Dots. *Africa Focus*. <http://www.africafocus.org/editor/nai-migration.php>
- Nwalutu, Michael Onyedika (2016). *From Africa to Europe, youth and transnational migration: Examining the lived experiences of Nigerian migrant youth in Malta*. [Doctoral thesis, OISE University of Toronto]. <https://tspace.library.utoronto.ca/handle/1807/73128>
- Omilusi, M. (2019). A Researcher’s Visit to Italy: Human trafficking and the Nigerian-Sicilian Mafias. *African Sociological Review / Revue Africaine De Sociologie*, 23(1), 110-122. Retrieved September 27. <https://www.jstor.org/stable/26730291>
- Pew Research Center (2018). At Least a Million Sub-Saharan Africans Moved to Europe Since 2010. <http://www.pewglobal.org/2018/03/22/at-least-a-million-sub-saharan-africans-moved-to-europe-since-2010/>
- Ratha, D., Mohapatra, S., Özden, Ç., Plaza, S., Shaw, W. and Shimeles, A. (2011). *Leveraging Migration for Africa: Remittances, Skills, and Investments*. The World Bank.
- Simmons, Ann M. (2018, January 12). African immigrants are more educated than most — including people born in U.S. *Los Angeles Times*. <https://www.latimes.com/world/africa/la-fg-global-african-immigrants-explainer-20180112-story.html>
- The Economist (2020, March 26). Migration is helping Africa in many ways. <https://www.economist.com/special-report/2020/03/26/migration-is-helping-africa-in-many-ways>
- The Global Commission on International Migration (2005). *Migration in an interconnected world: New directions for action*. Report of the Global Commission On International Migration. https://www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/policy_and_research/gcim/GCIM_Report_Complete.pdf
- Thomas, Trisha. (2018, March 7). *Italy stems immigration, short on aiding indebted sex slaves*. Associated Press. <https://apnews.com/article/immigration-ap-top-news-rome-international-news-north-africa-df4b0f007cd7475e90754e99189f5572>
- Thomas-Johnson, Amandla (2020, March 15). Coronavirus: Africans accuse Europeans of ‘coronising’ continent. *Middle East Eye*. <https://www.middleeasteye.net/news/coronavirus-africans-accuse-europeans-coronising-continent>
- United Nations Human Rights Council (2015). *Report by the Special Rapporteur on the human rights of migrants*. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/G1509673.pdf>
- United Nations Development Program [UNDP] (2019). *Scaling Fences: Voices of Irregular African Migrants to Europe*. <https://www.undp.org/content/dam/rba/docs/Reports/UNDP-Scaling-Fences-EN-2019.pdf>
- United Nations Office on Drugs and Crime (2011). *Human Trafficking: An Overview*. <https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2008/HumanTrafficking-AnOverview.pdf>
- World Bank (2019, May 31). *Migration in Europe and Central Asia – Creating Opportunities for People*. <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2019/05/31/migration-europe-and-central-asia-creating-opportunities-for-people>
- Yassine A-Q. in cited UNHCR. (2006). Reflections on the fortress. *Al Ahram Weekly* <https://www.unhcr.org>

org/49e479ca0.pdf

Yayboke, Erol (2020, March 25). Five Ways COVID-19 Is Changing Global Migration. *Center for Strategic and International Studies*. <https://www.csis.org/analysis/five-ways-covid-19-changing-global-migration>

Turkish Journal of Diaspora Studies

ISSN: 2717-7408 (Print) e-ISSN: 2757-9247 (Online)
Journal homepage: tjds.org.tr

Emerging Cross-Cultural Marriage Between Indonesian Brides and Turkish Grooms

Siska Pratiwi & Daffa Ramadhani Yanuar

To cite this article: Siska Pratiwi & Daffa Ramadhani Yanuar (2022) Emerging Cross-Cultural Marriage Between Indonesian Brides and Turkish Grooms, Turkish Journal of Diaspora Studies, 2(2), 106-123, DOI: 10.52241/TJDS.2022.0043

To link to this article: <https://doi.org/10.52241/TJDS.2022.0043>

Submission Date: August 15, 2022 **Acceptance Date:** September 20, 2022

Article Type: Research Article

Licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).

Published online: 30 September 2022

Submit your article to this journal [↗](http://tjds.org.tr)

Full Terms & Conditions of access and use can be found at
tjds.org.tr

Emerging Cross-Cultural Marriage Between Indonesian Brides and Turkish Grooms

Siska Pratiwi^a & Daffa Ramadhani Yanuar^b

^aBolu Abant İzzet Baysal University, Bolu, Türkiye; ^bDepartment of Journalism, Mersin University, Mersin, Türkiye

Abstract

Marriage migration is a phenomenon that has been increasing recently. This includes cross-cultural marriages between Indonesian brides and Turkish grooms. This study aims to prove how the marriage migration phenomenon results in increasing cross-cultural marriages. Using quantitative demographic data collected from the Embassy of the Republic of Indonesia in Türkiye, this study explores the patterns of cross-cultural marriages between Indonesian brides and Turkish grooms with descriptive methods. In 2022, data shows that out of 87 cross-cultural marriages, 82 Indonesian brides were the leading actors in marriage migration and settled in Türkiye with their husbands. This study aims to give an early understanding of factors that encourage Indonesian brides to marry Turkish grooms and migrate from their host country. This study also examines how the potential cross-cultural couple meets for the first time. Additionally, it examines Indonesian brides educational background and the Turkish language proficiency of brides who decide to migrate, including how these factors might affect their marriage. This study's results provide details about the cross-cultural marriage landscape between Indonesia and Türkiye.

Keywords

Marriage Migration,
Cross-Cultural
Marriage, Indonesia,
Turkey, Social Media

Introduction

It is undeniable that the phenomenon of human mobilization is currently increasing rapidly. People with different backgrounds move from one place to another for a better quality of life. Migration can be seen as a matter of monetary, political, or social deprivation, and can be a brief or long-term response to opportunity or chance. Marriage migration is much more than a social phenomenon. It has become one of Asia's notable migratory patterns and trends (Wilson, 1988, p. 117). Globalization generates and widens the economic gap between developed and developing countries and marriage migration

is an outcome of this. Increasing global economic disparities encourage and exacerbate marriage migration movement, motivation, and direction. In addition, growing global financial distinction encourages and intensifies the motivation of and course for the marriage migration flow. Men from wealthier countries attempt to lure women from poorer countries by making use of their better socio-economic status, whereas women from poorer countries intend to enhance their socio-economic stabilities and seek better lives by marrying men from wealthier countries ([United Nations Population Fund, 2006, p. 25](#)). One of these factors is seen in the movement of marriage migration between Indonesian brides who leave their home countries to marry Turkish men.

The factors that encourage Indonesian women to marry Turkish men and migrate are socio-cultural because Indonesia and Türkiye are considered to Muslim countries. Similar and comparable characteristics can be seen in Turkish men's desire to marry Indonesian women and vice versa. Turkish men believe that they will have a crucial role inside the family circle as husbands and spiritual leaders because they follow the same faith. In return, they expect their spouses to emerge as conventional wives, who manage the home and contend with the children. Many American, Australian, and European husbands report that they entered correspondence marriages because of the perception that Asian women embrace more traditional (feminine and maternal) values than western women ([Cahill, 1990](#); [Constable, 2003a](#)).

We can see that social media plays a vital role in a cross-cultural marriage. Many couples meet on social media and eventually get married. As of January 2022, there were 202.6 million internet users in Indonesia and there were 69.95 million internet users in Türkiye. However, issues relating to the COVID-19 pandemic continue to impact research into internet adoption, so actual internet user figures may be higher than these published numbers suggest. Facebook is one of the well-known social networks that brides and grooms use to find relationships. Data published in Meta's advertising resources indicates that Facebook had 129.9 million users in Indonesia and 34.40 million in Türkiye in early 2022 ([Datareportal, 2022](#)). The other way of meeting is personal references from family and close friends of Turkish men married to Indonesian women.

For a few, migration is a planned and anticipated occasion on the lifestyle path. However, for others, it can be a drastic step into unforeseen adverse conditions. Marriage across national boundaries usually entails changes in, or the prospect of changes in, one spouse's legal status and the physical movement of one spouse across borders ([Watts, 1983](#); [Fan and Huang, 1998](#)). When migrating, these brides need to learn and adapt to new environments, such as culture and language. Indonesian brides must learn Turkish to establish relationships with their grooms' families and for daily communication. Lack of language skills can lead to difficulties adapting, as well as discrimination and exclusion in host countries. The fracture, separation, and loss that is part of every migration impacts the

mental health of all immigrants, but women experience this differently than men. Rogler et al. (1987) state that migration causes deep and lasting stress resulting from difficulties encountered in entering a new economic system, a new culture, and in changing personal ties. Vega et al. (1987) and Rumbaut (1989) add the circumstances of leaving the country of origin and the trauma of the passage itself. This stress is reflected as mental anxiety or depression in immigrants. Between the stress of migration and the suffering experienced by immigrants, life changes, including coping styles and social support networks, shape immigrant adjustment. In a study about Mexican immigrant women, V. Nelly Salgado de Snyder (1987) revealed a fear of acculturative stress that shows that much higher stress levels were experienced by women than by men.

Migration flows out of Indonesia are not a new phenomenon for Indonesians. Currently, Indonesia's foreign minister, Retno LP Marsudi, said the number of citizens abroad is about 2.7 million, or 1.86% of the total population (UGM, 2015). A study in 2016 showed that the estimated size of the Indonesian diaspora ranged from 2.9 million to 8 million, and the increase is trending (Muhidin and Utomo, 2016). Diaspora, in this case can be defined as The First Indonesian Diaspora Congress (CID 1) in the United States in 2012 declared; it consists of Indonesian citizens, citizens of other nations, and of Indonesian descent (Muhidin and Utomo, 2016). Marriage migrants also play a part in becoming the Indonesian diaspora. For example, in Australia, 63,159 people, or 0.3% of the total population of 21 million citizens, are Indonesian Diaspora. Furthermore, according to Graeme Hugo, more Indonesian citizens are migrating and marrying Australian citizens (Wijaya, 2013). According to Lalu Muhammad Iqbal, the current Indonesian Ambassador to Türkiye, there are around 7,000 Indonesian living in Türkiye. The number doubled from three years ago. About 1,500 to 3,000 are students, while the rest are migrant laborers who work as spa therapists, mostly from Bali, and Indonesians who are married to Turkish citizens (Anadolu Agency, 2019 and 2022).

The most recent studies in Türkiye in the field of cross-cultural marriage are mainly focused on the marriage phenomenon between Turkish grooms and Russian brides that mostly take place in Antalya (Deniz and Özgür 2010, 2013). The study suggest Russian women generally meet their husband when they visit Antalya on holiday or when they come for short-term work. Russian women's main motivation is to seek a better life. Most of them are highly educated with professional skills and have a natural flair for learning Turkish (Deniz and Özgür 2010, 2013). Thus, while cross-cultural marriage is a common practice in Indonesia and currently can be found in many countries worldwide, a study or research on cross-cultural marriage according to Romano (2008, p. 10) is still rarely found. Studies about marriage migration between Indonesian women and Turkish men are still inadequate and have received little or no attention.

In this study, we describe the emergence of the marriage migration phenomenon

between Indonesian brides and Turkish grooms, starting from how the brides and grooms meet and decide to get married. First, this study describes the supporting factors that encourage Indonesian brides to migrate and settle down with Turkish grooms. We also analyze early signs of possible issues that might cause challenges in cross-cultural marriages. These challenges arise in the form of cultural or language barriers that can cause culture shock and stress to the individuals who migrate for marriage. Based on data obtained from the Indonesian Embassy for Türkiye in Ankara, in 2022, cross-cultural marriages between Indonesian women who married Turkish men had the highest reported percentage (82.65%). With the high percentage of Indonesian women who migrate to marry Turkish men, we observe the outer pattern of the individuals in cross-cultural marriages who decide to migrate and leave their origin country to settle in Türkiye.

Conceptual Approach

There is more than one terminology to define a cross-cultural marriage and according to Falicov (1986), the term culture in marriage is a fluid and wide concept. It could mean differences in religion, ethnic, social status, nationality, or race. In addition to cross-cultural migration, some experts define the phenomenon with terms close to their field of expertise. For example, Romano (2008, p. 1), an expert in communication studies, called the phenomenon inter-cultural marriage. Other terms that can be used are international marriage, inter-ethnic marriage, inter-cultural relationship, or inter-marriage. But for Falicov (1986, p. 429) the term inter-cultural marriage is the same as inter-marriage and cross-cultural marriage, indicating that the three terms carry the same meaning. Gudykunst (1994) defined cross-cultural marriage as the marriage between two individuals with different cultural and ethnic backgrounds. Stam (2011) describes marriage migration as a form of migration, defining it as migration to join a spouse in another area within a country and international marriages in another country, usually at or soon after marriage.

Supporting the theory that cross-cultural marriage is related to socio-cultural factors, the American Psychological Association explains that a socio-cultural perspective is any viewpoint or approach to health, mental health, history, politics, economics, or any other area of human experience that emphasizes the environmental factors of society, culture, and social interaction. Socio-cultural theory stresses the role that social interaction plays in psychological development. It suggests that human learning is essentially a social process and that our cognitive functions are formed based on our interactions with those around us who are more skilled (American Psychological Association, n.d). Türkiye is known to have a highly visible cultural diplomacy toward Indonesia. With Türkiye's soft power projection, along with the fact that Indonesia is one of the largest Muslim populations in Türkiye. Additionally, Türkiye is a country that has a high population of Muslims, which is one of the catalysts for Indonesian people to be attracted to accessing

further information about Türkiye. This is especially true for the adult female Indonesian population and Turkish men, giving them to opportunity to engage with each other, even having further personal relationships up to marriage. The relationship between religion and marriage has received attention, not only in Indonesia and Türkiye, but also in various countries around the world (Bossard and Boll, 1957; Yinger, 1968; Lehrer, 1998; Tarakeshwar and Pargament, 2001; Kalmijn and Tubergen, 2010; Webb et al., 2010). So even today, religion is still one of the critical specifications for many people in determining their life partner. In studies about the connection between faith and marriage, the relationship between religion and marriage has multi-faceted nature (Marks, 2004). It has been investigated through various dimensions, such as satisfaction in marriage, continuation of the marriage, dealing with problems in marriage, and other aspects of marriage, such as ethnicity, age, children, and religiousness, since “religion-family links may also vary according to ethnicity, socio-economic status, age, religious tradition, and other facets of social location” (Mahoney, 2010, p. 823). For instance, Brown et al. (2008) discovered that religion affected the duration of marriage with respect to gender and race. Later, they found that religious practices reduce the rate of divorce, especially for women. Finally, Dollahite and Marks (2009) connected religious context and marriage outcomes. They concluded that married couples followed religious rules because they believed these rules could positively affect their marriages.

Focusing on both the causes and consequences of a female-dominated flow of migration, Hsia Diner (1983) studied Irish immigrant women in the nineteenth century. Irish migration was pushed by conditions that prevailed throughout much of Europe at that time, including poverty, landlessness, and the social and economic dislocations that accompanied the transition from an agrarian feudal society to an industrial capital society (cf Bodnar, 1985). Even though women in marriage migration have reported a variety of reasons for crossing borders to find a husband, such as a sense of adventure, a desire to travel abroad, and experience a different world, the experience of significant failures (in romantic relationships or careers), freedom from hardships and family pressure, and love (Kojima, 2001; Mix and Piper, 2003; Nakamatsu, 2003), many academics and social commentators suggest an economic explanation. Women from developing nations desire spouses from developed nations who can offer them financial stability and assist them in supporting their family in their home country. Socio-economic aspects are the second factor we use to determine the pattern of cross-cultural marriage between Indonesian women and Turkish men.

Cross-cultural communication occurs when a person from one culture sends a message to a person from another culture. Cross-cultural miscommunication occurs when the person from the second culture does not receive the sender’s intended message. The greater the differences between the sender’s and the receiver’s cultures, the greater the chance for cross-cultural miscommunication (Adler, 1991). Sometimes there are faults or

obstacles in the communication system, which may prevent the message from reaching the intended receiver or its destination. Language barriers generally arise in three areas: how a message is originated and sent by a sender, environmental interruptions, and how it is to build relationships with others. They can cause misunderstandings that lead to conflict, frustration, offense, violence, hurt feelings, and wasting time, effort, money, and lives of the people (I.A.S Buarqoub, 2019).

While conflict within intimate inter-cultural relationships may be due to personality differences or situational factors (Garcia, 2006), inter-cultural conflict most often occurs because individuals hold diverse values and objectives and utilize distinctly different conflict and communication styles (Oetzel, Dhar, and Kirschbaum, 2007). In cross-cultural marriage, the partnership possesses its own unique dynamics and challenges. Research has further exposed the complexity of cross-cultural marriages, as the partners in such marriages are each “equipped with a different set of rules; different values, habits, and viewpoints, different ways of relating to one another, and different ways of resolving their differences” (Cools, 2006). As the tension between acculturation and deculturation continues, stress increases. This naturally occurs as individuals deal with necessity for change and the struggle to give up old values. It is an internal conflict that sometimes is evidenced by “uncertainty, confusion, and anxiety” (Kim, 2008). This anxiety can also lead to a lack of understanding between partners. Language barriers arise in these couples due to the Indonesian wife’s inability to communicate in Turkish and the Turkish husband’s inability to communicate in Indonesian. The conditions could be different if these couples can speak another foreign language, such as English. Based on English Proficiency Index from EF Education First, Indonesia is ranked 80th out of 112 countries. Whereas Turkey is ranked 70th. These two countries are in the category of low English language proficiency. From this we understand that there is no other language that they can use to communicate in their daily life (Education First, 2021).

Data & Methods

Migration statistics, as the first point of reference, is a general indicator of the size, composition, and characteristics of the migrant population and migration flow (IMISCOE, 2022). Measuring and numbers are integral to academic, professional, and political life. In addition, they can determine “a broader societal discourse on migration and thus also of its construction as a societal ‘problem’” (Kraler and Reichel, 2022). In this context, a set of statistics that provides a general understanding of how marriage migration surrounding Indonesian brides and Turkish grooms came to be and its characteristics are needed. This study is based on administrative data sources. For measuring migration, population registers are the most important source of statistics (Kraler and Reichel, 2022). Administrative data is valuable, not in terms of administrating an individual, but precisely to serve the production of statistics. However, this method is not without limitations The

use of administrative data may lead to systematic undercounting because some aspects of registration may not be able to be fully captured through the procedures (from undocumented to unregistered migrants or, in this case, unofficial marriages & incomplete applications) and the use of administrative data might face challenges in the form of “lack in comparability across the countries due to differences in administrative procedures” (Kraler and Reichel, 2022) or the lack of harmonization between the data. In the context of this study, the differences in the sets of data pools about marriages between Turkish male grooms and Indonesian brides may make some of them incomparable.

For understanding the emergence of marriage migration involving Indonesian brides in Türkiye, this study is based on the administrative records from various marriage registration applications that Indonesian Embassy in Ankara received between 2020 - 2022. Furthermore, this study focuses on and highlights specifically 82 cross-cultural married partners in the registration records, as it is the most complete and updated sample available. It was collected from January to July 2022. Throughout the study, quantitative approaches are used to analyze the administrative data; the findings are later discussed using a descriptive and discursive approach from a socio-cultural and socio-economic dimension in the context of marriage migration.

Findings

In the last three years, the Indonesian Embassy in Ankara recorded 450 marriage registrations between Indonesian brides and Turkish grooms. Breaking it down, in 2020, there were 119 marriage registrations. The numbers doubled when the situation regarding the health protocol for the COVID-19 pandemic in Türkiye became more relaxed. For example, in 2021, the total applications during that year recorded 221 marriage registration. In 2022, the Indonesian Embassy received approximately a total of 111 marriage registration between January and July. A higher number for the same month recorded 103 registrations. The Embassy expects higher, if not the same, registration numbers this year. At the end of 2021, the Turkish government announced visa-free travel for Indonesian coming to Türkiye, which might prompt a higher number of registrations.

In identifying the characteristics of the 87 cross-cultural marriages, the study uncovers various degrees of general overview and broad aspects deemed necessary in studying this marriage migration phenomenon. Of the 87 samples, 82 were cross-cultural marriages between Indonesian brides and Turkish grooms. In comparison, three samples in a reversed version involving Turkish brides and Indonesian grooms exist.

The study differentiated cross-cultural marriage into three groups based on their ages; the first is the young group which consisted of 19 people (under the age of 24), then continued with the majority group, the adult group, which consisted of 153 people (between the ages of 24-64) and two people in the elderly group (aged 65 and older).

The 82 Indonesian brides' backgrounds in their provinces in Indonesia vary. The top 5 provinces are: Banten (10 brides), West Java (17 brides), Central Java (13 brides), and Jakarta Special Region (7 brides). These provinces are primarily located on Java Island. The other majority province was Bali, where 13 brides were registered. It is an island of its own. The rest of the Indonesian brides were from 13 different provinces, including East Java (6 brides), North Sumatera (4 brides), West Sumatera (2 brides), Lampung (2 brides), East Borneo (2), South Borneo (1 bride), Riau Island (1 bride), North Sulawesi (1 bride), East Sulawesi (1 bride), South Sulawesi (1 bride), Aceh (1 bride), Nusa Tenggara Barat (1 bride), and Maluku (1 bride). The bride's background origins can be traced to 15 out of 37 provinces and five out of seven significant Islands (Bali, Borneo, Sumatra, Sulawesi, Java) in Indonesia. Religion is also a notable aspect of this study; 76 out of 87 Indonesian brides are Muslim, and 11 of the brides are Hindus. The Hindu brides' origin can be traced to the Bali Province. This is not surprising considering that Bali is majority Hindu, with 86.8%, making the Hindu population in the province around 3.71 million (Katadata, 2021).

How Partners First Meet: Internet and Social Media Usage

Initially, the study identified two ways cross-cultural marriage partners to get to know each other: offline and online. In the first method, the study identified 34 partners who knew each other first in an offline setting. About nine brides knew their partners through a third party, either a family connection or friends. As a result, eight brides spent the shortest time before they decide on marriage through this method of introduction. They were married within less than a year after being introduced to each other. On average, they spent five months, and the shortest marriage partners spent three months getting to know each other. The longest one took six years and seven months before marriage. Other cross-cultural marriage partners knew each other through a direct meeting, for instance, a meetup in Türkiye, Indonesia, or other foreign country. For example, Indonesian brides, who were also initially from the Bali Province, came to Türkiye as spa therapists or in the private sector and met their Turkish spouses in a direct meeting, either as a co-worker or someone living in the same city they work.

Table 1. How each partner first meet

	Respondents	Percentages
Offline	29	36.71%
Online	50	63.29%
Total	79	100%

The rest of the majority, 50 cross-cultural marriage partners, met each other online. This can be separated into three categories. Social media was used by 38 marriage partners and dating app/sites by 11 married couples. The most popular social media was Facebook and

was used by 18 married couples. Meanwhile, other popular social media, like Instagram, were also highly favored by 11 married couples. Less popular social media, like Azar and Ablo, were also used, each by one married couple. Other types of chatting social media that offer a multilingual experience for the user, like Interpals (1 marriage partner), Slowly (1 married couple), and Speaky (3 married couples), also play a role in bridging a cross-cultural marriage. For dating apps, the study found that 11 married couples got to know each other through dating sites. Six marriage partners used Muslim dating sites, like Muslima and Muzmatch. Other dating apps were Europe Mingle (1 married couple), Airtripp (1 married couple), Hi - 5 (1 married couple), and Badoo (2 married couples).

Table 2. Mostly used social media & dating apps in first meetings

	Respondents	Percentages
Facebook	18	38.30%
Instagram	11	23.40%
Muslima.com	5	10.64%
Speaky	3	6.38%
Badoo	2	4.26%
Azar	1	2.13%
Ablo	1	2.13%
Interpals	1	2.13%
Slowly	1	2.13%
Muzmatch	1	2.13%
Europe Mingle	1	2.13%
Airtripp	1	2.13%
Hi-5	1	2.13%
Total	47	100%

Turkish Groom Career and Financial Capabilities

Table 3. Turkish groom financial capabilities

	Respondents	Percentages
Above Minimum Wage	34	42.50%
Minimum Wage	25	18.75%
Under Minimum Wage	31	38.75%
Total	80	100%

The data showed that cross-cultural marriage couples tend to stay and settle in Türkiye after marriage. The Indonesian bride must leave her host country and follow her husband to live a new life. As the head of the family, the husband is expected to be able to meet domestic needs financially. From the data obtained, 34 Turkish grooms found occupations with incomes above the minimum wage (440.29 EUR in 2022). Some work in

private companies as engineers, and some work in the hospitality sector, such as chefs. Other occupations were in the entrepreneurial and civil servant sectors. Seventeen earn minimum wage, working in the private sector as engineers, laborers, and retirees. Thirty-one of them earn below the minimum wage. They work in the private sector as laborers and farmers.

Indonesian Bride Education and Turkish Language Abilities

As the wives enter a new chapter in their lives, they are surrounded by a different culture, language, and new challenges. Here, education plays an essential part in building a better future and making better decisions that affect the family. Regarding Indonesian brides' education, only 21 out of 87 graduated from higher education, and 11 of them are undergraduate degree holders. There are seven vocational degree holders, two master's degree holders, and one doctoral degree holder. Beyond that, 38 of the brides graduated with a high school diploma. Another ten brides at least graduated with a middle school diploma. Seven brides only finished elementary school. The three least educated brides were not able to complete elementary school or were uneducated. The rest of the eight brides' education cannot be tracked.

Table 4. Indonesian bride education backgrounds

	Respondents	Percentages
High School	34	47.22%
Undergraduate Degree	11	15.28%
Junior High School	10	13.89%
Elementary School	7	9.72%
Vocaitonal School	7	9.72%
Master Degree	2	2.78%
PhD	1	1.39%
Total	72	100%

This data portion here is also reflected in the national women's profile by the Indonesian Government's Statistics Indonesia, better known as Badan Pusat Statistik (BPS); where female older than 15 in 2020 can be categorizes based on their last education degree. In 2021, the national statistics record 9.45% female older than 15 graduated from higher education, 29.10% graduated from high school or any equivalent degrees, 21.78% graduated from middle high school or any equivalent degrees, 24.80% only able to finished the elementary school and lastly 14.83% never went into any formal education or never receive an education at all (*Profil Perempuan Indonesia, 2021*). In the cross-cultural marriages the study examined, the demographic statistics recorded 24.13% of Indonesian brides were able to finish their higher education degrees. In comparison, the highest percentage, 43.67% of the brides, finished their high school degrees, 11.49% finished their middle school degrees, 8.04% finished elementary school, and 3.4% of the brides didn't

have any formal education degree yet or were uneducated.

Most Indonesian brides in cross-cultural marriages came to settle in Türkiye for a long time. For overcoming the language barrier, Indonesian brides' Turkish language proficiency can be categorized into three groups: basic, intermediate, and advanced. Indonesian brides' Turkish language self-assessment showed that 64 of the brides had a basic level of Turkish language skills, 15 brides were at an intermediate level, and two had advanced Turkish language proficiency.

Table 5. Indonesian bride Turkish Language abilities

	Respondents	Percentages
Basic	64	79.1%
Intermediate	15	18.52%
Advance	2	2.47%
Total	81	100%

Indonesian Brides' Belief Backgrounds

Of the 82 cross-cultural marriages between Indonesian and Turkish people, 71 people (85.59%) are Muslim, and 11 (13.41%) are Hindus. According to 2011 data from Family Structure in Türkiye Research, 50% of society considers religion indicative of spouse selection and 28% consider it very indicative (ASP, 2011, slide 60). Around 88% of society thinks religion is an important determinant when choosing a spouse. While 36% of Turkish society agrees that “women could marry men of different religion and nationality,” and 56% disagree with this idea. Also, 38% of society agrees with the notion that “denominational difference does not matter in marriage,” while 51% disagree with this idea (ASP, 2011, slide 56).

Table 6. Indonesian bride belief backgrounds

	Respondents	Percentages
Islam	71	86.59%
Hindu	11	13.41%
Total	82	100%

Discussion

Based on data from The Embassy of the Republic of Indonesia in Türkiye, we can describe how the phenomenon of cross-cultural marriage between Indonesian brides and Turkish grooms occurs. This study describes the data and relates it to social-cultural and socio-economic factors.

How Potential Couples Meet for the First Time

Through social-cultural factors, we see the patterns of how potential spouses meet. With rapid developments in technology today and the COVID-19 pandemic over the past two years, social media users are increasing. Potential spouses also use this technology to get to know each other. In 2022, there were 202.6 million internet users in Indonesia and 69.95 million internet users in Türkiye and this increases the chances of meeting potential spouses in cyberspace. A study about Muslim communities in England shows that people are getting more comfortable with online dating rather than meeting in person (de Rooij, 2020). This is also supported by statistics from The Indonesian Embassy in Türkiye, where it shows that 50 couples got know each other through social media. Globalization and digitalization have created a new way of life called the modern liquid life (Bauman, 2003). The internet and social media make it possible to connect with people who have never seen each other before, changing the dating process (Lawson and Leck, 2006).

Interestingly, six cross-cultural married couples met for the first time using the help of Muslim dating apps. The main difference between a Muslim dating app and average dating apps is that the platform grants the user options in choosing the parameters of some religious aspects (de Rooij, 2020), for example; how religious is the partner you seek?, is he/she a Sunni, Shia or other?, is he/she practicing Muslim?, does she/he pray five times a day?, less or not practicing at all?, does she/he eats halal products only or not?, does he/she drink alcohol?, and does he/she smoke?.

Since the Muslim dating platform's purpose is to bridge a relationship that leads to or promotes a marriage, the platforms also allow the users to customize and show other users their marriage plan, like how long it will take them to marry. Users can put a target like, the shortest time possible or immediately, within 1-2 years, 3-4 years, or more than 4 years. Through the use of Muslim dating apps, "users can customize the ideal traits of partner they want," and ultimately, in a highly diverse society, the users seek a way to search for potential partners that guarantee Muslim identity in an Islamic way (de Rooij, 2020).

This indicates that Turkish grooms and Indonesian brides that live in relatively diverse societies within their own countries socio-culturally appreciate religious or conservative values and actively seek an ideal Muslim partner throughout the platforms, even though they are distantly located in different countries. According to a study, Indonesia ranks among the most religious countries, with 83% of surveyed adults favoring the increased role of religion in the country (Pew Research Center, 2019). The fact that both Indonesia and Türkiye are Muslim majority countries, in which Islam promotes religious devoutness as the essential criteria for a healthy family (Yatkin, 2010), reflects the usage of Muslim dating apps, especially for the Muslim Indonesian brides in this study.

Language Barriers as Dynamic Challenges

Another finding obtained from the data is Indonesian women's ability to speak the Turkish language when marrying Turkish men. The data shows that out of 87 couples, 64 Indonesian women came to Türkiye without Turkish language proficiency, which can cause communication issues with their Turkish husbands and their families. Moreover, by coming to Türkiye, they have to enter a new world with a new system and try to join and adapt to a new community. Most researchers have suggested that cross-cultural marriages create various problems and concerns because of cultural differences and language barriers (Fu and Heaton, 2000; Hsu, 2001).

Social relationships of an international marriage migrant from an Asian country often involve relationships with both her husband and her in-laws, especially in rural areas. Therefore, not only gender ideology but also generational, cultural, and legal status differences complicate social relationships within the family. Thus, the family can be a site of gender and racial oppression (Burgess, 2004; Nakamatsu 2003; Piper, 1997). A salient issue for Asian marriage migrants is communication difficulty. Asian wives' limited proficiency in the affinal language can intensify both the women's isolation and misunderstandings and tensions between women, their husbands, and cohabiting in-laws (Kim, 2008; Nakamatsu, 2003). Language barriers are semantic problems that arise during the process of encoding or decoding the message into words and ideas, respectively. They are one of the main barriers that limit effective communication. They are the most common communication barriers that cause misunderstandings and misinterpretations between people. They indicate difficulties that two people, who do not share a common language, face when they try to communicate with each other (I.A.S Buarqoub, 2019).

There are, however, potential conflicts if the worldviews of the spouses are very discrepant. Strain can also come from the disapproval of family, friends, and institutions. Families of origin may differ significantly in their values and rituals. Either or both families may object to a cultural outsider. The new spouse may experience culture shock or feel ill at ease with the family of the other (Falicov, 1996). Research conducted by Lewis and Yancey (1995) and Lewis (1994) shows evidence that couples in cross-cultural marriages perceived a higher occurrence of racial discrimination compared with those who married within the same ethnic group. For example, Fu et al. (2001) contend that cross-cultural marriages face more significant challenges than racially homogenous marriages because of cultural differences and language barriers that generate family tension and result in lower marital happiness and satisfaction. Differences in cultural values, beliefs, social norms, and negative social perceptions were the main stressors in cross-cultural marriages. (Bus-tamante et al., 2011).

Earlier studies stress the importance of the health status of married migrant women, as they were likely to experience lower levels of social, physical, and psychological health

(Jang and Kim, 2012; Yang and Shin, 2013). Yang and Shin (2013) sought to understand the relationship between health and international marriages, and based on their analysis, the central issue addressing women in such marriages was cultural conflict and negative social perceptions of international marriages. Jang and Kim (2012) identified the adaptation challenges experienced by women in international marriages in Korea as a different family structures, lack of cultural understanding, cultural differences, and language barriers that generated social anxiety, loneliness, and lower levels of self-expression.

Socio-economic Factors

According to the World Bank (n.d), Türkiye has an upper-middle-income status. On the other hand, with its economy impacted by the pandemic, Indonesia went from an upper-middle income to lower-middle income status, as of July 2021. Therefore, economics are one factor Indonesian brides are highly considering when choosing to marry Turkish grooms, assuming they can gain a better life and settle down in a new environment. Instead of stressing solely one purpose of marriage, these scholars contend that what better life marriage migrants hope to achieve encompasses various elements, including a caring middle-class husband, children, affection, love, financial security, and personal career advancement (Constable, 2003b; Piper, 1997). The data shows that Turkish grooms originate from 37 cities. There are five cities that the most grooms came from, including Ankara, Antalya, Giresun, Izmir, and Manisa. These cities are where cross-cultural marriage couples with Indonesian brides and Turkish grooms live. Based on the data that the Embassy of Indonesia in Türkiye compiled, 6 Turkish grooms from Ankara earn above minimum wage (440.29 EUR in 2022). One of them earns minimum wage, and two of them earn under minimum wage.

With this condition, we can see that the financial condition of Turkish grooms is also one of the crucial qualifications in addition to religion. Based on the data, the cross-cultural marriage couples who live in Ankara tends to earn above minimum wage. Turkish grooms who work in the private sector as engineers, government sector as civil servants, and hospitality sector as chefs are occupations that require a high level of education. On the other hand, the four Turkish grooms in cross-cultural marriage couples who live in Antalya and Manavgat earn under minimum wage. Contrary to the couples living in the capital city Ankara, the Indonesian brides in cross-cultural marriages couples who live in Antalya and Manavgat are likely have occupations as spa therapists. Cross-cultural marriages also occurred in several other cities in Türkiye, including Mersin, Muğla, Denizli and Hatay. This shows that both wives and husbands need to earn financial income to support the family.

Conclusion

With easy access, cross-cultural marriages between Indonesian brides and Turkish grooms is predicted to increase. This is supported by the pattern seen today, starting from the convenience for potential spouses to meet online and in person because of the ease of tourist visas for Indonesian tourists. The highly progressive digitalization factor is one of the prominent reason and way these potential spouses meet. The high number of social media users in Indonesia and Türkiye increases the probability of potential spouses getting to know each other virtually before deciding to meet face-to-face. This together with the occurrences of dating apps especially Muslim dating apps will boost the number of cross-cultural marriages in Türkiye.

On the other hand, Indonesia, as one of the labor supply country in the hospitality sector and as a growing source for international students' in Türkiye's higher education mobility, thus any Indonesian female in Türkiye, whether it might be student, tourist or migrant labor workers they can easily meet any potential local Turkish man face to face that leads to cross-cultural marriage. This study predicts there will be more surges of Indonesian females in direct meetings with potential spouses. Among Indonesian females are people who work as spa therapists that are originally from the Bali Province. They meet their partners in their workplace in Türkiye, mostly at hotels or the city they work in, such as Antalya, Manavgat and Ankara. And the fact that most Balinese brides are Hindus is already an interesting subject to be researched further; such questions regarding the value of diversity when choosing a Hindu bride among Turkish grooms while taking into consideration the male's qualitative parameters are worthy to be discussed in further studies.

Several factors support cross-cultural marriage couples deciding to live together. For example, socio-cultural factors, including Türkiye's soft power influence in Indonesia through film, fashion, news, music, food, and education. In addition, as both countries are labeled as Muslim countries, many of these cross-cultural marriage couples decide to marry based on having the same religion. Other reasoning is based on economic factors, where one of the goals of cross-cultural marriages is to seek a better standard of living.

Generally, Indonesian brides have a low proficiency in Turkish. The brides' lack of communication skills causes a significant probability of issues, such as miscommunication, misunderstanding, as well as possibly the worst, culture shock experienced by the bride in a new environment. To be able to adapt to new surroundings, Indonesian brides gathered and became a community in Türkiye. This community is a place for Indonesian brides to communicate with each other and offer a support system. In the future, further research is needed to examine in-depth post-migration experiences for both sides; aiming to identify the challenges that might or currently occur in post-migration experiences.

Orcid

Siska Pratiwi <https://orcid.org/0000-0003-3459-4145>

Daffa Ramadhani Yanuar <https://orcid.org/0000-0001-6702-0215>

References

- Abuarqoub, I.A. (2019). Utopía y Praxis Latinoamericana. *Language barriers to effective communication*, 24 (6). (64-77).
- Adler, N.J. (1991). *International Dimensions of Organizational Behavior (2nd ed)*. Boston, MA: PWS-KENT Publishing Company. (63-91).
- American Psychological Association. (n.d). *Sociocultural Perspective*. <https://dictionary.apa.org/sociocultural-perspective> (accessed on 25.07.2022).
- Bossard J.H.S., & Boll, E.S. (1957). *One Marriage, Two Faith: Guidance on Interfaith Marriage*. New York: Ronald Press.
- Brown, D.S. (2008). Emory Law Journal. *Modern Law & Christian Jurisprudence on Marriage and Family*. 58. (31-54).
- Deniz, A. & Özgür, E. M. (2014). Antalya'daki Rus Gelinler: Göçten Evliliğe, Evlilikten Göçe . İstanbul University Journal of Sociology, 3 (27), 151-175. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/iusosyoloji/issue/540/5009>
- Deniz, A. & Özgür, E. M. (2010). RUSYA'DAN TÜRKİYE'YE ULUSAŞIRI GÖÇ: ANTALYA'DAKİ RUS GÖÇMENLER. *Ege Coğrafya Dergisi*, 19 (1), 13-30. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ecd/issue/4873/66899>
- Dollahite, D & Marks, L.D. (2009). Review of Religious Research. *A Conceptual Model of Family and Religious Processes in Highly Religious Family*. 50. (4). (373-391).
- Dubes Indonesia: Hubungan bilateral dengan turki tumbuh dengan cepat*. (n.d.). Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/id/nasional/dubes-indonesia-hubungan-bilateral-dengan-turki-tumbuh-dengan-cepat-/2607405>
- Education First. (2021). EF English Proficiency Index. *A Ranking of 112 Countries and Regions by English Skills*. EF Education First.
- Falicov, C. J. (1995). Cross-cultural marriages. *Clinical handbook of couple therapy*, 231246.
- Falicov, Celia. (1996). Family process. *Training to think culturally: a multidimensional comparative framework*. 34. (373-88).
- Fu, XN & Tora, Jessica & Kendall, Heather. (2001). Journal of comparative family studies. *Marital Happiness and Inter-Racial Marriage: A Study in a Multi-Ethnic Community in Hawaii*. 32. (47-60+ii+vi+x). 10.3138/jcfs.32.1.47.
- Gudyknt, W. (1994). *Bridging difference: Effective intergroup communication*. London, UK: Sage.
- Heikkilä, Elli & Rauhut, Daniel. (2015). *Marriage Migration and Multicultural Relationships*.
- International Organization for Migration. (n.d). *Key Migration Terms*. <https://www.iom.int/key-migration-terms> (accessed on 21.07.2022).
- Junhyoung Kim, Se-Hyuk Park, May Kim & Su Yeon Kim. (2017). *Exploring issues and strengths of cross-cultural marriage among Korean immigrants, Health Care for Women International*. 38:10. (1095-1114). 10.1080/07399332.2017.1360301.
- Kim, Hee-Kang. (2012). *Marriage Migration Between South Korea and Vietnam: A Gender Perspective. Asian Perspective*. 36. (531-563).10.1353/apr.2012.0020.

- Kraler, A. and Reichel, D. (2022). Migration Statistics. Scholten, P. (ed.). *Introduction to Migration Studies*. 1. (439-462) IMISCOE Research Series, 10.1007/978-3-030-92377-8_27
- Lawson, H. M., & Leck, K. (2006). Dynamics of Internet Dating. *Social Science Computer Review*, 24 (2), 189–208. 10.1177/0894439305283402.
- Mahoney, A. (2005). Journal of Social Issues. *Religion and Conflict in Marital and Parent-child Relationships*. 61. (4). (689-706).
- Marks, L.D. (2004). Family Process. *Sacred Practices in Highly Religious Families: Christian, Jewish, Mormon and Muslim Perspective*. 43. (2). (217-231).
- Menlu Retno Marsudi: Ada 4,3 Juta WNI Di Luar Negeri. (n.d.). Universitas Gadjah Mada. <https://ugm.ac.id/id/berita/9731-menlu-retno-marsudi-ada-4-3-juta-wni-di-luar-negeri>
- Muhidin, S., & Utomo, A. (2016). Global Indonesian diaspora: How many are there and where are they? *JAS (Journal of ASEAN Studies)*, 3(2), 93. <https://doi.org/10.21512/jas.v3i2.847>
- Nicole Constable. (2015). *Mail order brides, The International Encyclopedia of Human Sexuality*. (721-817). 10.1002/9781118896877.
- P. Scholten (ed.). (2022). *Introduction to Migration Studies*, IMISCOE Research Series, 10.1007/978-3-030-92377-8_27
- Pedraza, Silvia. (1991). Annual Review of Sociology. *Women and Migration: The Social Consequences of Gender*. 17 (303-325).
- Persentase Pemeluk agama Hindu Di Bali Tertinggi Nasional pada Juni 2021*. (2021, October 28). Pusat Data Ekonomi dan Bisnis Indonesia | Databoks. <https://databoks.katadata.co.id/datapublish/2021/10/28/persentase-pemeluk-agama-hindu-di-bali-tertinggi-nasional-pada-juni-2021>
- Pew Research Center, (2019), “*A Changing World: Global Views on Diversity, Gender Equality, Family Life and the Importance of Religion*”
- Piper, Nicola. (1997). *International Marriage in Japan: ‘Race’ and ‘Gender’ perspectives*. *Gender*. 4. 10.1080/09663699725378.
- Statistik, B. P. (2021). Profil Perempuan Indonesia 2021f. *Kementerian. Pemberdaya. Peremp. dan Perlindungan Anak*.
- Romano, D. (2008). *Inter-cultural marriage: Promises and pitfalls*. Nicholas Brealey.
- Ratusan pelajar Indonesia lanjutkan pendidikan tinggi Di turki*. (n.d.). Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/id/nasional/ratusan-pelajar-indonesia-lanjutkan-pendidikan-tinggi-di-turki/1572928>
- Rooij, Laurens. (2020). The Relationship between Online Dating and Islamic Identity among British Muslims. *Journal of Religion, Media and Digital Culture*. 9. 1-32. 10.1163/21659214-bja10010.
- Sarratt, Modupe. (2019). *Facebook as a Dating Tool*.
- Sumter, Sindy & Vandenbosch, Laura & Ligtenberg, Loes. (2016). Telematics and Informatics. *Love me Tinder: Untangling emerging adults' motivations for using the dating application Tinder*. 34. 10.1016/j.tele.2016.04.009.
- United Nations Population Fund (UNFPA). 2006. *A Passage to Hope: Women and International Migration*. UNFPA.
- World Bank. (n.d). *The World Bank in Türkiye*. <https://www.worldbank.org/en/country/turkey/overview> (accessed on 10.08.2022).
- Yatkin, N. (2010). İSLAMDA EVLİLİK VE EŞ SEÇİMİNDE DİNDARLIĞIN TERCİH EDİLMESİ .Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi , 0 (33) , (47-61) . Retrieved from <https://>

dergipark.org.tr/en/pub/atauniilah/issue/2750/36673

Zaelani, Rifkha Aulia Fazrianti & Sahide, Ahmad. (2021). Journal of Islamic World and Politics. *Promoting a Better Image through Culture: The Case of Turkey's Cultural Diplomacy towards Indonesia*. 5 (2). (237-251). 10.18196/jiwp.v5i2.10890

Turkish Journal of Diaspora Studies

ISSN: 2717-7408 (Print) e-ISSN: 2757-9247 (Online)
Journal homepage: tjds.org.tr

Academic Studies on the Turkish Education of Turks in Bulgaria

Medine Derya Canpolat

To cite this article: Medine Derya Canpolat (2022) Academic Studies on the Turkish Education of Turks in Bulgaria, Turkish Journal of Diaspora Studies, 2(2), 124-144, DOI: 10.52241/TJDS.2022.0044

To link to this article: <https://doi.org/10.52241/TJDS.2022.0044>

Submission Date: June 29, 2022 **Acceptance Date:** September 19, 2022

Article Type: Research Article

Licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).

Published online: 30 September 2022

Submit your article to this journal [↗](http://tjds.org.tr)

Full Terms & Conditions of access and use can be found at
tjds.org.tr

Academic Studies on the Turkish Education of Turks in Bulgaria

Medine Derya Canpolat

Department of International Relations, Social Sciences University of Ankara, Ankara, Türkiye

Abstract

Language is an integral component of identity, and for minorities the ability to use and receive education in the mother tongue is an important right that allows the transmission of culture, creates kinship, and strengthens identity. This article examines Turkish education access for Turks in Bulgaria by reviewing Turkish academic studies about this topic, in order to identify gaps. This research uses the literature review method to investigate published articles, Master's and Doctoral theses, books, and reports. Within the scope of this literature review the issue is discussed within the framework of the concepts of bilingualism, mother tongue, education policies, and language policies. This article presents and discusses specific research topics that are not present in the current literature available in Turkish and identifies areas of study to close gaps in the literature.

Keywords

Turks in Bulgaria,
Mother Tongue,
Bilingualism, Turkish
Education, Language
Policies

Introduction

Bulgarians were one of the non-Muslim subjects of the multinational Ottoman State and revolted towards the end of the 19th century, due to the effects of the nationalism movement. They gained their autonomy from the Ottoman State after the 1877-1878 war against Russia and founded their own independent state at the beginning of the 20th century. However, in their state, which they planned to be a national state, a population with different ethnic identities remained, and a majority of them were Muslim and Turkish (Çelik M. E., 2020). Thus, Turks who lived in the region for five centuries became a minority in the newly established Bulgaria and lost their status in the Ottoman State (Erkan, 2006) and had to live in the newly formed state as Bulgarian citizens (Şimşir, 1986). The Turkish diaspora and the Turkish society that emerged in Bulgaria clearly illustrates the concepts of *accidental diaspora* or *autochthonous diaspora*.

According to Rogers Brubaker's (2002) conceptualization, accidental diaspora is formed by the movement of borders across people, they crystallize abruptly after a dramatic

and often traumatic reconfigurations of political space, arise without participation of the peoples involved, and tend to be more concentrated and territorially rooted. Members of accidental diasporas were territorially dispersed, and were citizens of the countries where they lived (Brubaker, 2000, p. 2). Therefore, Turkish society remained beyond the borders when the Ottoman State was divided into nation-states. They then lived as Bulgarian citizens for generations as an accidental diaspora. Mehmet Köse (2021), on the other hand, addresses the Turks who found themselves beyond the border due to the narrowing borders of the Ottoman State in Bulgaria as autochthonous diaspora, as they are considered the natives of Bulgaria where they resided. Both accidental diaspora and autochthonous diaspora are appropriate for the Turkish community in Bulgaria. The Ottoman successor, Republic of Turkey, has not been indifferent to its diaspora. When the State of Turkey was established, but the Republic had not yet been proclaimed, Turkey defined the Turkish community in Bulgaria through their ethnic and religious identity and identified them as the residual Ottoman Turkish-Islamic community. It must be noted that during this period, Turkey accepted Muslims from ethnically and linguistically Albanian, Bosnian, Pomak, and other non-Turkish ethnic origins as Turkish, since they had Islamic faith and were previously members of the Islamic Ottoman nation. In addition, Turkey endeavored to protect the rights of the residual Ottoman Turkish-Islamic community in non-Muslim communities through bilateral and multilateral agreements. With the proclamation of the Republic and the subsequent transition to the secular state order, although Turkey embraced its Ottoman heritage, it started the construction of a modern society consisted of equal citizens regardless of ethnic, religious, sectarian, and other identities. In other words, Turkey avoided ethnic and religious emphasis while making the official definition of the Turkish nation (Aktürk, 2009). Turkey still adheres to this approach and defines the Turkish nation without any ethnic or religious emphasis. Therefore, Turkey has accepted the Turkish community in Bulgaria as a kin community and identified them as residual Ottoman Turks in Bulgaria.

Today, the Turkish population residing in Bulgaria is the densest among the Balkan countries (Köksal, 2020). According to the official census conducted in 2011, they constitute almost 600,000 of Bulgaria's around population of seven million. They are defined in the Bulgarian constitution not as an ethnic minority but as "Bulgarian citizens whose mother tongue is not Bulgarian" (Yıldırım, 2020). Although they do not have the status of ethnic minority in terms of the constitution, they are sociological minorities who carry Turkish identity, keep it alive, and pass it on to future generations. Moreover, the second most spoken language in Bulgaria after Bulgarian, is Turkish (Bekir and Sadık, 2017). Nevertheless, due to different policies followed by Bulgarian governments in the historical process, they have had difficulties with the Turkish language. Language provides the most excellent convenience to the Turks in Bulgaria for preserving their cultural values and transferring them to future generations (Özkan, 2009). For instance, Bulgaria adop-

ted a pluralist language policy in the 1950s and encouraged the use of Turkish. However, it abandoned this practice between 1970 and 1980 and the population was compelled to learn and speak Bulgarian when a single language approach was adopted. In the 1990s, Bulgarian was declared the official language, and citizens whose mother tongue was not Bulgarian had the right to learn and use their mother tongue (Bekir, 2015). This unstable situation has paved the way for difficulties in accessing Turkish education that transmits the Turkish spirit and culture (Yenisoy, 2007). For instance, Turkish schools, which contributed significantly to the spread of Turkish unity and spirit, began to be closed in the 1940s (Kaştan, 2008). Turkish high schools and teacher schools terminated Turkish education by deciding to teach all courses except Turkish language and literature in Bulgarian. Taking Turkish courses was completely prohibited with the assimilation policy implemented by the Bulgarian administration in the 1980s. Although Turkish began to be taught as an elective course in the second half of 1992, the inadequacy of teaching Turkish as an elective course in schools in the implementation phase reduced the learning and use of Turkish (Yenisoy, 2011). Consequently, the Turkish spoken in Bulgaria today has come to a low point in expressing feelings and thoughts, since developments in the Turkish language could not be followed. It has been limited to only a daily spoken language in the family. This situation in language poses a threat to both culture and identity (Özkan, 2009). Therefore, examining the access that Turks in Bulgaria have to education in Turkish is essential.

In this context, this study focuses on Turkish education for Turks in Bulgaria. It reviews studies published in Turkish literature on this subject and reveals possible research topics that have not been covered. For this purpose, the literature review method is used in this study, and the related reports, papers, books, articles, and Master's and Doctoral theses have been researched. Articles, papers, book chapters, and reports were accessed from Academia, DergiPark, Google Scholar, and ResearchGate. Master's and Doctoral theses were obtained from Turkey's Higher Education Institution Thesis Center. A total of 39 academic publications were identified, including 24 articles, four books, four book chapters, two master's theses, two doctoral theses, two papers, and one report, which relate to the scope and purpose of this study. From these studies, Turkish education for Turks in Bulgaria deals with the context of bilingualism in three studies, mother tongue in six studies, education policies in 16 studies, and language policies in 14 studies (see Table 1).

Table 1. Studies Examined the Turkish Education in Bulgaria

	Bilingualism	Mother Tongue	Education Policies	Language Policies	Total
Article	3	3	9	9	25
Book	-	-	4	-	4
Book Chapter	-	2	1	1	3
Doctoral Thesis	-	-	-	2	2
Master's Thesis	-	-	1	1	2
Paper	-	1	1	-	2
Report	-	-	-	1	1
Total	3	6	16	14	39

These studies are reviewed and categorized within the framework of the concepts of bilingualism, mother tongue, education policies, and language policies. While reviewing the studies, repetition was avoided. The findings from this article are in the discussion and conclusion section at the end.

Bilingualism

Studies with the concept of bilingualism in the literature are evaluated corresponding to bilingual Turks who are from Bulgaria, whose mother tongue is Turkish and second language is Bulgarian. These studies reveal the influence of both Bulgarian on the Turkish language and Turkish on the Bulgarian language.

Çelik (2016) examines the views of Turkish language teachers on Turkish education for bilingual Turkish children, the problems teachers face, and their expectations from Turkey through interviews and a survey. According to the study, Turkish language teachers consider the allotted weekly Turkish lesson hours insufficient, and their schools' textbooks outdated. They also believe that the Turkish writing skills of the students are not at the desired level, and the students are influenced by Bulgarian while speaking. They point out that since Turkish is an elective course, students approach Turkish courses with a lack of importance. Additionally, parents do not desire their children to choose Turkish lessons as they believe that their children already know Turkish. The problems faced by Turkish language teachers are that the Bulgarian government does not welcome them and they constantly face unemployment. Their expectation is for Turkey to send Turkish literature and materials containing current issues, help with book publishing, and provide in-service training courses.

In a second study, Çelik (2020) examines the features of Turkish children's bilingualism in Bulgaria and the reflection of bilingualism on Turkish children's education as well. He gathers data by conducting interviews, surveys, and observations. He finds that Turkish children in Bulgaria cannot acquire Bulgarian and Turkish at a sufficient level, and

this situation negatively impacts their school success. He also reveals that as an elective course, Turkish is more often chosen by parents of the children living in villages, not from the cities. To change this situation, Çelik suggests that *i)* Turkish and Bulgarian teachers should be people who are fluent in both languages, *ii)* institutions, such as the Yunus Emre Institute, should be established in Bulgaria, *iii)* Turkish should be removed from the elective course category and included as a compulsory course, *iv)* parents in Bulgaria should be informed about Turkish, and *v)* campaigns carried out to raise awareness should be increased.

Although they do not directly concentrate on Bulgaria, Akkaya and İşçi's study (2016) is worth mentioning, as Bulgaria is included. In their study designed by qualitative research methodology, Akkaya and İşçi evaluate instructors' views on the concept of bilingualism and the participation of bilingual individuals in educational activities. Accordingly, one of the bilingual participants, who spoke Bulgarian with his friends and Turkish with his family, experienced that otherwise communication was perceived as a source of shame in the social environment. However, the participant perceives bilingualism as an advantage in academic and social life, and believes that the Bulgarian administration and legal system inhibit language learning and teaching. The authors suggest in order to solve the problems related to bilingualism, research needs to be conducted that focuses on the views of instructors and students at all levels of education.

Mother Tongue

Generally mother tongue is understood as “the language learned from the mother and the close family circle, and then from the related circles, and goes down to the person's subconscious and forms the strongest bonds of the individuals with the society.” In this sense, Susan Chakar (2001) analyzes teaching Turkish as a mother tongue or a foreign language in Bulgaria at the high school level and explains it within the legal framework. Chakar states that Bulgarian law mandates that Bulgarian is the language of instruction, but allows students whose mother tongue is not Bulgarian to study in their mother tongue in municipal schools under state supervision. Turkish is taught as a second foreign language in a few high schools.

Arzu Şaşmaz and Mustafa Arslan's (2016) study designed by applying qualitative research methodologies, demonstrates the mother tongue usage levels of Turkish children from the viewpoint of teachers. The authors identify the absence of books and curriculum for teaching Turkish as a mother tongue, short Turkish lesson hours, and the lack of mother tongue awareness among students and parents in their study. They also assert that students make grammatical mistakes by confusing Turkish and Bulgarian alphabets. As a solution to these problems, the authors suggest raising families and children's awareness about the mother tongue, giving enough space for Turkish speaking, reading, and wri-

ting, and developing a curriculum and schedules.

Ülkü Şen (2013) discusses the contributions of Turks in Bulgaria to Turkish. She emphasizes that Turks in Bulgaria made an effort to speak their mother tongue and not to lose their Turkish names when the Bulgarian administration prohibited them from speaking Turkish, and their names were forced to be changed to Bulgarian names. She underlines that they continued to keep the Turkish language and culture alive.

Hayriye Süleymanoğlu (2003) argues for the role of children's literature in developing the mother tongue. She maintains that Turkish children's literature, which contributes to children's mental and spiritual development, is shaped by Bulgaria's social and political environment. She highlights that Turkish children's literature first developed, and then stagnated in the interwar period. After the Second World War, children's literature developed in direct proportion to the increased education among Turkish children, but in the following years, it entered a recession with the closure of Turkish schools. She claims that it started to develop again in 1990. Süleymanoğlu's primary concern is the possibility that Turkish children's literature will become unreadable. She recommends that Turkish be taught as a compulsory lesson to prevent this.

Rahime İrem Yavuz (2020) investigates Balkan Turks' awareness about Turkish through a survey. According to the survey results, most Turks in Bulgaria that participated in the study believe that Turkish is essential in international relations, and learning Turkish will benefit them. They believe that Turkish sounds sincerer, politer, and more privileged. They admit that Turkish is vital for making friends, finding a job, getting higher education, and traveling. Almost all participants would like the person they marry to know Turkish, and if they have children, they want them to learn Turkish effectively.

Harun Bekir and Fatma Sadık (2017) review the education system in Bulgaria and identify teaching Turkish as a mother tongue as a topic of concern. They explain the approaches to teaching Turkish as a mother tongue and problems stemming from teaching it as a mother tongue. Accordingly, today, Bulgaria implicitly adopts a mono-lingual language approach. However, the Turkish-speaking population needs bilingualism because, although the official language is Bulgarian, Turkish is also widely used throughout the country. However, the ratio of Turkish spoken in rural and urban areas in Bulgaria is different. While the Turks living in the countryside use Turkish more fluently and widely than Bulgarian, those living in the city use Bulgarian more dominantly and fluently. This situation creates problems for obtaining an education. In addition, the lack of Turkish teachers is another problem, because most of them migrated to Turkey in 1989 due to the Bulgarian assimilation policy.

Education Policies

The studies in the literature concentrate on demonstrating the education policies applied by Bulgaria to Turkish education from a historical perspective. Starting with Bilal N. Şimşir (1986), who divides the Turkish minority's education in Bulgaria in three parts. He identifies the Principality period, the Kingdom period, and the People's Republic period of Bulgaria period and states that Turkish education in Bulgaria dates back to the Ottoman State in the 19th century. During the Principality of Bulgaria and the Kingdom periods, the Turkish minority schools faced several challenges, but despite that, these schools were able to protect their status until 1940. In the 1940s, they lost their status and rights, and subsequently, Turkish education was banned entirely in 1966. Şimşir remarks that he cannot predict how long the Turks in Bulgaria can withstand the assimilation policy implemented by Bulgaria. He supposes "Turkey's support of the Turks in Bulgaria is a historical, national, humanitarian and contractual right and duty."

Hüseyin Memişoğlu provides another reference source on the subject. Memişoğlu (2002) classifies the education of Turks in Bulgaria chronologically in his study. He claims that there are periodic differences in Turkish education in Bulgaria and states that Turks in Bulgaria started to use the Latin alphabet after Turkey switched its alphabet to the Latin alphabet. Similar to Şimşir, he also mentions the situation of Turkish schools. He affirms that the status of Turkish minority schools that were created under the complete control of the state, instead of special-status, and that a Turkish education with socialist content was developed. Memişoğlu finds that this hostile atmosphere began to change with the end of the communist regime, and Turks were allowed to speak, read and write in their mother tongue. Turkish is included in the mother tongue compulsory elective category from the 1st to the 12th grade. Turkish Language and Literature Departments were opened to train teachers in Turkish language and literature. The author anticipates that these positive steps will develop further in the democratic regime, and Turkish education will be revived.

Regarding Turkish education in Bulgaria, three studies by Hayriye Süleymanoğlu Yenisoş provide insight in the literature. In the first study, Süleymanoğlu (2007) clarifies the policies applied toward Turkish education and teaching in the historical process. She reveals that the status and hours of Turkish courses have changed negatively, and the parents became dissatisfied with this situation. She points out that Turkish teachers were dismissed in 1980, and until 1989, Bulgarian teachers investigated whether Turkish students spoke Turkish at home. She examines ancestry return in this process when many Turkish students and families migrated from Bulgaria. She underlines that even with the change of administration in 1989, and policies that applied to Turkish education began to transform, other problems such as teaching Turkish as a foreign language continued even in 2007.

In the second study, Süleymanoğlu-Yenisoy (2011) evaluates Turkish education in Bulgaria before forced migration (1944-1989), and after forced migration (1990-2010). Accordingly, before forced migration, a new model was developed in which Turks would receive socialist education in form and content. Subsequently, Turkish teachers unsuitable for the communist regime were sent to Turkey while Turkish teachers prone to Marxist-Leninist ideology were employed. Bulgarian teachers were appointed to teach the Turkish language instead of Turkish teachers, and it was decided not to train teachers that were Turks. In the post-compulsory migration period, Turkish began to be taught as a free elective course in municipal schools, Turkish textbooks were prepared, and Turkish departments were opened. However, Turkish expert inspectors were later dismissed, the preparation and printing of Turkish textbooks continued to be a problem, and the number of Turkish students attending Turkish lessons decreased.

In the third study, Süleymanoğlu-Yenisoy (2017) criticizes the situation, focusing on the years between 1990 and 2010. She argues that although Bulgarian authorities were aware of the deficiencies experienced in Turkish students' education, they neglected it. Turkish students were not allowed to speak Turkish among themselves in some schools. There were no Turkish textbooks and novels in school libraries.

Mahmut Bolat (2020) examines the Bulgarian Turkish Teachers' Union. He states that this association aimed to solve educational problems by protecting the rights of the Turks in Bulgaria, creating a national consciousness among the Turks, and reinforcing the sense of loyalty to Turkey. It directly worked to provide free education for Turks with modern techniques, print and publish Turkish textbooks, insisted that the Bulgarian government cover the expenses of Turkish schools, and struggled to grant rights, such as retirement, to Turkish teachers. However, this association was closed by the Bulgarian government in 1933.

Mustafa Özşarı (2015) elaborates on the associations and non-governmental organizations established by Turks in Bulgaria between 1930 and 1940, schools, and periodical publications. He maintains that Turks attempted to counteract the assimilation policy implemented by the Bulgarian government by maintaining their relationship with the non-governmental organizations they had established and protecting their language and culture through the newspapers and magazines they published in their mother tongue. However, the author highlights that Turks faced several difficulties in this period, as the regime closed Turkish schools and associations and suspended their periodicals.

In a study based on his observations and investigations, Baskın Oran (1993) indicates that until 1944, an additional examination at a Bulgarian school was necessary for a diploma obtained from a Turkish school to be valid. Oran emphasizes that Turkish courses, forbidden during the communist era, were added to the curriculum as an elective course for 2 hours a week and then 4 hours a week with the transition to the democratic period.

Indicating that 80% of Turkish children petitioned to take elective Turkish lessons, Oran believes that the rest did not petition “out of negligence.”

Ali Eminov (2002) reviews the changes in the education of Turks in Bulgaria between 1945 and 1983. Accordingly, before the Second World War, Turkish students were educated in Turkish schools, which had a special status and were controlled by Turks. However, when these schools’ control passed to the Bulgarian administration, they were exposed to the ideological and atheist-oriented education implemented throughout the country. In addition, the Bulgarian administration tried to reduce the interaction between Pomaks, Tatars, Romanian Muslims, and Turks, who defined themselves as Turk.

Bilgehan A. Gökdağ (2012) highlights that the Jivkov regime implemented a policy of assimilation, claiming that Turks were Bulgarians who were forcibly converted to Islam during the Ottoman period. He states that the situation of the Turks in Bulgaria has improved relatively with the establishment of the Movement for Rights and Freedoms (MRF) and their political participation. For instance, Turks were gained the right to use their Turkish names, publish a Turkish newspaper every 15 days, and receive education in their mother tongue despite restrictions. However, the number of students taking Turkish lessons decreased due to the restrictions. The author highlights that Muslim Pomaks were also exposed to the assimilation policy, but their conditions gradually and relatively improved. He underlines that most of them supported MRF.

Süleyman Köksal (2020) examines the problems Turks in Bulgaria experienced with education during the Communist era. At the beginning of the communist regime, Bulgaria implemented policies by giving moderate and positive messages. It supported the increase in the literacy rate among Turks, activated Turkish Pedagogy schools, and allocated inspectors for Turkish schools. As a result, a Turkish intellectual community appeared. However, as this situation worried the Bulgarian administration, it changed the policies implemented on Turkish education. In 1959, the Bulgarian administration either closed the Turkish schools or merged them with Bulgarian schools. It reduced the number of Turkish lessons at first and subsequently, banned them. In addition, it struggled to eliminate Turks in Bulgaria’s ties with Turkey. It established closer ties and cooperated with Azerbaijan in language and education. For instance, Azerbaijani poets and writers who make Soviet propaganda were praised and encouraged to be read in Bulgaria. On the other hand, the author stresses that people who did not speak Bulgarian were impeded from finding jobs or obtaining higher education and Turks in Bulgarian were forced to migrate.

Kader Özlem (2010) expounds on Turkish education in Bulgaria in two parts: The Cold War Period and the EU membership process in the Post-Cold War Period. Özlem, who provides similar information to the other authors aforementioned, states that the motivation of Turks to receive education in their mother tongue has decreased. He assu-

mes that without precautions regarding education in their mother tongue, Turks in Bulgaria probably will not be able to speak Turkish with Turks living in Turkey.

Nuray Kayadibi (2013) examines the level and status of Turkish education applied in Bulgaria for Turkish minorities after the 1990s and the problems encountered in Turkish education. She finds that *i*) Turkish language education programs became a free elective course in 1992 and a compulsory elective course in high schools in 1999, *ii*) Turkish books were prepared for primary, secondary, and high school levels between 1991-93, *iii*) Turkish textbooks were published in 2012, *iv*) The number of Turkish language teachers was not sufficient, and that *v*) The Turkish Studies Program, Turkic Philology Department, Turkology Department and Chair, Department of Turkish Language and Literature were opened in higher education.

Muammer Nurlu and Mehmet Emre Çelik (2015) focus on teaching Turkish in Bulgaria during the post-1989 period and discuss the problems that stem from teacher training, textbooks, parental approaches, and Bulgarian state authorities. The authors advise that by improving the relations between Bulgaria and Turkey, Turks in Bulgaria would be ensured to be able to preserve their culture, language, and traditions. They also state that Turkish libraries should be established in villages, and Turkish books should be updated, Turkey should cover their expenses, and the number of Turkish teachers should be increased.

Levent Doğan and Gül Gülvodina (2015) address the education policies applied to Turkish teaching in Bulgaria and examine the problems encountered in this sense. They compare the primary and secondary levels of Turkish textbooks published in Bulgaria between 1992 and 2019. Within the scope of the study, they find that the textbooks from 1992 are neither up-to-date nor suitable for modern language teaching. The textbooks from 2019 do not go beyond the traditional understanding of education and are educationally unqualified.

Kadir Yalınkılıç (2014) carried out a field study in Kırcaali analyzing the Turkish education of Turks in Bulgaria in the context of identity and language. He finds that more than 80% of the participants in the research define themselves as Turks and their mother tongue as Turkish. He interpreted this situation as ethno linguistic vitality of Turkish being high for Turks. He states that the main reason behind this is the shared suffering of Turks, who were subjected to assimilation by the Bulgarian administration. Close ties with Turkey increase this linguistic vitality.

Language Policies

The studies in the literature demonstrate that Bulgarian authorities have produced various language plans and policies in a country where more than one language is spoken. They also show that Turkey has made several attempts toward these unstable policies that

Bulgarian Turks face. Therefore, language policies are presented in two sub-categories: language policies applied by Bulgaria toward Turks in Bulgaria and language policies applied by Turkey toward Turks in Bulgaria.

Language Policies Applied by Bulgaria toward Turks in Bulgaria

Harun Bekir (2015) discusses the language policies applied toward Turkish in line with legislation and international agreements in Bulgaria. He emphasizes that in Bulgaria, three main approaches are used including, language as a problem, language as a right, and language as a resource. He points out that Bulgaria has three policies: the policy of homogenizing the language, the policy that gives the right to receive education and use the mother tongue language, and the policy that supports the mother tongues under legal framework. He maintains that these policies have changed in the historical process. Accordingly, Bulgaria adopted a *pluralist language policy* in the 1950s and encouraged the use of Turkish. However, it abandoned this practice between 1970 and 1980 and adopted a *single language approach*. He highlights that currently in Bulgaria, Bulgarian is the dominant language and perceived with a high language status, and Turkish is seen as a low-status language. Regarding legislation and international conventions, the author states that the 1991 Constitution of Bulgaria recognizes Bulgarian as the official language but guarantees citizens whose mother tongue is not Bulgarian the right to learn and use their mother tongue. He indicates that although Bulgaria is a member of the European Union (EU), the language planning and policies implemented for Turks in Bulgaria does not comply either practically or theoretically with the minority policies of the EU, where many linguistic and cultural rights are protected.

In the SETA Report (Alptekin, Lika, Dağdelen, and Erdogu, 2020), the authors affirm that courses are taught in three categories: compulsory, compulsory-elective, and free-elective, according to the latest regulation made in the Bulgarian Education Law in 2001. They claim that this situation and other related problems negatively affect the number of students who can benefit from Turkish education. The problems specified in the report as follows: *i*) inadequacy in teacher employment due to financial problems, *ii*) not being able to open elective Turkish courses because petitions could not reach a sufficient number, and *iii*) not having enough interest in Turkish education and training. The authors emphasize that despite the fact that some rights were granted, such as teaching Turkish as an elective course in schools, the policies pursued by Bulgaria remained inadequate in the implementation phase. Therefore, some of the Turks consider the situation in Bulgaria to be a secret assimilationist policy. In addition, they maintain that there is a concern among Turks in Bulgaria that their Turkish identity will be lost in the long run.

Ersin Erkan (2006) studies the relations between Bulgaria and the Turks in Bulgaria. He explains language rights in Bulgaria and the language policy in education. He underlines that the Bulgarian education system's provisions for learning minority languages

are not based on a systematic approach and that a transition from a prohibitive language policy to a restrictive language policy has been gradually transferred.

Esin Aydınoğlu (2011) evaluates Turkish language teaching in Bulgaria in the historical process and current theories, approaches, methods, and policies in foreign language teaching. She also analyzes Turkish textbooks in primary education. She specifies that the process of Bulgaria's accession to the European Union affects the language policies implemented by the Bulgarian authorities. Accordingly, the democratic Bulgarian regime abandoned the exclusionary principles of the former communist regime and initiated modern methods accepted by the world. On the other hand, the author claims that "in the books, the Turkish national anthem, the flag, and the picture of Atatürk, which emphasize the Turkish identity, were avoided." Thus, she emphasizes the need for the reorganization of the books.

Fahri Türk and Kader Özlem (2016) analyze the Turk's current situation and examine the Bulgarian administration's approach to the Turkish language. The authors state that the assimilation policy practiced by the former communist regime is prohibited in the new Bulgarian constitution, which entered into force on July 13, 1991. Also, Turks were restored to their former rights with the law that was enacted the same year. According to the authors, the reasons behind these developments stem from the Movement for Rights and Freedom role, Bulgaria's EU membership process, and Turkey's role. However, the authors believe that the Bulgarian administration followed a secret assimilation policy toward the Turks despite these developments. To clarify their claim, the authors state that Turks are forced to learn foreign languages instead of their mother tongue, the names of the places where they lived intensely were changed to Bulgarian names, and no national channels are broadcast in Turkish.

I. Murat Çakmakçı (2011) finds that with the legislation in Bulgaria shaped within the scope of its relations with the EU, Turkish written and visual publications have the opportunity to be advanced. In addition, there are developments in Turkish education and religion. He underlines İsmail Gaspıralı's principle of "unity in language, thought, and work" and advised the Turks in Bulgaria to make the best use of the rights they have.

Language Policies by Turkey toward Turks in Bulgaria

Meşkure Yılmaz-Börklü (1999) evaluates Turkey's policies toward Turks in Bulgaria from the establishment of Bulgaria until 1999. Accordingly, during the Principality of Bulgaria, the Ottoman State endeavored to protect the Turkish people living in the region's educational status, religious activities, and fundamental rights and freedoms. At the beginning of the Kingdom period, the Ottoman State signed the Istanbul Protocol with Bulgaria, which guaranteed these rights. After the First World War, Bulgaria guaranteed rights and freedoms to Turks with the Neuilly Peace Treaty. During the Farmer's Party,

the legal basis of immigration between Turkey and Bulgaria was established. During the totalitarian regime (1946-70), oppression and violence against Turks increased; however, to protect the rights of the Turks, Turkey allowed Turks to migrate to Turkey. When the Turks in Bulgaria's desire to migrate to Turkey continued, Turkey signed the 1968 Migration Agreement with Bulgaria. In the socialist period (1970-1989), as Turks in Bulgaria were exposed to assimilation policies, Turkey tried to protect their rights by making various initiatives with the Bulgarian government and international institutions. When Turkey's attempts did not yield positive results, Turks in Bulgaria immigrated to Turkey in 1989, and Turkey supported its kin community in line with its power. In the democratic period, the rights of the Turks in Bulgaria were restored. The author believes that the good relations between Turkey and Bulgaria contributed to the protection of the rights of the Turks in Bulgaria.

Yüksel Kaştan (2008) examines the developments in Bulgaria between 1919 and 1938. He discusses the effects of these developments on Turkey and the problems experienced by Turks in Bulgaria. With the establishment of Bulgaria, the Turkish and Muslim minorities united around the Mufti Offices and the Union with Turkish Teachers (TÖB). The author states that after the transition to the Latin alphabet in Turkey, thanks to the diligent work of the TÖB, the Bulgarian administration allowed the transition to the Latin alphabet in Turkish schools. On the other hand, Kaştan points out that the Bulgarian administration granted broad rights to the Turks when it needed Turkey's support in foreign policy. He also emphasizes that Bulgaria could not achieve complete assimilation of the Turks because of Atatürk's foreign policy.

Bülent Yıldırım (2015) finds that after switching to the Latin alphabet, Turkey engaged in diplomatic connections with Bulgaria to continue language and writing ties with Turks in Bulgaria. Accordingly, Turkey provided financial aid to Turkish schools and petitioned for the use of the new alphabet in Turkish minority schools.

Bahar Toparlak (2016) argues that Turkish foreign policy in the 1930s aimed to establish relations with Bulgaria based on peace and friendship. Therefore, reciprocal travel was allowed in the fields of education and culture. Accordingly, delegations from Turkey and Bulgaria visited the other country to conduct professional studies and visit medical faculties. To the author, these travels developed bilateral relations between Turkey and Bulgaria.

Ersoy Zengin (2019) finds that Turkish President Fahri Korutürk contacted Bulgarian State Council President Todor Jivkov in 1978 and stated that the assimilation policy used toward Turks is against the United Nations Human Rights articles. However, Jivkov stated that these practices are internal, therefore, Turkey cannot be involved in the issue.

Kader Özlem (2010) analyzes the discourse and policies developed by Turkey in

response to the policies implemented by Bulgaria towards Turks in Bulgaria. Until 1984, Turkey remained unresponsive to the Bulgarian administration's assimilation policy against the Turks, but since then, Turkish Prime Minister Turgut Özal started diplomatic initiatives against these assimilation policies. He brought the issue not only to the Bulgarian agenda but also to the international agenda. The author underlines that during this period, the Turkish press and society approached the Turks in Bulgaria with nationalistic and religious feelings. He also emphasizes that similar to Özal, Ahmet Davutoğlu was interested in the issue and attached importance to the delicate handling of bilateral relations.

Sevcan Kurnaz and Rıza Kurt (2019), on the other hand, focuses only on the Turgut Özal period. They state that Özal, who gave importance to regional policies, tried to solve the problems with peaceful tools and allowed Turks in Bulgaria to immigrate voluntarily to Turkey.

Radiye Funda Karadeniz (2011) investigates Turks in Bulgaria's place in Turkish foreign policy during Turkey's early Republic, Cold War, and post-Cold War periods. She states that Turkey was not indifferent to this population inherited from the Ottoman Empire, which remained outside the borders. Turkey tried to solve the problems of Turks in Bulgaria through diplomatic initiatives in the early Republican period and followed a policy to provide financial support for teaching and broadcasting in Turkish. When the Bulgarian government adopted an assimilation policy toward the Turks during the Cold War, Turkey allowed Turks in Bulgaria to migrate to their homeland. In the post-Cold War period, Turkey assisted in the field of education to strengthen the national identity of the Turks in Bulgaria. In this context, Turkey welcomed students by granting them scholarships to higher education institutions, enabling Turkish teachers to freely participate in trainings organized in Turkey, and providing Turkish textbooks to be used in primary schools.

Mustafa Edip Çelik (2020) stresses that although Turks in Bulgaria have a close interest in Turkey, Turkey produces a limited policy toward them, such as limited immigration agreements. He states that Turkey should take measures against assimilation policies based on pressure and violence that prevent Turkish education in the mother tongue and threaten Turkish identity.

Discussion and Concluding Remarks

This article's review of Turkish literature about Turkish education in Bulgaria finds that it plays a significant role in preserving and sustaining the national identity of Turks in Bulgaria and is essential for maintaining kinship ties with Turkey. These academic studies examine the subject through the concepts of bilingualism, mother tongue, education policies, and language policies.

Regarding bilingualism, the literature illustrates that Turks in Bulgaria encountered various difficulties with Turkish language education. These difficulties include, weekly Turkish lesson hours in schools that are insufficient, Turkish textbooks that are outdated and worn out, students that feel Turkish is unimportant because Turkish courses are elective courses, and parents that are not eager for their children to choose Turkish lessons, since they suppose that their children already know Turkish. Students are not able to acquire Bulgarian and Turkish language proficiency at a sufficient level and accordingly they are under the influence of Bulgarian while speaking. Speaking Turkish in the social environment and Bulgarian in the family and immediate environment is perceived as a source of shame and the Bulgarian government does not welcome Turkish teachers.

Regarding the mother tongue, the literature demonstrates that Bulgarian regimes affect the rights of Turks in Bulgaria's access to mother tongue education. During the Kingdom period, the Bulgarian administration closed Turkish schools, dismissed Turkish intellectual teachers from schools, and did not provide textbooks and necessary tools. However, with the transition to the Latin alphabet in Turkey, the Bulgarian government allowed Turks in Bulgaria to use this new alphabet. During the Communist Party period, the Bulgarian administration changed the status of Turkish schools from private to public schools and later merged them with Bulgarian schools, claiming to provide better education. In 1974, it banned Turkish education, took away the Turkish minority's right to use their mother tongue, and ended Turkish education. In the Republican period, although Bulgarian laws made Bulgarian compulsory as the language of instruction, it also allowed students whose mother tongue was not Bulgarian to study in their mother tongue in municipal schools under state control. Even though Turkish minority schools were not reopened during this period, some rights were given to Turks regarding Turkish lessons, textbooks, and teachers. For example, Turkish was made an elective course in 1991 and included as a foreign language in the school curriculum. In 1999, with the Minimum General Education and Education Plan Law, the mother tongue was taught as a compulsory elective preparatory course for high schools. However, although the fundamental rights of the Turkish minority and their mother tongue education are protected by law, problems continue in practice. These problems prevent Turkish lessons from materializing with reason, such as, there is no demand or not enough teachers, the low interest in being a Turkish teacher in Bulgaria because it is a low-paid and insecure profession, lack of books and curriculum, short Turkish lesson hours, the lack of awareness of the mother tongue in students and parents, and students making grammatical mistakes by confusing Turkish and Bulgarian alphabets.

Regarding education policies, the literature indicates that the ideologies of the regimes have changed the policies followed by Bulgaria regarding the education of Turks in Bulgaria. Accordingly, during the Principality (1878-1908) and Kingdom periods (1908-1919), Turkish education began to decline. With the tolerant policies followed by

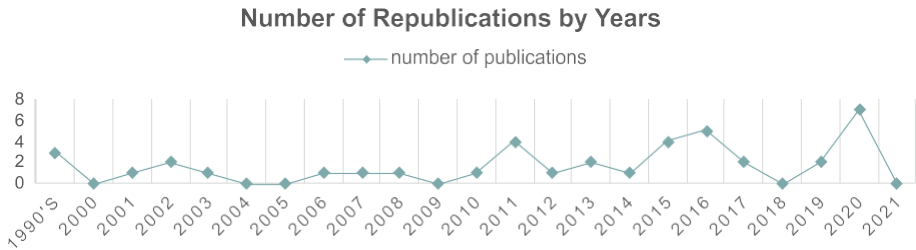
Farmer's Party (1918-1934), Turkish education developed, and the situation of Turkish schools improved. During the fascist period (1934-1946), Turkish education entered into a period of decline again, Turkish private schools were closed, and some parts of the school buildings were taken from the Turkish minority and rebuilt as a national school, that is, Bulgarian schools. Adverse events continued to occur during the socialist period (1946-1989). During this period, instead of special-status Turkish Schools, the status of Turkish minority schools was under the complete control of the state. A new model was developed in which Turks would receive national education in terms of form and socialist education. Turkish minority schools were transformed to Bulgarian, and the language of instruction was declared to be entirely in Bulgarian. Turkish reading houses, local Turkish literature, art societies, Turkish newspapers, and magazines were closed, and Turkish radio broadcasts were terminated. In the democratic period (after 1989), this hostile atmosphere started to change, and Turks in Bulgaria were allowed to speak and write in their mother tongue. However, problems continue to be experienced in practice.

Regarding language policies, the literature can be classified as language policies applied by Bulgaria toward Turks in Bulgaria and language policies by Turkey toward Turks in Bulgaria. Studies reveal that in Bulgaria, language policies considered language as a problem, language as a right, and language as a resource. In this context, Bulgaria first implemented a policy of homogenizing the Bulgarian language, then followed a policy that gave Bulgarian citizens whose mother tongue is not Bulgarian the right to receive education and use the language of their mother tongue, and finally followed a policy that supports mother tongues by legally guaranteeing them. Accordingly, Bulgaria adopted a pluralist language policy in the 1950s and encouraged the use of Turkish. However, it abandoned this practice between 1970 and 1980, adopted a single language approach, and guaranteed the right to learn and use their mother tongue to citizens whose mother tongue was not Bulgarian with the 1991 Constitution. Despite this, the policies were insufficient in the implementation phase, since Bulgaria has switched from a prohibitive language policy to a restrictive language policy. Therefore, it is thought by many Turks in Bulgaria that the Bulgarian administration followed a secret assimilation policy toward them.

The studies reveal that Turkey attaches importance to the delicate handling of bilateral relations with Bulgaria. It is noted that after Turkey transitioned to the Latin alphabet, Turkey made diplomatic efforts with Bulgaria to ensure that the language and writing ties with its kin community in Bulgaria would continue and provided financial aid to Turkish schools. Turkey brought to both the Bulgarian and the international agenda that the assimilation policies applied to the Turks in Bulgaria are contrary to the United Nations Human Rights Articles. Turkey encouraged the immigration of Turks in Bulgaria to Turkey within the framework of the migration agreements with Bulgaria, and provided opportunities for those who migrated.

This article finds that three studies in the 1990s, seven in the 2000s, 22 in the 2010s, and seven in the 2020s were published (see Figure 1).

Figure 1. Number of Publications by Years

As seen in the figure above, literature on Turkish education for Turks living in Bulgaria for more than a century is scarce and draws attention. Additionally, some years no studies on this issue were published. These studies generally discuss the bilingualism characteristics of Turkish children in Bulgaria, the reflection of bilingualism on education, usage levels of mother tongue, the Turkish teachers' perspective on Turkish education, the status of Turkish schools and Turkish lessons according to the changing regimes in Bulgaria, the status of Turkish materials, the staff and salaries of Turkish teachers, the difficulties faced by Turks with language and education, legal and social restrictions, and the demands of the Turks in Bulgaria. In addition, these studies generally contain information about primary and secondary education institutions. There is a lack of information about Turkish education and training at the undergraduate and graduate levels. However, the 2022 news article entitled "The solution of the problem of Turkish mother tongue in Bulgaria is in the hands of parents" reflects the most up-to-date state of mother tongue education, emphasizes the commitment of Turks in Bulgaria to the Turkish language and Turkish identity, and states that they do not want to assimilate in Europe (Radoykov, 2022). An interview with Nesrin Sipahi Osmanova, one of the Turkish intellectuals in Bulgaria, entitled "Our Mother Language is Suffering in Bulgaria," states that the mother tongue among Turks in Bulgaria is on the verge of extinction, and Turkish is hardly taught in schools. Sipahi emphasizes that it is essential to teach Turkish in schools to preserve in the mother tongue. She underlines that staying Turkish against increasing Turkish hostility should be the central issue of struggle for Turkish-born people in Bulgaria (Sipahi, 2018). Therefore, there is a need for more comprehensive and up-to-date studies that reveal the current situation, problems, and expectations of Turks in Bulgaria who struggle for education in their mother tongue.

Orcid

Medine Derya Canpolat <https://orcid.org/0000-0002-5248-0320>

References

- Akkaya, N., & İşçi, C. (2016). Akademik Çevrenin İki Dillilik Kavramı Hakkındaki Görüşleri. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 328-343. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/224470>
- Aktürk, Ş. (2009). Persistence of the Islamic Millet as an Ottoman Legacy: Mono-Religious and Anti-Ethnic Definition of Turkish Nationhood, *Middle Eastern Studies*, 45(6), 893-909. Retrieved from: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00263200903294229>
- Alptekin, H., Lika, I., Dağdelen, M. D., & Erdoğan, V. (2020). *Bulgaristan Türklerinin Kültürel, Ekonomik ve Siyasi Sorunları, Talepleri, Çözüm Önerileri*. Ankara: SETA. Retrieved from: <https://setav.org/assets/uploads/2020/02/R153.pdf>
- Aydoğdu, E. (2011). *Bulgaristan'da Türkçe Öğretimi ve İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesi*. Master's Thesis, İstanbul Üniversitesi, İstanbul. Retrieved from: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Bekir, H. (2015). Bulgaristan'da Dil Planlaması Çerçevesinde Anadil Olarak Türkçeye Yönelik Dil Politikaları. *Ege ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 59-68. Retrieved from: https://www.academia.edu/35836690/BULGAR%C4%B0STANDA_D%C4%B0L_P L A N L A M A S I _ % C 3 % 8 7 E R % C 3 % 8 7 E V E S % C 4 % B 0 N D E _ A N A _ D % C 4 % B 0 L % C 4 % B 0 _ OLARAK_T%C3%9CRK%C3%87EYE_Y%C3%96NEL%C4%B0K_D%C4%B0L_P O L % C 4 % B 0 T % C 4 % B 0 K A L A R I _ T h e _ L a n g u a g e _ P o l i t i c s _ R e g a r d i n g _ T u r k i s h _ a s _ M o t h e r _ L a n g u a g e _ w i t h i n _ t h e _ F r a m e _ o f _ L a n g u a g e _ P l a n n i n g _ i n _ B u l g a r i a
- Bekir, H., & Sadık, F. (2017). Bulgaristan Eğitim Raporu. In E. Bay, Türk Dünyasının Eğitim Sistemleri ve Sorunları (pp. 5-58). Ankara: Pegem Akademi.
- Bolat, M. (2020). Bulgaristan Türk Öğretmenler Birliği (1906-1933). Tarih Peşinde, (23), 223-251. Retrieved from: http://www.tarihinpesinde.com/dergimiz/sayi23/M23_08.pdf
- Brubaker, R. (2000). Accidental Diasporas and External "Homelands" in Central and Eastern Europe: Past and Present. *Reihe Politikwissenschaft Political Science Series* (71), 1-19. Retrieved from: https://aei.pitt.edu/32402/1/1208853582_pw_71.pdf
- Chakar, S. (2001, Ekim 25-26). Bulgaristan'da Türk Dilinin Anadil veya Yabancı Dil Olarak Öğretilmesi. *Avrupa'da Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Sempozyumu*. Retrieved from: <https://www.turkceogretimi.com/anadili-ogretimi/bulgaristanda-turk-dilinin-anadil-veya-yabanci-dil-olarak-ogretilmesi>
- Çakmakçı, İ. M. (2011). Bulgar Yayınlarında ve Eğitim Hayatında "Türk İzleri". *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 89-104. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/321510>
- Çelik, M. E. (2016). Bulgaristan'daki Türkçe Öğretmenlerinin Türkçenin Eğitimi-Öğretimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(2), 69-81. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/264270>
- Çelik, M. E. (2020). Dilde, Fikirde, İşde Birlik Aylık Dış Politika Dergisine Göre Türkiye'nin Dış Politika Kaynakları ve Dış Türkler Stratejisi. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 68, 501-

518. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1383336>
- Çelik, M. E. (2020). İki Dillilik ve Bulgaristan Türklerinin İki Dilliliği Üzerine Bir İnceleme. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10(20), 241-262. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1164966>
- Doğan, L., & Gülvodina, G. (2020). Bulgaristan'da Türkçe Eğitim ve İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarının (1992-2019 Yılları) Karşılaştırılması. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 809-825. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1278222>
- Eminov, A. (2002). Bulgaristan'daki Türkler: 1945-1983. In H. Güzel, K. Çiçek, & S. Koca (Eds.), *Türk Dünyası* (pp. 377-384). Ankara: Yeni Türkiye.
- Erkan, E. (2006). *Dil Hakları ve Devletlerin Dil Politikaları: Avrupa Birliği Aday Ülkeleri Bulgaristan ve Romanya Örnekleri*. Doctoral Thesis, Marmara Üniversitesi, İstanbul. Retrieved from: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Gökdağ, B. A. (2012). Balkanlar: Etnik Karmaşanın Dilsel Boyutları. *Karadeniz Araştırmaları*, (32), 1-27. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/105869>
- Karadeniz, R. F. (2011). *Türk Dış Politikası'nda "Dış Türkler": Karşılaştırmalı Teorik Bir Çalışma*. Doctoral Thesis, Marmara Üniversitesi, İstanbul. Retrieved from: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Kaştan, Y. (2008). Atatürk Dönemi Türkiye-Bulgaristan İlişkileri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 24(72), 669-696. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/996453>
- Kayadibi, N. (2013). Balkanlarda Türkçe Eğitimi ve Öğretimine Genel Bir Bakış. *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi*, (pp. 129-138). Bosna Hersek. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/312497849_BALKANLARDA_TURKCE_EGITIMI_VE_OGRETIMINE_GENEL_BIR_BAKIS
- Kowalski, T. (1949). Kuzeydoğu Bulgaristan Türkleri ve Türk Dili. (Ö. F. Akün, Eds.) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 3(4), 477-500. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/157632>
- Köksal, S. (2020). Bulgaristan Türklerini Komünizme Kazandırma Sürecinde Türk Coğrafyası Propagandası. *International Journal on Social Sciences*, 5(2), 161-173. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1164853>
- Köse, M. (2021). *Boundaries of the Turkish Diaspora*. *Turkish Journal of Diaspora Studies*, 1(1), 64-79. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1570496>
- Kurnaz, S., & Kurt, R. (2019). Turgut Özal Dönemi Türkiye-Bulgaristan İlişkileri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 6(12), 300-312. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/916700>
- Memişoğlu, H. (2002). *Geçmişten Günümüze Bulgaristan'da Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını.
- Nurlu, M., & Çelik, M. E. (2015). Bulgaristan'da Demokrasi Döneminde Türkçe Öğretimi Meselesi. *Yeni Türkiye-Rumeli Balkanlar Özel Sayısı IV*, 4431-4445. Retrieved from: https://www.academia.edu/32501624/Bulgaristanda_Demokrasi_D%C3%B6neminde_T%C3%BCrk%C3%A7e_%C3%96%C4%9Fretimi_Meselesi_Yeni_T%C3%BCrkiye_Say%C4%B1_69_Cilt_IV_Mart_Haziran_2015_ss_4431_4438_TURKISH_EDUCATION_ISSUE_DURING_DEMOCRACY_PERIOD_IN_BULGARIA
- Oran, B. (1993). Balkan Türkleri Üzerine İncelemeler (Bulgaristan, Makedonya, Kosova). *Ankara Siyasal*

- Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 48(1-4). Retrieved from: <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/52922/3647.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Özkan, İ. (2009, Aralık 25-26). Bulgaristan'da Türk Kültürü ve Geleceği. *Asimilasyon ve Göç Sempozyumu*. İzmir, Gaziemir. Retrieved from: https://www.academia.edu/39763218/BULGAR%C4%B0STANDA_T%C3%9CRK_K%C3%9CLT%C3%9CR%C3%9C_VE_GELECE%C4%9E%C4%B0
- Özlem, K. (2010). *Soğuk Savaş Sonrası Dönem Türk-Bulgar İlişkilerinde Türk Azınlığın Durumu*. Master's Thesis, Uludağ Üniversitesi, Bursa. Retrieved from: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Özsarı, M. (2015). Bulgaristan Türklerinin 1930-1940 Yılları Arasında Sosyal ve Kültürel Durumuna Genel Bir Bakış. *Akademik Kaynak*, 3(5), 1-13. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/933584>
- Radoykov, İ. (2022, 2 21). AA Haber Website. Retrieved from: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bulgaristanda-turkce-ana-dile-ilgi-sorununun-cozumu-velilerin-elinde/2508340>
- Sipahi, N. (2018, Aralık 5). Bulgaristan'da Ana dilimiz Can Çekişiyor. (Interviewed by E. Göktaş). Retrieved from: http://devlet.com.tr/makaleler/y349-BULGARISTANDA_ANA_DILIMIZ_CAN_CEKISIYOR.html
- Süleymanoğlu Yenisoy, H. (2007). *Bulgaristan Türkleri'nin Türkçe Eğitim Davası (1977-2007)*. Ankara: Balkan Türkleri Göçmen ve Mülteci Dernekleri Federasyonu. Retrieved from: https://www.academia.edu/21768332/BULGAR%C4%B0STAN_T%C3%9CRKLER%C4%B0N%C4%B0N_T%C3%9CRK%C3%87E_E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M_DAVASI
- Süleymanoğlu Yenisoy, H. (2011). İkinci Dünya Savaşından Bu Yana Bulgaristan Türklerinin Türkçe Eğitimi. Edirne: Trakya-Balkan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği.
- Süleymanoğlu Yenisoy, H. (2017). Bulgaristan Türklerinin Eğitim ve Kültürel Sorunlarında Yeni Gelişmeler (1990-2010). *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 17(2), 33-49. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/386786>
- Süleymanoğlu, H. (2003). Bulgaristan Türk Çocuklarının Ana Dili Öğretiminde Çocuk Edebiyatının Yeri. *Bilig*, (24), 115-133. Retrieved from: <https://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/3353-published.pdf>
- Şaşmaz, A., & Arslan, M. (2016). Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocukların Ana Dil Kullanım Düzeylerine Yönelik Öğretmen Görüşleri: Balkanlar Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(44), 984-993. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/305201204_YURT_DISINDA_YASAYAN_TURK_COCUKLARININ_ANA_DIL_KULLANIM_DUZEYLERINE_YONELIK_OGRETMEN_GORUSLERI_BALKANLAR_ORNEGI
- Şen, Ü. (2013). Bulgaristan'da Faaliyet Gösteren Şumnu Nazım Hikmet Kültür Evi ile Mozaik Dergisinin Türkçe ve Türk Kültürüne Katkıları Bakımından Değerlendirilmesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 5(2), s. 215-239. Retrieved from: <https://www.dieweltdertuerken.org/index.php/ZfWT/article/view/506/295>
- Şimşir, B. N. (1986). *Bulgaristan Türkleri (1878-1985)* (1st Ed.) Ankara: Bilgi.
- Toparlak, B. (2016). 1930'lu Yıllarda Türkiye-Bulgaristan Arasında Sosyo-Kültürel ve Eğitim Amaçlı Seyahatler. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 2(2), 140-156. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/227026>
- Türk, F., & Özlem, K. (2016). Bulgaristan Türkleri ve Türkçe. In F. Türk, *Balkanlarda Yaşayan Türk*

- Azınlıkları ve Türkçeye Yönelik Dil Politikaları* (pp. 1-33). Ankara: Astana.
- Ulutürk, R. (2008, Nisan 25). TASAM Website. Retrieved from: https://tasam.org/tr-TR/Icerik/3752/bulgaristan_turklerinin_sorunlari
- Yaldız, F. (2018). Türk Kamu Yönetiminde Soydaş Sorunsalı: İç Politikadan Dış Politikaya. *Amme İdaresi Dergisi*, 51(4), 1-20. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/331181740_Turk_Kamu_Yonetiminde_'Soydas'_Sorunsali_Ic_Politikadan_Dis_Politikaya_The_Problem_of_'Descendant'_in_Turkish_Public_Administration_From_Internal_Policy_to_Foreign_Policy
- Yalınkılıç, K. (2014). Kırcaali Örneğinden Hareketle Bulgaristan'da Türkçenin Etnikdilsel Canlılığı. *Bilgi*, 70, 259-282. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/234299>
- Yavuz, R. İ. (2020). Balkan Türklerinin Türkçeye Dair Farkındalıkları. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (48), 39-54. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1017213>
- Yıldırım, B. (2015). Bulgaristan'daki Türk Okullarında Latin Harflerinin Uygulanma Süreci ve Sonrasında Türkiye Cumhuriyeti'nin Desteği. *Asia Minor Internatonl Journal of Social Sciences*, 3(5), 135-147. Retrieved from: https://www.academia.edu/10361059/Bulgaristan_daki_T%C3%BCrk_Okullar%C4%B1nda_Latin_Harflerinin_Uygulanma_S%C3%BCreci_Ve_Sonras%C4%B1nda_T%C3%BCrkiye_Cumhuriyeti_nin_Deste%C4%9Fi_The_Process_of_Application_of_Latin_Alphabet_in_Turkish_Schools_in_Bulgaria_And_Support_of_Turkey_Afterwards_
- Yıldırım, B. (2020). *Bulgaristan'da Türk Varlığı ve Nüfusu*. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Yılmaz Börklü, M. (1999). Tarihi Seyri İçinde Bulgaristan Türklerinin Durumu ve Türkiye'nin Bölge Türklerine Yönelik Politikaları. *Bilgi*, 10, 61-79. Retrieved from: <https://bilgi.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/3472-published.pdf>
- Zengin, E. (2019). Soğuk Savaş Dönemi'nde Türkiye Dışında Yaşayan Türklere Bakış: 'Esir Milletler/ Türkler Haftası' Etkinlikleri (1959-1980). *Türk Dünyası Araştırmaları (TDA)*, 121(238), 137-162. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1470623>

Turkish Journal of Diaspora Studies

ISSN: 2717-7408 (Print) e-ISSN: 2757-9247 (Online)
Journal homepage: tjds.org.tr

Borçalı ve Güney Azerbaycan Türklerine Yönelik Dil Politikaları ve Ana Dili Sorunu

Museyib Shiraliyev

To cite this article: Museyib Shiraliyev (2022) Borçalı ve Güney Azerbaycan Türklerine Yönelik Dil Politikaları ve Ana Dili Sorunu, Turkish Journal of Diaspora Studies, 2(2), 145-164, DOI: 10.52241/TJDS.2022.0045

To link to this article: <https://doi.org/10.52241/TJDS.2022.0045>

Submission Date: August 4, 2022 **Acceptance Date:** September 18, 2022

Article Type: Research Article

Licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).

Published online: 30 September 2022

Submit your article to this journal [↗](http://tjds.org.tr)

Full Terms & Conditions of access and use can be found at
tjds.org.tr

Borçalı ve Güney Azerbaycan Türklerine Yönelik Dil Politikaları ve Ana Dili Sorunu

Museyib Shiraliyev

Uluslararası İlişkiler, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara, Türkiye

Özet

Dil politikası, bir siyasi otorite içinde bulunan farklı etnik gruplara karşı devletin dil alanında iradesini gerçekleştirmesinin en etkili ve güçlü yoludur. Devlet düzeyinde uygulanan ve politik bir araç olarak kullanılan dil politikaları, ulus-devlet kurma ve ulusal kimlik inşa süreciyle ortaya çıkmış ve şekillendirilmiştir. Gürcüceyi diğer dillerin etkisinden kurtarmaya çalışan Gürcistan, azınlıkların Gürcü dilini öğrenmesi, devlet dili olarak Gürcücenin bütün kurumlarda hakimiyetinin güçlenmesi ve ülkedeki bütün topluluklar arasında uyumsuzlukların ortadan kaldırılması ve etkileşimin sağlanması için çeşitli dil politikaları uygulamaktadır. Çok etnikli bir toplumsal yapıya sahip olan İran'da ise Farslaştırma politikası ve tek bir dil üzerine kurulan öğretim sistemi, Güney Azerbaycanlılar başta olmak üzere birçok halkın asimilasyonuna, özellikle dil haklarının ihlaline yol açmaktadır. Literatür taraması sonucunda elde edilen verilerin kullanıldığı bu çalışma, Borçalı ve Güney Azerbaycan'da Azerbaycan Türkçesinin mevcut durumunu, ana dillerinde eğitim görme hakkından mahrum olan Güney Azerbaycan Türklerinin, Farsçanın yoğun baskısı altında kendi dillerini koruma çabalarını toplumsal-siyasal ve toplum-dilbilimsel bir bakış açısıyla dil politikaları ve dil hakları bağlamında analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler

Dil Politikası,
Etnik Azınlıklar,
Asimilasyon, Haklar,
Ana dili

Language Policies Directed At Borchali and South Azerbaijan Turks and Mother Tongue Problem

Museyib Shiraliyev

Department of International Relations, Ankara Hacı Bayram Veli University, Ankara, Türkiye

Abstract

Language is an important factor that constitutes national identity. Language policies have become a state structure that aims to unite peoples under state rule, as well as organize and reorganize their lives. The establishment of a political central authority that dominates the society's thoughts through language is the most essential element of social construction processes in the new world order. This study examines the current situation of Azerbaijani Turkish in Borchali (Georgia) and South Azerbaijan (Iran) from socio-political and socio-linguistic perspectives. In this context, language policies, language planning and language rights, and monolingualism with its assimilationist characteristics, are included in the theoretical framework for the first part of this research. The second part explains the language policy implemented in Georgia and discusses the mother tongue education problems faced by minorities. Data on language policy practices in Iran, the position of Azerbaijani Turkish against the titular language, and the problems related to South Azerbaijan Turks' right to education in their mother tongue are interpreted in the third part. In the last section, attention is drawn to the role of language policy in Azerbaijan's multi-culturalism model, as a solution method for the aforementioned problems.

Keywords

Language Politics,
Ethnic Minorities,
Assimilation, Rights,
Mother Tongue

Giriş

Ulusal kimliği oluşturan önemli bir etken olan dil üzerinden toplum düşüncesine egemen olmakla siyasal merkezî otoritenin kurulması, yeni dünya düzeninde toplumsal inşa süreçlerinin en esaslı bir unsuru olarak yönetim altındaki halkları birleştirmeyi ve onların yaşamını organize etmeyi, yeniden düzenlemeyi amaçlayan bir devlet yapılanması haline gelmiştir. Aslında iktidar kendi kendine gelişen bu süreci varoluşsal çaba ve tasavvur üzerinden şekillendirmek istemiştir. Farklı güç alanlarındaki muktedirler siyasi rejimlerine karşı bir tehdit hissettiklerinde algıladıkları bu tehlikeyi ortadan kaldırmak amacıyla iktidarları için araçsallaştırdıkları resmi dili, çeşitli politikalar uygulamakla planlı ve yapay bir şekilde değiştirerek ve dönüştürerek titüler olmayan diller karşısında güçlendirmeye çalışmaktadır. Böylece çoğunluk dilinin istikrarlaştırıcı gücünü pekiştirme yoluyla iktidarlarını kalıcılaştırmayı hedeflemektedirler. Aynı zamanda, bu amaç doğrultusunda muhtelif dirijize müdahaleler vasıtasıyla kanonik bir toplum ve kültürel bellek dahi tesis edilmeye çalışılmıştır.

Tarihin çeşitli evrelerinde bu sistematik müdahale süreçleri, belleğinden yoksun bırakılan dil üzerinden hedef toplumun hafızasının ve bilincinin yeniden kurgulandığı bir toplum mühendisliği projesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu perspektiften bakıldığında, ulusal dilin yaygınlaştırılması ve tektipleştirici eğitim sisteminin kurulması ile “öteki imajı” karşısında “biz bilinci”nin devamlılığı sağlanarak bölgesel bölünmüşlüğü ortadan kaldırılması ve bütünleş(tiril)miş, homojen hale gelen heterojen bir uyumlu toplumun ortaya çıkması hedeflenmektedir. Çoğunluğun hedefleri doğrultusunda kullanılacak işlevsel bir araca dönüşen ve toplumsal düşünceden ayrılmakla belleksizleşen azınlık dilleri ise, bir türdeşleştirme süreci olan ulusal kimlik inşasında ötekileştirilerek yok olmaya mahkûm bırakılmaktadır. Sonuç olarak, titüler olmayan dillerin iletişim fonksiyonlarına yönelik ayrımcı siyasal akımlar/girişimler, tek dilli, değiştirici ve ötekileştirici merkezî bir dil planlamasını öne çıkarmaktadır.

Gürcistan ve İran’da yürütülen dil politikalarının ulusal bütünleş(tir)me sürecindeki rolü değerlendirildiğinde, siyasal ulusçuluğun Gürcüce ve Farsça üzerinden gerçekleştirildiği dikkat çekmektedir. Söz konusu çalışma, Gürcistan ve İran’da Azerbaycan Türkçesinin mevcut durumunu toplumsal-siyasal ve toplum-dilbilimsel bir bakış açısıyla incelemektedir. Bu bağlamda akademik araştırmalara dayanan bu makale, Borçalı ve Güney Azerbaycan Türklerine odaklanarak, onların çoğunluk toplumuyla (sosyal çoğunluk) ilişkilerini analiz etmektedir. Araştırmanın ilk bölümünde teorik çerçevede dil politikaları, dil planlaması ve dil haklarına yer verilmektedir. İkinci bölümde Gürcistan’da uygulanan dil politikası açıklanmakta ve azınlıkların eğitim sürecindeki ana dili sorunları konu edilmektedir. Son bölümde ise İran’daki dil politikası uygulamalarına ilişkin literatür verileri kapsamında Azerbaycan Türkçesinin titüler dil karşısında konumu, Güney Azerbaycan Türklerinin ana dilinde eğitim hakkına ilişkin sorunlar yorumlanmaktadır.

Dil Politikaları, Dil Planlaması ve Dil Hakları Üzerine Kavramsal Bakış

Ulus inşa etme sürecinde, ortak bir kimlik tesis etmek ve sürdürmek için dilin yönetilmesi gerektiği fikri mevcut olmuştur. Bu süreçte siyasal bir araç olarak kullanılmış dil üzerinden yapılan homojenleştirme çabalarıyla toplumun standartlaştırılması hedeflenmiştir. Tek ve ortak/ulusal bir dil, farklı sosyo-kültürel statülere sahip insanları birleştirmek ve bütün toplumu ortak bir program çerçevesinde organize edebilmek amacıyla ulusun inşa edilmesinde ve ulusal kimliğin oluşturulmasında en etkin yöntemlerden biri olarak görülmüştür (Orhan, 2017).

Ulus devletlerin en sık uyguladıkları dil politikaları, ulus devletlerin ortak/ulusal dil ve kimlik için dilin kimliksel ve iletişimsel işlevlerini kullanmaları sonucunda bir dili toplumsal hayatın her alanına hakim kılma politikası olarak ortaya çıkmış, bazı dillerin kademeli olarak kamusal yaşamdan dışlanmasına ve yasaklanmasına neden olmuştur. Bu durum, varoluşsal bir hak olan dil haklarının ihlalini beraberinde getirmiş ve hatta bazı dillerin ölümüyle “kültürel soykırım” a yol açmıştır. Siyasi iktidar hesapları ile ilintili olan dil planlaması, dillerin kullanımı, dil-içi ve dilsel farklılıklar ile ilgili sorunları ele almak için kurumsal yapılar aracılığıyla edilen açık ve sistematik müdahalelerdir (Christian, 1989). Bir başka tanıma göre, dil planlaması, dil ve toplum hakkında hazırlanan ve çeşitli ideolojik varsayımları içeren bir söylem olarak belirlenmektedir (Blommaert, 1996). Geleneksel toplumdilbilimde dil planlaması, azınlık dillerini desteklemeyi amaçlayan, doğası gereği olumlu bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Eleştirel toplumdilbilimde ise, politikaların genellikle çeşitli toplumsal tabakalaşma ve eşitsizlik biçimlerini oluşturarak sürdürdüğü bir siyasal süreç olarak görülmektedir (Pavlenko, 2008). Dil planlamasının her zaman iktidarın siyasal hamleleri ile ilintili olduğu tüm bu farklı tanımlardan anlaşılabilir. Ruiz (1984), dil planlamasına ilişkin üç temel yaklaşımı; dile bir sorun olarak yaklaşanlar, hak olarak yaklaşanlar ve ona bir kaynak olarak yaklaşanları kaydetmektedir:

İlk yaklaşım, çoğunlukla ulus-devlet inşası sürecinde ortaya çıkar ve belirli bir ülkeyi dilsel olarak homojenleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu ülkelerde özellikle “tektipleştirme” politikaları ön plana çıkmaktadır. Bu tür politikaların izlendiği yerlerde, hâkim dilin dışında dillerin kullanılmaya devam edilmesinin entegrasyon ve birliye engel olacağı, aksine düşmanlık ve çatışmaları beraberinde getireceği varsayılmaktadır. Bu nedenle farklı dillerin “sorun” yaratmaması için ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. İkinci tür dil planlamasında, kamu otoriteleri azınlık dilleri yasaklamaz, tam aksine yasal garantiler sağlar. Bu tür dil planlamasına sahip devletlerde, farklı anadilleri olan etnik grupların anadilinde eğitim alma, kamu kurumlarında ve kamusal alanlarda kendi dillerini kullanma hakları vardır. Ancak bu devletlerde, söz konusu hakların tanınmış olması illa da insanların bu haklardan eşit şekilde yararlanabilecekleri anlamına gelmemektedir. Üçüncü tür yaklaşım ise, dillerin yalnızca yasalarla güvence altına alınmakla kalmadığı,

aynı zamanda tüm alanlarda aktif olarak desteklendiği ve teşvik edildiği ülkelerde görülmektedir (Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü [DİSA], 2019). Gürcistan ve İran'ın dil politikaları, bu çalışmada bahsedilen birinci ve ikinci tür dil planlama yaklaşımlarına örnek olarak gösterilebilir.

Dil hakları, daha geniş bir anlama sahip olsa da, esas olarak tüm özel ve kamusal alanlarda “ana dilin” özgürce kullanılması ve seçimi ile ilgilidir. Bu bağlamda dil hakları, uygulamada bireylerin ve grupların ülkelerin dil politikalarına karşı kendi kimlikleriyle var olma mücadeleleridir. Ayrıca dil haklarına dayalı bir dil politikasının, “ölmekte” olan birçok dilin yok olmasını engelleyeceği ve böylece bazı etnik çatışmaları ortadan kaldıracığı iddia edilmektedir. Bu durumda dil politikası çerçevesinin ülkelerin etnik kimlik siyasetlerinden ziyade dil hakları üzerinden oluşturulması arzu edilmektedir (Orhan, 2017).

Modern dil politikaları, içsel/maddi planlama (*internal/corpus planning*) ve dışsal/statü planlama (*external/status planning*) olmak üzere iki biçimde karşımıza çıkmaktadır. Modern devlet ulusal kimliği inşa etmek ve güçlendirmek için bir bölge ya da devlette dilin hangi amaçlar için kullanılacağını belirleyen “statü planlaması” yaparken bir yandan da etkin iletişimi gerçekleştirmek için dilin içsel özelliklerini değiştirmeye yönelik yenilikler, “maddi planlama” yapmaktadır. Bu iki planlama birbirinden tamamen bağımsız olmayıp modern devletin yapısıyla ilişkilidir (Sadoğlu, 2010).

Dünyadaki çeşitli uygulamalara bakıldığında bir devletin kendisine ait dil politikasında siyasal iktidarın topluluklarla tarihsel ilişkilerine dayalı politik-ideolojik seçimleri, toplulukların demografik yapısı, genel nüfusta azınlık halkların oranı ve ulusal/etnik bilinç ve örgütlenme, etnik gerilim derecesi etkili olmakta ve “tek dillilik (asimilasyoncu)” ve “çift ya da çok dillilik (çoğulcu)” gibi stratejiler ortaya çıkmaktadır (Esman, 1992).

Ulus-devletler tarafından en çok tercih edilen “tek dillilik” politikası, bir dilin (özellikle egemen grubun dili) resmi dil olarak belirlenmesi ve diğer azınlık gruplarının dillerinin aşamalı olarak toplumsal ve kamusal hayattan çıkarılması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu asimilasyon stratejisi ile seçilen resmi dil, tek hakim ve görünür dil haline getirilmeye ve diğer dil topluluklarında yaygınlaşmasına çalışılmaktadır.

Azınlık gruplarının dillerinin bastırılmasının etik dışı uygulama olduğu göz önünde bulundurularak “dilsel emperyalizm” olarak adlandırılan resmi/egemen dillerin baskın rolünü güçlendirme fikrine karşı çıkmaktadır. Dilsel emperyalizme karşı dilsel çoğulculuk fikirlerinin savunucuları, insanlığın geleceğini tek bir dile bağlamanın aslında insan beyninin evrim sürecine karşı bir girişim olduğunu belirtmişlerdir (Adams ve Brink, 1991).

Siyasal toplumun (ulus) inşa edilmesiyle doğrudan ilişkili olan tek dillilik politikasında, çok dilliliğin “tek ve bölünmez” olan ulusu böleceği, fakat bunun aksine olarak,

tek dilliliğin ise bütünleştireceği düşünülmektedir (Esmen, 1992). Çok dilliliğin temsili demokrasiye engel teşkil edeceğini belirten John Stuart Mill (2015), tek dillilik politikasının savunusunda diğer bir gerekçe olarak demokratik süreçlerin gerektirdiği müzakere ve katılım ortamının, ortak bir dil olmadan mümkün olmayacağı varsayımını öne sürmektedir. Ancak bir devletin vatandaşları olan bazı etnik grup üyelerinin ana dillerini kullanmadığı (veya kullanmadığı) yerlerde demokratik süreçlerin ne ölçüde gerçekleştiği önem arz eden bir tartışma konusudur. Yalnızca tek/hâkim bir dil kullanıldığında başka bir dil grubunun temsilcilerinin müzakere için gerekli olan bilgilere erişimi sınırlı olduğundan, temsili demokrasi süreci de tam anlamıyla sağlanmamış olacaktır.

Topluluklar arasında adeta hiyerarşik bir yapı tesis eden tek dillilik politikalarını değerlendiren Rudnyckyj (1967), bir dilin gelişmesini engellemek için baskıcı önlemlerin getirilmesinin; çift/çok dilli topluluğu tek dilli bir gruba dönüştürmek amacıyla kültürel gelişme koşullarını zorlamanın; belirli bir dilsel etnik grubun iradesine aykırı olarak, bir dilin devlet okullarında öğretilme ve medyada kullanılma hakkını reddetmenin; bu grubun kültürel girişimlerine ve dilini koruma çabalarına maddi ve manevi destekte bulunmaya karşı çıkmanın dil haklarının ihlal edilmesine ve dolayısıyla “dilkırım” (dilsel soykırım) neden olan önemli etkenler olduğunu ileri sürmektedir.

İnsanların dillerinden vazgeçme sebepleri “korku” ve ekonomik, sosyal ve siyasal olarak daha “yüksek statü” arzusu ile ilintilidir. Ayrıca dilsel kaybın en önemli nedenlerinden olan ayrımcılık ve asimilasyon genellikle bir topluluğun bir başka topluluk üzerinde egemenlik ve baskı uyguladığının bir işaretidir (Koçak, 2013).

Tek dillilik politikasının aksine çift/çok dillilik politikasını benimsemiş devletlerde, bu dillerin hukuki etkileri, bölgesel ve kurumsal geçerlilik dereceleri gibi bazı durumlar uygulamada oldukça karmaşık düzenlemeler ve farklı modeller ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte kamu kurumlarında birden fazla dili tanıyan çift/çok dilli rejimlerin çoğu, en azından bazı dil haklarının devletin bütün sınırları içerisinde değişmez kılınmasını ve bazılarının ise yerel koşullara göre bölgeden bölgeye değişmesini içermektedir (Orhan, 2017).

Devletlerin içindeki toplulukların coğrafik durumları ve demografik yapılarının farklılığı, ülke içindeki bölgelerin dilsel açıdan heterojenliği, bölgede egemen olan çoğunluk dilinin yanı sıra azınlık dilinin de varlığı, önemli derecede çift/çok dilli rejimlerin muhtelif biçimlerini ortaya çıkarmıştır (Patten, 2003). Örneğin, azınlıkların Azerbaycan dilinde çok akıcı, neredeyse ana dili seviyesinde konuşmalarına rağmen, uzun süredir çift dillilik tercih edilmektedir. Azerbaycan’da azınlık halkları arasındaki bu çift dilliliğin eksiltici/kayıplı (*subtractive*) değil, arttırıcı/ekleyici/kazançlı çift dillilik (*additive bilingualism*) modeli olduğu görülmektedir. Eksiltici iki dilliliğin aksine arttırıcı modelde, daha sonra kazanılan ikinci dilde ilerleme kaydedildikçe, bilişsel becerilerin de artmasını destekleyen güçlü bir çift dillilik gelişerek dillerin her birinin ayrı fonksiyonlarda kullanılmasını sağ-

lamaktadır. Bu durum ise resmi dilin titüler olmayan dillerin kullanıldığı alanlara müdahale etmemesi şartıyla mümkün kılınabilir (Süverdem ve Ertek, 2020; Qəribova, 2017).

Azerbaycan'da yürütülen dil politikası da, bu dillerin kendilerine ait doğal işlevlerinin korunması için önemli bir zemin oluşturmaktadır. Azerbaycan'da genellikle tek resmi dil olarak devlet dilinin kullanılmasına rağmen, devletin azınlık dillerinin kullanıldığı belirli alanlara ve bu dillerin kendine has işlevsel özelliklerine müdahalesi bulunmamaktadır. Böylece dillerin aile ve toplum içindeki kullanımı güçlenmekte, sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarılmakta ve genç nesilde dilsel bir öz farkındalık oluşmaktadır. Dillere yönelik böyle bir olumlu yaklaşım, dillerin korunmasında en önemli noktalardan biri olan ana dil taşıyıcılarının kendi dillerine karşı doğru tutum, gurur ve sorumluluk duygusunu şekillendirmektedir. Çokkültürlülük bağlamında Azerbaycan'da izlenen dil politikası da dilsel çeşitliliğin sadece azınlık dil taşıyıcılarının değil, tüm vatandaşların gurur kaynağı olan bir yaşam biçimi haline gelmesini sağlamak üzerine kurulmuştur.

Gürcistan'da Dil Politikası

Dilsel yapının karmaşıklığı, azınlık halklarının sınır bölgelerine yerleşme olasılığının daha yüksek olmasından da kaynaklanmaktadır. Toplumdilbilimsel araştırmalar, bu tür alanların potansiyel ayrılıkçı eğilimlere hassas olduğunu açıkça vurgulamaktadır ve bu, post-empyralist toplumlarda devletlerin bazen etnik azınlıklara karşı azınlık dillerinin yaygın olarak kullanılmasına izin vermemek gibi "kültürel ayrımcılık" politikaları izlemesinin nedenlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Özellikle, mevcut veya potansiyel toprak sorunları olan bazı ülkelerde, devlet içi çatışmaların çıkış sebeplerinin, genellikle dil haklarıyla ilgili taleplerle ilişkilendirildiği gözlemlenmektedir. Bununla birlikte, ülkede yaşayan azınlıklara kendi dillerini geliştirmeleri ve gelecek nesillere aktarabilmeleri, idari ve kültürel hizmetlerden kendi dillerinde yararlanmaları, ulusal kimliklerini gururla taşımaları ve özgürce ifade etmeleri için uygun fırsatların yaratılması gerektiğini ifade eden bir başka siyasi eğilim mevcuttur. Birinci politik eğilim dilsel ve kültürel çeşitliliği bir sorun olarak görürken, ikinci politik eğilim bu çeşitliliği etnik ve sosyal bir zenginlik olarak görmektedir (Qəribova, 2017).

Sovyet döneminde Gürcistan yönetiminin etnik ve dinî azınlıklara yönelik dil ve kültür politikaları Sovyet ideolojisine uygun bir şekilde Moskova'nın siyasi tercihlerine bağlı olarak değişkenlik göstermiştir. Aynı zamanda, Gürcistan'da yaşayan etnik (aynı zamanda ulusal) ve dinî azınlıkların da Gürcistan devletine aidiyet ve bağlılık duyguları farklılık arz etmektedir (Asker ve Kahraman, 2016). Sovyetler sonrası dönemde ortaya çıkan ideolojik boşluk, değişen öncelikler ve bunun ardından meydana çıkan yeni davranışçılık ve hayata bakış modelleri toplum içerisinde insanların kendini arama eğilimlerini de tetiklemiş, bireysel düşünce ve toplumsal fikir kimlik oluşumu sürecinde ilerlemiştir (Garibova, 2018).

Gürcistan'daki en büyük etnik grup olan Azerbaycan Türklerinin genel nüfusu 2021 yılı istatistiklerine göre yaklaşık 440 bin olmuştur ve çoğunlukla Kvemo-Kartli (Borçalı) bölgesinde yaşamaktadırlar (Агентство Азери-Пресс [АПА], 2021). Gürcistan'daki Azerbaycan Türkleri ile yapılan mülakatlarda Gürcistan hükümeti tarafından resmî kaynaklarda Azerbaycan Türklerinin nüfusunun gerçekte olandan daha az gösterildiği kaydedilmiştir. Bu rakamlara ilişkin görüşmelerde ortaya çıkan sonuçlar ise 380 bin ile 500 bin arasında değişmektedir (Asker ve Öğütçü, 2016).

Müslüman Gürcistan Azerbaycanlıları ile Hıristiyan Gürcüler arasında konuşma dilinin farklı olması keskin bir kültürel farklılık yaratmaktadır. Azerbaycan'ı "ikinci vatan" olarak gören Gürcistan (Borçalı) Azerbaycanlılarının birçoğu, dil engeli nedeniyle, iç ve dış haberleri Azerbaycan dilinde (bu ülkenin çıkarlarına uygun bir biçimde) aldığı için bu bağlılık daha da güçlenmektedir (International Crisis Group [ICG], 2006).

SSCB döneminde "Sovyetleştirme" politikasının uygulanmasında etkin bir araç olarak kullanılan Rus dilinin eski Sovyet cumhuriyetlerinde daha az konuşulan, "titüler olmayan" azınlık diller üzerinde dominantlığı ve Sovyet ideolojisine bağlı, tek dil ve tek kültüre sahip bir Sovyet insanı—*Homo Sovieticus*'u yaratmaya yönelik girişimler, azınlık dillerinin kullanımını önemli ölçüde sınırlandırmakla Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasına neden olmuştur (Qaribova, 2017). Aynı zamanda bağımsızlık sonrası Gürcistan'da "millileşme" eğilimleri güçlenmiş ve Gürcü dilinin statüsünün geri kazanılması devlet politikasının öncelikli meselesi haline gelmeye başlamıştır.

Eski Sovyet geleneklerine kısmen de olsa bağlı kalan Gürcistan'da Gürcüler dışındaki milletlerin ana dillerinde eğitim gördükleri okullar bulunmakta ve bu okullarda eğitim genellikle kendi dillerinde yürütülmektedir. Ana dillinde eğitim, kendi dillerinde eğitim almaları noktasında faydalı gibi görünse de yaşadıkları ülkenin insanlarıyla ortak bir dile hakim olamamaları nedeniyle toplumda uyum sorunlarına yol açmaktadır. Bu da azınlık grubu üyelerinin kamu yönetimindeki oranlarını düşürmektedir. Yürütülen çalışmalarda, Gürcistan'da yaşayan tüm toplumların etkileşiminin Gürcü dili vasıtasıyla sağlanarak, devlet dili olarak Gürcücenin bütün kurumlarda hâkimiyetinin pekiştirilmesi ve çatışmaların giderilmesi amaçlanmaktadır. Bu açıdan Gürcistan'ın dil politikalarını, devlet dilinin statüsünün güçlendirilmesi ve etnik grupların konuştuğu dillerin korunması çalışmaları olarak iki başlık altında ele almamız mümkündür. Farklı dönemlerde kabul edilen kanun maddeleri de Gürcü dilinin etkisinin güçlendirilmesini ve bütün toplum tarafından kabul görmesini sağlamaktadır. Anayasanın 38. Maddesi doğrultusunda Gürcistan'da yaşayan bütün etnik gruplar uluslararası kabul görmüş prensipler ve normlara göre her türlü baskıdan uzak, tamamen bağımsız olarak kültürünü geliştirebilir, özel ve sosyal yaşamda ana dilini kullanabilir. Gürcistan anayasasının birçok maddesiyle söz konusu toplulukların hakları devlet garantisi altına alınmıştır. Gürcistan'da son yıllarda gerçekleştirilen

dil politikaları, değişik etnik grupların daha fazla yabancılaşmaması ve onlarla yaşanan çeşitli problemlerin ortadan kaldırılmasına ve iletişimin sağlanmasına hizmet etmektedir. Böylelikle gençlerin, Gürcü toplumuyla iletişimlerini sağlamak hem de söz konusu etnik grupların kültür ve dillerini unutarak asimile olma korkusunu ortadan kaldırmak hedeflenmektedir (Çimke, 2015).

Azınlıkların dillerine ve kültürlerine yapılan ayrımcılığın, bu halkların dillerinin kullanılmasını sınırladığı ve onları çeşitli siyasi, ekonomik ve sosyal baskılara maruz bıraktığı iyi bilinmektedir. Bu durum, azınlık halkların hoşnutsuzluğuna ve onlar ile titüler halk arasında çeşitli çatışmalara yol açabilir. Dil, din ve kültür farklılıkları da Azerbaycanlıların Gürcü toplumuna entegre olmalarını zorlaştırmaktadır. Bu tür bir izolasyon, 2021 yılı Dmanisi¹ olayındaki gibi baskın grup tarafından ayrımcı davranışlarla sonuçlanmakta ve karşılık olarak Azerbaycan toplumunun baskıya maruz kalan üyeleri saldırgan davranışlar sergilemektedir (Azərbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyi [AZƏRTAC], 2021).

Gürcistan'da dil sorunu, devlet ve etnik gruplar arasındaki ilişkilerdeki sorunlardan biri olmaya devam etmektedir. Merkezi hükümetin de bu konuda özel bir rolü vardır. Binlerce yıldır dilsel mirasını koruyan Gürcistanın Borçalı Türkleri dahil etnik gruplara yönelik dil politikası açıkça "Gürcüleştirme" politikası haline geldiğinden, Gürcü topluma entegrasyon, etnik azınlıkların "titüler halk" tarafından sahiplenilmesi" olarak anlaşılmaktadır. Gürcü siyasi seçkinlerinin bir bölümünün etnik azınlıkların dil meselelerinde taviz vermemesi sert tepkilere neden olmakta ve onların taleplerinin radikalleşmesine yol açmaktadır. 2003 yılından bu yana özellikle parlamento ve yerel seçimlerde ilerleme kaydedilmesine rağmen, genel sorunlar yaşanmaktadır. Mevcut hükümet, etnik azınlıklara karşı hoşgörüsüz bir tavır sergileyen ve Gürcü dilini "lingua sacra"² olarak gören eski Cumhurbaşkanı Zviad Gamsahurdia'yı idealleştirmeye devam etmektedir. Bu, yönetici seçkinlerin içinde Gürcü milliyetçiliğinin kalıcılığının bir göstergesidir. Gürcü milliyetçiliği, Gürcistan'ın genel sosyo-ekonomik sorunlarının üstesinden gelmesinde yardımcı olmadığı gibi, etnik gruplarla olan sorunları ciddi şekilde şiddetlendirmiştir. Gamsahurdia döneminde adı değiştirilmiş köy isimlerinin henüz eski isimlerinin dönmemiş olması, "Zviadist" geleceğin korunduğunu göstermektedir (Aydingün ve Asker, 2012).

Gürcistan bir dil politikası olarak coğrafi isimlerin Gürcüceye çevrilmesi üzerinde çalışmaktadır. Yer adlarının değiştirilmesi her zaman bölgede uygulanan geleneksel bir dil politikası olmuştur. Hatta Borçalı diyarının Bolnisi bölgesinde köylerin girişlerine ve

¹ Borçalı bölgesindeki Dmanisi ilçesinin 1947 yılına kadar eski ismi "Başgeçit" olmuştur. Bu yer, Kafkaslar'dan Osmanlı'ya baş geçit gibi kullanıldığı için bu adı taşımıştır.

² Lingua sacra, İtalyanca "kutsal dil" anlamına gelmektedir. Aynı inancı, düşüncüyü, ideolojiyi paylaşan insanların kullandıkları, ibadet ettikleri veya kutsal kitapların yazıldığı dilleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu bağlamda lingua sacra'nın kurtuluşa erdirici rolü öne çıkarılarak dışlamacı tavrı ima ettiği iddia edilebilir. Yahudi inancının ritüellerini yerine getirmede baş vurulan İbranice ile Kur'an dili olan Arapça bu doğrultuda lingua sacra'nın iki örneği olarak gösterilebilir.

Müslüman mezarlıkların yakınına haç sembolleri yerleştirmekle burada yaşayan insanların Hıristiyan oldukları izlenimini yaratmaya çalışmaktadırlar. 2016 yılında Gürcistan'daki Avrupa Ulusal Azınlıklar Merkezi tarafından yapılan bir araştırmada da, Azerbaycan kökenli yerleşim yerlerinin adlarının değişikliği, "bölgedeki türk nüfusun çoğunluğuna rağmen, bu yerlerin gelecek nesillere tarihi Gürcü toprakları olarak sunulabilmesi" için olduğunu onaylamaktadır (Report, 2019). Bazı Gürcü aydınlar, bu "sahte Gürcüleştirme" faaliyetlerinden Gürcülerin değil, Gürcü soyadına sahip Ermeni asıllı yetkililerin sorumlu olduğunu söylemektedirler. Gürcistan'da tek bir Ermeni köyünün isminin değiştirilmesi de bu varsayımı güçlendirmektedir (Sarıyeva, 2011).

Dil Politikası Bağlamında Gürcistan'da Eğitim Sistemi

Gürcistan'ın İslam dünyası ile yakın ilişki içinde olması ve Azerbaycan-Türkiye arasında bir koridor rolü oynaması ile burada din ve kültürlerin entegrasyonunun yanı sıra İslami eğitim ve öğretimin de yaygınlaştığı görülmektedir. Gürcistan coğrafyasında yüzyıllar içinde hızla gelişen zengin bir İslam kültürü mirası, İslami eğitim, medrese ve okul geleneklerinin varlığı gözlemlenmektedir (Goca Memmedli, 2021).

Bununla birlikte, müslüman etnik azınlıkların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde Gürcü dilini etkili bir şekilde öğretmek ciddi bir sorun olmaya devam etmektedir. Çok sayıda ebeveynin, Azerbaycanlı çocukların Gürcü çocuklarla birlikte okul öncesi ve lise eğitimini çok dilli bir şekilde almasını istemesi dikkat çekicidir. Ebeveynlere göre, bu bir yandan Gürcüce dil bilgisini geliştirecek ve öte yandan ortak eğitim, etnik Gürcü çocuklarla aktif sosyalleşmelerini sağlayarak etnik azınlıkların erken yaşlardan itibaren entegrasyon sürecini kolaylaştıracaktır. Entegrasyonun olumlu etkilerine inandırmayan bazı Azerbaycan Türkleri ise, çocuklarının Gürcü okullarına gitmesi halinde etnik Azerbaycanlı öğrencilerin Hıristiyanlığa geçmesiyle³ Azerbaycan toplumunun kültürel ve etnik kimliğinin tehlikeye gireceğinden korktuklarını belirtmektedirler (German Organization for Technical Cooperation [GTZ] ve Caucasus Institute of Peace, Democracy and Development [CIPDD], 2006). Bununla birlikte, bunların hiçbiri tam olarak kabul edilemez, çünkü Gürcistan Kamu Savunucusu'nun (Ombudsman) 2022 yılında yayınladığı raporda yükseköğretim kurumlarının müfredatlarında Azerbaycan dili ve edebiyatı konularının bulunmamasına dikkat çekerek, bu eksikliğin öğrencilerin bu alanlarda uzmanlaşmasının karşısını aldığı ve sonuç olarak onların Azerbaycan'a okumak için gitmeye zorladığını belirtilmektedir.

Dil engeli nedeniyle, baskın olmayan etnik grupların üyeleri de kamu hizmetlerinden gerektiği gibi yararlanamamaktadır. Bu da azınlık dillerinde konuşanların hizmet sağlayıcı kurumlarda (özellikle müşteri hizmetleri operatörleri, danışmanlar vb.) yeterli sayıda

³ Gürcistan okul müfredatı, pratikte Hıristiyan teolojisi anlamına gelebilecek dini çalışmaları da kapsamaktadır. Yetkililerin bu tür derslerin Müslüman öğrenciler için zorunlu olmadığına dair güvencelerine rağmen, çocuklarını Gürcü okullarına göndermek konusunda isteksiz olan ebeveynler, çocukların okullardaki misyonerlik faaliyetleri tarafından hedef alınabileceğinden endişe etmektedirler.

istihdam edilmemesiyle açıklanmaktadır (*Public Defender (Ombudsman) of Georgia, 2022*).

Ayrıca, Gürcistan Kamu Savunucusu'nun (Ombudsman) 2017 yılında yayınladığı "Gürcistan'da İnsan Hak ve Özgürlüklerinin Korunması Durumuna İlişkin Rapor"unda, Azerbaycan'ın Gürcistan'a gönderdiği ders kitaplarının ülkenin eğitim sisteminin standartlarını⁴ karşılamadığı ve okullarda eğitim sürecini olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Bu açıdan bakıldığında, Gürcistan'da Azerbaycanlı pedagojik personelin yetiştirilmesi, millî okulların artırılması ve Azerbaycanlı bilim adamlarının ortak ders kitaplarının geliştirilmesine temel katılımı önemli konulardır. Raporda, bölgesel TV kanalları aracılığıyla haber programlarının Azerbaycan dilinde eş zamanlı olarak yeniden iletilmesi girişimi de takdir edilmektedir. Bununla birlikte, etnik azınlıkların ülkedeki gelişmeler hakkında kapsamlı bilgi almalarını sağlamak için devletin ek çaba göstermesinin gerekli olduğu gösterilmiştir (*Public Defender (Ombudsman) of Georgia, 2017*).

Azerbaycan Türkçesinin İran'daki Mevcut Durumu

Bilindiği üzere 1828 yılında imzalanmış Türkmençay Antlaşması ile Azerbaycan toprakları ikiye bölünerek Azerbaycan'ın kuzeyi Rusya'ya, güneyi ise İran'a bırakılmıştır. Sovyetlerin parçalanmasıyla kuzey Azerbaycan'da bağımsız bir devlet olarak Azerbaycan Cumhuriyeti'nin yer almasına rağmen; Güney Azerbaycan hala İran idaresi altında bulunmaktadır. Dolayısıyla nüfusunun %40'ı⁵ Türkçe konuşan İran'daki en kalabalık Türk nüfusunu oluşturan Azerbaycan Türkleri'nin ana dili, ülkede Farsça'dan sonra en fazla konuşulan dil konumundadır (*Turkish Urmia, 2020*).

Binlerce yıldır günümüz İran nüfusunun büyük bir bölümünü oluşturan Azerbaycan Türkleri, ülkenin milli, kültürel, ekonomik ve siyasi zenginliğini daha da arttırmışlar ve kalkınmanın her alanında elde ettikleri başarılarla devletçiliği korumuşlardır. Buna rağmen, kendilerinin İran anayasasında belirtilen milli ve medeni haklarını alamamışlardır. Bugüne kadar devam eden siyasi, ekonomik ve kültürel ayrımcılık, bu haklar için verdikleri mücadelenin temelini oluşturmuştur. Özellikle dil sorunu bu mücadelenin ayrılmaz bir parçasıdır ve ulusal öz farkındalığın derinleştirilmesinde kilit

⁴ 11 yıllık eğitim sistemi olan Azerbaycan'da 12. sınıflar için ders kitabı mevcut değildir. Gürcistan Azerbaycanlılarına ders kitaplarının sağlanmasının Azerbaycan hükümeti tarafından yapıldığını belirtmek gerekir.

⁵ İran Cumhurbaşkanlığı İdaresi'ne bağlı "Stratejik Planlama ve Kontrol Konseyi"nin İran İstatistik Merkezi'nin 2011 yılı nüfus ve konut sayımı sonuçlarına göre, Azerbaycan Türklerinin sayısı (21.589.917 kişi) ülke nüfusuna (75.149.669 kişi) oranla - %28,7 olmuştur [Bkz: Vice Presidency Plan and Budget Organization Statistical Centre of Iran. (2011, October). *National Population and Housing Census 2011/1390: Selected Findings*. Table 13 – Population by Sex, Residence Status and Province: 2011. <https://www.amar.org.ir/Portals/1/Iran/90.pdf>]. İran'ın 2016 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre Azerbaycan Türklerinin sayısı ülke nüfusuna (79.926.270 kişi) oranla %22,3 (toplam 17.848.672 kişi) olmuştur [Bkz: Vice Presidency Plan and Budget Organization Statistical Centre of Iran. (2018, August). *National Population and Housing Census 2016/1395: Selected Findings*. Table 13 – Population by Sex, Residence Status and Province: 2016. https://www.amar.org.ir/Portals/1/census/2016/Census_2016_Selected_Findings.pdf].

bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Bugün, anadili meselesi İran Azerbaycanlılarının ulusal gereksinimlerinin ötesinde olmasına, dilin edebi bir dil olarak oluşması ve resmi statü kazanması için verilen mücadeleye rağmen, birçok iç sorun kendini göstermektedir. Güney Azerbaycanlı aydınların çoğu, Azerbaycan dilinin Arapça-Farsça kelimeler açısından zengin olduğunu ve yabancı sözcüklerin bu dilde karşılıklarının olmadığını, en önemlisi Azerbaycan Cumhuriyeti'ndeki dilin Azerbaycan dili olarak adlandırılmasından da memnuniyetsizliklerini öne sürerek Azerbaycan Cumhuriyeti'ndeki edebî dil örneğini takip etmemektedir. Bu bakımdan Türkiye Cumhuriyeti edebî dilinin daha başarılı olduğu kabul edilmektedir (Baharlı, 2008).

Günümüzde Türk dillerinin yakınlaşması–Türkler için ortak bir iletişim dilinin oluşturulması, Türk Dünyası'nın en güncel konulardan biridir. Türk Dünyası'nda siyasi ve toplumsal önemi büyük olan ortak yazı dili ve ortak alfabe meselesi çözülmeden Türk halkları arasında ortak bir dil kurulması mümkün değildir. Ortak Türk dili için yapay bir dil oluşturmak yerine, iletişim aracı olarak Türk halklarından birinin dilini seçmenin daha doğru olacağı, bunun için bu Türk halkının ve lehçesinin dünyada tanınması, ülkenin ekonomik kalkınma durumu, dünyadaki prestiji ve nüfusu, yabancı bir çok ülkede bu dilin öğretilmesi gibi faktörlerin dikkate alınması gerektiği belirtilmektedir. Güney Azerbaycanlılar bunu ortak bir Türk diline doğru atılmış bir adım olarak görmektedir. Öncelikle bu iş iki Türkçe arasında değil, paralel bir şekilde bütün çağdaş Türk lehçeleri arasında geniş bir hareket olarak başlatılmalıdır. Örneğin Türkiye-Azerbaycan-Kırgızistan-Özbekistan-Türkmenistan karşılıklı televizyon programlarının işletilmesi faydalı bir uygulamadır ve kitle iletişim sürecine hazırlık amaçlıdır (Hacıyev, 2012).

Günümüzde dil konusu, İran'da milli ve medeni haklar çerçevesinde büyük bir sorun haline gelmiş ve hükümeti bu alanda somut adımlar atmaya zorlayacak düzeye gelmiştir. Azerbaycan aydınlarının asli görevi, bu fırsatı iyi değerlendirmek, farklılıkları bir kenara bırakıp ortak paydaya varmak ve edebi bir dil oluşturma sürecini doğru istikamette yönlendirmektir.

İran İslam Devrimi sonrasında gerek kısmi özgürlük atmosferi, gerekse artan yayın miktarı ve küreselleşen dünya koşullarının etkisi ile Türkiye ve Azerbaycan'a gidiş gelişlerin artması sonucunda Güney Azerbaycan Türkleri'nde ulusal kimlik bilincinin yükseldiği görülmektedir. Ayrıca, Azerbaycan dilinin toplumdilbilimsel durumuna ilişkin yukarıdaki tartışmalar bağlamında, devam etmekte olan dil değişim sürecine işaret eden şehirleşme, resmi dairelerin azınlık dilleri konusunda uzun vadeli politikaları, aile içinde dil-seçim modeli, evde sadece ana dilinde konuşulmaması ve sözlü Farsça ile sözlü Azerbaycan dili arasındaki yapısal benzerlik gibi birkaç olgu kaydedilmektedir (Romaine, 1995).

Aynı zamanda, sınır bölgelerden merkeze doğru ana dil olarak Farsça konuşanların sayının arttığı İran'da başkent Tahran örneğine bakıldığında, heterojen yapıli toplumda

orta ve üst sınıf Azerbaycanlı ailelerde önemli oranda bir dil-değişimi olduğunu görebiliriz.

Azerbaycan Türkçesinde konuşulması için çok yüksek istek ve motivasyon olmasına rağmen, bugün birçok ebeveyn, çocuklarıyla konuşurken Fars dilini tercih etmektedir. Özellikle genç nesiller arasında, yeniden canlanma sürecinde Azerbaycan Türkçesinin ve kimliğinin modern bir tanımının gündeme geldiği görülmektedir (Bani-Shoraka, 2007).

Pehlevi dönemindeki gayri Fars halkların dillerini yasaklama ve onları asimile etme politikası İslam devriminden sonra da devam etmiştir. İktidardaki rejime ve onun ideologlarına göre, eğitimin Farsça olması, Azerbaycanlılar da dahil olmak üzere gayri Fars halkların etnik kökenlerini, dillerini ve milli kültürlerini unutmalarına yardımcı olacaktır. Aksi takdirde milli kimlik bilincinin yükselişi, İran'ın bütünlüğü ve geleceği için bir tehdit oluşturmaktadır.

Hükümet, sadece Güney Azerbaycanlıların değil, diğer gayri Fars halkların da milli ve medeni haklarını tanımamakta ve milletlerin hak ve taleplerine yönelik olumlu bir adım atmak yerine, ülkedeki azınlıkların asimilasyonunu teşvik etmektedir. Aslında Fars şovenizmini ülkede egemen ideoloji olarak yayanlar, milletlerin milli varlığını inkar etmek için atılan her adımın ülkenin birlik ve beraberliğini tehdit ettiğini, milli ilişkilerde gerilimi artırdığını, uluslararası düzeyde İranı, bir "halklar hapishanesi" ve insan haklarına karşı çıkan bir ülke olarak tanıttığını anlamamaktadır.

Buna rağmen, Güney Azerbaycanlılar mücadele ederek dil ve ulusal kimlik haklarını talep etmekte ve savunmaktadır. Örneğin, 2004 yılında Erdebil mahkemesinde duruşma zamanı Azerbaycan Türkçesinde konuşacağı gerekçesiyle tercüman talebinde bulunan aktivist Abbas Lisani, mahkemede herkesin kendi dilinde konuşma hakkına sahip olduğununun İran Anayasasında yer aldığını hatırlatmıştır. Böylece hakim, savunma tarafının ana dilinde konuşmasına izin vermiştir. Bu, Güney Azerbaycan Milli Hükümeti'nin⁶ devrilmesinden bu yana anadili mücadelesinde önemli bir adım olarak kabul edilebilir (Hacıyeva, 2017)

Güney Azerbaycan Türklerinde yükselen milli bilinç elbette ki kültürün en önemli unsurlarından biri olarak kabul edilen ana diliyle ilgili talepleri de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle Güney Azerbaycan Türkleri son zamanlarda ana dilinde eğitim, üniversitelerde Azerbaycan Türkçesi bölümlerinin açılması, Azerbaycan dili ve edebiyatı araştırma enstitülerinin açılması, tam zamanlı Azerbaycan dilinde yayın yapan radyo ve televizyon kanallarına izin verilmesi, çocuklara Türk kökenli isim verilmesinin ve işyerlerinde Azerbaycan Türkçesinde tabelaların kurulmasının önündeki engellerin kaldırılması,

⁶ İkinci Dünya Savaşı yıllarında Güney Azerbaycan'da Seyyid Cafer Pişevari başkanlığındaki Azerbaycan Demokrat Partisi, yapılan seçimler sonucunda 12 Aralık 1945 tarihinde (21 Azer harekâtı) Azerbaycan Milli Hükümeti'ni kurmuştur. Fakat yaklaşık bir yıl sonra İran ordusundan evvel vatanseverler denilen milis birlikler 12 Aralık 1946 tarihinde Tebriz'e girmiş ve katliam yapmışlardır, neticede Milli Hükümetin mevcudiyetine son verilmiştir.

Azerbaycan bölgesinde Türkçenin ikinci dil olarak kamu sisteminde kullanılması gibi taleplerini daha yüksek sesle dile getirmektedir.

Eğitim Sisteminde Ana dili Meselesi

Eğitim yoluyla her millet milli ve manevi değerlerini geliştirir ve korur. Güçlü bir devlet yapısının kurulması ve korunması için gerekli olan milli bilinç, eğitim sonucunda oluşur ve güçlenir. Ancak eğitim sistemi, milletin kendi ana dili ve milli-ahlaki değerleri esas alınarak oluşturulduğunda milli bilincin gelişmesini teşvik eder. Ana dilinde eğitim görmeyen bir milletin milli kimliğini muhafaza etmesi ve milli kültürünü geliştirmesi zordur.

Eğitim sistemi konusu çok uluslu ülkelerde farklıdır. Bu ülkelerden bazıları etnik farklılıkları, çok dilliliği kabul etmekte ve eğitim sistemlerini bu değerler üzerine inşa etmektedir (Kanada iki dilli, Belçika üç dilli, İsveç iki dilli). Bazı devletler, ulusal çeşitliliği mevcut yapıya bir tehdit olarak görmektedir. Bu tür devletler, eğitim sistemlerini tek dil, tek etnisite temelinde inşa etmekte ve “tek devlet, tek millet, tek dil” adı altında ülkedeki diğer halkları asimile etmeye çalışmaktadırlar.

İslam Devrimi’nden günümüze İran eğitim sisteminde anadili sorunu

1978-1979 İran İslam Devrimi, Güney Azerbaycan Türklerinde ulusal isteklerini ifade etmeleri yönünde beklentiler yaratmıştır. Toplumsal yapıyı derinden etkileyen değişim sürecine giren İran’da yaşayan diğer halklar gibi ülkenin Şah rejiminden kurtulmasında önemli ve belirleyici rol oynayan Güney Azerbaycanlılar da yeni hükümetten eşit vatandaşlık tutumu, anayasal ve medeni haklarının tam olarak tanınmasını bekliyorlardı. Devletin bu alanda pratik adımlar atmasını umuyorlardı. Milli istekler arasında özellikle anadilde eğitim konusu öne çıkmaktadır.

Devrimden hemen sonra Fars Dili ve Edebiyatı Akademisi’nin Başkanı Hassan Habibi’nin İran’daki tüm gayri Fars halkların anadillerinde eğitim hakkı konusunun Anayasa’ya tam olarak yansıtılması önerisi, çeşitli gayri Fars milletlere mensup aydınlar tarafından müzakereye çıkarılmıştır. Teklif, gayri Fars halkların dillerini tamamen okullarda ve üniversitelerde öğretmek olmuştur. Uzmanlar Meclisi (*Meclis-i Hubregan*), teklifin bu biçimine şiddetle karşı çıkmış ve bunun yerine devletin resmi dilinden bahseden 13. ve 15. Maddeleri yazılmıştır.

Yalnızca Zerdüsti, Musevi ve Hıristiyanları azınlık olarak tanımlayan Anayasanın on üçüncü maddesi, ülkedeki azınlık tanımının dinî eksenli olduğunu göstermektedir ve bu dini azınlıklar (özellikle Hıristiyan Ermeniler) ana dillerinde eğitim veren okullar açmakta serbesttirler. İran İslam Cumhuriyeti Anayasası’nın on beşinci maddesi ise, Farsça ile birlikte mahalli ve kavmi dillerden basında ve kitle haberleşme araçlarında yararlanma ve okullarda bunun edebiyatının öğretilmesinin serbest olduğunu belirtmektedir. Bu sınırlı hakkın Azerbaycan okulları dahil sadece milli okullarda ana dili ve edebiyatının öğretimi

için geçerli olduğu ve genel olarak ana dilde öğretim yapılmasına izin vermediği açıktır (Rust, 2008). Sonuç olarak, İran siyasi otoritesinin Azerbaycan Türkleri ve Ermenilere yönelik dil politikaları arasındaki bu farklı tutumunun temel nedeni, ülke içerisindeki etkin nüfusu oluşturan Azerbaycan Türklerine kıyasla azsayılı Ermenilerin bir tehdit unsuru olarak görülmemesi olabilir.

İran İslam Cumhuriyeti tarihinde ilk kez Hasan Ruhani, 2017 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ülkede yaşayan etnik azınlıkların ana dillerinde eğitim talebini gerçekleştireceğine söz vermiş, 2019 yılında ilk kez okullarda Azerbaycan dilinin öğretilmesi için bir plan geliştirilerek halihazırda Azerbaycan dili İran’ın Doğu Azerbaycan Eyaletinde pilot proje olarak uygulanmaktadır (Kətanov, 2019).

İran anayasasının Güney Azerbaycan Türklerine yasal olarak ana dillerini öğrenmesine yol açan maddelerinin fiilen uygulanmadığını belirten Eker, bütün dillerin eşit olduğu gösterilen bir siyasî yapılanmada, Azerbaycan Türkçesinin okullarda yalnızca Azerbaycan edebiyatı dersinde Farsça ile paralel işlenmesini, ülkenin en çok konuşulan ikinci diline karşı açık bir ayrımcılık olarak yorumlamaktadır. Öte yandan milyonlarca Azerbaycan Türkünün konuştuğu bu dilin, birkaç bin konuşuru olan “bölge” ve “kabile” dilleri arasında gösterilmesi toplumdilbilimsel izolasyon pratiğinin bir örneğini oluşturmaktadır (Eker, 2008).

Sonuç

Bazı ulus-devletler tarafından toplumsal hafızaya şekil vermek ve toplumu yeniden yapılandırmak için politik bir araç olarak kullanılan homojenleştirici ve asimilasyonist dil politikalarının azınlık-çoğunluk ilişkileri açısından toplumsal uyum hedefine ulaşmadığı ve tek dillilik politikası ile dil hakları arasında yoğun bir gerilim ve artmakta olan bir mücadele ilişkisi bulunduğu görülmektedir.

Gürcistan ve İran’da hükümetin kontrolü altında “uyumlu toplum”un kurulması hedefine ulaşmak için bazı adımlar atılmıştır. Son dönemde çoğunluk-azınlık ilişkilerinde bazı olumsuz ve tutarsız eğilimler görülmektedir. Borçalı Azerbaycanlıları ile karşılaştırma yaptığımızda, milli kimlik duygusu ve Fars rejiminin sert baskısından dolayı Güney Azerbaycan Türklerinin dil mücadelesinin daha güçlü olduğu görülmektedir. Ayrıca, dolaylı müdahaleler nedeniyle Gürcistan ve İran’da Azerbaycanlıların siyasi faaliyetlerinin düşük düzeyde olduğunu belirtmek gerekir.

Sonuç olarak bu çalışmada, titüler ve titüler olmayan halklara yönelik devletler tarafından uygulanan dil planlamaları ile ilgili genel değerlendirmelere yer verilerek Borçalı ve Güney Azerbaycan bölgelerinde yaşayan Türklere yönelik dil politikaları sebep-sonuç ilişkisiyle açıklanmış, toplumsal-siyasal ve toplumdilbilimsel yaklaşımla çözüm önerilerinin ele alındığı önemli bilgiler sunulmuştur.

Bugün Gürcistan ve İran'daki Azerbaycan Türklerinin ana dili ile ilgili olarak bunları birkaç başlık altında sıralayabileceğimizi, yok olmaması ve varlığının korunması için ne gibi önlemler alınabileceğini söyleyebiliriz.

1. Azınlık veya titüler olmayan Türk halklarının yaşadığı farklı coğrafyalarda ana dilinde televizyon ve radyo programları yapılmalı, gazete ve dergiler yayınlanmalı ve okunmalıdır. Gürcistan ve İran'da Azerbaycan dili, edebiyatı, kültürü vb. alanları kapsayan materyallerin olduğu web siteleri düzenli olarak geliştirilmeli ve güncellenmelidir. Özellikle, kitle iletişim araçlarında geleneksel içeriklere daha fazla öncelik verilmelidir.

2. Anasayal haklar çerçevesinde, Azerbaycan Türklerinin dillerinin devlet tarafından korunması sağlanmalı ve devlet bunu üzerine almalıdır. Bunun mevzuata yansıdığını yukarıdaki alt başlıklarda görsek de bugün bunlara karşı izlenen ve uygulanan politika tam tersini göstermektedir.

3. Dünyanın en köklü ve zengin dillerinden biri olan Türkçenin etkisi ve gücü her geçen gün artmakta ve evrenel bir dil olma yolunda ilerlemektedir. Yukarıda bahsedildiği gibi, mevcut durumun ileriye dönük olasılıklarını göz önünde bulundurarak, Türk Dünyası'nda medya, iletişim ve kamu diplomasisi alanlarında iş birliğinin artırılması doğrultusunda milli kültür unsurları/öğeleri üzerinden iletişim köprüsünün kurulmasına Türkiye-Azerbaycan Ortak Medya Platformunun öncülük edebileceği görüşüdeyiz.

Extended Abstract

Language is an important factor that constitutes national identity. Language policies have become a state structure that aims to unite peoples under state rule, as well as organize and reorganize their lives. The establishment of a political central authority that dominates the society's thoughts through language is the most essential element of social construction processes in the new world order. Governments seek to shape this self-developing process through existential effort and imagination. When the elite, in different fields of power, feel a threat to their political regimes, they try to strengthen the official language. They instrumentalize language for their power against non-titular languages by changing and transforming them in a planned and artificial way and through implementing various policies, in order to eliminate the perceived danger. Thus, they aim to perpetuate their power by consolidating the stabilizing power of the majority language. At the same time, there is an attempt for canonical society and cultural memory to be established through various interventions in line with this purpose.

Systematic intervention processes in various stages of history appear as a social engineering projects in which the memory and consciousness of the target society is reconstructed through a language that has been deprived of its memory. From this perspective, the aim is to eliminate regional divisions and create an integrated, homogeneous, heterogeneous harmonious society by ensuring the continuity of the "us consciousness" against the

“image of the other,” with the dissemination of a national language and the establishment of a uniform education system. Minority languages are a functional tool that can be used in line with the goals of the majority. They become obsolete by leaving social thought, and are condemned to disappear by being marginalized in the homogenization process used to construct national identity. As a result, discriminatory political movements/initiatives for the communication functions of non-Titular languages highlight the planning of a monolingual, transformative, and marginalizing centralized language.

Language policy is the most effective and powerful way for the state to exert its will in the field of language against different ethnic groups within a political authority. Language policies are applied at the state level and used as a political tool. They have emerged and are shaped by the process of nation-state building and national identity construction. In this context, monolingual policies applied by nation-states aimed at linguistic homogenization have assimilationist characteristics, cause languages other than the official language to be gradually removed from public life, and cause some languages to disappear. At the same time, claims for language rights emerge as an existential struggle against prohibitive and assimilationist policies, and bring multi-lingualism policies to the agenda.

Homogenizing and assimilationist language policies are used by some nation-states as political tools to shape social memory and restructure society. They do not achieved the goal of social cohesion in terms of minority-majority relations, and there is intense tension and increasing struggle in the relationship between monolingual policies and language rights.

In attempts to save Georgian from the influence of other languages, Georgia has implemented various language policies in order for minorities to learn Georgian, to strengthen the dominance of Georgian as the state language in all institutions, and to ensure interactions and eliminate conflicts within communities.

Iran has a multi-ethnic society. The policy of Persianization and the education system based on a single language, lead to the assimilation of many peoples, especially the Southern Azerbaijanis, and the violation of their language rights.

When we compare this with Borchali Azerbaijanis, the language struggle of Southern Azerbaijan Turks is stronger due to a sense of national identity and harsh pressure from the Persian regime. It should also be noted that the political activity of Azerbaijanis in Georgia and Iran is at a low level due to indirect interventions.

When the role of language policies in Georgia and Iran in the process of national integration are evaluated, political nationalism in Georgian and Persian should be noted. This study examines the current situation of Azerbaijani Turkish in Borchali (Georgia) and South Azerbaijan (Iran) from socio-political and socio-linguistic perspectives. In this context, language policies, language planning and language rights, and monolingualism

with its assimilationist characteristics, are included in the theoretical framework for the first part of this research. The second part explains the language policy implemented in Georgia and discusses the mother tongue education problems faced by minorities. Data on language policy practices in Iran, the position of Azerbaijani Turkish against the titular language, and the problems related to South Azerbaijan Turks' right to education in their mother tongue are interpreted in the third part. In the last section, attention is drawn to the role of language policy in Azerbaijan's multi-culturalism model, as a solution method for the aforementioned problems.

Orcid

Museyib Shiraliyev <https://orcid.org/0000-0002-7407-194X>

Kaynakça

- Adams, K. L., & Brink, D. T. (1991). Joshua A Fishman on language Planning: "Brotherhood Does not Mean Uniformity". D. F. Marshall (Ed.), *Focus on language planning: Essays in honor of Joshua A. Fishman (Vol. 3)* içinde (ss. 7-27), Amsterdam: John Benjamin's Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/z.fishfest3.04ada>
- Агентство Азери-Пресс [АПА]. (2021, Апреля 29). Объявлена Численность Азербайджанцев В Грузии. <https://apa.az/ru/xeber/novosti-evropi/Obuyavlenu-chislennost-azerbajdzhancev-v-Gruzii-444601>, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).
- Asker, A., & Kahraman, A. (2016). Gürcistan'da Devletleşme, Kimlik İnşası ve Müslüman Topluluklar. A. Aydıngün, A. Asker & A. Y. Şir (Ed.), *Gürcistan'daki Müslüman Topluluklar: Azınlık Hakları, Kimlik, Siyaset* içinde (ss. 23-47). Ankara: AVİM Yay., Terazi Yayıncılık.
- Asker, A., & Öğütçü, Ö. N. (2016). Borçalı Türkleri: İslam, Mezhep ve Din Temelli Sorunlar. A. Aydıngün, A. Asker & A. Y. Şir (Ed.), *Gürcistan'daki Müslüman Topluluklar: Azınlık Hakları, Kimlik, Siyaset* içinde (ss. 219-47). Ankara: AVİM Yay., Terazi Yayıncılık.
- Aydıngün, A., & Asker, A. (2012). Gürcistan: De Jure Üniter, De Facto Parçalı. İ. Aydıngün & Ç. Balım (Ed.), *Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Azerbaycan, Gürcistan ve Ukrayna* içinde (ss. 117-208). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Azərbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyi [AZƏRTAC]. (2021, May 17). *Dövlət Komitəsi Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılara çağırış edib*. https://azertag.az/xeber/Dovlet_Komitesi_Gurcustanda_yasayan_azerbaycanlilara_chagiris_edib-1782181, (Erişim Tarihi: 02.04.2022).
- Baharlı, M. (2008). Quzey'in Azərbaycanca'sı, Güney'in Türkcə'si. https://turuz.com/storage/users/bey-1395/0915-Quzey_Azerbaycanin_Azerbaycancasi,_Guney_Azerbaycanin_Turkcesi-M.B-2008.pdf
- Bani-Shoraka, H. (2007). Azerbaycan Dili ve Kimliği Yeniden Canlanıyor mu?. Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları, (03), 160-167.
- Blommaert, J. (1996). Language planning as a discourse on language and society: The linguistic ideology of a scholarly tradition. *Language problems and language planning*, 20(3), 199-222. <https://doi.org/10.1075/lplp.20.3.01blo>
- Christian, D. (1988). Language planning: the view from linguistics. F. Newmeyer (Ed.), *Linguistics: The Cambridge Survey: Volume 4, Language: The Socio-Cultural Context* içinde (ss. 193-209),

- Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511620577.012>
- Çimke, H. (2015). Gürcü Dili Çalışmaları Ve Gürcistan'ın Dil Politikası. *Karadeniz Araştırmaları*, 12(47), 101-112.
- Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü [DİSA]. (2012). Ülkelerin Dil Planlaması ve Politikaları: Eğitimde Çokdillilik. Diyarbakır: DİSA Yayınları.
- Esmen, M. J. (1992). The state and language policy. *International Political Science Review*, 13(4), 381-396.
- Eker, S. (2008). Farsçanın kıskacında Güney Azerbaycan Türkçesi. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, (9), 183-198.
- Garibova, J. (2018). Azerbaycanda dil-kimlik bağlantısının oluşumu ve Türkiye Türkçesi faktörü. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (44), 15-41. <https://doi.org/10.21563/sutad.511038>
- German Organization for Technical Cooperation [GTZ] & Caucasus Institute of Peace, Democracy and Development [CIPDD]. (2006). *Conflict Potential Related to the Problems of Language and Education in Georgia's Kvemo Kartli Province*. https://www.files.ethz.ch/isn/34149/Language_education_eng.pdf
- Goca Memmedli, G. (2021). Tiflis Əliyyə mədrəsəsi (1847–1919). *Euroasia Journal of Social Sciences & Humanities*, 8(20), 1–9. <https://doi.org/10.38064/eurssh.138>
- Hacıyev, T. (2012). Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi (II hissə). Bakı: Elm.
- Hacıyeva, Y. (2017). İran İslam inqilabından sonra cənubi azərbaycanlıların ana dili uğrunda mübarizəsi (1979-2005-ci illər). Bakı: Adiloğlu.
- International Crisis Group. (2006, November 22). *Georgia's Armenian and Azeri Minorities*. <https://www.refworld.org/pdfid/45a4ac0d2.pdf>
- Kətanov, R. (2019, Avqust 26). İran məktəblərində Azərbaycan dili tədris olunacaq. *AZƏRTAC*. https://azertag.az/xeber/Iran_mekteblerinde_Azerbaycan_dili_tedris_olunacaq-1321859, (Erişim Tarihi: 17.03.2022).
- Koçak, M. (2013). Çok-kültürlülük açısından dil hakları. Ankara: Liberte Yayınları.
- Mill, J. S. (2015). Consideration on Representative Government. J. S. Mill (Ed.), in *On Liberty , Utilitarianism and Other Essays* (181-209). Oxford: Oxford University Press.
- Orhan, S. (2017). Dil politikaları ve dil hakları üzerine teorik çerçeve. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 8(2), 331-362. <https://doi.org/10.21492/inuhfd.351711>
- Patten, A. (2003). What Kind of Bilingualism?. W. Kymlicka & A. Patten (Ed.), in *Language Rights and Political Theory* (ss. 296-321). New York: Oxford University Press.
- Pavlenko, A. (2008). Multilingualism in post-Soviet countries: Language revival, language removal, and sociolinguistic theory. *International journal of bilingual education and bilingualism*, 11(3-4), 275-314. <https://doi.org/10.1080/13670050802271517>
- Public Defender (Ombudsman) of Georgia. (2017). *10 December Report on the Situation of the Protection of Human Rights and Freedoms in Georgia*. <https://ombudsman.ge/res/docs/2019090410443112383.pdf>
- Public Defender (Ombudsman) of Georgia. (2022). *Special Report on Situation of Equality and Combating and Preventing Discrimination*. <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2022022413261538101.pdf>
- Qəribova, J. (2017). Azərbaycan Respublikasının dil siyasətində multikulturalizm. K. Abdulla & E. Nəcəfov (Ed.), *Azərbaycan multikulturalizmi (Ali məktəblər üçün dərslik) içinde* (ss. 280-292). Bakı: BBMM.

- Report. (2019, Fevral 12). *Borçalıda hər təpəyə bir xaç - Gürcüstan hakimiyyətinin "qədimlik" dərdi – ARAŞDIRMA*. <https://report.az/analitika/borcalida-her-tepeye-bir-xac-gurcistan-hokumetinin-qedimlik-derdi/>, (Erişim: 08.04.22).
- Romaine, S. (1995). *Bilingualism* (2nd edition). Oxford: Wiley-Blackwell Publishers.
- Rudnycky, J. B. (1967). *Formulas in Bilingualism and Biculturalism*.
- Ruiz, R. (1984). Orientations in language planning. *NABE journal*, 8(2), 15-34. <https://doi.org/10.1080/08855072.1984.10668464>
- Rust, V. D. (2008). Minority education policy in Azerbaijan and Iran. *World Studies in Education*, 9(2), 5-21. <https://doi.org/10.7459/wse/09.2.02>
- Sadoğlu, H. (2010). *Türkiye’de ulusçuluk ve dil politikaları* (2. baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sarıyeva, İ. (2011, Mart 8-9). Borçalıda Azərbaycan izlərinin silinməsinin acı tarixi. *Bakı xəbər*. http://www.anl.az/down/meqale/baki_xeber/2011/mart/162010.htm
- Süverdem, F. B., & Ertek, B. (2020). İki Dillilik ve İki Kültürlülük: Göç, Kimlik ve Aidiyet. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 6(2), 183-207. <https://doi.org/10.34137/jilses.826142>
- Turkish Urmia [@UrmiyeliTurk]. (2020, October 04). Ali Akbar Salehi, the former foreign minister of Iran: “%40 of the Iranians speak Turkish.” [Tweet]. Twitter. <https://twitter.com/urmiyeliturk/status/1312504456626356226?lang=bg>

Turkish Journal of Diaspora Studies

ISSN: 2717-7408 (Print) e-ISSN: 2757-9247 (Online)
Journal homepage: tjds.org.tr

İş Gücü Göçüyle Almanya'ya Giden İlk Kuşak Göçmenlerin Geri Dönüş Sonrası Yaşadıkları Uyum Sorunları

Haydar Haluk Ceylan

To cite this article: Haydar Haluk Ceylan (2022) İş Gücü Göçüyle Almanya'ya Giden İlk Kuşak Göçmenlerin Geri Dönüş Sonrası Yaşadıkları Uyum Sorunları, Turkish Journal of Diaspora Studies, 2(2), 165-184, DOI: 10.52241/TJDS.2022.0046

To link to this article: <https://doi.org/10.52241/TJDS.2022.0046>

Submission Date: August 15, 2022 **Acceptance Date:** September 19, 2022

Article Type: Research Article

Licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).

Published online: 30 September 2022

Submit your article to this journal [↗](http://tjds.org.tr)

Full Terms & Conditions of access and use can be found at
tjds.org.tr

İş Gücü Göçüyle Almanya'ya Giden İlk Kuşak Göçmenlerin Geri Dönüş Sonrası Yaşadıkları Uyum Sorunları

Haydar Haluk Ceylan

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara, Türkiye

Özet

1961 yılında Almanya ile Türkiye arasında imzalanan işgücü anlaşması çerçevesinde Türkiye'den Almanya'ya yönelik göçler kitlesel hale gelmiştir. Nitekim bu kitlesel göç neticesinde Almanya'da bugün beşinci kuşağa uzanan bir Türk toplumunun varlığından söz etmek mümkündür. Anlaşma sonrası Türkiye'den Almanya'ya göç eden ilk insanlar literatürde birinci kuşak olarak tanımlanmaktadır. İşgücü anlaşmasında yer alan dönüşümlülük ilkesinin de bir uzantısı olarak bu dönemde Almanya'ya göç edenlerin büyük bir kısmı kısa için ve birikim yapmak amacıyla bu ülkeye gitmişlerdir. Fakat tarihsel süreç içerisinde bu düşüncenin hayata geçmediği ve göçün ilk kuşak temsilcilerinin büyük bir kısmının uzun yıllar Almanya'da yaşadığı görülmektedir. Her ne kadar uzun yıllar Almanya'da yaşamlarını sürdürseler de göçün ilk kuşak temsilcilerinin Türkiye'ye dönüş planlarını daima canlı tuttıkları gözlemlenmiştir. Bu noktadan hareketle Türkiye'den Almanya'ya yönelen işçi göçünün birinci kuşak temsilcilerinin çeşitli dönemlerde ve farklılaşan motivasyonlarla anavatana döndükleri görülmektedir. Birinci kuşak göçmenlerin büyük bir çoğunluğunun emeklilik planları dahilinde anavatana dönüş yaptığı görülse de Almanya'da yaşanan konjonktürel değişimler ve geri dönüşü teşvik yasalarının da geri dönüşte katalizör bir etki yaptığı anlaşılmaktadır. İlk gençlik yıllarında Türkiye'den Almanya'ya göç eden birinci kuşak göçmenlerin sosyalizasyonunun bir kısmı Türkiye'de bir kısmı ise Almanya'da gerçekleşmiştir. Uzun yıllar Almanya'da yaşamlarını sürdürdükten sonra Türkiye'ye dönen göçmenlerin toplumsal hayattan, kamu hizmetlerine erişim ve bürokrasiye pek çok alanda sorunlar yaşadığı görülmüştür. Tüm bu sorunların yanı sıra göçmenlerin zihinlerinde yer eden anavatan tasavvurunun göç ettikleri yıllardan kalan anavatan algıları ile yılın belli bir döneminde tatil amacıyla geldikleri dönemlerden izler taşıdığı anlaşılmıştır. Zihinde yer eden anavatan tasavvurunun geri dönüş sonrası karşı karşıya kalınan anavatandaki gerçeklik ile uyumsuzluğu da birtakım uyum sorunlarının doğmasında etkili olmuştur.

Anahtar Kelimeler

Göç, Uyum, Geriye Göç, Yeniden Uyum

(Re)integration Problems Faced by First Generation Turkish Labor Immigrants Who Returned from Germany

Haydar Haluk Ceylan

Institute for Graduate Studies in Social Sciences, Yıldırım Beyazıt University, Ankara, Türkiye

Abstract

With the labor agreement signed between Germany and Turkey in 1961, migration from Turkey to Germany increased drastically. As a result, Turkish society extending to the fifth generation exists today in Germany. Most of those who immigrated during this period, went for a short time to earn money. However, in the historical process most of the first-generation immigrants lived in Germany for many years. Although the majority of first-generation immigrants return to their homeland within the scope of their retirement plans, the cyclical changes in Germany and the laws to encourage return also had a catalytic effect on their return. Some of the first-generation immigrants' socialization in their early youth took place in Turkey, and some in Germany. Immigrants returning to Turkey after living in Germany for many years have problems in many areas, from social life to access to public services and bureaucracy. In addition to these problems, their imagination of the homeland carries traces of their homeland perceptions from years ago. The inconsistency of the idea of homeland in the mind with the reality in the homeland after their return also creates some re-integration problems.

Keywords

Immigration,
Integration, Reverse
Immigration,
Re-Integration

Giriş

Avrupa'nın özellikle İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden süreçte yaptığı sanayi hamleleri neticesinde bazı ülkelerde iş gücü ihtiyacı hasıl olmuş ve bu ihtiyaç çeşitli süreçler ve deneyimlerle giderilmeye çalışılmıştır. Bu deneyimlerden biri de Avrupa ülkelerinin misafir işçi alımı noktasında Akdeniz ülkelerine yönelmeleri olmuştur. Bu ülkeler arasında yer alan Türkiye ilk karşılıklı işgücü antlaşmasını 1961 yılında Federal Almanya ile imzalamış bu süreci diğer Avrupa ülkeleri ile imzalanan işgücü anlaşmaları takip etmiştir. Böylelikle bugün sayıları altı milyonu aşan Türk Diasporası'nın Avrupa'daki oluşumu için gerekli zemini hazırlayan ilk adımlar atılmıştır. Literatür incelendiğinde Türkiye'den Avrupa'ya işçi göçüyle ilgili daha detaylı bilgilere ulaşılabilecek pek çok çalışmaya rastlanmaktadır.

Türkiye özelinde dış göç tarihi açısından en önemli kilometre taşlarından biri 1950'li yıllarda bireysel imkânlarla başlayan ve akabinde karşılıklı işgücü anlaşmaları ile gelişen bu göç hareketleri olmuştur. Bu göçler tarihsel süreç içerisinde Avrupa kıtasının toplumsal yapısını şekillendiren ana unsurlardan biridir. İşçi göçlerinin göç alan ve göç veren ülkeler açısından bir karşılıklılık ihtiva etmesini de göz önünde tutarak yalnızca göç alan Avrupa ülkelerinin değil aynı zamanda göç veren ülkelerin toplumsal yapılarının şekillenmesinde de bu göçlerin etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Bu çalışma¹ 1960'lı yılların başından itibaren Türkiye'den Almanya'ya iş gücü göçü ile gidip bu ülkede uzun yıllar yaşadıkdan sonra emeklilik dönemlerinde anavatanlarına dönen göçmenlerin Türkiye'ye uyum süreçlerini anlatmaktadır. Bu noktadan hareketle göçmenlerin uyum, kimlik, kültür, aidiyet, sosyal ağlar ve ulus ötesi yurttaşlık gibi kavramlar çerçevesinde tecrübe ettikleri yeni süreç anlaşılmasına çalışmıştır.

İşgücü antlaşmalarının imzalandığı ilk dönemlerden itibaren Anadolu'dan Almanya'ya yönelen yoğun bir göç akını başlamıştır. Bu göçün aktörleri, literatürün daha sonraları birinci kuşak olarak adlandıracağı Almanların 'Gastarbeiter' yani misafiri işçi olarak seldiği Anadolu insanlarıdır. Köyden kente göçün dahi sosyolojik olarak derin etkileri olduğu göz önüne alındığında, köyden bir başka ülkenin kentine yönelen bu göç ilk kuşak göçmenler açısından derin değişimler yaratırken bu değişim Türkiye'nin toplumsal yapısında da büyük bir etki bırakmıştır. Bu çalışma kapsamında Almanya'ya işçi göçünün bir Anadolu köyünden yola çıkan ilk kuşak temsilcilerinin kişisel deneyimleri ekseninde toplumsal dönüşümleri ele alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca birinci kuşağın kesin dönüş sonrası kendilerine yaratmaya çalıştıkları yaşam alanlarında ortaya çıkan yeni insan ilişkilerine değinilerek Alman kültüründen izlerin peşine düşülmüş ve elde edilen veriler ışığında yaşanan yeniden uyum problemlerine ulaşılması amaçlanmıştır.

¹ Bu makale, H. Haluk Ceylan'ın "Türkiye'ye Yönelen Geri Dönüş Göçleri: Nedenler, Sonuçlar ve Geri Dönen Göçmenlerin Yaşadığı Re-entegrasyon Sorunları" başlıklı tez çalışmasından faydalanılarak üretilmiştir. Çalışma için Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nden 05.04.2022 tarihinde 07 sayılı etik kurul onayı alınmıştır.

Yöntem

Çalışma ilk olarak Avrupa'ya göçün yönü ve karakteriyle birlikte tarihi arka planı hakkında kısa bir bilgi vermektedir. İşçi göçünün ilk kuşak temsilcilerinin 'geri dönüş' maksadıyla Almanya'dan Türkiye'ye yönelen göçlerine değinilmeden önce hali hazırda Almanya'da yaşamını sürdüren ikinci, üçüncü ve dördüncü kuşağın mevcut durumları bu aşamada ele alınmaya çalışılacaktır. Buradaki temel amaç anavatana dönüş yapan birinci kuşak göçmenlerin Almanya'da bulunan alt nesilleri (örneğin çocukları, torunları gibi) ile olan bağları noktasında oradaki toplumsal yapı ile süren ilişkileri ve bu ilişkilerin bir çıktısı olarak gündelik hayata olan etkiyi ele almaktır. Bu noktadan hareketle ailelerinin büyük bir kısmı Almanya'da yaşamını sürdüren, oturma iznini muhafaza eden ve yılın belli periyotlarında Almanya'da bulunmasına rağmen yaşamını anavatanda sürdürmek maksadıyla Türkiye'ye dönüş yapmış olan göçmenlerin varlığı 'geri dönüş' kavramını müphem bir hâle getirmektedir.

Nitel araştırma desenlerinin uygulandığı bu araştırma bireylerin anavatan, aidiyet ve kesin dönüş gibi kavramlara yükledikleri anlamlar ile dönüş sonrası yaşadıkları uyum sorunlarını yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatlar yoluyla ortaya çıkarmayı hedeflemiştir.

Araştırma için görüşme gerçekleştirdiğimiz Denizli ili, Merkezefendi ilçesinin Başarcı kasabasında yaşayan göçün ilk kuşak temsilcilerinden kesin dönüş yapmış 65 yaş ve üzeri 10 kişi örneklemimizi oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemi oluşturan 10 kişiden 5'i kadın 5'i ise erkektir. Örneklem içerisinde yer alan 10 kişinin tamamı emeklidir. Örneklemimizi oluşturan birinci kuşağın bir kısmının altı aylık periyotlar halinde hâlâ Almanya'da bulunduğu ve hepsinin alt kuşaklarının Almanya'da yaşamını sürdürdüğü bilinmektedir. Görüşme yapılan işçi göçünün dönüş yapmış birinci kuşak temsilcilerinin bir kısmına ulaşıldıktan sonra kartopu tekniği ile örneklem genişletilmeye çalışılmıştır. Kullanılan bu tekniğin de etkisiyle görüşme yapılan işçi göçünün birinci kuşak temsilcileri aynı ilçenin birbirine çok yakın kasabalarından, komşuluk ya da akrabalık ilişkileri olan kimselerdir. Araştırmanın yöntemi ile ilgili olan bu konu bile Almanya'ya yönelen işçi göçünün karakteri ile ilgili fikir vermektedir. Nitekim bu noktadan hareketle Almanya'da aynı şehirlerde yaşayan, aynı işçi yurtlarını ve fabrikaları paylaşan işçilerin hemşerilik ya da akrabalık bağlarının bulunduğu gerçeğine ulaşmak mümkündür. Ayrıca örneklem oluşumunda izlenen bu yola rağmen literatür incelendiğinde karşımıza çıkan yeniden uyum problemleri ile yapılan görüşmelerden çıkan sonuçların paralellik gösterdiği belirlenmiştir (Lin, 1976, s. 146).

Bunun yanı sıra nitel araştırma desenlerinden durum çalışması yöntemi ile görüşmeler ve doküman analizleri kullanılarak bir çıkarım yapılmaya çalışılmıştır. Nitel durum çalışmasının en temel özelliği bir ya da birkaç durumun derinlemesine araştırılması olduğundan dönüş sonrası yaşanan süreçlere ilişkin etkenler (ortam, bireyler, olaylar, vb.)

bütüncül bir yaklaşımla araştırılıp ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılmıştır.

Bu araştırmanın merkezine taşıdığı belli başlı sorular ve sorunlar vardır. Bu sorulardan bir tanesinin çatı vazifesi görerek diğer soruları temellendirmesi amaçlanmaktadır. Bu noktadan hareketle makalenin araştırma sorusunu ve bu soruyu besleyecek alt soruları şu şekilde yansıtmak mümkündür:

Türkiye'den Avrupa'ya yönelen işçi göçünün birinci kuşak temsilcileri anavatanına dönüş sonrası uyum sorunları yaşamakta mıdır?

Bu sorunun cevabını bulmak adına görüşme yapılacak kişilerden şu alt soruların yanıtları alınmaya çalışılmıştır:

- a. İşçi göçünün birinci kuşak temsilcileri dönüş öncesi anavatanla ilgili nasıl bir tasavvura sahiptir?
- b. İşçi göçünün birinci kuşak temsilcileri dönüş kararını ne zaman ve nasıl almışlardır? Bu kararı alırken zorlandıkları durumlar olmuş mudur?
- c. İşçi göçünün birinci kuşak temsilcilerinin sağlık hizmetlerinden yararlanma durumu/biçimi nedir?
- d. İşçi göçünün birinci kuşak temsilcilerinin Avrupa'daki kamu hizmetlerinden yararlanma durumları ile Türkiye'deki kamu hizmetlerinden yararlanma durumu ne düzeydedir?
- e. İşçi göçünün birinci kuşak temsilcilerinin Türkiye'deki sosyal hayata karşı tutumları nasıldır?

Bu sorulara cevap aramak maksadıyla Türkiye'ye kesin dönüş yapan birinci kuşak göçmenlerle derinlemesine görüşmeler yapılarak göç süreci hakkında hem genel hem de kişisel deneyimleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu noktada göçün ilk aşamasına dair özellikle köyden kente göçün çıktıklarına benzer uyum sorunları olduğu tespit edilmiş, göçmenlerdeki bireysel dönüşümün Almanya'daki Türk toplumunun genel dönüşümüne etkileri hakkında somut çıktılar elde edilmiştir. 'Geri dönüş' kararının alınma aşamaları, birinci kuşağı bu sürece götüren durumlar gerekçeleriyle saptanmaya çalışılmıştır. Bu noktada göçün karakteri ve ilk kuşakta tezahürünü bulan 'misafir işçi' kavramı ön plana çıkmaktadır. Görüşmeler esnasında göçten önceki yaşamları, Avrupa'daki gündelik hayatları ve dönüşün ardından Türkiye'de kurmaya çalıştıkları yeni yaşamla ilgili somut verilere ulaşılmıştır. Bu veriler ışığında hem bireysel hem de toplumsal olarak var olan değişim mukayeseli olarak ele alınmaya çalışılmıştır. Geri dönüş kararının uygulandığı yıllarda Türkiye'deki ekonomik durum da analize dâhil edilerek görüşme yapılan birinci kuşağın dönüş kararlarını uygulamaya koydukları dönemlerde ekonominin bu karara olan etkisi saptanmaya çalışılmıştır. Görüşmeler esnasında birinci kuşağın uyum sorunlarını ifade biçimi ve karşı

karşıya kaldıkları uyum sorunlarını aşmak adına beklentileri uzun bir süre Almanya'da yaşamış olan bu kişilerin toplumsal değişimini göstermektedir.

Türkiye'den Avrupa'ya Göçün Tarihsel Arka Planı

Tarihi olarak Osmanlı Devleti'nden bu yana Avrupa'ya yönelen çeşitli göç hareketleri olmakla birlikte cumhuriyet sonrası döneme baktığımızda Türkiye'den Avrupa'ya yönelen göç hareketleri 1950'li yıllarda atılan bireysel adımlarla başlamıştır. Kısıtlı imkânlar, bireysel girişimler ve özel araçlar vasıtasıyla başlayan bu ilk göçler tamamen çalışma maksadıyla ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra Türkiye'den çeşitli meslek kuruluşları ile iş birliği yapan bazı Alman kuruluşlar ismen davet usulüyle ve bütün masrafları işveren tarafından karşılanarak işçi alımı yolunu kullanmaktaydılar. Takip eden süreçte Türkiye'de yaşanan askeri darbenin ardından oluşan konjonktürel değişim ve 1961 Anayasası'nın seyahat özgürlüğünü temel bir hak olarak tanınması ile birlikte işçi göçleri yeni bir boyut kazanacaktır (Abadan-Unat, 2006, s. 83-84).

Türkiye'de 1960'lı yılların başında kalkınma planları çerçevesinde gerçekleşecek ve ithal ikameci bir sanayi anlayışını inşa edecek kararlar alınmıştır. Bu kararlar doğrultusunda hem ülkedeki işsizliği azaltmak hem de mevcut aktif nüfusun potansiyelini arttırmak vasıtasıyla işgücü ihracının desteklenmesi sağlanmıştır. Buradaki temel maksat mevcut aktif nüfusun yurtdışında geçireceği süre zarfında çalışacağı sanayi kollarında uzmanlaşması ve kalifiye bir hâle gelmesi ve geri dönerek anavatandaki sanayi hamlesine katkı sunmasıdır. Bu noktadan hareketle Türkiye'den işçi talebinde bulunan Avrupa ülkeleri ile ikili anlaşmalar imzalanmış ve Avrupa'ya işçi göçü başlamıştır (Abadan-Unat, 2015).

İlk olarak 1961 yılında Federal Almanya ile ikili bir işgücü mübadele anlaşması imzalanmıştır. Bu süreci 1964 yılında Belçika, Avusturya ve Hollanda ile imzalanan anlaşmalar takip etmiştir. Türkiye, 1965'te Fransa, 1967 yılında ise İsveç'le işgücü anlaşmaları imzalamıştır. Gerek 1950'li yıllarda göçün nüvelerini oluşturan bireysel girişimlerin Almanya'dan başlaması gerek imzalanan ilk anlaşmanın Federal Almanya ile olması Türkiye'den Avrupa'ya yönelen göçün Almanya merkezli olarak okunmasını sağlamaktadır.

Abadan-Unat, Avrupa'daki Türklerin göç tecrübesini farklı dönemlere ayırmıştır. Buna göre 1950'li yıllarda bireysel girişimlerle başlayan göç tecrübesi 1960'lı yıllarda artan işgücü ihtiyacını karşılamak üzere ikili anlaşmalarla şekillenmiştir. 1970'li yıllarda patlayan ekonomik kriz, yabancı işçi alımının durdurulmasına neden olmuştur. Aynı şekilde illegal işçilere yasal statü kazandırılması ve aile birleşimleri de bu dönemde uygulanmaya konmuştur. 1980'li yıllara gelindiğinde ise Türkiye'de yaşanan askeri darbenin bir çıktısı olarak sığınma isteklerinin arttığı görülmektedir. Buna paralel olarak göçmenler arasında sivil toplumun güçlendiği ve dernekleşme hareketlerinin arttığı da görülmektedir. 1980'li yıllarda çocukların eğitim hayatlarındaki zorluklar, getto yaşamı ve geri dönüşü özendirilen yasalar göçü etkilemiştir. 1990'lı yıllara gelindiğinde ise Yabancılar Yasası, artan xenofobi

ve göçmenleri ötekileştirme ön plandadır. Bu dönemde göçmenler siyasal hakların istenmesi noktasında çeşitli taleplerde bulunmaktadır. 2000’li yıllara gelindiğinde ise Güleç ve Sancak’ın (2009) bu dönemsel ayrılmaya yeni bir başlık eklediği görülmektedir. Buna göre “İslamafobi, Avro-Türkler, Göç Yasası, Entegrasyon Çalışmaları” başlığında altıncı bir başlık eklenmektedir. Tüm bunların yanı sıra 2010 yılında Türkiye’de Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı’nın (YTB) kurulmasıyla beraber ulus ötesi topluluk ve diaspora bağlamında yeni bir başlık eklemek de mümkündür (İyi, 2021).

Yaşar Aydın (2020), Almanya-Türkiye arasındaki göç hareketlerini döngüsel göç olarak tanımlamaktadır. Buna göre 2000 ile 2013 yılları arasında Almanya’dan Türkiye’ye yönelik bir vasıflı insan göçü söz konusudur. Fakat son yıllarda bu göç hareketleri sonucunda Türkiye’ye dönen göçmen kökenlilerin yeniden Almanya’ya yönelik yeni bir göç akımına sebep oldukları görülmektedir. Özellikle 2015 yılından sonra Türkiye’den Almanya’ya yönelik beyin göçünde artış görülmektedir. Aynı şekilde bu dönemde Türkiye’de yaşanan politik gelişmelerin bir çıktısı olarak Türkiye’den Almanya’ya yönelik sığınma taleplerinde de artış yaşanmıştır (Aydın, 2020).

İşçi Göçleri Sonrası Avrupa’da Göçmenlere Yönelik İzlenen Politikalar ve Bu Politikaların Toplumsal Yapı Üzerine Etkileri

Türkiye’den yurtdışına işçi göçünü Almanya merkezli olarak ele almak gerekirse özellikle 1960’lı yıllarda karşımıza en fazla çıkacak kelime ‘Gastarbeiter’ yani konuk işçi kelimesidir. Konuk işçiliğin temelinde karşılıklı işgücü anlaşmalarında da görülebileceği üzere dönüşümlülük ilkesi yatmaktadır. Dönüşümlülük ilkesi gereği gelen işçiler sadece bir yıl mesken ülkede kalacak ardından anavatana dönecektir. Bunun yanı sıra gelen işçiler ailelerini yanında getiremeyeceklerdir. Bu durum asla uygulama alanı bulamamış olmakla birlikte göçün ilk yıllarında Almanların uygulamaya koyduğu politikaların dayanağı olması hasebiyle bize Almanların göçmenlere bakışı hakkında bir fikir sunmaktadır. Bu yıllarda gelen konuk işçiler ‘heim’ adı verilen işçi yurtlarına yerleştirilmişlerdir. Bu yurtlardaki durum gelen göçmenleri toplumsal hayattan kısıtlı bir şekilde de olsa izole etmekte, hem göçmen hem de işçi hüviyetini taşıyan bu insanların bir arada yaşamaları hem dil öğrenme hem de sosyal hayata katılım noktasında problemler doğurmaktaydı.

1970’li yıllara gelindiğinde ise dönüşümlülük esasının çalışmadığı ve gelen konuk işçilerin artık geçici değil kalıcı olduğu gerçeği kabullenilmeye başlanmıştır. Bu yüzden bazı Avrupa devletleri işçilere yönelik yeni politikalar geliştirmişlerdir. Bu noktadan hareketle sosyal güvenlik anlaşmaları çerçevesinde göçmen işçilere yönelik sağlık bakımı, iş kazaları, sakatlık ve ölüm halleri sosyal sigorta kapsamına alındı. Ayrıca işçilere yönelik doğum ve çocuk yardımları ile işsizlik ve emeklilik hakları da bu kapsamda tanınmıştır. 1973 yılında gün yüzüne çıkan petrol krizinden olumsuz etkilenen Avrupa ekonomisi bir durgunluk dönemine girmiştir. Ancak bu durgunluk döneminde dahi işlerini kaybeden göçmen işçiler anavatana dönme eğilimi göstermemişlerdir. Bu durum da gelen

işçilerin kalıcılığının kanıtlanması açısından önemli sayılabilecek göstergelerden biridir (Abadan-Unat, 2006, s. 88-89).

1980'li yıllarda Türkiye'de yaşanan askeri darbe ve devam eden süreçte meydana gelen olaylar Türk dış göçünün karakterini de etkilemiştir. Bu süre zarfında siyasi sığınmacı olarak Avrupa'ya sığınma talebinde bulunanlar Avrupa'da Türkler arasında sivil toplum faaliyetlerinin canlanmasını sağlamış olsa da bunun yanı sıra göçmenler arasında yeni ideolojik ayrımlara neden olarak aynı zamanda yeni bir süreç meydana getirmiştir. Ayrıca bu yıllarda işçi olarak giden birinci kuşağın aksine ikinci kuşakta girişimcilik ön plana çıkmaktadır. Bu durum da Avrupa'da yaşayan Türk toplumunun mavi yakalı karakterinin birer küçük burjuvaya evriminin ilk adımları olarak görülmektedir. Yine 80'li yıllarda Almanya'da iktidarda bulunan Hristiyan Demokrat Partilerin dönüşü teşvik eden çeşitli düzenlemelerde bulunduğu, yeni yabancılar yasasının önünü açan adımlar attığı gözlemlenebilmektedir (Abadan-Unat, 2015).

1990'lı yıllara gelindiğinde ise Almanya özelinde büyük bir tarihi gelişme yaşanmıştır. Berlin Duvarı'nın yıkılmasını takip eden süreçte iki Almanya birleşmiş ve bu birleşmenin bir sonucu olarak doğudan batıya yeni göç akımları başlamıştır. Bu göç akımlarına hazırlıksız yakalanan Almanya'da işsizlik ya da çalışma ücretlerinde düşüş ve kiralardaki artışlar toplumun tansiyonunun yükselmesine sebebiyet vermiştir. Bu tansiyon yüksekliği ise son kertede göçmen karşıtlığına ve yabancı düşmanlığına evrilmiştir. Almanya'daki en büyük göçmen grubu temsil eden Türk ve Müslüman kimliğini hedef alan birtakım oluşumlar bu dönemde gün yüzüne çıkmıştır. Bu oluşumlar 90'lı yıllara damga vuracak ve Almanların İkinci Dünya Savaşı öncesi döneme benzer bir konjontüre girilmesine sebep olabilecek nitelikte eylemlere imza atmışlardır. Bu dönemin sonu ile 2000'li yılların başlarında göçmenlere yönelik olarak meydana gelen eylemler, NSU örgütünün göçmenleri hedef alan seri cinayetleri, Türklere ait evlerin kundaklanması gibi olaylar artan yabancı düşmanlığının en belirgin örnekleridir.

Yakın geçmişte başlayan Suriye İç Savaşı'nın taraflarının ülkedeki şiddeti çevre ülkelere ve Avrupa'ya yansıtması sonucu pek çok Avrupa ülkesinde yeniden bir iç kapanma gözlemlenmektedir. Özellikle IŞİD'in Avrupa'nın en önemli başkentlerinden Berlin ve Paris'te yaptığı ve pek çok insanın hayatına mal olan terör eylemleri sonucunda pek çok Avrupa ülkesi sıkı güvenlik politikalarına dönmüştür. Katı güvenlik önlemleri ve olağanüstü hallerin gölgesinde medya vasıtasıyla da her gün manipülasyona maruz kalan Avrupa halkları terörü hatalı bir şekilde İslam ile özdeş görmeye başlamış bu durum da Avrupa'da yaşayan Türk ve Müslüman nüfusa yönelik tepkilerin artmasına sebebiyet vermiştir. Örneğin ana siyasal söylemi göçmen karşıtlığı olan Almanya için Alternatif Partisi oy potansiyelini her geçen gün arttırırken yine kendini Batı'nın İslamlaştırılmasına Karşı Yurtsever Avrupalılar (PEGIDA) olarak tanımlayan bir grup da her hafta katılımı günden güne artan büyük ve sarsıcı ırkçı gösteriler düzenlemektedir.

Almanya'dan Türkiye'ye Dönüş Süreçleri

1960'lı yıllara gelinceye dek geri dönüş kavramı literatürde kendine yeterince yer bula-mamıştır. Takip eden süreçte ise geri dönüş kavramı ve geriye göçü anlamlandırmak için farklı terimlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Buna göre geri-göç, veya geri akış göçü gibi terimlerin geliştirildiği görülmektedir. Fakat Boverkerk bu terimlerin geriye göç kavramını açıklamada yetersiz olduğu görüşünü savunmaktadır (Gediklioğlu ve Akbaş, 2019). Ona göre “geriye göç” kavramı kişinin köken ülkesine dönmekten daha fazlasını ifade etmektedir (Öner, 2015, s. 264-265). Boverkerk, “geriye göç” kavramını “insanların bir ülke veya bölgeye göç edip orada bir süre yaşadktan sonra köken ülkelerine ilk defa dönmeleri” olarak açıklamaktadır (Öner, 2015, s. 265).

Geri dönüş göçleri klasik diaspora kültürünün ‘anavatana dönüş miti’ üzerine kurulu olması hasebiyle klasik diasporalar için elzem bir unsur iken modern diasporaların ‘ana-vatana kesin geri dönüş’ gibi bir hayallerinin olma zorunluluğu yoktur. Bu noktadan hareketle işçi göçünün birinci kuşak temsilcilerinin anavatana kesin geri dönüşe eğilimli olmalarını göçün niteliği bağlamında okumak mümkündür. Nitekim Raveinstein 1985 yılında yazdığı göç kanunlarını geri dönüş göçlerini de göz önünde bulundurarak 1989 yılında yenilemiştir. Buna göre Raveinstein göç kanunlarına ‘Her göç dalgası ters bir göç dalgasıyla dengelenir’ şeklinde bir ekleme yapmıştır. Buna göre her bir göç dalgası tetikleyici etki göstererek bir diğer göç dalgasını yaratmakta ve bir bölgeden göç edenlerin boşalttığı yerler başka göçmenler tarafından doldurulmaktadır (Adıgüzel, 2019, s. 180-181).

Türkiye’den Avrupa ülkelerine karşılıklı işgücü anlaşmaları dahilinde ‘misafir işçi’ olarak başlayan emek göçlerinde geri dönüş hep gündemin ilk sıralarında kalmıştır. Bu doğrultuda tasarruf hedeflerine ulaşan veya emekli olanlardan yıllık ortalama 20-30 bin kişi geri dönmüştür. Avrupa ülkelerinden Türkiye’ye üç geri dönüş dalgası yaşanmıştır. Bunlardan ilki 1966-1967 yıllarındaki ekonomik kriz dönemidir. Bu dönemde Almanya’da işlerini kaybeden Türklerin bir kısmı anavatana dönerken önemli bir kısmı da Hollanda, Belçika gibi komşu ülkelere geçmiştir. İkinci dalga 1974-1975 yıllarındaki petrol krizi sonrası meydana gelen ekonomik durgunluk döneminde yaşanmıştır. Üçüncü dalga ise 1983-1984 yıllarında Almanya’da çıkartılan ‘Geri Dönüşü Teşvik Yasası’ sonrası yaşanan göçlerdir. 28 Kasım 1983 yılında yürürlüğe giren bu yasa ile 30 Haziran 1984 tarihine dek kesin olarak Türkiye’ye dönen göçmenlere Almanya Devleti 10 bin 500 Mark yardımında bulunmuştur. Ayrıca her çocuk başına bin 500 Mark ödeme yapılarak sigorta paralarının belli bir kısmı hiç bekletilmeden iade edilmiştir. Bu süre zarfında 310 bin göçmen bu yasadaki faydalanarak Türkiye’ye dönüş yapmıştır (Adıgüzel, 2019, s. 185-186).

1980’li yıllarda Almanya’daki konjonktürel değişimlerin entegrasyon politikalarına yansıdığı ve geri dönüşü teşvik fikrini de canlandırdığı görülmektedir. Bu noktadan hareketle Hıristiyan Demokrat Parti’nin iktidara gelmesiyle birlikte teşvik fikri yasalaşarak

göçmen işçilerin anavatanlarına dönmesi için çaba sarf edilmiştir. Almanya'da geri dönüşü özendirilen yasalar beklediği ilgiyi görmemekle birlikte Türkiye'de de bazı dönemlerde dönüş fikrini hayata geçiren yurttaşlara yönelik kolaylaştırıcı yasalar çıkarılmaktadır. Türkiye'de çıkan bu yasaların temel maksadı anavatana dönüşü teşvik değil vatandaşlarının kazanımlarının korunmasıdır. Bu noktadan hareketle Türkiye'de karar alıcı mekanizmaların yurtdışındaki vatandaşlar için bu şekilde siyasa üretmesini geri dönüşü teşvik ya da dönüş sonrası bir yeniden uyum (re-entegrasyon) politikası olarak okumak doğru olmayacaktır. Bu tarz politikaların daha çok göçmenlerin anavatanla olan kültürel ve siyasi bağlarını korumak maksadıyla tasarlandığı görülmektedir. Tüm bunların yanı sıra sosyal güvenlik ve emeklilik gibi hususlarda oldukça karmaşık durumlar söz konusu olabilmektedir. Almanya'da yaşayan işçilerin tasarruflarının bir dönem Türkiye için çok değerli olduğu bilinmektedir. Özellikle 90'lı yıllarda yaşanan döviz darboğazlarının aşılması noktasında işçi dövizleri önemli bir rol oynamıştır. Benzer şekilde Almanya'daki Türk kökenli işçilerin yatırımlarını anavatana yapması, gerek sanayi gerekse emlak sektörü açısından değerlidir.

Anavatanla olan kültürel ve siyasi bağların korunması adına uygulanan politikalar son kertede kesin dönüş fikrinin canlı tutulmasına katkı sunmaktadır. Kesin dönüş fikrinin canlı tutulması da yatırımların anavatana yapılması noktasında katalizör bir etki yapmaktadır. 1992 yılında çıkarılan Yabancılar Yasası ile de anlaşılacağı gibi diğer Avrupa ülkelerine kıyasla çok daha katı olan Almanya çifte vatandaşlık konusunda sert bir direniş göstermektedir. Bu yasayla birlikte emeklilik ve oturma izninin sürekliliği gibi hususlarla Türk vatandaşlarının anavatanla olan bağları zayıflatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Avrupa'da aşırı sağın günden güne yükselmesiyle birlikte değişen siyasal iklim ile birlikte Avrupa ülkeleri, hem mesken ülkede hem anavatan emeklilik, tasarrufların mesken ülke dışında bir başka ülkede değerlendirilmesi gibi noktalarda katı önlemler almakta, ağır cezai yaptırımlar uygulamaktadır.

Bu tarz yasalar karşısında Türk yasa koyucular Avrupa'daki vatandaşlarının anavatan emekli olabilmelerini kolaylaştıran birtakım yasalar yapmışlardır. Bunun yanı sıra vatandaşlık kanununda yapılan gerekli düzenlemelerle mesken ülkelerin vatandaşlığına geçmek zorunda kalan Türk vatandaşlarının anavatanlarındaki kazanımları korunmaya çalışılmıştır. Siyasa üreticiler tarafından atılan tüm bu adımları -dönüş fikrini canlı tuttuğu ve geri dönen yurttaşların kazanımlarını koruma imkanı sunduğu için- Türkiye'nin adı konmamış re-entegrasyon politikalarının bir parçası olarak okumak da mümkündür. Fakat son yıllarda Türkiye'deki konjontürel değişimler de bu konuda geri adım atılmasına sebep olduğundan verilen bu haklarda gerilemeler gözlemlenmektedir. Tüm bu sürece rağmen sosyalizasyonunun bir bölümünü Türkiye'de tamamlayıp yirmili yaşların ortasında ya da sonunda Avrupa'ya işçi olarak giden göçmenlerin göçün başladığı ilk yıllarda göçün karakteri gereği-dönüşümlü işçilik- geri dönüş fikriyle hareket ettiği bilinmektedir. Bu süre her ne kadar öngörülenin çok ötesinde olsa da Avrupa'ya işçi göçünün birinci

kuşak temsilcileri Avrupa’da yaşadıkları uzun yılların ardından emekliliklerini geçirmek üzere anavatanına dönüş yapmayı tercih etmektedirler. Bu yüzden büyük bir kısmı Türkiye’den emekli olmayı seçen bu göçmenler dönüş sonrası yaşayacakları hayatı planlamak için tasarruflarını bu yönde değerlendirmişlerdir.

Dönüş Sonrası Yaşanan Re-entegrasyon Problemleri

Re-entegrasyon kavramı göç literatüründe bir şekilde anavatanını terk etmiş olan göçmenlerin tekrar geri dönerek ülkelerinin ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamına uyum sağlaması sürecine verilen isimdir. Göçmen çeken ülkelerin göçmenleri geri gönderebilmek için uyguladıkları teşvik programlarındaki başarısızlıkları göz önünde tutarak bunu iki nedene bağlayabiliriz. Bunlardan ilki teşviklerin yetersizliği iken ikincisi geri dönüş sonrası karşılaştıkları re-entegrasyon politikalarının yetersizliğidir. Yani dönüş yapan göçmenler anavatanlarının kendilerine, göçmen oldukları ülkenin sunduğu mevcut koşulları sağlamama riskini düşünerek geri dönüşü cazip bulmamaktadır. Re-entegrasyon uygulamasının hedef kitlesinin daha önceden tabi kıldığı uyum politikasının entegrasyon politikası, asimilasyon ya da çok kültürlülük politika süreçlerinden hangisi ya da hangilerini tecrübe ettiği de re-entegrasyon açısından önemli bir unsurdur (Sirkeci, 2016).

Görüşme yapılan işçi göçünün birinci kuşak temsilcilerinin büyük bir çoğunluğu yirmi seneyi aşkın bir süre Almanya’da ikamet etmişlerdir. Görüşmeciler arasında en erken dönüş yapan kişinin dönüşünün üzerinden on beş sene geçmişken en geç dönüş yapan kişinin de üç seneden beri Türkiye’de yaşadığı bilinmektedir. Görüşme yapılan işçi göçünün birinci kuşak temsilcilerinin Almanya’ya gidiş dönemlerine kronolojik olarak baktığımızda karşımıza çıkan tabloya göre göçün başlangıç evresinde Almanya’ya ilk etapta erkeklerin yoğun olarak gittiği görülmektedir. Zaten karşılıklı işgücü anlaşmalarının temelini oluşturan anlayışın da ağır sanayi için misafir işçi ithalatı olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu çıktının olağan olduğu görülmektedir. Nitekim yalnızca belirli bir süre çalışıp birikim yapmak amacıyla yurtdışına çıkan bu erkekler, kısa bir süre sonra dönmeyi planladıkları için yanlarına eşlerini ve çocuklarını yani ailelerini alma gereği duymamışlardır. Daha sonra değişen şartlar ve mesken ülkede göç politikalarının da gelişmesiyle aile birleşimleri söz konusu olabilmıştır.

Yapılan görüşmeler çerçevesinde karşı karşıya kalınan bir başka durum ise aile birleşmelerinden önce bazı Türk işçilerin işverenler ile iyi diyalogları sayesinde eşlerini davetiye yoluyla işçi olarak yanlarına almalarıdır. Görüşme yapılan kadınların bir kısmının bu şekilde Almanya’ya göç ettiği ve bu yolla oradaki işçilerin ‘heim’lardan evlere taşınmaya başladığı ve artık orada kalıcılaştığı görülmektedir. Burada ortaya çıkan bir diğer dikkat çekici husus ise davetiye yoluyla işçi olarak Almanya’ya göç eden kadınlar ile aile birleşimi kapsamında Almanya’ya göç eden kadınlar arasındaki hiyerarşi olmuştur. Görüşme yapılan kadın göçmenler arasında davetiye yoluyla işçi olarak göç eden kadınların aile

birleşimi esnasında göç eden kadınlara nazaran daha zor şartlarda yaşadıklarını sık sık dile getirdikleri ve diğer göçmen kadınlar ile kendilerini mukayese ederek kendilerine bir statü atfettiklerini söylemek mümkündür. Davetiye yoluyla daha evvel göç eden işçi kadınlar, aile birleşimi sonrası Almanya'ya gelen ve çalışmayan kadınların Almanya'ya entegrasyonunda alışverişten dil öğrenmeye pek çok hususta onlara yardımcı olduklarını dile getirmektedirler. Daha çok ev işleriyle uğraşan, dil bilmeyen ve sosyalleşme imkânları kısıtlı olduğu için daha izole bir yaşam sürdüren göçmen kadınlara nazaran işçi göçmen kadınlar kamusal hayatın bir parçası oldukları için pek çok konuda diğer kadın göçmenlerden daha dışı dönüktüler. Bu husus da son kertede göçmen işçi kadınların diğer göçmen kadınlara bakışında hiyerarşik olarak kendilerini daha üstte tutan bir düzlem doğurmaktadır. Örneğin görüşme yaptığımız işçi göçünün birinci kuşak temsilcisi bir kadın bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

Ben her sabah beşte uyanıp trene binip fabrikaya gittim. Yıllarca kart bastım. Yunan arkadaşım da oldu Yugoslav arkadaşım da. Başlarda Almanca bilmediğim halde bazı Almanlar işi öğrenmemde bana çok yardımcı oldu. Sonraları Almanca'yı da öğrendim. Orada otuz sene yaşayıp evden çıkmayan iki kelime Almanca bilmeyen Türkler vardı. Onlar Almanya'daki hayatı bilmiyorlardı.

Görüşmeler esnasında bu tarz bir durumun ortaya çıkmasında görüşme yapılan kadın göçmenlerin birçoğunun birbirini tanıyor olması, hem Almanya'da hem de Türkiye'de komşuluk ya da akrabalık ilişkilerinin olması ve belki de en önemlisi aynı fabrikalarda ortak bir mesaiyi paylaşmış olmaları katalizör bir etki yapmıştır. Tüm bu gelişmeler ekseninde anavatandaki çocuklarını yanlarına alan hatta Almanya doğumlu pek çok çocukla ailelerini genişleten göçün birinci kuşak temsilcileri yine de ilk günden bu yana var olan 'bir gün geri döneceğiz' düşüncesini bir şekilde hep canlı tutmayı başarmışlardır.

İşçi göçünün birinci kuşak temsilcilerinin Almanya'da yaşadıkları uyum problemleri, işçi yurtlarının sıkıntılı durumları ve kültürel farklılıklardan kaynaklı problemler onların belleklerinde yer eden cennet anavatan tasavvurunun güçlenmesinde katalizör etki yapmıştır. Ancak yaşanan tüm bu süreçlere ve birinci kuşağın sosyalizasyonunu Türkiye'de tamamlamış olmasına rağmen göçmenler 'geri dönüş' sonrası çeşitli re-entegrasyon problemleri yaşamışlardır. Bu noktada göçmenlerin büyük bir çoğunluğunun yalnızca izin dönemlerinde gördükleri kadarıyla anavatana dair fikir sahibi olması ve birçoğunun Türkiye tasavvurunun Almanya'ya göç ettiği dönemde geride bıraktığı toplumsal yapının değişmediği düşüncesini sürdürmesi kültür şokuna sebebiyet vermektedir. Görüşme yapılan işçi göçünün birinci kuşak temsilcileri içerisinde belli bir çoğunluk geri dönüş sonrası hayal kırıklığı yaşadığını dile getirmiş, bir kısmı da bunu doğrudan belirtmekten çekinmekle birlikte bazı şeylerin beklediği gibi gerçekleşmediğini belirtmiştir. Bu durumun gerekçelerini literatürden yararlanarak açıklamak mümkündür. Buna göre göçün

ardından gerçekleşen kültür şokuna benzer biçimde (Pedersen, 1994), geriye göçten sonra da bir tersine kültür şoku (Gaw, 2000; Wang, 1997; Allison, Davis-Berman ve Berman, 2012) gerçekleşmektedir. Gmelch'in (1980, s. 142) tartıştığı gibi, adaptasyonun iki temel boyutuna bakılabilir:

i- Geriye göç gerçekleştirenlerin döndükten sonraki somut ekonomik ve sosyal koşulları açısından adaptasyon (niteliklerine uygun iş bulup bulamadıkları, yerleştikleri yerin nitelikleri, kişisel ilişkiler geliştirip geliştiremedikleri, topluluk üyelikleri, vs.)

ii- Geriye göç eden kişinin kendi değerlendirmesi açısından tekrar uyum sağlamanın gerçekleşip gerçekleşmediği, dönüşle ilgili tatmin ya da tatminsizlik (Şener ve Türgen, 2018, s.318).

Görüşme yapılan birinci kuşağın yaşadığı re-entegrasyon sorunlarının temelinde bu kültür şokuyla birlikte köken ülke ile mesken ülke arasındaki bariz sosyolojik farklılıklar da yatmaktadır. Örneğin uzun yıllar Almanya'da yaşamını sürdürdükten sonra emeklilik döneminde Türkiye'ye yerleşen bir göçmen, Türk ustaların işlerini yapma konusunda yeterince yetkin olmadığını, yetkin olsa dahi ücret ve malzeme kullanımı noktasında dürüst davranmadığını ve güven vermediğini dile getirmektedir:

Benim burada Türkiye'deki damadım bir çatı yaptırmıştı. Çatıyı gördüm ustanın işçiliğini beğendim. Ben de aynı usta ile benim çatıyı yaptırmaya karar verdim. Usta benimle anlaştıktan sonra ortadan kayboldu. Damadıma ustayı arattığımda geldi. İki günde bitecek işi on beş günde yaptı. Daha fazla malzeme aldırdı. Malzemelerin birçoğunu kullanmadı ve damadımın ödediği paradan daha fazlasını benden talep etti. Bence tüm bunları beni Almancı gördüğü için yaptı. Pazarda alışveriş yaparken dahi Almanya'dan geldiğimizi anlayınca bize farklı davranıyorlar.

Aynı şekilde görüşme yapılan göçmenlerin bir kısmı sağlık sisteminden, hastanelerdeki görevlilerin tutum ve davranışlarından şikayetçi olmuş ve sağlık sistemini Avrupa ile mukayese ederek Türkiye'yi eleştirmişlerdir.-Bu tutum covid-19 sonrası yaşanan süreçte salgınla mücadele noktasında göç edilen ülkelerdeki, mevcut durumla mukayese edilerek değişkenlik göstermiştir.- Benzer bir şekilde görüşme yapılan göçmenlerin bürokrasinin işleyişi ve kamu kurumlarındaki çalışanların tutumları hakkında pek çok eleştiri yaptığı görülmüştür. Ayrıca bu insanlar, bürokrasinin karmaşıklığı ve sorunların çözümü karşısında kendilerini yabancı hissettiklerini belirtmektedirler.

Görüşme yapılan işçi göçünün birinci kuşak temsilcileri Almanya'da bu tarz sorunlarla karşı karşıya kaldıkları dönemlere atıf yaparak orada lisan noktasında yaşadıkları sıkıntılarını buna neden olduğunu ama kendi vatanlarında da benzer sorunlarla karşılaş-

tıklarını dile getirmişlerdir. Bu noktada dikkat çeken bir diğer husus ise görüşme yapılanlar arasında herhangi bir entegrasyon sorunu yaşamadığını ya da yetmişli, seksenli ve hatta doksanlı yıllardaki Türkiye'ye nazaran bugün pek çok Avrupa ülkesinden refah düzeyi çok daha yüksek bir Türkiye olduğu için anavatana dönüş kararı aldığını belirten bir kesimin de olmasıdır. Bu tarz düşünceleri olan göçmenlerin diğer göçmenlere göre Almanya'da çeşitli Türk sivil toplum kuruluşlarında aktif olarak rol almış ve daha politize olmuş kişiler olduğu görülmektedir. Görüşme yapılan göçmenlerin yaşadıkları bölgenin demografik yapısı hakkında detaylı bilgi sahibi olunması ve görüşme yapılan göçmenlerin birçoğunun yaşamlarını sürdürdükleri yer ve güncel politik meselelere ilişkin tavırları hakkında görüşme yapılmadan evvel fikir sahibi olunması bu çıkarımın yapılmasında etkili olmuştur. Ayrıca bazı göçmenler göç süreçlerini anlatırken göç etmeden önceki politik tutumlarına, Almanya'da üyesi oldukları STK'lara ya da aktif olarak katkı sundukları sivil toplum faaliyetlerine ilişkin birtakım bilgiler de vermişlerdir. Bu çıkarım görüşme esnasında verilen bu bilgiler ile görüşmelerden önce var olan fikirler kompoze edilerek ortaya konmuştur. Bunun yanı sıra çocukları ve torunları vasıtasıyla göç edilen ülke ile bağlarının kopmamış olması bu insanları yaşadıkları çevreye oranla daha dışa dönük yapmaktadır.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen bazı durumları zor da olsa anlayıp kendilerince bir açıklama getirerek anavatanın gerçekleri üzerinden okuduklarını dile getiren göçmenler bu şekilde rasyonel bir çerçevede hareket edebildiklerini söylemişlerdir. Görüşülen işçi göçünün birinci kuşak temsilcilerinin büyük bir kısmı, çocuklarının ya da özellikle torunlarının bunu yapamadığını bu yüzden de Türkiye'de bürokrasinin ve siyasetin işleyişi hakkında bir fikirleri olamayacağını dile getirmektedirler. Görüşme yapılan pek çok göçmen tatil için yanlarına gelen torunlarının Türkiye'de arkadaş edinemediğinden, toplu taşımayı kullanmakta güçlük çektiğinden ve Türkiye'de doğup büyüyen akrabaları ile iyi anlaşamadıklarından söz etmektedirler. Bu durumun göçün birinci kuşak temsilcileri açısından torunlarının 'öteki' olarak görülmesi şeklinde açıklandığı ve bu yüzden büyük üzüntü duyduğu görülmektedir. Bu tarz durumların dönüş yapan göçmenler için bir sosyal uyum sorunu yarattığı da gözlemlenmektedir. Avrupa ile olan bağları ve üçüncü ve dördüncü kuşağın anavatanla olan bu sosyal ayrılıkları göçün birinci kuşak temsilcilerinin -anavatana dönüş yapmış olmalarına rağmen- aidiyetlerini de zedelemekte ve bu durum da son kertede bir yeniden uyum sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Görüşme yapılan işçi göçünün birinci kuşak temsilcilerine kesin dönüş sonrası hayalleriyle ilgili olarak yöneltilen sorulardan, bu insanların emeklilik planları kapsamında en geniş yer kaplayan olgunun yaşanılan ev olduğu saptanmaktadır. Bu noktadan hareketle, genel olarak kolektif işçi yurtlarında, ortak banyo ve mutfaklı küçük odalarda ya da kırk metrekaresi bulmayan stüdyo dairelerde hayatlarının büyük bir kısmını geçiren işçi ailelerin emekliliklerinde geniş ve konforlu bir ev hayali kurdukları ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra bu evlerin hemen hepsinin müstakil, garajlı ve bahçeli oldukları gözlemlenmek-

tedir. Bu durumun tipik bir Alman emekli hayatından izler taşıdığı kabul edilmekle birlikte, bahçelerde küçük çaplı basit tarım ürünlerinin yetiştiriliyor olması görüşmeyi gerçekleştirdiğim işçi göçünün birinci kuşak temsilcileri tarafından çoğu zaman göç öncesi yapılan tarım faaliyetlerine duyulan özlemlerle de açıklanmaktadır:

Ben yıllarca heim’da ortak banyo ve tuvalet kullandım. Bu yüzden Türkiye’de yaptırdığım evde en rahat yer tuvalet ve banyo olmalıydı. Şimdi evin en geniş odalarından biri banyo ve evde birden fazla tuvalet var.

Görüşme yapılan ailelerin evlerindeki eşyaların büyük bir kısmının Almanya’dan geldiği, hatta dönüş kararı sonrası Almanya’da yaşanan evdeki eşyaların külfetli olmasına rağmen tırlar ve çeşitli lojistik firmaları vasıtasıyla Türkiye’de yeni inşa edilen eve getirildikleri saptanmıştır. Evlerdeki televizyon, dvd oynatıcı, müzik çalar gibi elektronik eşyalar ile beyaz eşyaların büyük çoğunluğu Almanya’dan getirilmiştir. Ayrıca Türkiye’den alınan eşyalarda da yine öncelikli olarak Alman markalarının tercih edildiği gözlemlenmektedir. Özellikle kadınların Almanya’da kullandıkları mutfak eşyalarından çok memnun olduğu, görüşmeler esnasında sık sık Türkiye’den alınan mutfak eşyalarına yönelik eleştiriler getirilerek Alman menşeli ürünlerini övdükleri gözlemlenmiştir. Bu durumun gerekçeleri sorulduğunda ise Türkiye’deki markaların güven vermediği, teknik destek sunma noktasında Almanya’nın çok gerisinde olduğu ve Türkiye’deki satıcıların ayıplı mal satma potansiyelinin yüksek olduğu dile getirilmekte ve hatta bu konuda yaşanan kötü tecrübeler paylaşılmaktadır:

Şimdi sana iki düdüklü tencere göstereceğim. Birini Almanya’dan getirdim 20 sene evveli. Diğerini daha geçen ay buradan aldım. Türkiye’den aldığım tencereye nohudu vurdum mu, kayna Allah kayna saatlerce kaynatmıyor. Alman malı olan tencere olsa hemen kaynardı. Yaktığım gazın hesabını yapsam gidip Almanya’dan yeni tencere alıp gelmek daha ucuza mal olur.

Görüşmelerde saptanan bir diğer önemli konu ise yakın geçmişte ihtiyaç hasıl olduğu için alınan yerli mallardan kati surette memnun olunmadığı özellikle yerli satıcı ve teknik servislerle ciddi güven problemleri yaşandığı gerçeğidir. Bu durum sosyalizasyonunu Türkiye’de tamamlamış olmalarına rağmen uzun yıllar Avrupa’da yaşayan işçi göçünün birinci kuşak temsilcilerinin sürekli olarak Almanya’daki sistemle Türkiye’deki sistemi mukayese ettiklerinin ve anavatana dönüş sonrası belli başlı hususlarda uyum sorunu yaşadıklarının bir örneği niteliğindedir.

Geri dönenlerin birçoğu Türkiye’deki ustaların “Almanyalı” olduğu için onlardan daha fazla ücret aldığını düşünmektedir. Türkiye’de belli bir ücret tarifesi olmadığından yakınan görüşmeciler bu konuda yaşadıkları kötü tecrübeleri sık sık dile getirmektedir. Geri dönenlerin yakındığı bir başka sorun ise evlerini inşa ettikleri süreçte karşı karşıya

kaldıkları bürokratik engellerdir. Görüşme yapılan göçmenlerin büyük bir çoğunluğu inşaat yapı ya da iskan ruhsatı alırken belediyelerde sıkıntılar yaşadığını söylemekte ve kırtasiyecilikten şikayetçi olmaktadır.

Bu kadar keskin ve net eleştirilere rağmen görüşme yapılan işçi göçünün birinci kuşak temsilcileri açısından döndüğü için pişman olduğunu söyleyen kişi sayısı oldukça kısıtlı kalmaktadır. Ayrıca görüşme yapılan göçmenlerin sık sık ‘vatanımı çok seviyorum’ ‘tüm bu olumsuzluklara rağmen burası bir cennet’ gibi söylemlere sık sık başvurduğu görülmüştür. Yine aynı şekilde ‘Almanya karnımızı yıllarca doyardı’ ‘Allah Almanlardan da razı olsun’ ‘orayı da çok özleyorum’ gibi söylemlerle de anavatana dönüş yapmış olmalarına rağmen Almanya ile olan gönül bağlarını sürdürdüklerini dile getirmektedirler.

Sonuç

Türkiye’den Almanya’ya işçi göçü, Türk dış göç tarihinin temel yapıtaşlarından birini oluşturmaktadır. İşçi göçünün birinci kuşak temsilcileri hem göç alan hem de göç veren ülkelerin aralarında imzaladıkları işgücü anlaşmalarının toplumsal yönlerindeki eksiklikler ve her iki ülkenin deneyimsizlikleri nedeniyle pek çok sorunla karşı karşıya kalmışlardır. Çoğunluğunu Anadolu’da tarımla uğraşan köylülerin oluşturduğu bu göçmen grubu hem kentleşmemiş olmanın hem de başka bir ülke, dil ve kültüre çok uzak olmanın dezavantajlarını bir arada yaşamak durumunda kalmıştır. Büyük çoğunluğu okuma yazma dahi bilmeyen bu insanlar Almanya’da geçirdikleri uzun yıllar boyunca bu hususlar hasebiyle pek çok uyum sorunu yaşamış ve bu sorunların da etkisiyle anavatana bağlılıklarını muhafaza etmişlerdir. Sosyalleşmesini Türkiye’de tamamlayarak yalnızca çalışma ve birikim yapma amacıyla Avrupa’ya göç eden işçilerin kesin dönüşleri tahmin ettiklerinden çok daha uzun vadede mümkün olmakla birlikte birinci kuşağın büyük bir çoğunluğunun en azından emeklilik dönemlerinde anavatana dönüş yaparak bu emellerine ulaştıkları görülmektedir.

Bu çalışma kapsamında Türkiye’den Almanya’ya yönelen işçi göçünün birinci kuşak temsilcileri içerisinde anavatana dönüş yapmış olan bir grup ile görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler doğrultusunda göçmenlerin kamusal hayatlarında birtakım sorunlar ile karşılaştıkları saptanmaktadır. Bu durumun temelinde yatan pek çok hususun aslında re-entegrasyon problemleri ile iltisaklı oldukları anlaşılmaktadır.

Türkiye’de inşa edecekleri evlere büyük önem veren göçmenler inşaat esnasında ustalarla sık sık problem yaşadıklarını ve o dönem için birtakım malzemelerin eksikliğinden ya da ustalarla yaşadıkları sorunlar nedeniyle tasarladıkları düşünceleri hayata geçiremediklerini dile getirmişlerdir. Öyle ki bazı göçmenler inşaatlarında kullandıkları bazı malzemeleri karayoluyla Almanya’dan bizzat kendilerinin getirdiğini belirtmişlerdir. Ayrıca inşa edilen bu evlerde Alman mimarisinden izlerin varlığının yanı sıra kullanılan mutfak gereçleri, ısıtma sistemleri, panjurlar gibi pek çok unsurun Avrupa’dan gelen alışkanlıklarla şekillendiği görülmüştür.

Dönüş yapan birinci kuşak göçmenlerin yaşam alanlarını inşa ettikleri esnada başlayan re-entegrasyon problemlerinin zamanla gündelik hayata da yayıldığı görülmüştür. Görüşme yapılan göçmenler, komşuluk ilişkilerinde özel alanın ihlal edilmesi, bürokrasideki kırtasiyecilik, alışveriş esnasında ortaya çıkan problemler gibi pek çok alt başlık altında Türkiye’de karşı karşıya kaldıkları sorunları dile getirmişlerdir. Bunun yanı sıra görüşme yapılan göçmenler içerisinde azınlıkta da olsa bu tarz problemleri hiç yaşamadığını söyleyen ya da yaşasa bile bunlara alışkın olduğunu ya da Almanya’da durumun Türkiye’ye nazaran daha kötü olduğunu dile getiren bir kitle de vardır. Bu noktadan hareketle diasporadan geri dönüş göçlerine daha fazla önem verilmesi elzemdir. Bugün geri dönüş yapmamış olsa dahi yılın büyük bir kısmını Türkiye’de geçiren pek çok Avrupalı Türk vardır. Bu insanların araştırma kapsamında dile getirdikleri sorunların çözümü noktasında Türkiye’nin bir re-entegrasyon politikası geliştirmesi sağlıklı olacaktır. Geri dönüşü teşvik işlevi göreceği çekincesi nedeniyle re-entegrasyon politikaları geliştirilmesinden geri durulması rasyonel bir tutum değildir. Geri dönen yurttaşların özellikle sağlık hizmetlerine ulaşılabilirliği artırılmalı, bu insanlara yönelik Türkiye’de bürokratik süreçlerin işleyişine dair uyum çalışmaları yürütülmelidir.

Tüm bu verileri göz önüne aldığımızda kültürel etkileşimin yarattığı etkinin birinci kuşak göçmenlerde onları ardıllayan diğer kuşağa nazaran daha az olduğu varsayımıyla çıkılan yolda aslında sürecin pek de öyle gelişmediği ve birinci kuşağın da kültürel etkileşime oldukça yoğun şekilde maruz kalarak değiştiği çıktısına ulaşılmıştır. Almanya’ya işçi göçünün birinci kuşak temsilcileri inşa ettikleri yeni yaşam alanları ve Türkiye’de karşı karşıya kaldıkları yeniden uyum sorunları ile birlikte artık yeni bir kimliğin, ulus aşırı yurttaşlığın temsilcileri olmuşlardır.

Extended Abstract

Within the framework of the labor agreement signed between Germany and Turkey in 1961, migration from Turkey to Germany increased drastically. As a result of this mass migration, Turkish society extending to the fifth generation in Germany exists today. The first people who migrated from Turkey to Germany after the agreement are defined as the first generation in the literature. As an extension of the principle of rotation in the labor agreement, most of those who immigrated to Germany in this period went to this country for a short time in order to earn money. However, in the historical process most of the first-generation representatives of immigration lived in Germany for many years. Although they lived in Germany for many years, the first-generation representatives of immigration always kept their plans to return to Turkey alive. The first-generation representatives of labor migration from Turkey to Germany returned to their homeland at various times and with differing motivations. Although the majority of first-generation immigrants return to their homeland within the scope of their retirement plans, cyclical changes in Germany and the laws to encourage return also had a catalytic effect on their

return. Some of the first-generation immigrants' socialization in their early youth took place in Turkey, and some in Germany. Immigrants returning to Turkey after living in Germany for many years have problems in many areas, from social life to access to public services and bureaucracy. The perception of the motherland that existed in the years they migrated and the experiences they lived during the time they came to Turkey for vacation were influential in the formation of the imagination of the homeland in the minds of the immigrants. The inconsistency of the idea of homeland with the reality in the homeland after returning has also created some re-integration problems.

In the literature on migration, the term re-integration is the name given to the process of adapting to the economic, social, and cultural life in their homeland after immigrants, who left their homeland in some way, return. The adaptation problems experienced by the first-generation representatives of labor migration in Germany, the troubled conditions of the workers' dormitories, and the problems stemming from cultural differences have a catalytic effect on strengthening the "heavenly homeland" envisioned in their memories. However, despite all these processes and the first generation's socialization in Turkey, immigrants experience various re-integration problems after their return. Workers, who completed their socialization in Turkey and migrated to Europe for the sole purpose of working and saving, had the possibility to stay a much longer time than expected. The majority of the first generation achieved this goal by returning to their hometowns after their retirement.

Within the scope of this study, interviews were conducted with a group of first-generation labor migration representatives who immigrated from Turkey to Germany and returned to their homeland. These interviews reveal that immigrants face some problems in their public life. It turns out that most of the underlying issues are actually related to re-integration issues.

Orcid

Haydar Haluk Ceylan <https://orcid.org/0000-0003-0310-6698>

Kaynakça

- Abadan-Unat, N. (2006). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adıgüzel, Y. (2019). *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Aker, A. (1972). *İşçi Göçü*, İstanbul: Sander Yayınları.
- Artfulliving (2016). "Artık Aidiyet de Mobil", <https://www.artfulliving.com.tr/sanat/artik-aidiyet-de-mobil-i-7046> (Erişim Tarihi: 02.08.2022)
- Aydın, Y. (2020). *New Trends in Turkey-Germany Migration*. Germany Brief 13, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Balci, A. (2001). *Sosyal Bilimlerde Araştırma; Yöntem, Teknik ve İlkeler*, Ankara: Pagem Yayınevi.

- Creswell, John W. (2018), Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni, Çev. Mesut Bütün, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çetin, T. ve Leyla, E. (2008). Yurtdışından Geri Dönüş Yapan Üniversite Öğrencilerinin Sorunlarının İncelenmesi. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C:8, sayı:2, s.65-80.
- Demircioğlu, A. (2012). Federal Almanya'dan Kesin Dönüş Yapan İşçilerimizin Sosyo-Politik Sorunları. *Journal of Social Policy Conferences*, 0 (32), Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/932/10517>
- Doğan, S. (1990). Yurtdışından Dönen Gençlerin Sorunları. *Türk Eğitim Derneği Yayınları*.
- Ekin, N. (1987). Türkiye'den Göçün 25. Yılında: Beklentiler ve Gerçekler. *İktisat Fakültesi Mecmuası*, C:43, s.283-293.
- Erdoğan, M. (2011). Almanya'da Irkçı Neo-Nazi Cinayetler, Türklerin Görüş ve Duyguları Araştırması. HUGO Avrupa Kamuoyu Araştırmaları. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Erdoğan, M. ve A. Kaya. (2015). Türkiye'nin Göç Tarihi, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gedikoğlu, S. & Akbaş, E. (2019). Toplumsal Hafızanın Geriye Göçü- Avrupa'dan Türkiye'ye Geri Dönen Üçüncü Kuşak Gençler Üzerine Nitel Bir Araştırma. *ADAM AKADEMİ Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2),517-545. DOI:10.31679/adamakademi.602373
- Güleç, S. & Sancak, H. Ö. (2009). Göç, Kimlik ve Aidiyet: Almanya'da Yaşayan Türkiye Kökenli Gençler Açısından Bir Analiz. Birinci Uluslararası Davraz Kongresi, sunulmuş bildiri, Isparta: Isparta Üniversitesi.
- İyi, M.M. (2021). Almanya'daki Türklerin 60 Yılı'nın Akademik Çalışmalara Yansımaları: Değişen İlgi Alanları, Dönüşen Yaklaşımlar ve Araştırılması Gereken Konular, *Turkish Journal of Diaspora Studies*, 1(2), 121-156, DOI: 10.52241/TJDS.2021.0027
- Koçak, A. ve Ö. Arun. 2006. İçerik Analizi Çalışmalarında Örneklem Sorunu, 4, 3, Selçuk İletişim, s.21-28.
- Kuruüzüm, A. (2002). Kesin Dönüş Yapan İşçi Çocuklarının Uyum Problemi Üzerine Bir Alan Araştırması. *Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi*, C:3, s.102-113.
- Kümbetoğlu, Belkis. (2015), Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma, İstanbul: Bağlam Yayıncılık
- Mimarizm (2016). "Türkiye'de 'Deutschlander' Olmak", http://www.mimarizm.com/hobi/turkiye-de-deutschlander-olmak_125237 (Erişim Tarihi: 02.08.2022)
- Mortan, K. Ve Sarfati, M. (2011). Vatan Olan Gurbet Almanya'ya İşçi Göçü'nün 50. Yılı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Öner, N.A.Ş (2015). Son mu Başlangıç mı? Göç Çalışmalarında Bir Olgu Olarak Geri Göç. *Küreselleşme Çağında Göç (287-307) İletişim Yayınları*. İstanbul
- Punch, Keith F. (2014), Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar, Çev. Dursun Bayrak, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Sirkeci, İ. ve Şeker B.D. (2016). Göç ve Uyum. Londra: Transnational Press London.
- Şener, M. ve Gonca, T. (2018). Kesin Dönüş mü Yoksa Tekrar Göç Etme Hazırlığı mı? Nitelikli Türk Göçmenlerin Almanya ve Amerika'dan Geriye Göçü. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, C:21, sayı:1, s.377-377.
- Tokgöz, G. (2006). Uluslararası Emek Göçü, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tuna, K. (1981). Yurtdışına İşçi gönderme Olayının Sosyolojik Eleştirisi, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Ulusoy, E. (2016). Diasporayı Yeniden Düşünmek Diaspora Teorisi ve Tarihsel Bağlamda Türkiye'nin

Diaspora Politikası, Ankara: Pegem Akademi.

Yasa İ. (1979). Yurda Dönen İşçiler ve Toplumsal Değişme, Ankara: Doğan Basımevi.

Yavuz, S. (2013). Göç, Entegrasyon ve Din Avrupa'da Yaşayan Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme.

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, c:6, sayı:26, s.610-623.

Yurtdışı İşçi Göçü Sorunlar ve Çözüm Arayışları "Uluslararası Toplantı", (2002). Ankara.

Turkish Journal of Diaspora Studies

ISSN: 2717-7408 (Print) e-ISSN: 2757-9247 (Online)
Journal homepage: tjds.org.tr

Güney Kore'nin Diasporadaki Vatandaşlarına Yönelik Yürüttüğü Kültürel Politikalar

Medine Pala

To cite this article: Medine Pala (2022) Güney Kore'nin Diasporadaki Vatandaşlarına Yönelik Yürüttüğü Kültürel Politikalar, Turkish Journal of Diaspora Studies, 2(2), 185-207, DOI: 10.52241/TJDS.2022.0047

To link to this article: <https://doi.org/10.52241/TJDS.2022.0047>

Submission Date: July 1, 2022 **Acceptance Date:** September 19, 2022

Article Type: Research Article

Licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).

Published online: 30 September 2022

Submit your article to this journal [↗](http://tjds.org.tr)

Full Terms & Conditions of access and use can be found at
tjds.org.tr

Güney Kore'nin Diasporadaki Vatandaşlarına Yönelik Yürüttüğü Kültürel Politikalar

Medine Pala

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Kore Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye

Özet

Kore toplumuna bakıldığında, ana vatan dışında çeşitli coğrafyalarda yaşayan diaspora topluluklarına sahip olduğu görülmektedir. Kore diasporasını genel olarak, Sovyetler Birliği ülkeleri, Çin, Japonya, Amerika ve Avrupa olarak beş bölgeye ayırmak mümkündür. Kore diasporasının belirtilen bölgelere gitme dönemleri ve sebepleri değişkenlik göstermektedir. Günümüz Kore Cumhuriyeti'nin diasporaya yönelik faaliyetleri gittikçe artış göstermekte ve hükümet yurt dışındaki vatandaşları ile ana vatan arasındaki bağı kuvvetlendirme siyaseti gütmektedir. Bu nedenle medyadan siyasete, kültür çalışmalarından eğitime kadar pek çok alanda diasporadaki vatandaşlarına yanında olduğunu hissettirme gayreti içerisinde. Bunun için diasporadaki vatandaşlarının haklarını korumaya yönelik kararlar alınarak okullar açılmakta, kurumlar programlarına diasporadaki vatandaşlarını da dahil etmektedir. Ayrıca, çeşitli eğitim programları ile ikinci ve üçüncü nesil gibi bizzat Kore'de yaşama tecrübesi olmamış vatandaşlarına Kore'de bulunma imkânı tanınmaktadır. Çalışmada, Güney Kore'nin yurt dışındaki vatandaşlarını hangi açılardan desteklediği ve bu desteklerini ne şekilde yürüttüğü belirlenen altı kurum üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırma, daha önceki akademik çalışmalar üzerine yapılmış literatür taraması ve söz konusu kurumların resmi internet sitelerinde yer alan verilerden yararlanılarak yürütülmüştür. Çalışmada tarihsel açıdan Kore diasporasının oluşumuna değinilmiştir. Sonrasında Güney Kore'nin yurt dışı Korelilere yönelik kültürel faaliyetlerinin başlama sürecine değinilip, seçilen kurumlar üzerinden bu faaliyetlerin işleyişi ele alınmıştır. Kurumların faaliyetleri incelendiğinde kültür, anadil öğretimi, eğitim gibi çeşitli alanlarda diasporadaki vatandaşlarına destek sağlandığı ve bunların içerisinde eğitim alanına yapılan yardımların öne çıktığı dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler

Güney Kore Kültür Politikası, Kore Diasporası, Diaspora Kültür Politikası, Koryoin, Joseonjok

South Korea's Cultural Policies towards its Diaspora Citizens

Medine Pala

Faculty of Languages and History-Geography, The Department of Korean Language and Literature, Ankara University, Ankara, Türkiye

Abstract

South Korean society has diaspora communities living in various countries outside the homeland and the diaspora's reasons for departing vary. Today, South Korea's engagement with its diaspora is increasing and the government is pursuing policies to strengthen bonds between the diaspora and the homeland. South Korea strives to make its diaspora citizens feel its presence in many fields, from media to politics, and from cultural studies to education. Through various education programs, second and third generation citizens, who have never lived in South Korea, are given the opportunity to do so. In this study, how South Korea supports its diaspora and how it performs this support are explained through six selected institutions. The research uses a literature review of previous academic studies and data from the official websites of the selected institutions. The history of South Korea's diaspora formation and the beginning of South Korea's cultural activities for its diaspora are discussed in the study. The functioning of these activities is discussed through selected institutions. These institutions provide support to the diaspora in various fields, such as culture, mother tongue teaching, and education. Support given in the field of education is more than in other fields.

Keywords

Cultural Policy in South Korea, Korean Diaspora, Cultural Policy on Diaspora, Koryoin, Joseonjok

Giriş

Diasporada bulunan bireyler, özellikle ilk nesil sonrası, ana vatandan uzakta kendi kültürlerini koruma ve yaşatmakta güçlük çekmektedir. Söz konusu bireyler kimi zaman ana vatanın kültürünü unutup baskın toplumun kültürüne adapte olurken kimi zaman da kendi kültürü ile baskın toplumun kültürü arasında gelgitler yaşamaktadır.

Diaspora bireylerinin ana vatanlarına ait kültürden uzaklaşıp bu kültürü sürdürmeyi bırakması köken devletlerin istemediği bir durumdur. Bu duruma karşı birtakım önlemler alabilmek için köken ülkeler de politikalar üretme çabasına girmiştir. Amerikalı Milton C. Cummings, kültürel diplomasi kavramını geleneğin, değerlerin, bilginin, fikirlerin ve kültürün beraber paylaşımı olarak tanımlamaktadır (Döner, 2019, s. 57). Kültür politikası olarak adlandırılan bu girişim, uygulamada ülkeden ülkeye farklılıklar göstermekle birlikte hedef kitleye göre de değişken olabilmektedir. Kültürel hedeflerin gerçekleştirilmesi bir başka deyişle kültür politikalarının yaşama geçirilmesi şüphesiz kültür kurumları ile olanaklıdır (Oğuz, 2010, s. iv). Ülkelerin diğer ülkeler ile bağını artıran çeşitli enstitüler, öğrenci değişim programları, burs programları, ülkelerin soydaş veya komşu ülkelerle bağını artırmak için kurulan çok uluslu kuruluşlar, Hollywood filmleri bu ülkelerin kültür ve değerlerinin başka ülkelere aktarılmasında önemli birer araçtır (Döner, 2019, s. 57). Tanımın da işaret ettiği üzere kültür politikası, bir ülkenin yurt dışındaki vatandaşları ile bağını sürdürmesine fayda sağlamakla birlikte kendi kültürünü farklı ülke vatandaşlarına sergileme noktasında da etkili bir araçtır.

Devletler hem içlerinde barındırdıkları diaspora toplulukları hem de diğer devletlerle ilişkilerinde önemli bir yere sahip olan kendi diasporaları için çeşitli politikalar hayata geçirmektedir. Ulus devletler özellikle anadil kullanımı ve köken ülkenin değerlerini sürdürüp, milli kimliğin korunmasını sağlama noktasında çeşitli çalışmalar yürütmekte bu sayede kendi varlıklarını ulusal kimlikleri ile ifade etmektedir (Tolunay, 2007, s. 74). Bu bakımdan köken ülkeye ait ulusal kimliği buldukları misafir ülkede muhafaza etme ve sürdürme noktasında diasporalar birtakım zorluklarla karşılaşmaktadır. Bunun nedeni, içinde bulunulan egemen kültürün kendine tehdit olarak algıladığı kültürleri ve kimlikleri kendi kontrolü altında bilmek ve yerleştirmek istemesidir (Şiray, 2013, s. 169). Tehdit algısına rağmen kültür politikası çerçevesinde diaspora vatandaşlarına yönelik yürütülen politikalar bireylerde ana vatana yönelik bir aidiyetlik duygusu oluşturması hasebiyle ulus devletlerin diaspora vatandaşlarına yönelik politikaları önem arz etmektedir.

Kültür politikaları üzerine sürdürülen çalışmaların 1900'lü yılların ikinci yarısından itibaren arttığı bilinmektedir. Buna göre çeşitli kaynaklar kültür politikaları konusunda en somut adımın 1969 yılında atıldığını belirtse de İsveç Eğitim Bakanı Olof Palme'in ulusal kültür politikasını oluşturmak amacıyla 1968 yılında görevlendirdiği komitenin, bu konuda gerçekleştirilen ilk anlamlı etkinlik olduğu ifade edilmiştir (Kleberg, 2004, s.52; akt: Oğuz, 2010, s. 40). Kültürel politikanın kurulması ve yürütülmesi konusunda

lkeler kendi politikalarını oluşturmanın yanı sıra diğer ülke modellerinden de faydalanabilmektedir.

Kültürel diplomasi bir ülkeye ait profilin artması; ulus inşasına fayda sağlanması; çıkarların temin edilmesi; diaspora, kitle ve elitlerle etkileşime girilmesi; kişilere yurt dışında eğitim verilmesi; azınlıklara imkn tanınması gibi faydalar sağlamaktadır (Döner, 2019, s. 52). Kültürel kimlik, kültürel gelişmenin boyutları, kültür ve demokrasi, kültürel miras, artistik ve entelektüel yaratıcılık ve eğitimi, kültürel aktivitelerin planlanması, idaresi ve finanse edilmesi, uluslararası kültürel iş birlikleri ve UNESCO'nun rolü konularında alınan kararlarda insan unsurunun ön plana çıkarıldığı anlaşılmaktadır (Oğuz, 2010, s. 42). Dolayısıyla, kültür politikasını insana yapılan yatırım olarak görmek de mümkündür. Bu nedenle insanı sosyal, psikolojik, dönemsel vb. noktalardan ele alan yaklaşımlarla kültürel politikaların yürütüldüğü söylenbilir.

Bilindiği zere Kore, sanayi ve teknoloji bakımından değişen ve gelişen dünya dinamiklerine uyum sağlayan ülkelerin başında gelmektedir. Geliştirdiği politikalarla ana vatandaki vatandaşlarına hizmet vermeyi amaçladığı kadar diasporaya yönelik attığı adımlar da azımsanamayacak boyuttadır. Kore'nin yurt dışı vatandaşlarına yönelik etkin çalışmaları 1999 yılının ikinci yarısından sonra hız kazanmış, bu tarihten önce yurt dışı vatandaşlarına yönelik araştırmalar daha çok antropoloji, sosyoloji, tarih gibi alanlar tarafından konu edinilmiştir (Jeon, 2008, s. 168). Kore Hükümeti yurt dışında ikamet etmekte olan Kore uyruklu vatandaşlarını insan kaynağı olarak düşünerek 2000 yılının başından itibaren Yurtdışı Koreliler Politikasını yürürlüğe koyup yurt dışında ikamet eden Kore uyruklu göçmen çocuklara yönelik ulus bilincini geliştirmek için Korece eğitim desteği projesini hayata geçirmiştir (Jang, 2019, s. 362). Anadili koruma ve sürdürmeye yönelik Korece eğitimi politikalarının yanı sıra ana vatana ait kültürün canlı tutulmasına yönelik adımlar da atmaktadır. Bu adımlardan bazılarını Kore devlet kanalı KBS ağı, KBS World Radio ve Los Angeles, New York, Hawaii ve Toronto'daki Kore KBS Amerika toplulukları için 2003 yılında KBS Amerika yayın servisini başlatması (Jang, 2019, s. 366) şeklinde sıralamak mümkündür. Kitle iletişim araçlarını topluluklara ulaşmada oldukça aktif kullanan Kore kurum ve kuruluşları, Kore kültürünün ve Kore mutfağının uluslararasılaşmasına yönelik faaliyetlerde de bulunmaktadır. Buna göre, Kore mutfağının yayılması ve popülerleşmesi, K-pop, spor organizasyonları ile ekonomik ve teknolojik gelişmeler yurt dışında yaşayan Koreli torunlarına gurur vermektedir (Jang, 2019, s. 372). Bunun yanı sıra, "yurtdışı Koreliler ağı" denilen bir ağ aracılığı ile yurt dışındaki Korelilerin birbirleri ve ana vatan ile iletişim halinde olması hedeflenmiştir. Söz konusu ağ, bölgelere özel ekonomi, kültür, eğitim, teknoloji gibi her alanda yurt dışındaki Korelilerin birbirleri arasında, ana vatanla yurt dışındaki Koreliler arasında, yukarıda sıralanan her bir alanla dünya çapındaki yurt dışı Koreliler arasında, yurt dışı Korelilerle ana vatan arasında değişim ve iş birliğini sağlayan bir iletişim ağıdır (Jeon, 2008, s. 170). Böylelikle, yurt dışındaki Koreliler buldukları ev sahibi ülkelerde köken ülkelerine dair gelişmeleri

görebildiğinden ana vatan ile bağları kuvvetlenmektedir.

Kore Cumhuriyeti, çeşitli aktivite ve kitle iletişim araçları vasıtasıyla kültür ve dil temelli kültür politikası yürütmekte ve dünyanın çeşitli bölgelerinde bulunan Kore diasporası için aktif programlar düzenleyerek her zaman onlarla birlikte olduklarını hissettirmektedir. Kore Hükümeti'nin 2007 yılında ana vatan dışında yaşayan vatandaşlarına, onları önemsediklerinin bir nişanesi olarak 5 Ekim gününü "Dünya Yurtdışı Koreliler Günü" olarak ilan etmesi (Jeon, 2008) buna bir örnektir.

Kore'nin gerek Kore vatandaşlarına yönelik gerekse yabancılara yönelik uyguladığı kültürel politikasını geniş bir yelpazede ele almak mümkündür. Aşağıda tarihi açıdan Kore diasporasından bahsedildikten sonra, örnek olarak ele alınan Kore Cumhuriyeti kurumları üzerinden Kore'nin diasporasına yönelik kültür politikası alanları ve faaliyetlerine değinilecektir.

Araştırmanın yürütülmesi esnasında, ilgili Güney Kore kurumlarının resmi internet adreslerinden alınan bilgiler değerlendirilmiştir. Bunun dışında, akademik çalışmaların toplandığı Kore'ye ait tez ve makale servisi RISS üzerinden konu ile ilgili akademik çalışmalar taranmıştır. Ayrıca kurumlar için hazırlanmış raporlar incelenmiştir.

Kore Diasporasının Oluşumu

Günümüzde dünya üzerindeki pek çok ulusun ülke dışında yaşayan diaspora toplulukları mevcuttur. Bu anlamda Kore'nin diasporal yapısına tarihi olarak bakıldığında ana vatanından ayrılma süreçlerinin çeşitli dönemlere denk geldiği görülmektedir. Bu dönemler Kwon (2009, s. 6) tarafından dört dönem olarak ele alınmıştır. İlk dönem 1860-1910 yılları arasında yokluk, birleşme gibi nedenlerden dolayı Çin, Rusya, Hawaii'ye yapılan göçler, ikinci dönem 1910-1945 yılları arasında maruz kalınan Japon işgal dönemi esnasında Japonya'ya ve Mançurya'ya çiftçilik faaliyetleri üzerine göçler ve bunun yanı sıra çeşitli siyasi sebeplerden dolayı yeniden Çin, Rusya ve Amerika'ya yaşanan göçlerden oluşmaktadır. Üçüncü dönem göçler 1945-1962 yılları arasında gerçekleşmiş olup göç edenlerin yapısını 1950-1953 yılları arasında meydana gelen Kore Savaşı'nın ardından yetim kalan çocuklar, Amerikan askerleri ile evlenen kadınlar ve yurt dışı eğitimini amaçlayan öğrencilerin Amerika ve Kanada'ya yaptığı göçler oluşturmaktadır. Son olarak 1965 sonrasından günümüze kadar olan süreci içeren dördüncü döneme bakıldığında ise ana vatanından ayrılma sebepleri arasında eğitim, ticaret gibi sebeplerin yanı sıra konfor alanı arayışı neticesinde yapılmış yerleşme amaçlı göçlerin dâhil olduğu görülmektedir (Kwon, 2009, s. 6).

Kore toplumunun göç süreçlerini "eski" ve "yeni" göçler olarak ele almak mümkündür. Buna göre, Rusya, Çin, Amerika ve Japonya'ya doğru olan göç hareketleri 1900'lü yılların ortasından 20. yüzyılın başına değin sürmüştür. Bu dönemde göç eden topluluğun yapısına bakıldığında ana vatanında maruz kalınan savaş ve baskı ile daha düşük

sınıfa mensup olup refah arayışı içerisinde olan bireylerden oluştuğu görülmektedir. Bu nesil, buldukları misafir ülkede de kolektif aidiyetlerini ve etnik kültürlerini yaşatmaya devam etmiştir. 1960'lı yıllardan itibaren Amerika, Avrupa ve Latin Amerika bölgelerine doğru yapılan yeni göçlerde ise bireylerin daha çok orta sınıftan geldiği ve misafir ülkede daha iyi hayat standartlarına sahip olma arzusunda oldukları görülmektedir (Yoon, 2012, s. 413).

Kore toplumunun etnik dağılımı dört periyod altında inceleyen bir başka araştırmacı Yoon (2012, s. 414)'e göre, göçlerin ilk etabı 1860-1910 yılları arasında Cosonlu çiftçi ve işçi sınıfı tarafından Çin, Rusya ve Hawaii'ye doğru yapılmış, yönetimin baskısı, açlık ve sefaletten kurtulmak için bir kaçış olarak meydana gelmiştir. Korelilerin Kando olarak bilinen Güney Mançurya'ya göçleri, pirinç hasatı yapacak arazi arayışından kaynaklı 1860'lı yıllarda başlamıştır (Yoon, 2012, s. 415). Yoon (2012)'in Zheng (2000)'ten aktardığına göre; ilk giden göçmenler Kore'nin kuzeydoğu bölgesinde birkaç yıldır ciddi hasat kıtlığı yaşayan fakir köylüler olmuştur. Köylüler, Çing Hanedanlığı'nın yerleşme ve tarım faaliyetleri için yasakladığı ve kutsal bölge ilan ettiği kuzey sınırını aşarak kralliyet emrini çiğnemiştir. Bu yerleşimciler güçlü etnik bilinci, etnik eğitimleri ve Japon sömürüsüne karşı direnişlerini güçlendirmek adına buldukları bölgelerde birlikte yaşamışlardır.

Yukarıdaki paragrafta, Yoon'de (2012) Korelilerin ilk göç tarihi olarak 1860 yılı gösterilse de Kim (2010)'da daha önceki tarihlerden itibaren Kore göçlerinin başladığına işaret edilmektedir. Kim (2010, s. 152-154)'e göre, Kore etnik kökenli kişilerin dönemin Çarlık Rusya'sına doğru göçleri 1860'lı yıllar öncesine kadar uzanmaktadır ve konuyla ilgili ilk resmî belge 30 Aralık 1863'te Rezanov adlı Rus teğmene ait rapordur. Kore yarımadası ikiye bölünmeden, dolayısıyla bugünkü Kore Cumhuriyeti kurulmadan önce, 1392- 1910 yılları arasında hüküm süren Joseon Hanedanlığı'ndan birkaç çiftçi Rusya'ya bağlı Novgorod (노보그로드) sınır bölgesine giderek sınır bekçisinden Rusya topraklarına göç etmelerine izin vermesi yönünde bir talepte bulunur. Bunun üzerine sınır görevlisi sorumlusu izin verdiği takdirde içlerinden kendilerinin güvenliğini sağlayacak 5 askerin ikamet edeceği ev inşa etmelerini şart koşar. Yeonhae bölgesi (연해주)¹ ordu komutanı, Korelilerin ikamet talebine razı olmuş ve 1864 yılı ocak ayında 65 kişiden oluşan 14 Koreli aile Joseon hükümetinin haberi olmaksızın Rusya tarafına göç ederek Novgorod sınır bekçi kulübesine 15 km mesafedeki bölgeye yerleşerek daha sonra adı Rezanovo (레자노보) olarak değişen Tizinkhe (지신허) mahallesini kurmuştur. Böylelikle Rusya'ya göçler başlamıştır (Kim, 2010, s. 154-155). Yıllar geçtikçe bölgeye yapılan göçler artmış ve bu durum Rus Hükümeti tarafından da bölgenin gelişimine katkı olarak görülmüştür. Yeonhae bölgesine Koryoin'lerin² göç etmesi, bu bölgeyi geliştirip Rusları toplama gaye-

¹ Günümüzde Primorskaya Oblast olarak adlandırılan şehir.

² Eski Sovyetler Birliği ülkelerindeki Kore kökenli etnik topluluğa verilen ad. Söz konusu topluluk günümüzde de Koryoin ya da Koryo Saram olarak adlandırılmaktadır.

sinde olan Çar Hükümeti'nin amacına tezat bir durum ortaya çıkarmış ve 1870'li yılların sonundan 1880'li yılların başına kadar Çar Hükümeti ikamet kredisi, toprak, vergi muafiyeti gibi imtiyaz ve teşviklerle Rus İmparatorluğu'nun başka bir bölgesinden güney Usuri (우수리) bölgesine doğru Rusların göç güzergahını organize etmiştir (Yoon, 2004, s. 92). 1884 yılında karara bağlanan Rus-Kore Pakti'nda, Rusya'da ikamet eden Koryoinlerin yasal statüleri ve göçlerini kontrol edebilecek esaslar düzenlenmiş ve bu pakta göre, sadece 1884 yılından önce Rus topraklarına göç eden kişilere ikamet izni verilip geri kalanların ülkelerine geri gönderilmesi kararı alınmıştır (Yoon, 2004, s. 92). İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle Japon sömürsü altında olan Kore, Japonya'nın savaşa katılımıyla üzerindeki bu baskıdan kurtulmuştur. Stalin rejimi dönemine denk gelen sonraki süreçte, Kore etnik kökenli topluluğunun baskı altından kurtulan ülkelere geri dönmelerine izin verilmemiş, Orta Asya'ya, özellikle Kazakistan ve Özbekistan'a gitmeye zorlanmışlardır (Lim ve Song, 2021). Özellikle 1937 yılında Stalin, Japonya ile yaklaşmakta olan savaş öncesinde Koryoin'lerin ajan rolü yapacağı askeri bir kaygı ve Orta Asya'nın gelişmemiş bölgelerini bu kişilerin tarım gücünü kullanarak ekip biçmeleri yönündeki ekonomik gerekçelerle 171 bin 781 Koryoin'i göçe zorlamıştır (Yoon, 2004, s. 94). Bu göçlerin ilk etabı sınır bölgesindekilerin göç ettirilmesi, ikinci etabı ise uzak bölgelerdekilerin göç ettirilmesi şeklinde yukarıda da belirtildiği üzere büyük ölçüde Kazakistan ve Özbekistan'a olmuştur (Yoon, 2004, s. 94). Günümüzde halen Kazakistan başta olmak üzere Özbekistan, Kırgızistan, Tacikistan gibi Orta Asya ülkelerinde Koryoin topluluğu varlığını sürdürmektedir.

Göç periyodlarının ikincisi 1910-1945 yılları arasında meydana gelen Japon sömürü dönemini işaret etmektedir. Korelilerin ikinci göç dalgası, Kore'nin Japon sömürü dönemini kapsayan 1910-1945 yılları arasında, toprakları ve ürünleri Japonlar tarafından elinden alınan çiftçilerin Mançurya ve Japonya'ya göçüdür (Yoon, 2004, s. 9). Japonya'nın baskısından kurtulmak isteyen siyasi sığınmacı ve aktivistler de Çin, Rusya ve Amerika'yı bir kaçış rotası olarak görmüştür. Bu süreç boyunca siyasi sığınmacılar ve aktivistler Japonya'ya karşı Kore bağımsızlık hareketini başlatmak için Mançurya'ya gitmiştir (Han ve Kwon, 1993). Siyasi sığınmacılar ile 1 Mart Bağımsızlık Hareketi³ katılımcıları Çin, Rusya ve Amerika'ya göç ederek bağımsızlık hareketi faaliyetlerini de bu ülkelerde yürütmüştür (Yoon, 2004, s. 9). 1945 yılında komünistler ve milliyetçiler arasında çıkan savaşın sonucunda komünistlerin zafer kazanması neticesinde Çin Halk Cumhuriyeti kurulmuş ve Koreliler, Çinli komünistlerle müttefiklik yapıp, etnik azınlık olarak bölgesel özerklik ve toprak mülkiyeti konusunda söz almıştır. 1952 yılında ise Çin'in kuzey-doğu bölgesinde Yanbian Kore Özerk Bölgesi'nin kurulmasına izin

³ 3.1 Bağımsızlık Hareketi (3.1 운동- Sam İl Undong) olarak adlandırılan bu hareket, 1919 yılında Korelilerin Japon sömürsü altında olan ülkelerinin yeniden bağımsızlığını kazanabilmesi adına başlattıkları fakat başarısızlıkla sonuçlanan bir bağımsızlık hareketidir.

verilmiştir (Yoon, 2012, s. 416). Günümüzde de bu bölgede Joseonjok (조선족)⁴ olarak adlandırılan Kore topluluğu varlığını sürdürmektedir. Sayıları 3 milyondan biraz az olan Joseonjok olarak adlandırılan Çin'deki Koreliler, Çin Halk Cumhuriyeti'nin resmi olarak tanıdığı 56 azınlıktan birisidir (Harris, 2013, s. 5).

Amerika'ya göçler ilk etapta 1902-1903 yıllarında başlamış ve göç edenlerin büyük bir kısmı şeker kamışı tarımı yapmak üzere Hawaii'ye yerleşmiştir. Sonrasında bölgeye göç edenlerin çoğunluğu erkek olduğu için o kişilerle fotoğraf evliliği yapan Koreli kadınların gitmesi ile Kore'den Hawaii'ye göçler sürmüştür. Bu göçler sonucunda 1905 yılına kadar büyük çoğunluğu erkeklerden oluşan ve sayıları 7 bin 226'ya ulaşan Koreliler, Hawaii adasına ulaşmış – dini sığınmacılar dahil- ve daha sonraları bu kişiler Kore'ye geri dönme ya da Amerika'da anakaraya göç etme girişimlerinde bulunmuşlardır (Choe, 2003; akt. Lee ve Ryang, 2019, s. 27). 1906 yılında, Japon hükümetinin Japonyalı işçilerin ilgisini çekmesini önlemek istemesinden dolayı Koreli işçilerin Hawaii'ye göçü yasaklanmıştır (Yoon, 2012, s. 414). Kore Savaşı sonrasına denk gelen 1945-1962 arası dönemde savaş sonrasında yetim kalan çocuklar, Amerikalı askerlerle evlenen Koreli kadınlar, öğrenciler olmak üzere, evlat edinme, aile birleşimi, yurt dışı eğitimi gibi maksatlarla Amerika ve Kanada'ya göçler meydana gelmiştir (Yoon, 2004, s. 9).

Üçüncü dalga ise sadece Kore'den değil dünyanın her yerinden, özellikle Asya ve Latin Amerika ülkelerinden eşi benzeri görülmemiş bir seviyede göçün gerçekleşmesi ile meydana gelmiştir (Lee ve Ryang, 2019, s. 28). Güney Kore hükümetinin kurulduğu süreci de içine alan bu dönemde yurt dışında okumak isteyen öğrencileri, evlat edinilen savaş yetimleri, Amerikalı askerlerin Koreli eşlerinin Amerika ya da Kanada'da bir araya gelmesi gibi durumları kapsayan ilk göç politikası yürürlüğe koyulmuştur (Yoon, 2012, s. 415). 1950-1964 yılları arasında Amerikalı askerlerin eşi olarak Amerika'ya göç eden kadınların sayısı 6 bin, melez çocuklar, savaş sonrası evlatlık edinilen yetim çocukların sayısı ise 5 bini bulmuştur (Yuh, 2022; akt. Yoon, 2012, s. 415). Amerika'nın doğu ve batısında bulunan Kore diasporası arasında, Kore topluluğunun oluşumu bakımından fark bulunmaktadır. Buna göre, batı yakasında bulunan Kore topluluğu şeker kamışı hasadı için gelip daha sonra portakal bahçeleri, madenler ve demiryolu inşaat alanı gibi yerlerde çalışmak üzere Kaliforniya'ya giden işçilerden oluşurken, doğu yakasında (daha çok New York civarında) bulunan Kore topluluğu görece Koreli öğrenciler, siyasi sığınmacılar ve din adamlarından oluşmaktaydı (Wang, 2018, s. 235). Buradan da anlaşılacağı üzere, Kore toplumunun Amerika'ya göçleri de kendi içerisinde çeşitli dönemlere ayrılmaktadır. Bu göçleri üç temel dönem olarak ele almak mümkündür: ilk dalga 1903-1949 yılları arasında, ikinci dalga 1950-1964 yılları arasında, üçüncü ve son dalga 1965 Göç ve

⁴“Joseon” ve “Jok” kelimelerinden oluşan sözcükteki *Joseon* ibaresi 1910 yılında başlayan Japonya'nın Kore'yi ilhak etme süreci öncesinde Kore topraklarında hüküm süren Joseon Hanedanlığı'nı işaret ederken, *jok* kelimesi de o hanedanlıktan gelen soy anlamına gelmektedir.

Uyrukluğa Geçme Yasası'nın mecliste kabulünden sonraki dönemde yaşanmıştır (Park, 1997; akt. [Lee ve Ryang, 2019](#), s. 27).

Dördüncü periyod göç hareketlerine bakıldığında 1962 yıllarından günümüze kadar devam etmekte olan sürece işaret edilmektedir. Bu süreçte Güney Kore hükümeti Latin Amerika, Batı Avrupa ve Orta Doğu ile göçmen anlaşmalarını yürürlüğe koymuştur (Kim 1981). Bu politikanın amaçlarından birisi ülkede artmakta olan nüfus baskısını hafifletmek, bir diğeri ise işçi olarak göç edenlerin ülkeye göndereceği yabancı paralarla ülkeye döviz girdisi sağlamaktır ([Yoon, 2012](#), s. 415).

Önceki dönemlerde Kore diasporasının göç hareketleri daha çok ülkenin içinde bulunduğu kötü durumdan dolayı refah arayışı ve ideolojik kaygılar temelli meydana gelmiştir. Fakat günümüzde bunun yerini eğitim, iş, konfor arayışı gibi sebeplerin aldığı görülmektedir.

Kore Cumhuriyeti'nin Diasporaya Yönelik Kültür Politikaları ve Kurumları

Korean.net portalının Güney Kore Dışişleri Bakanlığı verilerine dayanarak paylaştığı 2021 yılı verilerine göre mevcut durumda toplamda 193 ülkede, 7 milyon 325 bin 143 Kore diasporası bulunmaktadır ([Korean.net Portalı, 2022](#)).

Tarihsel olarak Kore diasporasına yönelik geliştirilen kültür politikalarına bakıldığında, her yönetimin uygulamalarında benzer yönler olmakla birlikte farklı politikalar güttükleri de göze çarpmaktadır. Aşağıda yer alan Tablo 1' de, 1993-2013 yılları arasında yönetime geçen Kore hükümetlerinin Kore diasporasına yönelik uygulamaları yönetim vizyonu, yurtdışı Koreliler politikasının temel amacı ve yurtdışı Koreliler politikasının genel çıktısı başlıkları altında toplamda dört cumhurbaşkanı dönemi üzerinden ele alınmaktadır.

Tablo 1. Tarihsel Olarak Hükümetler Bazında Yurtdışı Korelilere Yönelik Politikaların Karşılaştırılması

	Kim Young-sam (1993-1998)	Kim Dae-jung (1998-2003)	Roh Moo-hyun (2003-2008)	Lee Myung-bak (2008-2013)
Yönetim Vizyonu	Yeni bir Kore ortaya çıkarma (küreselleşme, demokrasi, reform)	Milliyetçilik ve pazar ekonomisinin birbiri ile paralel ilerlemesi, üretime dayalı refah	Vatandaşla birlikte gerçekleştirilen milliyetçilik, dahası dengeli gelişen bir toplum inşası, Kuzeydoğu Asya'da huzur ve refah	Birinci derecede gelişmiş bir ülke inşası
Yurtdışı Koreliler Politikasının Temel Amacı	Yerelleştirme ve ana vatanla bağları güçlendirme	Yerelleştirme ve ana vatanla bağları güçlendirme, Yurtdışı Korelilere yönelik faaliyetler	Yerelleştirme, Koreli aidiyeti ve onurunu artırma, ana vatanla diaspora toplulukları arasında karşılıklı kazancı geliştirme	Ana vatanla yurtdışı Koreliler arasında karşılıklı kazancı geliştirme vasıtasıyla gelişmiş bir Kore toplumunun şekillendirilmesi
Yurtdışı Koreliler Politikasının Genel Çıktısı	-Yurtdışı Koreliler komisyonu kuruldu -Yurtdışı Koreliler yasası oluşturuldu -Yurtdışı Koreliler Vakfı kuruldu	-Ana vatan dışındaki vatandaşların ülkeye giriş çıkışı ile ilgili yasal pozisyonlarının hazırlanması	-Yurtdışı Koreliler yasası reformu - Çalışma ziyareti başlatılması -Ayrılmış bölgelerde bulunan diasporaya yönelik destek paketinin hazırlanması - Alanlara göre ayrılmış Koreliler ağı kurma - Yurtdışı Koreliler politikası komisyonunun rolünü güçlendirme	- Yurtdışı vatandaşlar seçim sistemi kurup hayata geçirme - Sınırlı şekilde çifte vatandaşlığa hak tanıma - Etnik köken yasası reformu - Çalışma ziyaretlerini destekleme

(Yoon ve Bae, 2015)

1993'ten başlayarak 2008 yılına kadar devam eden yurtdışı Korelilere yönelik hükümetlerin tutumları gözden geçirildiğinde, Cumhurbaşkanı Kim Yongsam döneminde yurtdışı Koreliler politikasının amacı, yerelleştirme ve anavatanla bağları güçlendirme odaklı olmuş ve günümüzde Kore diasporasına yönelik faaliyetlerin büyük ölçüde belirli bir çatı altında yürütüldüğü vakıf olan Yurtdışı Koreliler Vakfı'nın (OKF) kurulmuştur. Başkan Kim Yongsam, 1996 gibi geç bir tarihte bile Koreli Amerikalıların çifte vatandaşlık taleplerini kesin olarak reddetmiş ve özellikle Koreli Amerikalıların ve daha genel olarak denizaşırı Korelilerin “ev sahibi ülkelerinin düzgün ve saygın vatandaşları” olmaya odaklanmaları gerektiğini iddia etmiştir (Lim ve Song, 2021, s. 55). Aynı zamanda Başkan Kim, Dışişleri ve Ticaret Bakanlığı himayesinde Yurtdışı Koreliler Vakfı'nın kurulmasını onaylamıştır (Lim ve Song, 2021). Bu durum hükümetin yurtdışı Koreliler politikalarının amaçlarından olan yerelleştirme politikasını desteklediği yönünde bir ispat niteliğindedir. Tabloya bakıldığında, söz konusu vakfın Kim Yongsam döneminde kurulduğu anlaşılmasına rağmen bu duruma karşıt bir görüş olarak Jang ve Jin (2018, s. 14)'te “Yurtdışı Koreliler hakkında politikaların resmi olarak dillendirilmesinin devlet başkanı Kim Young-sam döneminde başladığı geniş bir şekilde kabul görmekte fakat gerçek bir politikanın oluşturulması Cumhurbaşkanı Kim Dae-jung döneminde gerçekleşmiştir.” denilmektedir.

Kore hükümetinin yurtdışındaki vatandaşlarına yönelik politikası 1990'ların başında “yerelleştirme” odaklıyken, 1997 yılında Yurtdışı Koreliler Vakfı'nın kurulması ile birlikte ülke gücünü vurgulayan bir varlık bilinci ile hareket eden, Kore toplumu inşası ile ana vatanla yurt dışında yaşayan Korelilerin birlikte yaşamasını geliştirme amacı güden bir yöne evrildi (Kim, 2014, s. 48). 1998-2003 yılları arasında Kore Devlet Başkanı olan Kim Dae-jung hükümeti, göreve geldikleri 1998 yılında yurt dışında bulunan Korelilerin ana vatandaki Korelilerle eşit haklara sahip olup, Kore'ye özgür bir şekilde girip çıkabilmeleri ve gerekli prosedürle kayıtlarını yaptırarak takdirde Kore'de ikamet edebilmelerinin önünü açan tasarımı meclise sunmuştur (Kim, xiv). Tabloya bakıldığında Kim Dae-jung hükümeti ile devam eden sonraki yıllarda da diasporaya yönelik faaliyetlerin giderek geliştirildiği, diasporaya yönelik desteklerin buldukları ülkelerde ve sadece onlara yönelik yapılmaktan ziyade ana vatan ile bağlarını sürdürerek karşılıklı kazanç oluşturma amacının da yer aldığı görülmektedir. Roh Moo-hyun dönemine denk gelen bu dönemde, yurtdışı Koreliler politikası komisyonunun rolü de güçlendirilerek diasporaya yönelik daha faal olma niyeti belli edilmiştir. 2008 yılında hükümetin başına geçen Cumhurbaşkanı Lee Myung-bak döneminde ise yurtdışındaki Koreliler'in gelişmiş Kore toplumu oluşturma hedefine ortak edildiği görülmektedir. Ayrıca bu dönemde diasporaya çifte vatandaşlık hakkının tanınmış olması “ana vatan” ve “Kore aidiyeti” vurgusunun yapıldığı Tablo 1'deki maddeleri desteklemektedir.

Yurtdışı Korelilere yönelik politikalar, hükümetin politik eğilimi ve diasporanın taleplerine yönelik olarak şekillenmektedir. Kore'nin diasporaya yönelik faaliyetlerinin

temelini oluşturulduktan sonra, 1960'lı yıllarda sanayileşme kavramı çerçevesinde ana dili eğitimi, anadilde yayın ile ana vatani ziyaret şeklinde daha detaylı konulara eğilmeye başlanmıştır (Kim, 2018, s.7).

1963-1979 yılları arasında cumhurbaşkanlığı görevini yürüten Park Chung-hee döneminde de bu konuda adımlar atılmıştır. Özellikle Park Chung-hee yönetiminden başlayarak, Batı ülkelerinde eğitim görmüş doktora sahiplerini Güney Kore'ye geri döndürmek için belki de dünyada türünün ilk örneği olan, devlet tarafından yönetilen bir “ters beyin göçü” programı oluşturulmuştur (Lim ve Song, 2021, s. 53).

Aşağıda Kore hükümetinin yurtdışı Korelilere yönelik yürüttüğü kültür politikası, belirlenen kurumlar üzerinden örneklerle açıklanacaktır. Kurumlar genel olarak Dışişleri Bakanlığı, Eğitim Bakanlığı ile Kültür, Spor ve Turizm Bakanlığı olmak üzere üç bakanlık tarafından desteklenmektedir.

Yurtdışı Koreliler Vakfı

Yurtdışında yaşayan Koreliler, Kore Dışişleri Bakanlığına bağlı olan Yurtdışı Koreliler Vakfı (*Overseas Korean Foundation/ 재외동포재단*) adı altındaki bir vakıf tarafından yürütülen çeşitli faaliyetlerle ana vatanla irtibat halinde tutulmaktadır. Yurt dışında yaşayan Korelilere yönelik 1999 yılı aralık ayında oluşturulan politikaya göre, Yurtdışı Korelilerin Göç ve Yasal Statüsü Yasası ve Yurtdışı Korelilerin Göç ve Yasal Statüsü Yasası çıkarılmış, Dışişleri Bakanlığı (o dönemki adı Dışişleri ve Ticaret Bakanlığı) altında 1997 yılında yurt dışındaki Korelileri yönetebilmek için Yurtdışı Koreliler Vakfı (*Overseas Koreans Foundation*) kurulmuştur (*Overseas Korean Foundation, 2022*). Güney Kore eski Cumhurbaşkanı Kim Dae-jung (1998-2003) dönemi boyunca Dışişleri Bakanlığı, Kültür, Spor ve Turizm Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve Eğitim Bakanlığı olmak üzere dört bakanlık yurtdışı Koreliler politikasını desteklemekle yetkilendirilmiştir (Jang, 2019, s. 364).

Vakıf, çeşitli alanlardaki hizmetlerin yürütüldüğü siteler ile birbirini desteklemekte ve iş birliği içinde organizasyonlarını yürütmektedir. Bu sitelerden birisi olan Hansang (한상)'ın faaliyet alanlarına bakıldığında diasporada bulunan vatandaşlarını daha çok sanayi, işletme vb. üretim alanında bilgilendirme ve destekleme misyonunun olduğu görülmektedir. Birebir iş toplantılarının yürütülmesi noktasında da fonksiyonu bulunan site, gençler için staj imkânı da sunmaktadır. Bunun yanı sıra girişimcilerin buldukları iş kolu ile alakalı uluslararası ilgili kurumlarla ağ kurmalarına da aracılık etmektedir.

Vakfın bünyesindeki bir diğer erişim ağı ise Korean.net portalıdır ve İngilizce, Korece, Rusça dillerinde hizmet vermektedir. Burada Rusça dilinin de eklenmiş olması Rusçanın konuşulduğu bölgelerde Kore diasporasının azımsanamayacak derecede yoğunluğa sahip olduğuna bir işarettir. Vakıf, bu portal üzerinden ana vatandaki ve dünya genelindeki yurtdışı Koreliler hakkında haber, duyuru vb. çeşitli bilgileri paylaşmaktadır. Bunun yanı

sıra farklı coğrafyalarda bulunan Kore diasporasının birbirleri ile etkileşim halinde olabilecekleri etkinlikler organize edilmektedir.

Vakıf bünyesinde yürütülen hizmetlerden bir diğeri ise eğitimidir ve bunula ilgili bilgiler study.korean.net sayfasında toplanmıştır. Eğitim Bakanlığı bünyesinde yer alan bu sitede yurtdışı Korelilere yönelik Kore alfabesi, kültürü ve tarihi üzerine eğitimler verilmekte ve organizasyonlar duyurulmaktadır. Yeni nesil diaspora vatandaşlarının ana vatana ziyaretlerde bulunması, çeşitli burslarla ana vatanda eğitim alması, staj görmesi gibi konularda iş birliği içinde buldukları kurumlara ait bilgiler de bu kanalla paylaşılmaktadır.

Siteye bakıldığında, ana vatanda konuşulan dilin sonraki nesillere aktarılmasının Hangıl Okulu adı verilen okullar aracılığı ile gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu okullar, Genel Hangıl Okulları ve iliselere Bağlı Hangıl Okulları olmak üzere iki şekilde faaliyetlerini sürdürmektedir. Hangıl, Kore alfabesine verilen addır. Hangıl Okullarında verilen derslerin içeriğini Korece, tarih ve kültür dersleri oluşturmaktadır. Tarih derslerinde Kore tarihinin yanı sıra göç tarihi, Japonya ve Bağımsız Devletler Topluluğu'nun tarihi ve kültürü üzerine yoğunlaşıldığı görülmektedir. Kültür derslerinin içeriği ise çocuk şarkıları, karikatürlerden oluşan Manhwal⁵, K-pop Korecesi, bayram ve anma günlerinden oluşmaktadır. Hangıl Okulları 2021 yılı mayıs ayı itibariyle dünya genelinde 116 ülkede toplamda bin 468 okulla hizmet vermektedir. Yine aynı tarih itibariyle okullarda öğrenim gören öğrenci sayısı 83 bin 662, eğitici sayısı 13 bin 114 olarak kayıtlara geçmiştir (Study Korean.net, 2022). Hangıl Okulları sitesinde, Korece öğrenmek isteyen kişilere yönelik ihtiyaç duyulan dil seviyesine göre videolu anlatımlar, ders materyalleri bulunmasının yanı sıra örgün eğitim hakkında bilgi de mevcuttur. Ayrıca eğiticilerin eğitimi programları ile öğretmenlerin daha verimli bir şekilde görevlerini yapmaları desteklenirken ihtiyaç duyulduğu takdirde eğitimcilere kaynak desteğinde de bulunmaktadır. Korece öğretim programı, yurt dışında yabancılara yönelik Korece kursları ile faaliyetlerde bulunan Kral Sejong Enstitüsü tarafından da desteklenmektedir.

Vakfın kuruluş amacı “Yurt dışında yaşayan Korelilerle köken ülkeleri arasında bir bağ geliştirip, ikamet ettikleri ev sahibi toplum içerisinde örnek gösterilen birey olarak kök salmalarını desteklemek.” olarak belirtilmektedir (Overseas Korean Foundation, 2022). Vakfın yurt dışı vatandaşı olarak adlandırdığı hedef kitle, Yurtdışı Koreliler Vakfı Yasası 27. maddede “Kore Cumhuriyeti vatandaşı olarak uzun süreli yurt dışında kalan ya da bulunduğu ülkede ikameti olan, bağlı olduğu ülkeye bakılmaksızın Kore milleti ile kan bağı bulunup yurt dışında ikamet eden/yaşayan kişiler.” şeklinde belirtilmektedir. Kurumun dünya genelinde Çin, Amerika (New York-Los Angeles), Japonya, Kazakistan, Vietnam ve Avustralya olmak üzere toplamda 6 ülkede 7 merkezi bulunmaktadır.

Tablo 1’de dört dönem boyunca Kore hükümetlerinin diaspora vatandaşlarına yönelik

⁵ Bir çeşit karikatür kitabı.

tutumları açıklanmaktadır. 1998-2003 yılları arasında idareyi elinde bulunduran Kim Dae-jung iktidarı boyunca yönetim üç madde üzerine yoğunlaşmıştır: 1) yurt dışındaki Korelilerin istikrarlı bir yaşantılarının olması ve ev sahibi ülkede saygın bireyler olması, 2) Han (Koreli) etnik aidiyetini sürdürmek ve ana vatanla bağlarını güçlendirmek, 3) ulusal gelişim için yurt dışındaki Korelilerin potansiyelinden faydalanmak (Jang, 2019: 364). Bu amaçları hayata geçirmek için, 1) misafir ülkedeki Korelilerin, baskın topluluk olmaları yönünde kendilerini geliştirmelerini desteklemek, diasporadaki vatandaşların baskın toplumdaki konularının iyileşmesini desteklemek, haklarını korumak, yasal ve sosyal statülerini geliştirmek, 2) Korece ders veren okulları desteklemek, kültür ve sanat etkinliklerini güçlendirmek ve Korelilerin etnik onurlarını güçlendirmek, 3) ana vatanın gelişimine katkı için Kore'deki ekonomik faaliyetlerini teşvik edici destekte bulunmak, 4) yurt içi kanun ve sistemi geliştirmeye ek olarak, yurt dışındaki Korelilerin beyinlerini kullanmaya yönelik projelere öncelik vermek (Lee 1999; akt. Jang ve Jin, 2018, s. 15) şeklinde bir yol haritası çizilmiştir. Maddelerden de anlaşılacağı üzere, hükümet yurt dışındaki vatandaşlarının buldukları ülkelerde kalmalarını desteklemiş, onlara buldukları ülkede kendilerini geliştirmelerini ve Koreli aidiyetini sürdürmeleri noktasında desteğini göstermiştir. Yurtdışı Koreliler Vakfı'nın stratejik hedeflerinde yer alan maddeler açıklamaları ile birlikte aşağıda verilmektedir.

Yurt dışındaki Korelilerin görüşü 1) Yurtdışında Yaşayan Kore Uyruklu Vatandaşlar, 2) Yabancı Uyruklu Etnik Koreliler, olmak üzere ikiye ayrılmakta ve bu iki grubun faydalandığı hizmet ve ayrıcalıklar da değişiklik göstermektedir. Yurtdışı Koreliler Vakfı'nın stratejik hedefleri ve tanıtım çalışmaları kurum sayfasında aşağıdaki şekilde belirtilmektedir:

1. Gelecek kuşaklar için Kore milliyeti aidiyeti ve onur duymasını destekleme:

Hangil Okullarının sayısını artırma, gelecek kuşakların Kore'ye davet edilmesini artırma, Çin-Bağımsız Devletler Topluluğu bölgesi gibi yerlere yönelik özel millet bilincinin güçlendirilmesi.

2. İkamet ettikleri ülkede yurt dışındaki Korelilerin statüsünün güçlendirilmesi: dışlanmış yurtdışı Korelilere yapılan desteklerin güçlendirilmesi, gelecek kuşak insan kaynağı programlarının genişletilmesi, Yurtdışı Koreliler toplumuna karşı alakanın artırılması ve kamu diplomasisi desteğinin güçlendirilmesi.

3. Ana vatanla Yurtdışı Koreliler Arasında Değişim (mücadele) Anlaşmalarının Artırılması: Yurtdışı Koreliler konusunda anlayış ve ulusal bağın geliştirilmesi, ana vatan ile akraba topluluklar arasında mücadele anlaşmalarının artırılması, ülke içindeki orta ve küçük ölçekli işletmeler ile genç insan gücünün yurt dışına açılımının desteklenmesinin artırılması.

4. Sorumluluk Yönetiminin Sistemik İnşası: İnsan hakları-etnik yönetim sistemi

inşası, inovasyon yönetim sisteminin güçlendirilmesi, bölge halkı ile iş birliği içerisinde yaşamının geliştirilmesi (Overseas Korean Foundation, 2022).

Yurtdışı Koreliler Vakfı'nın yukarıdaki stratejik hedeflerine ek olarak, bakanlık nezdinde de dünyanın pek çok ülke ve bölgesinde varlığını sürdürmekte olan Kore diasporasına yönelik yasal haklar tanınmıştır. Bölgelere göre tarihsel olarak göç süreçleri, ihtiyaçları, ana vatanla olan iletişimleri farklılık gösterdiğinden dolayı, Kore hükümeti diasporanın profiline yönelik politikalar geliştirmekte, yasal düzenlemeler yapmaktadır. Buna bağlı olarak, Orta Asya ve Rusya'da yaşayan Koryoinler için Kore hükümetinin yürüttüğü faaliyetler, Kore Hükümet Mevzuatı Bakanlığı (Korea Ministry of Government Legislation)'ın sayfasında aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Easy to Find Practical Low, 2022):

- a. Uyruklarının bağlı olduğu ülkedeki ikametleri gibi Kore'de de yasal ikamet hakkı tanınması,
- b. Kore kültür merkezi kurma gibi kültürel aktivitelerinin desteklenmesi,
- c. Korece ve bilgi teknolojileri gibi eğitim alanlarının desteklenmesi,
- d. Vakıf kurmada finansal bağımsızlık.

Kore diasporasının nüfus yoğunluğu bakımından önde gelen bölgelerinden Orta Asya ve Rusya'ya yönelik bu şekilde ayrıcalıklar tanınması, finansal olarak yeterli seviyede olmayan ülkelerde bulunan Korelilerin gelişimi için teknolojik ve finansal anlamda desteklendiklerini göstermektedir.

Yurtdışı Koreliler Eğitim Portalı

Kore hükümetinin yurt dışında yaşayan Korelileri destekleme araçlarından birisi de eğitim alanıdır. Eğitim alanı, Kore hükümetinin diasporadaki vatandaşlarına yönelik yürüttüğü politikalarında her zaman öncelikli olmuştur. Eğitim programlarının desteklenmesindeki temel amaç yurt dışında yaşayan Korelilerin sonraki nesillerine milliyetçiliği aşılmasıdır (Jang, 2019, s. 362).

Kore hükümeti, Kore dili ve kültürünün ana vatan dışındaki vatandaşlarına ya da Kore etnik kökenli bireylere aşılınması konusunda hassas davranmakta ve atılan adımlarda varlığını hissettirmektedir. Yurt dışındaki Koreliler, Kore hükümeti Eğitim Bakanlığı tarafından desteklenmeye başlanmıştır. Söz konusu desteği, Temel Eğitim Yasası'ndaki "*Hükümet yurt dışında yaşayan Korelilerin gerekli okullaşma ve sosyal eğitimi konusunda destekleyici ilgili politikayı hazırlamakla mükelleftir.*" (Jang, 2019, s. 365) ibaresinden anlamak da mümkündür. Bu okulların kuruluşu ve gönderilecek öğretmenlerin seçilip gönderilme süreçlerinden de Eğitim Bakanlığı sorumlu olmuştur.

Yurt dışında yaşayan vatandaşlarını eğitim alanında destekleyen Kore hükümeti,

Yurtdışı Koreliler Eğitim Portalı (Overseas Korean Education Portal/ 재외교육기관 포탈) üzerinden, yurt dışında yaşayan Kore uyruklu vatandaşlarına gelecek kuşakların küresel anlamda bir insan kaynağı olduğundan yola çıkarak bu konuda eğitilmiş insan yetiştirilmesi konusunda destek programları sunulmasını önemsemektedir. Kore Hükümeti 2018 yılı itibariyle yaklaşık 750 bin kişiye ulaşan yurt dışında yaşayan vatandaşları için 2007 yılında çıkarılan “Yurtdışında Yaşayan Vatandaşların Eğitim Desteği Konusunda Yasa” ile Kore’dekine eşdeğer bir eğitim vermeyi amaçlamaktadır (Overseas Korean Education Portal, 2022). Kurum 2019 Mayıs ayı itibariyle 16 ülkede 34 öğretim elemanı ile Kore okullarına ve 18 ülkede 42 eğitimci ile Kore Eğitim Merkezi’ne sahiptir.

Sitede yer alan bilgiye göre, Korece okulları ilk olarak Japon sömürü döneminde çocukların “Koreli” aidiyetini artırmak için kurulmuştur. Japon sömürü dönemi, Korelilerin milli kimliklerini koruma noktasında ciddi mücadeleler vermek zorunda kaldığı bir dönem olmuştur. Bu nedenle, bu dönemde milliyetçilik karakterleri daha güçlü olduğundan, eğitimin odağı genç nesillere Kore kültürünü öğretmek onlarda Kore aidiyeti ve onurunu işlemektir. Fakat, 1970’lerden itibaren eğitimin odağı değişerek daha uygulamalı hale geldi ve Korece ders veren okulların çoğunluğu dini kurumlar tarafından kurularak cumartesi ve pazar günleri hizmet vermeye başlamıştır (Jang, 2019, s. 365).

Kore Kültür Merkezi

Kore Kültür, Spor ve Turizm Bakanlığı altında Kore kültürünü aktif bir şekilde dünyanın çeşitli ülkelerinde tanıtmayı amaçlayan Kore Kültür Merkezi (Korean Culture Center/한국문화원), hali hazırda 28 farklı ülkede 33 merkezle faaliyetlerini sürdürmektedir. Türkiye’nin de aralarında bulunduğu ülkelerden olan merkezin Türkiye’deki amaçları, “Türkiye’nin her yerinde Kore ile alakalı kurum ve gruplarla iş birliği içinde, Kore ile ilgili sergi, gösteri, sempozyum ve seminerler düzenleyerek Kore kültürünü geniş bir alana yaymak için çabalamaktadır. Bu amaçla Türk Hükümetinin yanı sıra yerel yönetimler, ilgili kültür ve sanat kuruluş ve grupları ile yakın işbirlikçi ilişkiler inşa etmektedir.” şeklinde belirtilmektedir (Korean Cultural Center, 2022).

Kore Kültür Merkezi’nde Korece, Kore yemeği, Taekwondo başta olmak üzere, Geleneksel Kore Kıyafeti (Hanbok), K-POP Akademi, Kaligrafi, geleneksel Kore çalgıları gibi Kore kültürüyle ilgili çeşitli dersler verilmektedir. Son yıllarda dünya genelinde Kore dalgası adı ile anılan Kore kültürünü tanıttığı K-POP, K-Drama vb. üzerinden bir pazar oluşmuştur. Kore Kültür Merkezi’nin resmî sitesinde (2022), “1990 yılının ortalarında Kore’nin TV dizileri ve popüler müzikleri Çin’de ilgi görmeye başlayınca ‘Hallyu’ denilen terim ortaya çıkmıştır.”⁶ açıklamasıyla Kore dalgası anlamına gelen “Hallyu” sektörünün ilk oluşum aşaması ile ilgili bilgi verilmektedir. İlk etapta TV dizileri ve müzik ile başlayan Kore Dalgası, zaman ilerledikçe daha gelişmiş ve geniş bir yelpazeye yayılarak kitlelere hitap etmiştir. Bu gelişme

Montreal’de bulunan Kral Sejong Enstitüsü’nün sitesinde (2022), “*Kore Dalgası çığırnlığı Kore’nin geleneksel kültürüne, yiyeceklerine, edebiyatına ve diline kadar yayılmış, fanları da devamlı artmıştır. Hallyu fan grupları içinde K-pop fan kulüpleri en yüksek derecede olmakla birlikte, Kore dizileri, yemekleri ve turizmi gibi çeşitli alanlarda da kulüpler kurulmuştur ve aktif bir şekilde faaliyet göstermektedir. Aralık 2017 itibariyle, 92 ülkede toplam 73 milyon 12 bin insan Asya, Okyanusya, Amerika, Avrupa, Afrika ve Orta Doğu’da bu kuruluşlara katıldı.*” şeklindeki açıklama ile detaylandırılmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere, geniş çaplı kültür aktarımının gerçekleştiği Kore Kültür Merkezleri, zaman zaman K-POP grupları olarak adlandırılan Koreli müzik grupları ile dünyanın çeşitli ülkelerindeki hayranlarını bir araya getirdiği organizasyonlar da düzenlemektedir. Kurumun çalışmalarında genel hedef farklı ırklara mensup bireyler olsa da ana vatanları ile ilgili aktivitelere katılmak isteyen yurtdışı Koreliler için de bir sosyalleşme mekânı olmaktadır.

Kore Uluslararası İşbirliği Ajansı

Kore Dışişleri Bakanlığı bünyesinde faaliyetlerini yürüten Kore Uluslararası İşbirliği Ajansı (*Korea International Cooperation Agency / KOICA*), Nisan 1991’de hükümet destekli bir kurum olarak farklı bakanlıklar tarafından hayata geçirilmiş çeşitli yardım programlarının birleştirilerek etkinlik ve faydalarının artırılması amacıyla kurulmuştur (*Korean International Cooperation Agency, 2022*). Kurumun bünyesi altında gerçekleştirilen projeler sadece çevre, insan hakları, gıda yardımı gibi alanlarla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda Koreli şirketlerin yurt dışı pazarlarına girmesini de desteklemektedir.

Kurumun değer yargıları, “insan”, “barış”, “refah”, “iş birliği”, “gezegen” olmak üzere beş değer üzerinde toplanmıştır. Asya, Afrika, Latin Amerika, Orta Doğu ve Orta Asya’da faaliyetlerini yürütmektedir. Kurumun stratejik hedefleri,

1. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasını hızlandırma,
2. Kalkınma iş birliği için öncü rol üstlenme,
3. Geliştirme iş birliği ekosistemini etkinleştirme,
4. Çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim yönetimini belirleme olarak sıralanmaktadır (*Korean International Cooperation Agency, 2022*). Kurumun genel olarak faaliyet gösterdiği alanlara bakıldığında, proje ve geliştirme danışmanlığı, burs programları, insani yardım ve afetlerde destek, gelişmiş teknoloji çözüm programı, kamu-özel iş birliği programı, çok taraflı iş birliği, küresel hastalıkları imha fonu, çeşitli alanlarda gönüllülük faaliyetlerinin yürütüldüğü World Friends Korea (WFK) programı olmak üzere geniş bir alana sahiptir.

Kurum burs destekleri ile de iş birliği halindeki ülkelerle teknik beceri ve bilgi paylaşımında bulunmaktadır. Kore Devleti, KOICA aracılığı ile çeşitli işletmeler, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerle iş birliği yaparak kalkınma planları yürütmektedir. 1950-53

yılları arasında yaşanan Kore Savaşı sonrasında enkaza dönüşmüş ve alıcı konumunda bir ülke pozisyonunda olan Kore, günümüzde KOICA'nın da düzenlediği faaliyetlerle deprem, sel, eğitim gibi insani yardım konularında verici ülke pozisyonuna geçmiştir. Bu nedenle küresel ısınma, cinsiyet eşitliği, insan hakları gibi evrensel konularda yoksun ülkelerle iş birliğinde bulunmaktadır. 2009 yılında Kore hükümetinin farklı devlet kurumları ile sağlanan yurt dışı gönüllülük faaliyetlerini tek bir çatı altında birleştirdiği çalışmalar, "World Friends Korea (WFK)" adı altında faaliyetlerini yürütmektedir. Gönüllüler halk sağlığından kırsal yaşamın desteklenmesine, sanayiden enerjiye yaklaşık 50 farklı alanda hizmet sunmaktadır.

Kore Edebiyatı Çeviri Enstitüsü

Kore Edebiyatı Çeviri Enstitüsü (*Literature Translation of Korea/ 한국문학번역원*), Kore dilinde kaleme alınmış edebiyat eserlerinin farklı dillere çevrilmesini destekleyerek Kore edebiyatını dünya çapında tanınır hale getirmeye amaçlayan bir kurumdur (*Literature Translation Institute of Korea, 2022*). Hedef dile yapılan edebi eser çevirilerine maddi destek sağlayan kurum, 1996 yılından beri çeviri faaliyetleri konusunda desteğini sürdürmektedir. Kurumun genel olarak yürüttüğü faaliyetlerini, Korece edebi eserlerinin dünya dillerine çevrilmesini destekleme, çeşitli dönemlerde çeşitli dillerde (Korece- hedef dil, hedef dil-Korece) çeviri atölyeleri düzenleme, yazar-okur buluşmaları düzenleme, farklı ülkelerden yazarları Kore'ye davet ederek uluslararası edebiyat forumu etkinlikleri gibi etkinliklere ev sahipliği yapma şeklinde sıralamak mümkündür.

İlk etapta ana vatandaki edebiyatı dünya çapında tanıtmaya amacıyla edebiyat çeviri desteğine başlayan enstitü, 2017 yılından itibaren diaspora yazarlarına ait eserlerin farklı dillere çevrilmesini de desteklemeye başlamış ve "Kore Diaspora Edebiyatı Destekleme Programı"nı başlatmıştır. Bu destek, diasporadaki yazarların eserlerinin Korece ya da farklı bir hedef dile çevrilmesi ile sınırlı kalmayıp, ana vatandaki Kore vatandaşlarına Kore diasporasındaki edebi faaliyetleri tanıtmaya maksadıyla "Kore Diaspora Edebiyatı Kompozisyon Yarışması" ve diaspora yazarları ile yazar-okur buluşma etkinlikleri gibi etkinlikler düzenlenerek artırılmaktadır.

Dini Kurumlar

Diaspora topluluklarında "azınlık gruplar" olarak bir araya gelip görüşebilme ve çeşitli sosyal aktiviteleri gerçekleştirme imkânı bulma noktasında ibadethanelerin rolü büyüktür. Bu konuda Kore diaspora toplulukları için kiliseler devreye girmektedir. Dünyanın çeşitli yerlerinde kurulmuş olan Koreli Kiliseleri (한인 교회/Hanin Kyohwi), Korelilerin bu ihtiyacına cevap vermektedir. Bireyler özel gün ve bayramlarda aynı etnik kökenden vatandaşlarla bir araya gelip kutlama yapmak, Kore yemeği yemek vb. etkinliklerle kiliseler etrafında toplanmaktadır. Ayrıca, yurtdışı Koreliler için oluşturulan Hangıl Okulları'nın bir kısmı kiliseler aracılığı ile hizmet vermektedir. Bu durum kiliselerin eğitim

alanında da etkin olduğunu göstermektedir.

Kişiler inanç noktasında kiliseye bağlı olmasalar dahi diğer Korelilerle görüşebilme amacıyla bahsi geçen etkinlerde yer alabilmektedir. Jang ve Jin (2018)'in çalışmasında, Amerika'da yaşayan bir grup Kore diasporası bireyle yapılan görüşmede, kişilere Kore kiliselerinin kendilerinin yetişmesi noktasında nasıl bir etkisi olduğu sorulduğunda "Ailem kiliseye giderdi, fakat bunun sebebi iyi bir Hristiyan olduğumuzdan dolayı değil, diğer Korelilerle buluşarak irtibatımızı koparmamak içindi. Bu bir nevi evinden uzakta bir aile ve eve sahip olmak gibi bir şeydi." yanıtı alınmıştır. Bu yanıt, kilise gibi dini kurumların bireylerin bir araya gelip sosyalleştikleri mekânlar olduğunu doğrulamaktadır.

Sonuç

Kore hükümetinin yurt dışındaki Korelilere yönelik faaliyetleri özellikle son yıllarda daha da artmış ve pek çok kurum bünyesinde diasporaya yer vermeye başlanmıştır. Tüm kurumların faaliyetlerini tek tek ele almak güç olduğundan, bu çalışmadaki kurumlar diasporaya yönelik faaliyetlerini en aktif şekilde yürüttüğü gözlemlenen altı kurumla sınırlı tutulmuştur. Kurumların faaliyetleri incelendiğinde ilk dönemlerinden itibaren, yurtdışı Koreliler için geliştirilen programların türü ve odağının yıllar içerisinde değişmesine rağmen ana vatana aidiyet duygusunu güçlendirme misyonunun devamlılık arz ettiği gözlemlenmiştir.

Kurumların yurtdışı Korelilere yönelik faaliyetlerinin başında eğitimin öne çıkarıldığı göze çarpmaktadır. Bunu sırasıyla kültür ve tarih alanındaki faaliyetler izlemektedir. Kore hükümetinin diasporadaki vatandaşlarına yönelik gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerin geneline bakıldığında diasporadaki vatandaşları ile bağlarını sıkı tutma eğiliminde olduğu anlaşılmaktadır. Güney Kore hükümetinin özellikle ana dili eğitimi çalışmaları noktasında, diasporasının bulunduğu bölgelere göre değişkenlik gösteren politikalar izlemesi ve sistematik bir şekilde ilerliyor olması, yapılan çalışmalardan verim alınabilmesine olanak sağlamış ve yıllar içerisinde okulların sayılarında ve faaliyet gösterdiği ülkelerde artış yaşanmıştır. Ayrıca bu bölgelerde istihdam edilecek öğretmenler için sağlanan eğitimcilerin eğitimi programları, ana dili eğitimi ve ana vatandaki kültürü aşılama noktasında ciddi anlamda çaba harcadığını göstermiştir.

Kore hükümet politikasında, yurtdışı Korelilerin buldukları ülkede saygın bir konuma gelip adaptasyon sağlamaları desteklenirken bir yandan da ticari girişimlerde ana vatanla birlikte maddi kazanç elde etmeye teşvik edilmektedir. Kore, bu konudaki teşviklerinde sadece teşvik etme noktasında kalmayıp somut şekilde programlar da yürütmektedir. Bu programlar, diasporanın ana vatana karşı aidiyet duygusu geliştirmesinde ve Kore'nin dünyanın sayılı ekonomileri arasına girmesinde etkili olan ülkenin artan ve genişleyen ticaret hacmi üzerinde de kendisini göstermektedir.

Diğer Korelilerle iletişim kurabilmek için buldukları ülkelerdeki Koreli Kilisesi'ne

gitmeleri ve Hangil Okullarının bir kısmının kiliseler tarafından yönetiliyor olmasından dolayı kiliselerin, yurtdışı Koreliler için eğitim ve sosyalleşme noktasında önemli merkezler olduğu sonucuna varılmaktadır.

Birinci ve kısmen ikinci nesil diasporalar için aidiyet duygusunu aşılama ve ana vatana ait değerlerin sürdürülmesi görece daha kolay olsa da küreselleşen dünya ile birlikte üçüncü ve sonrası nesillerde bunu sağlamak daha güç bir hal almaktadır. Bu noktada değişen gelişmelerle uyumlu politikaların izlenmesi, diasporanın ana vatana ait dil, kültür, tarih vb. konularda ilgisini çekecektir. Bu konuda yurt dışında faaliyet gösteren kamu kurumları ve STK'ların artırılıp desteklenmesi, yurt dışındaki vatandaşlarına ana vatana ait kültürel değer ve ana dilin nasıl aktarılabilceği konusunda ihtiyaçların iyi analiz edilerek bir program belirlenmesi hükümetlerin öncelikli görevlerinden olmalıdır. Diasporadaki vatandaşların ne istediğinin iyi bir şekilde anlaşılabilmesi adına kendileri ile sık sık bir araya gelinerek, sorun ve ihtiyaçları dinlenmelidir.

Extended Abstract

Wars, education, trade, work, and marriage are some of the reasons people emigrate to regions different than their homelands and the societies in which they were born and raised. Emigrating forces people to live in a foreign culture. Like many countries, South Korea has diaspora citizens around the world.

The aim of this study is to examine the cultural policies of South Korea towards its current diaspora and to identify the areas in which South Korea supports its diaspora citizens, through research conducted on selected institutions. Previous academic studies on the subject and data from the South Korean Ministry of Foreign Affairs are examined in this study. Additionally, a total of 6 institutions that stand out for their activities with the diaspora are studied. Information from the official websites about the institutions' activities is used. Academic studies on the subject were scanned through RISS and KISS, a Korean thesis and article service where academic studies are collected. Reports prepared about the institutions included in the scope of this research are also examined.

In this study, the concept of cultural policy, the handling of this concept in South Korea, and the effect of this cultural policy on the sense of belonging in individuals are mentioned. Next, institutions where cultural activities take place are examined. Because origin countries do not want their diaspora to drift apart from the culture of their homeland and stop maintaining their culture, origin countries produce various policies. Although cultural policy differs from country to country in practice, it can also vary according to the target audience. Studies on cultural policies have been produced since the 1950s. Various sources state that the most concrete step on cultural policies was taken in 1969. In 1968, the committee appointed by Swedish Minister of Education, Olof Palme, created a national cultural policy. This was the first meaningful step on this

subject (Kleberg, 2004; as cited in Oğuz, 2010, p. 40). This research covers how the South Korean diaspora emerged historically. In light of previous research, the emergence of South Korea's historical diaspora is discussed and explained in 4 periods. The first period between 1860-1910 involved migration to China, Russia, and Hawaii due to food shortage and unification. The second period, during the Japanese occupation period between 1910-1945, involved migration to Japan and Manchuria for farming and its consequences, as well as immigration to the United State for various political reasons. The third period of immigration took place between 1945-1962 with immigrants consisting of orphaned children after the Korean War between 1950-1953, women married to American soldiers, and students aiming to study abroad in the United States and Canada. In the fourth period, from 1965 to the present, the reasons for leaving the homeland are education and trade, as well as immigration for settlement as a result of the search for comfort (Kwon, 2009).

According to 2021 data from the South Korean Ministry of Foreign Affairs, the population of the South Korean diaspora is 7,325,143 and is present in 193 countries in total. Between 1993 and 2013, South Korea's policies towards its diaspora are examined and it is noted that the approaches to the diaspora changed and developed over the years. With the establishment of the Overseas Korean Foundation in 1997, the rights of overseas South Koreans gradually increased, and during the Lee Myung-pak period, the right to dual-citizenship was granted to overseas South Koreans. The realization of cultural goals and policies is undoubtedly possible with cultural establishments. In recent years, many establishments in South Korea have included the diaspora in their fields of activity.

Since it is not possible to include all relevant establishments in the study, this study is limited to six institutions that are considered to have the most active programs related to the diaspora. These establishments are the Overseas Korean Foundation, Overseas Korean Education Portal, Korean Culture Center, Korea International Cooperation Agency (KOICA), Literature Translation of Korea, and religious institutions, respectively. It is notable to point out that the field of education is at the forefront of the South Korean government's activities for overseas Koreans. This is followed by cultural and historical institutions. As a result of the effective policies carried out to promote education in the mother tongue, there has been an increase in the number of schools providing mother tongue education and in the countries where they operate.

Orcid

Medine Pala <https://orcid.org/0000-0002-3997-1176>

Kaynakça

- Bae, I. Y. (2015). Yurtdışı Koreliler Politikasının Genişletilmesi ve Kore'deki Anavatan Geri Dönmüş Koreli Göçmen Toplumunun Durumu (재외동포 정책의 전개와 한국 내 재외동포 귀환 ㉠주민 사회의 형성). *Yurtdışı Koreliler Konferansı- Kore Ulusal İnsan Hakları Komisyonu Ortak Akademik Konferansı- Kore'de İkamet Eden Kore Diasporası ve Hakları* (재외한인학회-국가인권위원회 공동학술대회- 국내 거주 재외동포와 인권) (s. 3-29). Seul: Doseo Yayınları.
- Döner, A. R. (2019). *Ak Parti Dönemi Kültürel Diplomasi Uygulamaları*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Han, S., & Gwan, T. (1993). 중국 연변의 조선족 : 사회의 구조와 변화 (*Çin Yanbian Bölgesindeki Cösonlular: Toplumsal Yapı ve Değişim*). Seul: Seul Üniversitesi Yayınları.
- Jang, A. (2019). Korea's Policy on Overseas Koreans: Factors that Strengthen Korean Americans's Sentiment towards the Motherland (재외동포정책: 차세대 재미한인 교육지원 방향 중심으로). *Journal of the Korea Contents Association* (한국콘텐츠 학회 논문지), 362-375.
- Jang, A., & Jin, B. (2018). Transnational Practices and Nationalism of Korean Americans in Korea How They Make Meaning of Korean Governments Effort to Strengthen Transnational Korean Identity. *Journal of Asia- Pacific Studies*, 5-47.
- Jeon, H. K. (2008). 한국정부의 재외동포 정책 분석평가와 개선방안 네트워크사업을 중심으로(Güney Kore Hükümetinin Yurtdışı Koreliler Politikası: Ağ Projesi Merkezli Analiz Değerlendirmesi ve İyileştirme Planı). *The Korean Association For Policy Analysis And Evaluation*, 165-197.
- Kim, G. (2010). 해외 한인사 1945~2000 (*Yurtdışı Koreliler Tarihi 1945- 2000*). KSI e-book.
- Kim, Y. (2014). The ROKs Overseas Korean Policy. *Uluslararası Dünya Koreli İş İnsanları Konferansı Araştırma Platformu* (세계한상문화연구단 국제학술회의) (s. 47-60). Seul: Research Group for Global Korean Business & Culture.
- Kim, Y. (2018, 9 1). 재외동포정책의 역사적 평가와 과제 (Yurtdışı Koreliler Politikasının Tarihsel Eleştirisi ve Yapılması Gerekenler). *Ulus Araştırmaları* 72, *Yurtdışı Koreliler Politikası 20. Yılı* (민족 연구- 재외동포정책 20년), s. 4-28.
- King Sejong Institute, Sejong Culture Academy in Montreal. https://learnkoreanculture.ca/korean_wave/ (Erişim 18.09.2022)
- Kore Edebiyatı Çeviri Enstitüsü*. (2022, 3 26). <https://www.ltkorea.or.kr/en/main.do> adresinden alındı
- Kore Kültür Merkezi*. (2022, 3 ,5). Kore Kültür Merkezi: <https://tr.korean-culture.org/tr/6/contents/331> adresinden alındı
- Korea International Cooperation Agency (KOICA)*. (2022). Korea International Cooperation Agency (KOICA): https://www.koica.go.kr/sites/koica_kr/index.do adresinden alındı
- Korean.net*. (2022). Korean.net: https://hansang.korean.net/portal_en/information/knt_major_area.do adresinden alındı
- Kwon, S.-e. (2009). 디아스포라 문학의 '공간' 연구 (Diaspora Edebiyatında 'Boşluk/Alan' Üzerine Araştırma). Seul: Soongshil Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Lee, A. J.-S., & Ryang, S. (2019). Diaspora and Unification: The Changing Landscape on the Korean Peninsula and A Diasporic Community's Response—With the Focus on Korean Americans in the Greater Houston Area. *Transnational Asia an online Interdisciplinary Journal*, Sayı 3, No. 1,

1-54, <https://doi.org/10.25613/q1p7-vn42>.

- Mylonas, H. (2013, 2 21). The Politics Of Diaspora Management İn The Republic Of Korea. *The ASAN INSTITUTE For Policy Studies*, Sayı: 81 . <https://www.easylaw.go.kr/CSP/Main.laf> adresinden alındı
- Oğuz, E. S. (2010). *Türkiye'de Kültür Politikaları ve Kütüphaneler 1923-1980*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Overseas Korean Education Portal*. (2022, 3 ,5). Overseas Korean Education Portal: https://okeis.moe.go.kr/html/page.do?htmlId=6&menu_seq=65 adresinden alındı
- Overseas Korean Foundation* . (2022). Overseas Korean Foundation : <https://www.okf.or.kr/homepage/index.do> adresinden alındı
- Şiray, B. (2013). Çağdaş Sanat Çalışmalarında Kimlik Temsili ve Kültür Politikaları Etkisi: Almanya'da İkinci Kuşak Göçmen Sanatçılar. *Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Timothy C. Lim, C. S. (2021). Ideas, Discourse, and the Microfoundations of South Korea's Diasporic Engagement: Explaining the Institutional Embrace of Ethnic Koreans Since the 1990s. *International Journal of Korean History*, 26 (2), 41-82.
- Tolunay, S. (2007). Avrupa Birliği Kültür Politikalarının Avrupa Kimliği Üzerine Etkileri. *Başkent Üniversitesi Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Avrupa Birliği Yüksek Lisans Programı*. Ankara, Türkiye.
- Wang, H. (2018). The Korean Language Diaspora with a Special Focus on the Eastern United States., *The Spread of the Korean Language Through the Diaspora and Beyond* (s. 234-257). içinde Kaliforniya: IEAS Yayınları, https://ieas.directfrompublisher.com/sites/ieas.directfrompublisher.com/files/previews/TK2_look%20inside.pdf (erişim: 2022).
- Yoon, I. (2004). 코리안 디아스포라- 재외한인의 주, 적응, 정체성 (*Kore Diasporası- Yurtdışı Korelilerde Göç, Adaptasyon, Aidiyet*). Seul: Koryo Üniversitesi Yayinevi.
- Yoon, I. (2012). Migration and the Korean Diaspora a Comparative Description of Five Cases. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 413-435, <https://doi.org/10.1080/1369183X.2012.658545>.

Turkish Journal of Diaspora Studies

ISSN: 2717-7408 (Print) e-ISSN: 2757-9247 (Online)
Journal homepage: tjds.org.tr

Türkiye ve Azerbaycan'ın Diaspora Politikalarının Karşılaştırılması: "Ortak Diaspora Politikaları Mümkün müdür?"

M. Mustafa İyi & Aisha Umarova

To cite this article: M. Mustafa İyi & Aisha Umarova (2022) Türkiye ve Azerbaycan'ın Diaspora Politikalarının Karşılaştırılması: "Ortak Diaspora Politikaları Mümkün müdür?", Turkish Journal of Diaspora Studies, 2(2), 208-239, DOI: 10.52241/TJDS.2022.0048

To link to this article: <https://doi.org/10.52241/TJDS.2022.0048>

Submission Date: August 8, 2022 **Acceptance Date:** September 19, 2022

Article Type: Research Article

Licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).

Published online: 30 September 2022

Submit your article to this journal [↗](http://tjds.org.tr)

Full Terms & Conditions of access and use can be found at
tjds.org.tr

Türkiye ve Azerbaycan'ın Diaspora Politikalarının Karşılaştırılması: "Ortak Diaspora Politikaları Mümkün müdür?"

M. Mustafa İyi^a & Aisha Umarova^b

^aSosyoloji, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Bursa Teknik Üniversitesi, Bursa, Türkiye & ^bİktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Özet

Ana vatandan bir şekilde göç etmiş, mesken ülkede kültürünü koruyup sürdüren ve ana vatana dönme mitini somut bir ideal olarak hayal eden toplumsal grupları tanımlamak için kullanılan klasik diaspora kavramının tarihini genel olarak Yahudi ve Yunan tecrübeleri oluşturmaktadır. 1990'larda haberleşme, iletişim ve ulaşımın hız kazanması, yer değiştirmenin kolaylaşmasıyla birlikte dünyadaki göç hareketleri artarak devam etmiş ve mesken ülkede ulus-ötesi ilişkiler geliştiren modern diasporaların varlığı söz konusu olmuştur. Modern diasporalar zamanla ana vatanın ilgisini çekmiş ve ana vatanın bu gruplara karşı çeşitli politikalar geliştirmesine neden olmuştur. Bu çalışma Türkiye ve Azerbaycan'ın yurt dışındaki vatandaşlarına yönelik diaspora politikalarını tarihsel bir perspektifle ele alarak diaspora politikalarındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koyacaktır. Ardından bu iki devletin Türk dünyası bağlamında halihazırda ne tür faaliyet ve politikaları olduğu incelenecektir. Çalışmanın kuramsal ve tarihsel arka plan tartışmasından sonra her iki ülkenin diaspora kurumları olan Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (Türkiye) ile Diaspora Devlet Komitesi'nin (Azerbaycan) ortak diaspora politikaları geliştirebilme imkanları tartışmaya açılacaktır. Doküman incelemesi yöntemiyle, literatürdeki çalışmalar ve bahsi geçen kamu kurumlarının raporlarını incelenerek veriler toplanmış, iki ülkenin ortak diaspora politikası üretebilmesinin imkânı tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Diaspora Politikaları,
Türkiye, Azerbaycan,
Türk Diasporası

Comparing Diaspora Policies of Turkey and Azerbaijan: “Are Common Diaspora Policies Possible?”

M. Mustafa İyi^a & Aisha Umarova^b

^aDepartment of Sociology, Faculty of Humanities and Social Sciences, Bursa Teknik University, Bursa, Türkiye & ^bEconomic Development and International Economics, Institute of Social Sciences, Istanbul University, Istanbul, Türkiye

Abstract

The term diaspora is used to describe social groups that have migrated from their homeland, and preserved and maintained their home country’s culture. In the 1990s, with the acceleration of communication, transportation, and the ease of displacement, migration movements in the world increased and modern diasporas developed transnational relations in their country of residence. Modern diasporas have attracted sending states’ attention over time and have led states to develop various policies for institution building, political participation, lobbying, and civil and social rights. This article reveals the similarities and differences in Turkey and Azerbaijan’s diaspora policies from a historical perspective and examines the kinds of activities and policies these two states currently have in the context of the Turkish world. The possibility of the Presidency for Turks Abroad and Related Communities (Turkey) and the State Committee on Work with Diaspora (Azerbaijan) developing common diaspora policies is also discussed. The study’s data is collected using the document analysis method, which includes a literature review and an examination of reports from the public institutions mentioned, in order to discuss the possibility of the two countries to producing a common diaspora policy.

Keywords

Diaspora Policies,
Turkey, Azerbaijan,
Turkish Diaspora

Giriş

Diaspora kelimesi etimolojik olarak “tohumları saçmak veya ekmek” anlamına gelen Yunanca diaspeirō kelimesine dayanmaktadır (Constant ve Zimmermann, 2016). Kavram açısından diaspora tanımı değişmekle birlikte genel olarak ana vatandan gönüllü veya zorunlu göç yoluyla dağılmış ve etnik kimliğini sürdüren grup anlamında kullanılmaktadır. Türk Dil Kurumu’na göre ise diaspora, ana yurdun dışında azınlık olarak yaşayan grupları ifade etmek için “kopuntu” olarak ifade edilmektedir. Diaspora kavramı literatürde temelde iki şekilde ele alınmaktadır (Grossman, 2019, s. 2). Bunlardan biri pozitivist bir perspektife dayanan, diasporanın somut olarak var olduğunu ve ölçülebilir olduğunu belirten görüştür (Sheffer, 2003). Bir diğer yaklaşım ise diasporanın sosyal olarak söylem, bilinç veya kimliğe dayalı olarak inşa edildiğini belirten yaklaşımdır (Clifford, 1994; Brash 1996).

Robin Cohen, *Küresel Diasporalar* (Global Diasporas) (2019, s. 1-2) başlıklı çalışmasında diaspora kavramının gelişimini, “(1) 1960’lar ve 1970’lere kadar hakim olan ve sadece Yahudi deneyimini anlatmak için kullanıldığı dönem; (2) 1980’ler ve sonrasında William Safran’ın diaspora kavramını farklı kategorilerde (gurbetçi sürgün, politik mülteciler, yabancı) yerleşimcileri de kapsayacak şekilde kullandığı dönem; (3) 1990’ların ortalarından itibaren ortaya çıkan üçüncü evrede diaspora olarak adlandırılan grupların yayılması ve bunların incelenmesi için yeni yolların geliştirilmesine sıcak bakan sosya inşacı teorisyenlerin eleştiriler geliştirdiği dönem; (4) sosyal inşacı eleştirilerin yerleşik hale geldiği bununla beraber diaspora kavramına yönelik ilgi ve tanımlamaların arttığı dönem” olmak üzere dört evre üzerinden anlatmaktadır.

Cohen, Diaspora (Klasik) kavramının ilk evresini oluşturan ve 1960-1970’lere kadar devam eden bu süreçte kavramın tek bir manası olduğu ve bunun da Yahudileri tanımlamak için kullanıldığını belirtmektedir (2019, s. 1). 1990’lardan sonra ise göçle beraber grupların yayılması, kimliklerin yersiz yurtsuzlaşması gibi hususlarla birlikte (modern) diaspora kavramı sosyal olarak inşa edilerek günümüzdeki anlamıyla pekişmeye başlamıştır (Cohen, 2019, s. 2). William Safran’a (1999) göre ise diaspora, belirli bir merkezden iki veya daha fazla bölgeye dağılmış; ana vatana ilişkin ortak hafıza, vizyon veya mitosa sahip; buldukları mesken ülkede tam olarak kabul görememiş grupları tanımlamak için kullanılmıştır. Gabriel Sheffer’in (2003) de diaspora kavramsallaştırmasında diasporanın oluşabilmesi için göç şarttır. Buna ek olarak Sheffer (2003) diasporaların somut varlıklar olduğunu ve etnik-ulusal bağlar nedeniyle mesken ülkede bir araya gelerek diasporayı oluşturduğunu ifade etmektedir.

Gamlen (2008), diasporanın temel özelliklerini iki veya daha fazla yere dağılma, bir vatana doğru yönelim ve zaman içinde grup sınırlarının korunması olarak açıklamaktadır. Gazosó’ya (2017) göre (1) coğrafi olarak dağılmış göçmen kökenli makro topluluklar, (2) kendilerini çevreleyen toplumla bütünleşmiş fakat tam olarak asimile olmamış topluluk-

lar, (3) başka bölgelerde yaşayan ancak aynı kökene sahip olduklarına inanılan akraba topluluklar ve (4) gerçek veya hayali atalarının vatani veya akraba devletleriyle sembolik veya nesnel ilişkileri olan toplulukları diaspora olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Gazsó'ya (2017) göre, bir topluluğun diaspora olabilmesi için mesken ülkedeki toplumla toplumsal olarak bütünleşirken kültürel asimilasyona direnmesi yani mesken ülkedeki topluluğa karşı ötekiliğini koruması gerekmektedir.

Bir diaspora grubunun temel özelliklerinin fiziksel dağılıma, vatana yönelim ve grup kimliğinin sürdürülmesi olduğunu söyleyen Gamlen (2013), diasporayı “belirli bir menşeye yerinden uzakta yaşayan hayali bir topluluk” olarak tanımlamaktadır. Gamlen (2013) diaspora kimliğinin tamamen kaybolabilir, gelgitli olabileceğini, aktif veya uykuda olabileceğini belirterek diasporanın bağlılık derecesinin ana vatandaki olaylara bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Gamlen'in kavramsallaştırmasına karşın Sheffer (2003), Benedict Anderson'un “hayali cemaatler” kavramsallaştırmasını vurgulayarak diasporanın hayali bir cemaat olmadığı aksine bu toplulukların yapısal, organizasyonel ve davranışsal karakteristiğini “diasporik” ve tüm bu karakteristik özelliklerinin fark edilebilir ve görülebilir halini de “diasporism” olarak tanımlamaktadır.

Eski adıyla Türk Konseyi veya Türk Keneşi yeni ismiyle Türk Devletleri Teşkilatı, Türk Devletleri arasında iş birliğini geliştirmeyi hedefleyen uluslararası bir kuruluştur. Kasım 2021'de İstanbul'da yapılan zirveyle yeni ismine kavuşan teşkilat, “Türk Dünyası 2040 Vizyonu”nda birçok alanda ortak politika ve faaliyetlere dayalı iş birlikleri içeren ifadeler yer almıştır. “Diaspora politikalarının güçlendirilmesi, ortak diaspora faaliyetleri ve kaynak ülkelerde diasporaların toplumsal hayata katılımı için stratejiler” gibi hedefler bu vizyonda üzerinde durulan başlıklar olmuştur. Türk Devletleri Teşkilatı içerisinde önemli aktörler arasında olan Türkiye ve Azerbaycan'ın bu anlamda diasporasına yönelik halihazırda ne gibi diaspora politikalarına sahip olduğu, diaspora politikaları geliştirdiği ve diaspora için ortak olarak ne tür politikalar geliştirebileceği önemli sorular olarak belirmektedir. Dolayısıyla bu makale önemli bir alan olarak beliren bu soruları da kapsayan bir tartışma açmayı hedeflemektedir. Bununla beraber literatür incelendiğinde Türkiye (Bkz.: Adamson, 2019; Aksel, 2014; Arkilic, 2016; Aydın, 2014; Mencutek ve Başer, 2018; Öktem, 2014; Ünver, 2013) ve Azerbaycan'ın (Bkz.: Babanlı, 2016; Əliyev, 2005; Qurbanov, Hüseyinov, ve Miraləm, 2006; Romyansev, 2012; Uslu ve Kocaman, 2013) diaspora politikalarını inceleyen çeşitli çalışmaların olmasına karşın bu iki ülkenin diaspora politikalarını karşılıklı inceleyen ve hangi alanlarda ortak politikaların geliştirilebileceğini tartışan kaynakların olmaması bu çalışmanın ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Bu yazının amacı Türkiye ve Azerbaycan'ın diasporasına yönelik geliştirdiği diaspora politikalarına tarihsel bir bakış açısıyla inceleyerek bu iki devletin diaspora politikalarındaki benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymaktır. Aynı zamanda bu benzerlik ve farklılıklardan hareket ederek Türkiye ve Azerbaycan'ın ortak diaspora politikaları geliştire-

rebilme imkanları tartışmaya açılacaktır. Çalışma nitel yönteme başvurarak Türkiye ve Azerbaycan'ın diaspora politikalarını içeren kamu kurumlarının rapor, analiz ve web sitelerinden yararlanmak koşuluyla ilgili dokümanlardan veri toplayacaktır. İncelenen bu dokümanlar diaspora politikaları ve diaspora politikalarını kapsayan ifadeler çerçevesinde içerik analizine tabi tutularak diaspora politikaları çerçevesinde analiz edilecektir. Dokümanlardan elde edilen bilgiler çalışmanın muhtelif yerlerinde doğrudan alıntılarla aktarılacaktır. Elde edilen bu veriler Alan Gamlen'in *Diaspora Engagement Policies: What are they, and what kinds of states use them?* (2006) başlıklı çalışmasında oluşturduğu diaspora politikaları türleri kavramsallaştırması çerçevesinde incelenecektir. Gamlen (2006) bu kavramsallaştırmasında diaspora politikalarını "Kapasite Geliştirme, Hakları Genişletmek ve Karşılık Almak" olmak üzere üç başlık altında incelemektedir. Dolayısıyla Türkiye ve Azerbaycan'ın diaspora politikasının Gamlen'in teorik çerçevesi içerisinde nerede yer aldığı ve nasıl değerlendirilebileceği, iki ülkenin ne tür ortak diaspora politikaları geliştirebileceği bu çalışmanın temel sorularını oluşturmaktadır. Bu anlamda Türk Devletleri Teşkilatı'nın 2040 vizyonundan hareket ederek "iki devlet bir millet" olarak tarif edilen Türkiye Azerbaycan ilişkisinin iki devletin diaspora politikaları çerçevesinde göz önünde bulundurularak reel düzlemde ne gibi ortaklıkların mümkün olabileceği tartışmaya açılacaktır. Ayrıca son kısımda politika önerileriyle iki devletin aynı zeminde buluşarak geliştirebileceği diaspora politikalarından bahsedilecektir.

Kurumsal Çerçeve

Diaspora politikaları

Devletlerin yurt dışındaki vatandaşlarını veya çeşitli aidiyetlere sahip oldukları gruplara yönelik politikalar geliştirmeleri ve bu politikalar ile vatandaşlarını ve ortak bağları olan grupları aynı çatı altında toplayarak diaspora terimiyle nitelendirmeleri yakın tarihi olan bir yönelimdir (Dufoix, 2011, s. 82-83). 1990'lı yıllardan itibaren ortaya çıkan diaspora kavramı devletlerin ve uluslararası kurumların ilgisi giderek artmaktadır. Öyle ki, siyasi konuşmalar, bürokratik gözetim ve kontrol uygulamaları, kalkınma stratejileri ve vatandaşlık düzenlemeleri yoluyla dünyanın her yerinde hükümetler "diasporaları" olarak tanımladıkları grupları benimseye başlamışlardır (Ragazzi, 2014, s. 75). Böylelikle devletler diasporalarını dış politika için bir çarpan olarak kullanabilme imkanını kazanmışlardır. Dolayısıyla 1990'lı yıllardan itibaren dış politikanın şekillendirilmesinde etnik lobcilik ve göçmen örgütlerin rolü daha dikkat çekici hale gelmiştir (Ragazzi, 2014, s. 76). İlk diaspora politikası girişimlerinin çoğu işçi dövizi akışlarının kolaylaştırılması ve geliştirilmesine odaklanmışken son zamanlarda geliştirilen diaspora politikaları beceri ve bilgi aktarımı, diasporaların kültürlerini tanıtmada ve ana vatani turist yerleri olarak tanıtmaya ve diasporanın siyasi süreçlere katılımı gibi alanları içermektedir (Fransen ve Siegel, 2011, s. 2).

Diaspora politikaları menşee devletlerin sembolik ulus inşası, kurumsal inşaa ve bir dizi hak ve yükümlülüklerin sağlanması yoluyla bireysel ve kolektif düzeyde yurt dışındaki vatandaşlarına ulaşmayı ve onlarla ilişki kurmayı amaçlayan faaliyetler ve söylemlerin bütünüdür (Arkilic, 2016, s. 12). Devletler, dünya çapında diaspora olarak kabul edilebilecek nüfuslarla bağlantı kurmak için diasporalarına yönelik resmî katılım politikaları oluşturmaktadır. Liu ve Dongen (2016), diaspora politikalarını, yeni dinamikler getiren ve mevcut yapıları değiştiren ulusötesi sosyal aktörlerle aktif ve değişken bir ilişki kurmak olarak tanımlamaktadırlar. Gatzó (2017) devletin tüm dünyaya dağılmış ortak ulusal topluluklarına yönelik kültürel, dilsel ve dini mirasını destekleyen programlar ve ulusal birliğe bağlılığı yeniden teyit etmek için bazı sembolik politikaların uygulandığını söylemektedir. Bu sembolik politikalara örnek olarak ulusun bölünmesini ve sınırların ötesindeki sembolik birliğini hatırlatmaya adanmış ulusal günleri (5 Temmuz Yabancı Slovaklar Günü, Polonya Diasporası ve Yabancı Polonyalılar Günü) gösteren Gatzó (2017), bu tür pragmatik ve sembolik akrabalık uygulamalarının genel olarak farklı düzeylerdeki özel devlet kurumları tarafından yönetildiğini vurgulamaktadır.

Ragazzi'ye (2014) göre yıllarca dışlanmış, reddedilmiş veya unutulmuş olan yurt dışındaki topluluklar artık ulusal nüfusun kurucu unsuru olarak görülmekte ve devletler yurt dışında bağı oldukları toplulukla arasındaki yasal ve sosyal bağı güçlendirilmektedir. Bazı hükümetler yurt dışındaki nüfuslarının hareketlerini kısıtlamaya ve denetlemeye çalışırken, bunun aksine çok sayıda devlet yurt dışındaki vatandaşlarının, vatandaşlığının korunmasını veya bunlara erişimini kolaylaştırılması için politikalar geliştirmektedir (Ragazzi, 2014, s. 75-76). Bunun yanı sıra, birçok devlet temsil yapılarını yeniden düzenleyerek yurt dışındaki nüfuslarının seçme ve seçilme hakkı gibi siyasi haklarını genişletmektedir. Bunun yanında bazı devletler sosyal hakları içeren refah koruma ve bakım programları da uygulamaktadır (Ragazzi, 2014, s. 76).

Çin'in diaspora politikalarına değinen Liu ve Dongen (2016), 1993 yılında yurt dışından geri dönen öğrenci sayısının düşük olmasına karşın "deniz aşırı çalışmaları desteklemek, Çinli öğrencilerin geri dönüşünü teşvik etmek ve onları desteklemek" politikasını vurgulamaktadır. "On iki kelime" olarak bilinen bu politika hareket özgürlüğü, yeni yapılan programlarla yüksek maaş ve araştırma fonları sunmaktaydı. Aynı zamanda Çin'in resmi sloganı, "ülkeye hizmete geri dönmek" yerine "ülkeye hizmet etmek" olarak değiştirildi ve Çin'e fiziksel olarak geri dönmeden ekonomik kalkınmaya katkı sunma imkanı sağlandı (Liu ve Dongen, 2016, s. 816). Fas'ın diaspora politikalarından bahseden Mahieu (2015), "Yaz Üniversiteleri" programını vurgulamaktadır. Bu programın hedeflerinden biri Fas'taki büyük proje ve yatırım fırsatlarından yurt dışında yaşayan genç Faslıların doğrudan yatırımlar yoluyla veya yüksek katma değerli insan kaynaklarında uzmanlar olarak aktif katılımları yoluyla Fas'taki başlıca kalkınma alanlarına katılmaları için farkındalık oluşturmaktır. Mahieu (2015), ayrıca yurt dışında yaşayan ve "nakit ineği" olarak tasvir edilen Faslıların her yıl ana vatanlarına tatil için dönmelerini ve bu

yolla ekonomiye büyük mali katkı sunmalarını diaspora politikalarının bir sonucu olarak değerlendirmektedir.

İtalya yurt dışındaki nüfusuyla bağlarını kontrol edebilmek maksadıyla bir diaspora altyapısı oluşturmuştur. Bu altyapı 6 temel kola ayrılmaktadır: (1) Yurt dışındaki konsolosluk, kültür ve eğitim kurumları ağı, (2) Yerel danışma organları sistemi, (3) Bölgesel göç konseyleri ağı, (4) Yurt dışındaki İtalyanların belirli bir parlamento temsili, (5) Yurt dışındaki İtalyanlar için özel bir devlet otoritesi, (6) Patronati adı verilen benzersiz bir ulusötesi refah danışma merkezleri ağı (Caldarini, 2020, s. 275). İlk kolu oluşturan konsoloslukların genel görevi, yurt dışındaki İtalyanların çıkarlarını korumak ve onlara ölüm, kaza, ciddi hastalık, tutuklama veya gözaltı, doğal afetler, isyanlar, silahlı çatışma gibi durumlarda hizmet ve yardım sağlamaktır. Konsolosluk ağıyla işbirliği içinde, 83 İtalyan Kültür Enstitüsü (ICI), İtalyan kültürünün ve dilinin dünyanın büyük şehirlerinde yayılmasını teşvik etmektedir. İkinci kol olan danışma organları sistemi, 1980'li yıllarda oluşturulmuştur. Yurt dışındaki İtalyanları Komiteleri (COMITES) olarak tanımlanan bu organlar, yurt dışındaki İtalyanlar tarafından seçilmektedir. Komitelerin görevi, toplumun sosyal, kültürel, sivil ihtiyaçlarını belirlemek ve sosyal, kültürel hayata ilişkin konularda inisiyatifleri teşvik etmektir. Üçüncü kolu oluşturan Bölgesel Göç Konseyleri (Consulte regionali dell'emigrazione), bölgesel yasalarla kurulmakta ve sadece danışma hizmeti görmektedir. Konseylerin görevi, bölgesel hükümete kültürel ve değişim faaliyetleri, sosyal koşullar, bilgi ve çalışmalar, çalışma hakkı, bölgesel kültürel ve sanatsal mirasın yayılması ve korunması ile ilgili görüşler, öneriler ve tavsiyeler oluşturmaktır. Dördüncü kolu oluşturan parlamento temsili özelliği, 2001 yılından itibaren yurt dışındaki İtalyanlara İtalya'ya dönmeye gerek kalmadan İtalya seçimlerinde oy kullanma ve aday olma hakkı vermiştir. Beşinci kolu oluşturan yurt dışındaki İtalyanlar için özel devlet otoritesi, Dışişleri Bakanlığı bünyesindeki Genel Müdürlüklerden biri olan, Yurt dışındaki İtalyan Vatandaşları ve Göç Politikaları Genel Müdürlüğü (DGIEPM), İtalyanların yurt dışındaki haklarına ilişkin koruma ve yardım; sosyal, dilsel ve eğitimsel tanıtım; COMITES ve CGIE ile ilişkiler; derneklere ve komitelere fon sağlanması; seçim hizmetleri; sosyal koruma ve vergi danışmanlığı; yurt dışındaki İtalyanlarla ilgili yasa teklifleri gibi politikaları koordine etmektedir. Altıncı kol olan Patronati, İtalya genelinde ve yurt dışında, özellikle İtalyan diasporasının ana hedef ülkelerinde sosyal koruma, göç ve göçmenlik alanında hizmetler sunan, sendikalar veya kurumsal derneklele bağlantılı kar amacı gütmeyen özel kurumlardır (Caldarini, 2020, s. 275-279).

Gamlen'in Diaspora Politikaları Kuramı ve Özgün Bir Diaspora Kavramsallaştırması

Gamlen (2006) diaspora politikalarını “kapasite geliştirme”, “hakları genişletmek” ve “karşılık almak” olmak üzere üçe kategori üzerinden ele almaktadır (Bkz. Şekil 1). Kapasite geliştirme politikaları, “ulusötesi ulus toplumu” oluşturmayı içeren, bu amaca hizmet eden ve diasporaya yönelik kamu kurumu geliştirmeyi içermektedir (Gamlen, 2006, s. 5). Hakları genişletme politikaları diasporaya yönelik siyasal katılım, sivil ve çeşitli sosyal hakları içerirken karşılık alma politikaları ise ana vatanın diasporadan yatırım ve lobicilik gibi faaliyetleri destekleyen politikaları oluşturmaktadır (Gamlen, 2006, s. 6).

Şekil 1: Gamlen'in Diaspora Politika Türleri Kavramsallaştırması

Diaspora Politika Türleri				
Kapasite Geliştirme		Hakları Genişletmek		Karşılık Almak
Sembolik Ulus İnşası	Kurum İnşası	Siyasal Katılım	Sivil ve Sosyal Haklar	Yatırım ve Lobi Politikaları
Kapsayıcı söylem ve semboller	Bakanlık düzeyinde kurum	Özel üyelik imtiyazları	Turizm hizmetleri	Zorunlu ödemeler
Kültürel tanıtım	Özel Bürokratik kurum	Çifte vatandaşlık (oy yok)	Refahın korunması	Özel ekonomik bölgeler
Medya ve Halkla ilişkileri şekillendirme	İzleme Monitörü	Oylama için ana vatana gelmeli		Havale ve Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) çekme
Konferans ve kongreler	Ulusötesi ağlar oluşturmak	Büyükelçilikte oylama		Bilgi transferi programları
	Konsolosluk ve danışma organları	Postayla oylama		Expat lobisini desteklemek
		Süresiz, koşulsuz oy		
		Parlamentar temsil		
		Seçilebilme Hakkı		

Kaynak: Gamlen 2006

Gamlen'in diaspora politikaları kavramsallaştırmasında kapasite geliştirme politikaları *sembolik ulus inşası* ve *kurum inşası* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bunlar içerisine diasporaya yönelik her türlü ilginin oluşturulmasından diasporayla ilgilenen bir kamu kurumunun kurulmasına dek çok çeşitli politikaları dahil etmek mümkündür (2006, s. 6). Ana vatanın diasporaya yönelik ana dili, kültür ve tarih dersleri geliştirmesi, medya vasıtasıyla diasporaya yönelik içerik üretmesi veya diasporayı içeren kongre ve konferanslar

¹ Alan Gamlen bu politika türünü “extracting obligations” olarak ifade etmiştir. Bu politika tipindeki esas amaç diaspora politikası üreten devletin diasporasından çeşitli çıktılar (lobi faaliyet gibi) almasını içermektedir. Bundan dolayı Gamlen'in kavramsallaştırması “karşılık almak” olarak tercüme edilmiştir.

düzenlemesi *sembolik ulus inşasına* örnek politikalarlardır. Bu politikalarla ana vatanın hedefi, diasporanın ana vatana aidiyet geliştirmesi ve homojen bir diasporik grup oluşturmaktır (Gamlen, 2006). *Kurum inşası* politikaları ise diasporayla ilgilenen her türlü kurum veya kuruluşun var olmasıdır. Bu kurum bir sivil toplum kuruluşu olabileceği gibi devletin doğrudan müdahil olduğu bir kamu kurumu da olabilir. Türkiye özelinde Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı buna örnek gösterilebilir. Kurum inşasına en ileri örnek olarak diasporayla doğrudan ilgilenen bir diaspora bakanlığının kurulması gösterilebilmektedir.

Hakları genişletmek politikası da aynı şekilde ikiye ayrılmaktadır. Bunlar *siyasal katılım* ile *sivil ve sosyal hakları* içeren politikalarlardır. Bu anlamda devletin diasporasına yönelik seçimlerde oy kullanmasını içeren her türlü politika *siyasal katılıma* girmektedir. *Sivil ve sosyal haklara* örnek olarak ise devletin diasporasına yönelik refahının arttıran her türlü politika gösterilebilir (Gamlen, 2006, s. 12). Vatandaşlık politikalarından sağlık sigortasına değin birçok politika bu başlık altında yer almaktadır. Türkiye'nin çifte vatandaşlık politikası, mavi kart uygulaması ve (zamanında) bedelli askerlikte uyguladığı tek fiyat gibi politikalar hakları genişletmek başlığındaki politikaları örnekler. Gamlen'in son kavramsallaştırması olan *karşılık almak* politikasında önemli olan kriter diasporanın ana vatana somut olarak katkı sunmasını içermektedir (2006, s. 13). Gamlen'in bu başlık altında belirttiği politikalar içerisinde lobicilik faaliyeti ve ana vatana yönelik her türlü yatırım sayılabilmektedir. Bu başlıkta öne çıkan bir politika türü de diaspora içerisindeki nitelikli grupları kapsayan bilgi transferi programlarıdır (Konowledge transfer programmes) (Gamlen, 2006, s. 16). Gamlen'in (2006) bahsi geçen kavramsallaştırması ve 2013'teki (Gamlen vd.) kavramsallaştırması diaspora politikalarını açıklayan önemli iki çalışmadır. Gamlen ve arkadaşlarını literatürdeki diğer çalışmalardan ayıran en önemli husus diaspora politikalarını açıklarken sadece birkaç motivasyon yerine bu süreçte etkili olabilecek tüm etkenleri beraber değerlendirmeleridir (Sağlam, 2020, s. 754). Bundan dolayı Gamlen'in diaspora politikalarını bütünsel şekilde ele alması bu çalışmanın kavramsal çerçevesini belirlemede etkili olmuştur.

Türkiye'nin diaspora politikaları hakkında kavramsal çerçeveyi belirlerken Türkiye'nin sosyal, kültürel ve tarihi dinamiklerinden hareket ederek özgün bir kavramsallaştırma geliştirmek zorunludur. Zira modern diaspora kavramını sadece Robin Cohen (1997), William Safran (1999), Gabriel Sheffer (2003) veya Stephane Dufoux'in (2011) Yahudi, Ermeni veya Yunan örneğinden hareketle geliştirdikleri kavramsallaştırmadan ziyade Türkiye kendi müktesebatı çerçevesinde diasporası hakkında kavramsallaştırma geliştirmek durumundadır. Bu duruma bir katkı olarak Köse'nin (2021) Türk diasporasına çizdiği "emigrant" ve "otokton" diaspora kavramsallaştırması ile YTB'nin üçlü diaspora kavramsallaştırması gösterilebilmektedir. Köse'ye göre, Türkiye'nin tarihi tecrübesi bağlamında iki tip diasporası vardır. Bunlardan biri özellikle 1950'lerden sonra başta Batı Avrupa olmak üzere Amerika ve Avusturalya gibi dünyanın çeşitli yerlerine gerçekleşen

göçler sonucunda oluşan “emigrant diaspora”dır (2021, s. 69). Bir diğer diaspora grubu ise özellikle sosyo-kültürel olarak büyük ölçüde Türk milletinin parçası olmasına rağmen jeopolitik değişimler ve Osmanlı’nın dağılması sonrası ile farklı ulus-devletlerin içinde kalan “otokton diaspora”dır (Köse, 2021, s. 74). Otokton diaspora, Türkiye Cumhuriyeti’ne, selefî olan Osmanlı İmparatorluğu’ndan miras kalmıştır. Bundan dolayı bu toplulukların da Türk diasporası olarak sayılması gerektiğini belirten Köse (2021, s. 68), onları otokton yani yerli diasporalar olarak tanımlamaktadır. Otokton olarak tanımlanan topluluklar, buldukları ülkenin yerlileri olarak kabul edilmekte dolayısıyla yeni göç etmiş diasporalardan da ayrılmaktadırlar (Köse, 2021, s. 68).

YTB’nin üçlü Türk diaspora sınıflandırmasına göre ise Türkiye’nin “vatandaş diasporası”, “tarihsel diasporası” ve “yakınlık diasporası” vardır (YTB, 2021). Vatandaş diasporası özellikle yurt dışına gerçekleşen göçler sonucunda oluşan ve 6 milyonu aşan insanı kapsamaktadır. Tarihsel diasporayı ise Türkiye’nin tarih, kültür ve dil birliği olduğu kardeş toplulukları oluşturmaktadır. Yakınlık diasporası ise Türkiye’ye Türkiye Burslusu olarak eğitim gördükten sonra ana vatanına geri dönen insanları içermektedir. Köse ve YTB’nin diaspora tanımlarını birleştirecek olursak Türkiye’nin *emigrant*, *tarihsel* ve *yakınlık* diasporası olmak üzere üç tip diasporası olduğu söylenebilmektedir. Her üç diaspora türüne yönelik ayrı ve özgün politikaların geliştirilmesiyle birlikte bu farklı diaspora türlerini birbiriyle yakınlaştırmak Türkiye açısından uluslararası arenada önemli bir aktör haline gelmesine yardımcı olacaktır.

Türkiye’nin Diaspora Politikası

Geçici Politikalar

Türkiye’nin diaspora politikasını dört döneme ayırmak mümkündür (Sağlam, 2020, s. 754): (1) 1923-1960 arasını kapsayan ve nüfus mübadeleleri yoluyla ülke dışına verilen zorunlu göç dönemini içeren yıllar; (2) 1960-1980 arasını kapsayan ve yurt dışına yönelen uluslararası işgücü göçünü kapsayan dönem; (3) 1980-2002 arası olan ve ekonomik liberalleşme ile siyasi iltica hareketinin şekillendirdiği dönem ve son olarak ise (4) 2002 sonrasını içeren ve AKP’nin şekillendirdiği dönem. Türkiye’nin yurt dışındaki vatandaşlarına yönelik diaspora politikası olarak değerlendirebilecek uygulamaların özellikle 1950’lerden sonra işgücü anlaşmaları kapsamında Batı Avrupa’ya giden Türk işçilerinin göçü sonrasında oluşmuştur. 1961’de Almanya; 1964 yılında Avusturya, Hollanda ve Belçika; 1965’te Fransa ve 1967’de ise İsveç ile ikili işgücü antlaşmaları imzalanmıştır. Bu işçi göç hareketleriyle diasporanın oluşması daha da hızlanmış ve Avrupa’daki Türklerin sayısı giderek artmıştır.

Yurt dışındaki Türk işçilere aile birleşimi hakkının tanınması Avrupa’da Türk diasporasının oluşmasının önünü açan en önemli dönemeçtir. 1973-74 yıllarında Avrupa Birliği’nde yaşayan Türk işçilerinin sayısı 710 bin civarındayken bu sayı, işçilerin eş ve

çocuklarını getirmesinden sonra 1.8 milyona ulaşmıştır (Rist, 1978, s. 113). Dolayısıyla bu süreçle birlikte başta Almanya olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde Türkler kalıcı olmaya başlayarak önemli bir sosyolojik fenomen olmaya doğru yol almıştır. Bu durum aynı zamanda Türk devletine, yurt dışındaki Türk işçilerin sadece ekonomik bir unsur olarak ele alınmasından ziyade sosyal, kültürel ve siyasal anlamda politikaların geliştirilmesi gerektiğini düşündürmeye başlamıştır. Yurt dışındaki Türklere karşı gerçekleşen bu dönüşümü, dönemin siyasi partilerin seçim beyannamelerinde görmek mümkündür. Yine bu yıllarda Türkiye ile Avrupa'daki ülkelerle seri bir şekilde sosyal güvenlik anlaşmaları imzalanmaya başlanmış ve Türk işçilerin sağlık bakımı, iş kazaları, sakatlık ve ölüm hallerinde sosyal sigorta kapsamına alınıp kendilerine doğu ve çocuk yardımı, işsizlik ve emeklilik gibi haklar tanınmaya başlanmıştır (Abadan-Unat, 2017, s. 88). Bu anlaşmaların Avrupa ülkelerinin Türk işçilerinin kalıcı olduğuna kanaat getirdiğinin önemli bir göstergesidir.

Yurt dışındaki Türk işçilerin kalıcı olmasıyla birlikte buldukları ülkede toplumsallaşmaları hız kazanmıştır. Türkiye, yurt dışındaki Türk işçilere yönelik ilk kurumsal yapısını Nisan 1972 yılında Çalışma Bakanlığı bünyesinde kurduğu Yurt dışı İşçi Sorunları Genel Müdürlüğü² (YİS) ile oluşturmuştur (Abadan-Unat vd., 1976, s. 102). Yurt dışındaki işçilere yönelik merkezi bir koordinasyon sağlaması hedeflenen bu genel müdürlük vasıtasıyla yurt dışındaki işçilerin çalışma hayatındaki sorunlarının yanında sosyal, kültürel ve dini alandaki talepleri de karşılanmaya çalışılmıştır (Anaz ve Köse, 2020, s. 39). Hatta 1984 yılına kadar, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yurt dışı teşkilatı kurulana dek din görevlileri sosyal çalışmacı olarak Çalışma Bakanlığı'nın yurt dışı teşkilatı üzerinden görevlendirilmekteydi (Anaz ve Köse, 2020, s. 39). Ancak süreç içerisinde çeşitli bürokratik nedenlerden dolayı YİS'in kendisinden beklenen görevleri yerine getirememiştir (Abadan-Unat vd., 1976, s. 102). Ayrıca bu dönemde Türkiye'nin yurt dışındaki işçilere yönelik politikalarının ciddi manada yetersiz olduğu ve hatta DPT'nin o dönem yaptığı araştırmasında konsoloslukların işçilerin sorunlarıyla yeterince alakadar olmadığı görülmüştür (Abadan, 1964, s. 164). Sonuç itibarıyla işgücü göçü sürecindeki planlamanın eksik olması ve 1970'li yıllarda neredeyse bir yıl dahi ömrü olmayan koalisyon hükümetlerinin kurulması yurt dışındaki Türklere yönelik 1980'li yıllara kadar ulusal (Abadan-Unat vd., 1976, s. 106) ve kurumsal politikaların gelişmesini geciktirmiştir.

Faruk Şen (1991: 176), Kenan Evren'in Cumhurbaşkanı olarak Almanya'yı ziyaret sırasında yurt dışındaki Türkler konusuna devletin geç de olsa artık eğilmeye başlaya-

² Yurt Dışı İşçi Sorunları Genel Müdürlüğü'nün adı, 1983'te "Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü" ve 2003'te ise "Dış İlişkiler ve Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü" olarak değiştirilmiştir. Bu tarihte yeniden yapılanılan DİYİH Genel Müdürlüğü, faaliyetlerini 'yurt dışı vatandaş hizmetleri' ve 'dış ilişkiler' olmak üzere iki ana eksen üzerinde yürütmektedir. 2018 tarihinde yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Genel Müdürlüğün adı "Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü" olarak değiştirilmiştir. Genel müdürlüğün ismi noktasında son değişikliki 2019'da aynı şekilde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir.

cağını aktarmaktadır. Türkiye 1981’de bir yasayla yurt dışındaki Türklere ilk defa çifte vatandaşlık hakkı tanımıştır (Aksel, 2014, s. 203; İçduygu ve Aksel, 2013, s. 177). Bunun üzerine birçok Türk vatandaşı aynı zamanda bulunduğu ülkenin vatandaşlığını da almaya başlamıştır. 1990’larda ise Pembe Kart olarak bilinen (2009’da ismi Mavi Kart olarak değişecektir) kart sayesinde Türk vatandaşlığını bırakan insanlara çeşitli vatandaşlık hakları tekrardan tanımıştır (Aydın ve Østergaard-Nielsen, 2020, s. 403; Østergaard-Nielsen, 2003, s. 83; Aksel, 2014, s. 204; İçduygu ve Aksel, 2013, s. 177). Yine bu dönemde, 1982 Anayasası’nın 62 maddesine olarak yer alan; “Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, ana vatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır.” maddesiyle yurt dışındaki Türkler anayasaya dahil edilmiştir (Aksel, 2014; İçduygu ve Aksel, 2013; Aydın, 2014; Ünver, 2013). Böylelikle yurt dışındaki Türklere yönelik yapılacak politikalar anayasal düzlemde korunmaya alınmış ve böylelikle yurt dışındaki Türklere yönelik kurumsal politikaların yani diaspora politikalarının gerçekleşmesi için yasal bir zemin oluşturulmuştur.

1990’lı yıllardan itibaren Türkiye yurt dışındaki vatandaşlarına yönelik buldukları ülkenin hayat tarzına uyum sağlamasını ve entegrasyonunu teşvik edici politikalar izlemekteydi. 1996 yılında “Pembe Kart” (2009 yılı itibarile Mavi Kart) sahipliğinin çıkarılması ile çifte vatandaşlığa izin vermeyen Avrupa devletlerinin vatandaşlığına girmek için Türk vatandaşlığından çıkan göçmenlerin Türkiye’deki haklarının korunması gerçekleştirildi. Bu dönem temel hedef, diasporanın Türkiye ile olan bağını koparmadan onların yaşadıkları ülkeye entegre olmalarını sağlamaktır. 1998 yılında Başbakanlık bünyesinde oluşturulan “Yurt dışında Yaşayan Vatandaşlar Danışma Kurulu” ve “Yurt dışında Yaşayan Vatandaşlar Üst Kurulu” vasıtasıyla göçmenlerin karşılaştıkları problemlerin çözülmesi ve onlarla iletişimin hızlandırılması hedeflenmiştir. 2001 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na bağlı “Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü”nün yetkileri genişletilmiş ve diasporayı bilgilendirmek amacıyla “Yurt-Danış Bürosu” kurulmuştur (Sağlam, 2019, s. 56-57). Bunun yanı sıra Türkiye’de kamu kanalı ve radyosu Avrupa’da günlük yayınlarına başlamıştır (Arkilic, 2016, s. 68).

Bir diğer önemli politika Diyanet İşleri Türk İslam Birliği’nin (DİTİB) kurulmasıdır. DİTİB’in kurumsallaşması ve aktif bir şekilde çalışmalara başlaması 12 Eylül darbesinden sonra gerçekleşmiştir. Türkiye, yarı resmi sivil bir örgütlenme (GONGO/ Governmental, Non Governmental Organisation) olan DİTİB vasıtasıyla Avrupa’daki Türkler arasında 1980’li yıllarda itibaren artan radikal dini tehlikeye karşı teşkilatlanmaya başlamış ve diasporada devlet İslam’ını yaygınlaştırmayı ve kontrol etmeyi hedeflemiştir (Adıgüzel, 2011, s. 80). Bu hamleyle Ankara, yurt dışındaki vatandaşlarına karşı hizmetlerini geliştirerek diasporadaki vatandaşlarının dini ve milli kimliklerini sürdürmeyi hedeflemiştir (Aydın, 2014, s. 8; Adıgüzel, 2011, s. 81; Ünver, 2013, s. 185). Türkiye, yurt dışındaki vatandaşları için imam göndermenin yanı sıra bu dönemde başta ana dili olmak üzere

çeşitli branşlardan öğretmenleri yurt dışında görevlendirmeye başlamıştır. Yurt dışındaki imam ve öğretmenlerin görevini, diasporadaki vatandaşları kontrol etme olarak gören anlayış (Aydın ve Østergaard-Nielsen, 2020, s. 403), yurt dışındaki görevlileri Türkiye'nin "küçük ordusu" (minor armies) olarak tanımlamıştır (İçduygu ve Aksel, 2013, s. 177; Aksel, 2014, s. 204). Bu dönemin diaspora politikaları içerisindeki bir diğer önemli uygulama olan alan ise siyasal katılım meselesidir. İlk defa 1987 yılında yurt dışındaki vatandaşlara yapılan bir düzenlemeyle genel seçimlerde gümrüklerde oy kullanma imkânı tanınmıştır (Anaz ve Köse, 2020, s. 47). 1960'lı yıllardan bu yana aslında farklı şekilde siyasal katılım konusu gündeme gelmiş ve Türkiye'de mecliste tartışma gündemi içerisinde yer almıştır (Anaz ve Köse, 2020). Ancak ilk defa 1987'te somut bir adım atılmıştır.

1990'lı yıllar da 1970'li yıllara benzer olarak Türk siyasi hayatındaki koalisyonların çokça olduğu yıllardır. Yurt dışındaki Türkler bağlamında 1980'li yıllarda ANAP ile esen liberalleşme havaları 1990'lı yıllarda kendini tekrar güvenlik politikalarına bırakmıştır. Türkiye'nin böyle bir yaklaşımı benimsemesinde PKK'nin yurt dışında artan faaliyetleri (Adamson, 2019, s. 222) ve Türkiye'de devletin siyasal İslam hareketi olarak tarif ettiği görüşün varlığı etkili olmuştur. Bu iki unsuru kendi salahiyetine bir tehdit olarak algılayan dönemin devlet aklı, yurt dışındaki Türklerin ihtiyaçlarını karşılamaktan ziyade Türkiye'nin güvenliğini öncelemesi nedeniyle yurt dışındaki Türklere güvenlik sorunları ekseninde yaklaşmıştır (Mencutek ve Başer, 2018, s. 8). Üstelik 1990'lı yıllarda devletin güvenlik politikalarından endişe duyan ve başta eğitim olmak üzere birçok alanda kendini baskılanmış hisseden insanlar, başta Almanya olmak üzere Avrupa'daki farklı ülkelere göç ederek ayrı bir dalga diasporanın oluşumuna sebebiyet vermiştir (Anaz ve Köse, 2020, s. 61).

2000'li yıllara kadar Türkiye'nin diasporası ile ilişkisini yürüten üç kamu kurumu ön plana çıkmaktadır. Bu kurumlar Dışişleri Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'dır (Arkilic, 2016, s. 65). Dışişleri Bakanlığı "Konsolosluk Genel Müdürlüğü" olarak genel konsolosluk hizmetlerinin yanı sıra Türk vatandaşlarının buldukları ülkenin toplumuna entegrasyonunu teşvik etmek ve vatandaşlarının problemlerinin çözülmesine dair politikalar geliştirmektedir. Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bir diğer önemli kurumlarından olup yurt dışında yaşayan vatandaşların haklarının korunması, onlara yardım sağlanması ve problemlerinin çözülmesini yardımcı olmuştur. Yurt dışındaki vatandaşlara eğitim hizmeti sunan kamu kurumlarından biri de Milli Eğitim Bakanlığıdır. Bakanlık, Türklerin kalabalık yaşadığı ülkelerde müşavirlik ve ataşeliklerden oluşan birimlerle vatandaşlara hizmet sunmaktadır. Türkçe eğitimi Bakanlık dahilindeki Avrupa Birliği ve Dış ilişkiler Genel Müdürlüğü vasıtasıyla uygulanmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı ayrıca derslerde kullanılan Türkçe ve Türk kültürüne dair kitapların hazırlanmasını da gerçekleştirmektedir (Sağlam, 2019, s. 65-68).

Politikaların Kurumsallaşması

Yaşar Aydın (2014, s. 9), 2000'lerden önceki dönemde Türkiye'nin diaspora politikasının üç konuda faal olduğunu belirtmektedir. (1) Güvenliğe tehdit oluşturan "aşırılıkçı" veya "radikal" siyasi örgütlerin faaliyetleriyle mücadele; (2) Yurt dışındaki Türklerin ikamet ettikleri ülkelere karşı taleplerini güçlendirmek ve (3) Almanya'da (ve diğer Avrupa ülkelerinde) yaşayan Türkler ve onların sosyal organizasyonları üzerindeki etkisini korumaktır (Aydın, 2014, s. 9). Aydın'ın bahsettiği bu yaklaşım özellikle 1990'lı yılların sonuna doğru yurt dışındaki Türklerin sorunlarını tartışmak üzere kurulan danışma kurullarında da görülmektedir. Mügge'ye (2011, s. 26) göre bu danışma kurulları o dönem Millî Güvenlik Kurulu (MGK) ile yakın çalışmıştır. Türkiye'nin bu zamana kadar yurt dışındaki Türkler bağlamında geliştirdiği politikalara bakıldığında 2000'li yıllardan sonra yurt dışındaki Türkler sadece ekonomik ilgileri veya güvenlik kaygılarıyla ele alınmaktan ziyade diaspora politikaların kurumsallaşmaya başladığı bir dönemden bahsedilebilir.

Yukarıda adı geçen ve 1990 yılların sonuna doğru yurt dışındaki Türklerin sorunlarını, karşılaştıkları idari ve yasal konuları ele almak üzere kurulan danışma kurulu Türkiye'deki bürokratlardan, ilgili kamu kurumlarındaki temsilcilerden ve yurt dışında buldukları ülkede önemli sosyal konuları olan 45 kişiden oluşmaktadır (Mügge, 2011, s. 26; Ostergaard-Nielsen, 2016, s. 85). AKP döneminin başlangıç yılları olan 2003 yılında ise ilk defa yurt dışındaki Türklerin sosyo-ekonomik, politik ve dini sorunlarını ele almak üzere bir Meclis Araştırma Komisyonu oluşturulmuştur (Arkilic, 2020: 7; Anaz ve Köse, 2020, s. 87; Mügge, 2011, s. 27) Bu komisyon danışma kuruluna benzer olarak yurt dışındaki Türklerin karşılaştıkları sorunları ele almıştır. Arkilic'a (2020, s. 7) göre, bu komisyon AKP'nin yeni bir diaspora politikası oluşturması açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Ayrıca bu komisyon yurt dışındaki Türkler için bir kurumun kurulması gerektiğini önermesine rağmen bu konu mecliste pek karşılık bulmamıştır (Mügge, 2011, s. 27). Yine aynı şekilde bu komisyonun hazırladığı bir raporda yurt dışında oy kullanma konusu bir tespit olarak belirtilmiş ancak herhangi bir öneride bulunulmamıştır (Anaz ve Köse, 2020, s. 72). Önceki diaspora politikaları geçici, işçi dövizlerini çekmeye, Türkiye'nin AB üyeliği için lobi yapmaya ve güvenlik temelli; AKP'nin diaspora politikası Türkiye'nin olumlu imajını desteklemek, devletin meşruiyetini ve "yumuşak gücünü" sınırların ötesine taşımak ve diaspora oylarını toplamaya yöneliktir. AKP aynı zamanda Türkiye'nin çıkarlarına aykırı görülen ev sahibi devlet politikalarına ve gelişmelerine karşı Türk topluluğunu bir lobi grubu olarak bünyesine katmaya çalışmaktadır (Arkilic, 2020, s. 8).

2000'li yıllarla birlikte Türkiye gibi gelişmekte olan birçok ülke yurt dışındaki vatandaşlarıyla bağlarını güçlendirmek adına ulus-ötesi ilişkilere önem vermeye başlamıştır. Dolayısıyla Türkiye gibi birçok ülke kendi diasporasıyla daha çok ilgilenmeye başlamıştır (Mügge, 2011; Ünver, 2013; Aksel, 2013; Aydın, 2014; Öktem, 2014) Bu dönemde

aynı zamanda dış politikanın belirlenmesinde liberalleşme ve AB'ye katılım süreçleri etkili olmuştur (Adamson, 2019, s. 224). Özellikle Davutoğlu'nun Dışışleri Bakanlığı döneminde ara ara belirttiği; "Sadece Türkler değil Türkiye'den göç etmiş herkes diasporamızdır" (Öktem, 2014, s. 22) ifadesi o dönemlerde Türkiye'nin diaspora politikasında Osmanlı dönemindeki Millet Sistemi'nin bir parçası olan ve bir şekilde Türkiye'den göç etmiş Rum, Ermeni gibi azınlıkları da diaspora olarak gören bir anlayış öne sürülmüştür. Bir başka örnek ise o dönemlerde dış politikada ara ara dile gelen *duygudaşlık* kavramı çerçevesinde gelişen tartışmalardır (Öktem, 2014, s. 12). Buna ek olarak YTB'nin başkan yardımcısı ve başkanlığı gibi üst düzey görevler yapmış Mehmet Köse, Türk diasporasını tanımlarken sadece yurt dışına göç eden Türklerle bu kavramı sınırlandırmamaktadır. Ona göre Türk diasporasının iki saç ayağı bulunmaktadır. Bunlar göç sonucunda oluşan *emigrant diasporası* ve Osmanlı bakiyesi topraklarında Lozan anlaşması sonucunda Cumhuriyet'in teritoryal sınırları dışında kalan ve *otokton (yerli) diaspora* olarak tanımladığı gruptur (Köse, 2021).

Türkiye, Batılı devletlerin aksine, farklı coğrafyalarla olan gönül bağı/ duygusal bağı yoluyla o ülkelerle ilişkilerini geliştirmeye yönelik politikalar geliştirmektedir. Türkiye'nin dış politikadaki bu tavrı muhayyel coğrafya (*space of imagination*) (Berns-McGown, 2008, s. 7) olarak tercüme edebileceğimiz bir olguya karşılık gelmektedir. Bu *muhayyel coğrafyaya* sayesinde Türkiye, başta Osmanlı bakiyesi toprakları olmak üzere farklı coğrafyalarla tarihten gelen bir gönül bağının yanında Osmanlı'da esas olan Millet Sistemi nedeniyle etnik, kültürel ve sosyal bağları bulunmaktadır. Dolayısıyla bu dönemde diaspora kavramı çok geniş ve kimi kapsadığı belirsiz (Adamson, 2019, s. 225) bir anlamda kullanılmıştır. Sadece yurt dışındaki Türkler değil Türkiye'yle ilgili olan, duygusal ve gönül bağının olduğu bütün ülkelere yönelik bir diaspora politikasını içeren anlayış 2000'li yıllarda hâkim olmuştur. 2010'da kurulan YTB hayali diaspora kavramsallaştırmasına son vererek kavramsal çerçevesi belli olan diaspora tanımları geliştirmiştir.

2010 yurt dışındaki Türklere yönelik geliştirilen politikalar bağlamında önemli bir dönüm noktasıdır. 1960'lı yılların ortasından bu yana başta dönemin başbakanı İsmet İnönü olmak üzere çeşitli yönetici ve bürokratlar yurt dışındaki Türklere yönelik bir kurum kurulacağını vaat etmiştir. Bu vaat ancak 2010 yılında 5978 sayılı kanunla hayata geçirilmiş ve Türk diasporasından sorumlu olarak Yurt dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) kurulmuştur (Anaz ve Köse, 2020, s. 78). Bu anlamda YTB, "nerede bir vatandaşımız veya akraba topluluğumuz varsa biz oradayız" mottosuyla faaliyetlerini yürütmeye başlamıştır. Dönemin YTB Başkanı Kemal Yurtnaç 2013'te verdiği bir demeçte diaspora kurumlarının önemine ve Türkiye'nin bu konudaki eksikliğine; Hindistan, İsrail ve Yunanistan gibi ülke örneklerine değinerek, Türkiye'nin bu alanı 50 yıldır ihmal ettiğini vurgulayarak ifade etmiştir (Yurtnaç, 2013). Yine aynı yıllarda dönemin başbakanı Erdoğan da bir konuşmasında, "yurt dışındaki yaşayan kardeşlerimiz artık bilmelidirler ki yalnız değiller. Türkiye Cumhuriyeti artık onlarla." olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Erdoğan

devam ederek TİKA, YTB, Yunus Emre Enstitüsü ve çeşitli medya organlarıyla dünyaya bir mesaj verdiklerini vurgulamıştır. (İçduygu ve Aksel, 2013, s. 185). YTB'nin kurulmasıyla birlikte yurt dışındaki Türklere yönelik politikaların koordinesini üstlenmiştir ve günümüze değin yurt dışındaki Türklerin kurumsal kapasitesini, sivil toplum kuruluşları ve etkinliğinin artması için çeşitli çalışmalar yürütmüştür. 2011 ile 2020 arası YTB 70'in üzerinde ülkeye 17 milyon dolar civarında finansal destek sağlayarak 1000'in üzerinde sivil toplum projesini desteklemiştir (YTB, 2020a). Örneğin Fransa ve Almanya'ya verilen destek ile bu ülkede Türk diasporasının kurduğu sivil toplum kuruluşları desteklenerek lobi faaliyeti, eğitim desteği ve kapasite geliştirime faaliyetlerine katkı sunulmuştur (Arki-lic, 2020, s. 9).

YTB genç diasporaya yönelik bir çok program gerçekleştirmektedir. Bunlardan “İnsan Hakları Eğitim Programı”, yükseköğretime devam eden genç diaspora üyelerinin İnsan Hakları savunuculuğu ve Sivil Toplum faaliyetlerine katılımının yükseltilmesini, “Türkiye Stajları” programı, gençlere kurumların işleyişine dair bilgi aktarımını, “Genç Liderler” programı, akademik bir açının yanı sıra tarihi ve kültürel eğitim programları, seminerler, geziler, atölye çalışmaları, vizyon konuşmaları ve kültür sanat etkinlikleri vasıtasıyla genç diaspora üyelerine katkı sağlanmasını, “Gençlik Köprüleri” programı, gençlerin Türkiye ile tarihi, kültürel ve sosyal bağlarının korunmasını amaçlamaktadır (Yurt dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı [YTB], 2022).

YTB, yurt dışında yaşayan Türk çocuklara Türkçeyi öğretmek maksadıyla Akdeniz Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi'yle işbirliği içerisinde “Yurt dışındaki Türk çocuklarında Türkçe öğretimi tezli yüksek lisans programı” yürütmektedir. Bunun yanı sıra YTB, diaspora üzerine yapılan akademik araştırmaları desteklemek, niteliğini arttırmak ve koordinasyonu sağlamak, yurt dışında yaşayan Türk toplumunun akademik başarılarını desteklemek, Türk toplumunun buldukları ülkelerdeki akademik ve entellektüel hayata katılımlarını desteklemek, yurt dışında uzun vadeli olarak toplumumuzun ihtiyaç duyduğu sahalarda yönlendirici rol model insanların yetişmesini sağlamak, muhatap ülkelerle akademik ilişkileri geliştirmek ve araştırmaları paylaşmak maksadıyla çeşitli burslar sağlamaktadır (YTB, 2022). YTB tarafından gerçekleştirilen diğer bir program “Evliya Çelebi Kültür Gezileri” programıdır. Bu programın temel amacı yurt dışında yaşayan Türklerin Türkiye ile olan bağlarını güçlendirmek ve onlara tarihi ve kültürel şehirleri tanıtarak Türkiye'ye olan aidiyetini korumaktır. Bunun yanı sıra YTB tarafından çeşitli etkinliklerin yer aldığı “Gençlik Kampları” da düzenlenmektedir (YTB, 2022).

Türkiye'nin Yakınlık Diasporası: Kardeş Topluluklar

YTB'nin temel olarak üç çalışma alanı vardır. Bunlar; (1) dünyada 6 milyonu aşan “vatan dış diasporasına”, (2) tarih, kültür veya dil birliği ile olunan “tarihsel diasporayı” oluşturan kardeş topluluklara ve (3) dünyanın 170'ten fazla ülkesinde Türkiye Burslusu olarak

eğitim görmek amacıyla gelen ve “yakınlık diasporası” içinde yer alan uluslararası öğren-cilere yönelik çalışmalardır (YTB, 2022, s. 17). YTB birçok kurumsal raporunda (YTB, 2020; YTB, 2021; YTB, 2022) “tarihsel diaspora” olarak tanımladığı kardeş topluluklarla kültürel ve sosyal bağlarını güçlendireceğini ve ülkeler arasındaki ilişkilere katkı sağla-mak amacıyla tarihi ve kültürel bağları olan topluluklarla işbirlikleri geliştirileceğine dair ifadeler yer almaktadır. YTB bu minvalde 2019-2023 dönemini kapsayan On Birinci Kalkınma Planında, kardeş topluluklarla ilgili olarak “Türk Konseyi³ ve Türksoy gibi hükümetlerarası kuruluşların işbirliği çabalarına sağlanan katkılar artırılarak sürdürüle-cektir.” noktasındaki politika tedbirleri için sorumlu kuruluş olarak belirlenmiştir (YTB, 2022, s. 15).

YTB’nin kardeş topluluklara yönelik çalışmaları 6 temel başlık altında toplanabilir. (1) Akademik ve Bilimsel Araştırmalar Programı (ABAP), (2) Kültürel İşbirliği Programı (KİP), (3) Eğitim İşbirliği ve Kapasite Geliştirme Programı (EİKGP), (4) Sivil Toplum ve İletişim Programı (STİP), (5) Dini Kurumlarla İşbirliği Programı (DKİP) ve (6) Diaspora İşbirliği Programı. Bu alışma alanları kapsamında YTB projelere hibe desteği, akademik çalışmalar ve saha araştırmaları desteği, tarihi ve kültürel mirasa ilişkin faaliyetler ve kültürel hareketlilik programlarına destekte bulunmaktadır (YTB, 2021, s. 61). YTB’nin kardeş topluluklara yönelik faaliyetleri Şekil 2’den de anlaşılacağı üzere eğitim, akademik çalışmalar, kültürel hareketlilik ve işbirliğini içeren geniş bir yelpazeye sahiptir.

³ Yeni ismiyle Türk Devletleri Teşkilatı

Şekil 2: YTB'nin Kardeş Topluluklara Yönelik Faaliyetleri

Faaliyet Alanları	Faaliyetler
Eğitim ve Akademik Çalışmalar	Kafkasya'da Türkçe Okulu
	Türk Dünyası COVID-19 ile Mücadele Online EğitimiBurs
	Desteği
	Uluslararası Türk Dünyası Tıp Öğrencileri Çalıştayı (1500öğrenci)
	1915 Olaylarını Anlamak ve 1992 Hocalı Soykırımı Paneli (100 katılımcı)
	Azerbaycan Düşünce Tarihi
	Türk Dünyası Eğitim Bilimleri Kongresi (40 akademisyen)
	Türk Dünyası Genç Akademisyenler Kongresi (36 akademisyen, 80 bildiri)
	Kafkasya'da Türkçe Okulu (50 öğrenci)Bürokrasi
	Akademisi
	Türk Dünyası Kültür Elçileri: Nesimi-Kadı
	Burhaneddin Sempozyumu
	Azerbaycan Dayanışma Gecesi
	Kültürel Hareketlilik ve İşbirliği Çalışmaları
Türk Dünyası Genç Liderler Programı (3 ülkeden 35 katılımcı)	
Mevlana Kültürel Etkileşim Programı	
Gençlik Gelişim Programı	

Kaynak: Faaliyetler YTB'nin Faaliyet Raporlarından (2015, 2020, 2021) Derlenerek Hazırlanmıştır.

YTB kardeş topluluklar içerisinde bulunan Türk Devletleri Teşkilatı Üye ülkeleri içerisinde olan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'a yönelik diaspora iş birlikleri, ikili faaliyetler ve mutabakatlar, projeler ve burs gibi alanlarda faaliyetleri bulunmaktadır. Ayrıca bahsi geçen ülkelere Türkiye Burslusu kapsamında 14 binden fazla Türkiye mezunu öğrenci vardır.

Bütçe ve finansman kaynaklarının sınırlı olması, faaliyet yapılan ülkelerdeki hukuki engeller, uluslararası ve bölgesel siyasal istikrarsızlıklar, konjonktürel değişiklikler ve belirsizlikler, çalışma alanının çok geniş bir coğrafyayı kapsamaması, STK'lar arasında birlikte çalışma ve iş birliği kültürünün yetersiz olması, paydaşlar arasında belirgin bir iletişim/bilgi paylaşım sisteminin olmayışı ve dış politika alanında faaliyet yürüten kurum ve kuruluşlar arasındaki bilgi paylaşımı ve koordinasyon eksikliği (YTB, 2020; YTB, 2021) YTB'nin kardeş topluluklarla hedeflediği politikaların sürdürülebilir olmasının önündeki en büyük tehditlerdir. Bu tehditlere rağmen YTB; Türkiye'nin sahip olduğu dış politika anlayışı ve tarihi sorumlulukları çerçevesinde, Türkiye ile köklü ilişkilere ve derin bağlara sahip kardeş topluluklara yönelik hizmetlerin verimli bir şekilde gerçekleştirilmesini

sağlayacağını ve bütçe kısıtlarının faaliyetleri olumsuz etkilememesi ve hedeflenen başarı oranlarının yakalanabilmesini teminen paydaş kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla yapılabilecek ortak proje ve program imkanları araştıracağını, mevcut işbirlikleri daha da geliştireceğini ifade etmektedir (YTB, 2020, s. 90; YTB, 2021, s. 84).

Azerbaycan'ın Diaspora Politikası

Resmi olarak Azerbaycan diasporası, “tarihi vatan” dışında yaşayan bütün Azerbaycanlıları kapsamaktadır. Tarihi vatan (“Tarihi Azerbaycan”), modern Azerbaycan Cumhuriyeti’ne ek olarak, İran’ın kuzey batısını, Gürcistan’ın bazı kısımlarını ve Rusya’yı (Dağıstan) içermektedir. Dünya üzerinde 50 milyon Azerbaycanlı bulunmaktadır. Bunların 10 milyonu diasporayı oluşturmakta, kalan 40 milyonu ise Azerbaycan, İran, Gürcistan ve Rusya’da “tarihi vatanlarında” yaşamaktadır (Rumyansev, 2012, s. 1). Azerbaycan diasporası, Diaspora Devlet Komitesi tarafından örgütlenmektedir ve bugün itibariyle Komite Dünya’nın 50 ülkesini kapsayan 570 diaspora teşkilatına sahiptir. Azerbaycanlıların kalabalık olduğu ülkelerde diaspora teşkilatları da sayı itibariyle fazladır. Örnek olarak, Kanada’da 24, ABD’de 32, Almanya’da 40, Ukrayna’da 42, Gürcistan’da 61, Rusya’da 62, Türkiye’de 140 diaspora teşkilatı bulunmaktadır (Azerbaycan Respublikasının Diasporla İş Üzre Devlet Komitesi [DDK], 2022).

Diasporanın Yönetimi ve Teşkilatlanma Süreci

Azerbaycanın devlet siyasetinde 90’lı yıllardan itibaren “diaspora” kelimesi kullanılmaya başlanılmış ve bu yönde politikalar geliştirilmesi devletin temel hedeflerinden biri haline gelmiştir. “Yurt dışında yaşayan Azerbaycanlılara ilişkin devlet politikası hakkında kanun”a göre yurt dışında yaşayan Azerbaycanlılar ana vatana döndüklerinde ülke vatandaşları ile eşit haklara sahiptir ve vatandaşlık başvurusu işlemlerinde harç ödemeleri gerekmemektedir (Qurbanov, Hüseyinov, ve Miraləm, 2006, s. 26). 2000’li yıllardan itibaren Azerbaycan etno-ulusal diasporasının inşası için bir politika uygulanmaya başlanılmıştır. Bu politikanın amacı, diaspora örgütlerinden oluşan birleşik ve hiyerarşik olarak eşgüdümlü bir bürokratik yapı (piramit) oluşturmaktır. Bu bürokratik diasporanın başında Azerbaycan Cumhurbaşkanı sonrasında ise Azerbaycan Diaspora Devlet Komitesi başkanı yer almaktadır. Bu şekilde Azerbaycan siyasi rejimi, diaspora örgütlerinin faaliyetlerini mümkün olduğu kadar yakından kontrol etmeye çalışmaktadır (Rumyansev, 2012, s. 1).

Bağımsızlığını kazandığı ilk yıllarda Azerbaycan’ın yurt dışında yaşayan vatandaşlarıyla ilişkilerini Dış İşleri Bakanlığı ve Konsolosluklar yönetmiştir. Dış İşleri Bakanlığı ve Konsolosluklar bugün de yurt dışında yaşayan vatandaşlara vatandaşlık ve bir çok ana vatana ilişkin konularda hizmet vermektedir. Her yıl çoğalan yurt dışındaki diaspora örgütleri, Azerbaycan büyükelçilikleri ve Diaspora Devlet Komitesi ile yakın işbirliği içerisinde çalışmaktadır. Bu devlet kurumları, Azerbaycan’daki mevcut iç politikalara uymak

için diaspora kuruluşlarının faaliyetlerini koordine etmekte ve yönlendirmektedir (Rumyansev, 2012, s. 2).

Modern Azerbaycan diasporasının ilk tohumları Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin dağılması sonrasında yurt dışına, özellikle de Avrupa'ya göçmen akınının olması sonucunda oluşmuştur. Bu dönem göç edenler arasında Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin kurulmasında önemli rol oynayan aydınlar da yer almaktaydı. İkinci Dünya Savaşı döneminde yurt dışındaki Azerbaycanlıların ülkelerine dönememesi, diasporanın oluşmasında önemli diğer bir etkidir. Bunun yanı sıra 20. yüzyılda İran'da bazı siyasi durumların değişmesiyle birlikte Avrupa ülkelerine göç eden Azerbaycanlıların sayısı daha da artmış, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında farklı ülkelerde kalan Azerbaycanlı gruplarla birlikte diasporanın oluşumu tamamlanmıştır (Babanlı, 2016, s. 47).

20. yüzyılda Fransa'da teşkilatlanmaya başlayan Azerbaycan diasporası, burada "Azerbaycan Göçmenler Derneği" kurmuş, gazeteler, dergiler ve kitaplar yayınlayarak Azerbaycan'ın tanıtımını gerçekleştirmişler (Babanlı, 2016, s. 48). 1946 yılında Bakü'de yurt dışında yaşayan Azerbaycanlılara kültürel bağların kurulması amacıyla "Yabancı Ülkelerle Dostluk ve Kültürel İlişkiler Cemiyeti" (Vatan Cemiyeti) kurulmuş, 1969 yılından itibaren bu kuruluş, Azerbaycan'ın ekonomik, bilimsel, kültürel ve sosyal yaşamını yansıtan materyaller içeren 7 dilde "Azerbaycan bugün" dergisini yayınlamaya başlamıştır (Babanlı, 2016, s. 51). 1949 yılında Ankara'da Azerbaycan Kültür Derneği ve 1958 senesinde ABD'de Amerikan Azerbaycan Cemiyeti kurulmuştur (Qurbanov, Hüseyinov, ve Miraləm, 2006, s. 12). 1952 yılı 12-19 Eylül tarihlerinde Almanya'da gerçekleşen Azerbaycan konferansında Türkiye, İran, Fransa, Avusturya ve Almanya'dan gelen Azerbaycanlılar, "Azerbaycan Milli Meclisi" isimli ulusal bir birlik oluşturmuşlar (Əliyev, 2005, s. 51). Bu tür çalışmalar, Azerbaycan diasporasının teşkilatlanmasının 20. yüzyılın ortalarından itibaren başladığını göstermektedir.

Azerbaycanlıların sayıca fazla olduğu ülkelerden biri Rusya olsa da burada diasporanın örgütlenmesi zaman almıştır. 1987 yılında Azerbaycan diasporasının ana merkezlerinden biri olan "Azerbaycan Cemiyetleri Koordinasyon Konseyi" kurulmuş, sonraki dönemlerde, özellikle Azerbaycanın bağımsızlığını yeniden kazanmasından sonra diaspora kuruluşlarının sayısı artmış ve çeşitli alanlarda Azerbaycan diasporasına yönelik faaliyetler hız kazanmıştır. Rusya'da modern Azerbaycan diasporası üç ana kola ayrılmaktadır: 1) Rusya Azerbaycanlılarının Federal Ulusal-Kültürel Özerkliği, 2) 5 Mart 2001 tarihinde kurulan ve Rusya'nın 45'ten fazla bölgesini kapsayan Azerbaycanlıların Tüm Rusya Kongresi, 3) Haydar Aliyev Vakfı'nın Rusya ofisinin girişimiyle 18 Nisan 2009 tarihinde kurulan ve 100'den fazla kuruluşu içeren Rusya Azerbaycan Gençlik Teşkilatı (Babanlı, 2016, s. 65-68).

16 Aralık 1991 tarihinde Azerbaycan'da "31 Aralık Ulusal Dayanışma Günü" olarak ilan edilmiştir. Bu karar yurt dışında yaşayan Azerbaycanlıları kenetleyen bir bağ oluşma-

sını sağlamış ve her yıl 31 Aralık bayram olarak kutlanılmaya başlanmıştır (Qurbanov, Hüseynov, ve Miraləm, 2006, s. 20).

1996 yılında Almanya’da yaşayan Azerbaycanlılar tarafından kurulan farklı dernekler, “Almanya-Azerbaycan Cemiyetleri Federasyonu” olarak bir teşkilatta birleştirilmiştir (Babanlı, 2016, s. 62). 2000’li yıllarda kurulan çeşitli kuruluşlar, faaliyet gösterdikleri ülkeler ile Azerbaycan arasında dostane ve işbirliğine dayalı ilişkilerin geliştirilmesine yönelik faaliyetlerde bulunmuşlardır. Sonraki yıllarda bu faaliyetler daha da genişletilmiş ve yeni teşkilatlanmalar ortaya çıkmıştır (Qurbanov, Hüseynov, ve Miraləm, 2006, s. 45-46).

En önemli Azerbaycanlı diaspora gruplarından biri ABD’de bulunmaktadır. ABD’de Azerbaycan topluluğu genel olarak Kaliforniya, New Jersey, Michigan ve Pensilvanya eyaletlerinde ve Kolumbiya federal bölgesinde ikamet etmektedir (Uslu ve Kocaman, 2013, s. 47). 1995 yılında karşılıklı ticari, kültürel ve eğitim ilişkilerini geliştirmek amacıyla Vaşington’da ABD-Azerbaycan Ticaret Odası (USACC) kurulmuştur. 1996 yılının Nisan ayında faaliyete başlayan Odanın temel amacı, zengin petrol ve doğal gaz kaynaklarına sahip Azerbaycan’a yabancı sermaye çekmek, Azerbaycan’ın serbest piyasa ekonomisine geçişine ve küresel piyasalara entegrasyonuna katkıda bulunmak ve destek olmaktır. 27-29 Haziran 1997 tarihlerinde ABD’de yaklaşık 660 delegenin katıldığı “Dünya Azerbaycanlılar Kongresi” açılış toplantısı gerçekleşmiştir. Bu ABD’deki diasporanın örgütlenmesi yolunda atılan büyük bir adımdır. Sonraki yıllarda kongre Avrupa ve ABD’nin farklı şehirlerinde düzenlenmiştir. Buradaki temel amaç, farklı şehirlerdeki Azerbaycan diasporalarıyla iletişimin kurulmasıydı (Babanlı, 2016, s. 73-74). ABD’de bazı Azerbaycan dernekleri olmasına rağmen, bu kuruluşlar sadece sembolik bir değerdedir. Lakin New Arc ve New Jersey’de faaliyet gösteren Azerbaycan Amerikan topluluğu çeşitli siyasi konularda Azerbaycana destek olmaktadır (Uslu ve Kocaman, 2013, s. 48).

Diaspora Politikalarının Oluşturulması

23 Mayıs 2001 tarihinde “Dünya Azerbaycanlılarının I Kongresi”nin düzenlenmesine karar verilmiş ve aynı yıl 9-10 Kasım tarihlerinde Kongre Bakü’de gerçekleşmiştir. İlk kongreye 36 ülkeden 200’den fazla farklı kuruluşu temsil eden 406 delege ve 63 konuk katılmıştır. Bu kongre, dünya çapında Azerbaycanlıların dayanışma ve birliğinin kurulması ve geliştirilmesi yönünde gerçekleşen çok önemli bir olaydır. Ayrıca, diasporayı yönetecek bir devlet kurumunun oluşturulması fikri, ilk defa bu kongrede ortaya konulmuştur (Qurbanov, Hüseynov, ve Miraləm, 2006, s. 33-34).

5 Temmuz 2002 tarihinde “Yurt dışında yaşayan Azerbaycanlılarla Çalışma Devlet Komitesinin Kurulması Hakkında” karar verilmiştir. Bu komitenin kurulmasında temel maksat Azerbaycan diasporasının teşkilatlanması, Azerbaycanlıların siyasi ve ideolojik birliğinin sağlanması ve diaspora alanındaki sorunların ortadan kaldırılmasıydı. 27

Aralık 2002 tarihinde kabul edilen ve 21 Şubat 2003 tarihli kararname ile yürürlüğe giren “Yurt dışında yaşayan Azerbaycanlılara İlişkin Devlet Politikasına dair” kanun, yurt dışındaki Azerbaycanlıların ülkenin ulusal çıkarları için daha sıkı bağ kurmalarını amaçlamaktaydı (Uslu ve Kocaman, 2013, s. 47). Komitenin kurulmasında diğer bir amaç ise diaspora koordinasyonunu sağlayacak Merkezi Yürütme Otoritesini oluşturmaktır. 19 Kasım 2009 tarihinde komitenin ismi “Diaspora Devlet Komitesi” (Diasporla İş Üzrə Dövlət Komitəsi) olarak değiştirilmiştir (Babanlı, 2016 s. 93). Bugün itibarıyla komite, diaspora politikasının oluşturulması ve uygulanması, yurt dışında yaşayan Azerbaycanlıların milli kimliğini korunması ve yurtdaşların vatanla bağlarının güçlendirilmesi, ana dilinin öğretilmesi, Azerbaycana yakın, dost ilişkileri olan halkların diasporalarıyla ilişkilerin kurulması ve güçlendirilmesi amaçlı faaliyetlerde bulunmaktadır (DDK, 2022).

Diaspora Devlet Komitesi, Avrupa ülkelerinde yaşayan Azerbaycanlıların bağlarını güçlendirmek ve yurtdaşların örgütlenmesini desteklemek amacıyla Avrupa ülkelerinde çeşitli topluluklar ve kuruluşlar oluşturulmasına başlamıştır. Sonuç olarak, 2005 senesinde İsviçre, İsveç, Hollanda, Birleşik Krallık, Almanya, Fransa, Estonya ve Çek Cumhuriyeti’nde bir çok diasporik kuruluşlar ortaya çıkmıştır. Azerbaycan diasporasının teşkilatlanma coğrafyası sadece Avrupa ile kısıtlı kalmamış Gürcistan, Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan’a kadar uzanmıştır. Yeni oluşturulan kuruluşların temel amacı Azerbaycan halkının kültür, tarih ve geleneklerini tanıtmak ve Dağlık Karabağ sorununa dair gerçekleri mesken ülkelerin kamuoyuna aktarmaktır (Qurbanov, Hüseyinov, ve Miraləm, 2006, s. 54). 2021 yılı itibarıyla Diasporayla Çalışma Devlet Komitesi’nin (Diasporla İş Üzrə Dövlət Komitəsi) 14 koordinasyon kurulu ve 12 farklı ülkede 16 Azerbaycan evi faaliyet göstermektedir (DDK, 2022).

2003 yılının Nisan ayında Almanya’da Azerbaycan Diaspora Örgütlerinin ilk formu gerçekleştirilmiştir. Form zamanı Bağımsız Devletler Topluluğu (CIS) mekanında teşkilatlanmış Azerbaycanlıların sivil toplum kuruluşları ve dernekleri için bir koordinasyon merkezi yaratılmıştır. Tarihin farklı zaman dilimlerinde bu coğrafyaya gönüllü veya mecburi bir şekilde göç etmiş Azerbaycanlılar ile iletişimin güçlendirilmesi ve onların vatanla olan bağlarının korunması için böyle bir kuruluşun oluşturulması diaspora için önemli adımlardandır (Babanlı, 2016, s. 95). 17 Nisan 2004 tarihinde Almanya’nın Berlin şehrinde “Avrupa Azerbaycanlıları Kongresi”nin kuruluş konferansı gerçekleşmiştir. Konferansa 28 ülkede faaliyet gösteren 50’den fazla diaspora kuruluşundan 264 temsilci katılmış, tüzük kabul edilmiş ve kongrenin yönetim organları seçilmiştir. Avrupa Azerbaycanlıları Kongresi’nin temel hedefi, Avrupa ülkelerindeki Azerbaycan diasporasını tek bir organizasyonda birleşmesini sağlamaktır. Ayrıca, bu bölgede yaşayan Azerbaycanlıların milli ve kültürel kimliğini korumak ve insan hakları konusunda yapılan çalışmalara destek vermek, kongrenin hedeflerinden biri olarak belirlenmiştir (Qurbanov, Hüseyinov, ve Miraləm, 2006, s. 58-61).

16-17 Mart 2006 tarihinde gerçekleşen Dünya Azerbaycanlılarının II Kongresi ve 5-6 Temmuz 2011 tarihinde gerçekleşen Dünya Azerbaycanlılarının III Kongresi ile Azerbaycan diasporasının mevcut durumu değerlendirilmiş ve gelecek faaliyetler için yeni vazifeler ortaya konulmuştur. Dünya Azerbaycanlılarının II Kongresi'ne 49 farklı ülkeden 593 delege ve 388 konuk katılmıştır (Babanlı, 2016, s. 99-101). 3-4 Haziran 2016 tarihinde, 49 ülkeden 500'den fazla diaspora üyesinin katılımıyla Dünya Azerbaycanlılarının IV Kongresi, 22-23 Nisan 2022 tarihinde, 60 ülkeden 400'den fazla diaspora üyesinin katılımıyla Şuşa şehrinde Dünya Azerbaycanlılarının V Kongresi (Zafer Kongresi) gerçekleşmiştir (DDK, 2022).

Diasporaya ilişkin yapılan önemli çalışmalardan biri yurt dışında yaşayan Azerbaycanlı çocuklara Azerbaycan dilinin öğretilmesi amaçlı faaliyet gösteren "Karabağ" (Qarabağ) isimli haftasonu okullarıdır. Bugün itibarıyla Dünya'nın 6 şehrinde bulunan bu okullar, Azerbaycanlı çocuklara Azerbaycan dili ve edebiyatı, tarih ve sanatsal alanlarda dersler vermektedir. Ayrıca, komitenin ayda 2 kez olmakla Azerbaycanın televizyon kanallarından "İctimai Televiziya" ile birlikte gerçekleştirdiği "Vətən uzaqda deyil" televizyon programı da yurt dışındaki Azerbaycanlılarla bağların kurulması ve güçlendirilmesinde rolü olan önemli faaliyetlerden biridir (DDK, 2022).

Türk Devletlerine Yönelik Diaspora Faaliyetleri

Azerbaycan diasporasının Türk devletleri coğrafyasında örgütlenmesi, henüz 1990'lı yıllardan itibaren başlamıştır. 3-6 Kasım 1990 yılında İstanbul'da "Azerbaycan Kültür ve Dayanışma Derneği" tarafından düzenlenen ve İngiltere, Fransa, İsveç, Norveç, İspanya, Estonya, Almanya, Azerbaycan gibi farklı ülkelerden katılımcıların olduğu kongre zamanı "Dünya Azerbaycan-Türk Dernekleri Birliği"nin tüzüğü kabul edilmiştir (Əliyev, 2005, s. 54) 2000'li yıllarda oluşturulan "Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan Azerbaycanlıları Turan Kongresi" ve Kırgızistan'da "Azəri Halk Birliği" dernekleri, yerleşik Türk devletleri ile Azerbaycan arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine yönelik faaliyetler göstermiştir. 2004 yılında Özbekistan, Kırgızistan ve Türkiye'de yeni kuruluşlar oluşturulmuş ve sonraki dönemlerde bu tür kuruluşların faaliyet alanı genişletilmiştir (Qurbanov, Hüseyinov, ve Miraləm, 2006, s. 47).

2007 yılında gerçekleşen Azerbaycan-Türk Diaspora Kuruluşlarının Birinci Formu zamanı Türk kökenine sahip halklar arasında bağların korunmasının önemi ve Türk devletlerinin, özellikle de Azerbaycan ve Türkiye'ne bu bağların korunmasında önemli aktörler olduğu vurgulanmıştır (Babanlı, 2016, s. 57). 9 Mart 2007 tarihinde gerçekleşmiş Azerbaycan ve Türk diaspora Teşkilatları Başkanlarının I Formu zamanı "Azerbaycan ve Türk diaspora teşkilatlarının ortak eylem stratejisi" kabul edilmiştir (Babanlı, 2016, s. 162).

Tartışma ve Sonuç

Ragazzi 2014'te "A comparative analysis of diaspora policies" (Diaspora politikalarının karşılaştırmalı bir analizi) çalışmasında diaspora politikalarının çeşitli boyutlarını içeren bir sınıflandırma geliştirmiştir. Bu teoriye göre Ragazzi (2014) diaspora politikalarını sembolik, dini ve kültürel, sosyal ve ekonomik, bürokratik, vatandaşlık ve devlet olmak üzere 5 kategoride incelemektedir. Ragazzi (2014, s. 7-8) bir devleti bahsi geçen kategorileri uygulama tarzına göre sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırma sonucunda diaspora politikalarını uygulama şekline göre; diasporasına geniş haklar tanıyan devletten hiçbir hak tanımayan ve diasporasını denetlemeye çalışan devlete kadar farklı beş tip devlet modeli vardır. Örneğin Küba, Kuzey Kore ve İran gibi devletler diasporasını kontrol etmeye yönelik politikalar geliştirdiği için "kapalı devlet" (the closed state) olarak sınıflandırılırken Diasporasına en geniş haklarını tanıyan bu ülkelerin başında Meksika, Yunanistan, Rusya, Hindistan, Fas ve Etiyopya gibi ülkeler diasporasına en geniş hakkı tanımaktadır. Bu ülkeler ise "küresel ulus devlet" (global nation state) olarak sınıflandırılmıştır. Bu tip devletler diasporasını denetleyen okullar açmaktan ziyade diasporaya dil ve kültür anlamında olumlu katkılar sunan okul imkanları sunmaya çalışmaktadır.

Türkiye ve Azerbaycan'ın diasporalarına yönelik uyguladığı politikalara bakıldığında bu Türkiye'nin Ragazzi'nin sınıflandırmasında üçüncü tip devlet olan "küresel ulus devlet" (global-nation state) içerisinde değerlendirilebileceği söylenebilir. Türkiye'nin YTB vasıtasıyla yurt dışındaki vatandaşları olmak üzere yakınlık ve tarihsel diaspora olarak tanımlanan gruplara yönelik geliştirdiği kültürel, sosyal ve eğitim çalışmalarına buna örnek gösterilebilir. Aynı şekilde Azerbaycan da diasporaya yaklaşımı çerçevesinde küresel ulus devlet kategorisine dahil edilebilir. Gamlen'in (2006) bahsi geçen diaspora teorisine bakıldığında Türkiye ve Azerbaycan'ın diasporasına yönelik "kapasite geliştirme, hakları genişletmek ve karşılık almak" politikalarına sahip olduğu rahatlıkla söylenebilir. Her iki ülkenin de diasporaya yönelik bir kamu kurumu mevcuttur. Ancak Gamlen'in teorisinde bahsettiği sembolik ulus inşası bağlamında her iki ülkenin daha verimli politikalar geliştirebilecekleri söylenmelidir. Özellikle Türkiye ve Azerbaycan'ın diasporalarının birbiriyle etkileşimini arttırmaya yönelik Gamlen'in (2006) "sembolik ulus inşası" olarak sınıflandırdığı ve "Kapsayıcı söylem ve semboller; Kültürel tanıtım; Medya ve Halkla İlişkileri şekillendirme; Konferans ve kongreler" içeren politikalar her iki ülke tarafından gündeme gelmelidir.

Türkiye'nin diaspora politikalarına bakıldığında diasporayla ilgilenen bir kuruma sahip olması Gamlen'in (2006) çalışmasındaki "Kapasite Geliştirmek" başlığındaki politikaya dek düşmektedir. Yine bu başlık altında Türkiye'nin diasporasına yönelik "Sembolik Ulus İnşası" altında diasporaya yönelik söylem geliştirdiğini, konferanslar organize ettiğini, medya ve halkla ilişkiler çalışmaları anlamında da politikalar geliştirdiği görülmektedir. Örneğin YTB'nin Almanya'ya göçün 60. yılı nedeniyle gerçekleştirdiği faali-

yetler Gamlen'in (2006) "konferans ve kongreler" başlığına denk düşmektedir. Ancak YTB'nin Türk diasporasının sahip olduğu kültürel özellikleri başta Türkiye'deki kamuoyu olmak üzere tanıtmaya noktasında eksik kaldığı söylenebilmektedir. Benzer şekilde Gamlen'in (2006) "Karşılık Almak" politikalarında Türkiye'nin etkili olamadığı anlaşılmaktadır. Özellikle "Doğrudan Yatırım, Bilgi Transferi Programı, Lobi Oluşturmak" (Gamlen, 2006) gibi alanlarda Türkiye diasporasından faydalanmak istese de yeterli ölçüde karşılık alabilecek mekanizmalara sahip değildir.

YTB özellikle "yakınlık diasporası" olarak tanımladığı kardeş topluluklara -yukarıda bahsedildiği üzere- çeşitli politikalar geliştirmektedir. Azerbaycan özelinde ise eğitim ve kültür faaliyetleri kapsamında Kültürel Hareketlilik Projesi, Türkiye-Azerbaycan Diaspora Örgütlerinin Ortak Faaliyetleri Çevrim içi Toplantısı, Türkiye-Azerbaycan Gönül Elçileri, Diaspora İş Birliği gibi çalışmalar yürütmüştür. Buna ek olarak YTB, Türkiye Bursları kapsamında 2021 verilerine göre şimdiye değin 5961 Azerbaycan Cumhuriyeti öğrencisine burs vermiştir. Özellikle son yıllarda Türk Devletleri Teşkilatı çerçevesinde gerçekleştirilen *Türk Devletleri Teşkilatı Diaspora Formu* (28-30 Mart 2022), Türk Devletleri Teşkilatı iş birliği alanlarına eklenen "İnsan Kaynakları" başlığı kapsamında *1. İnsan Kaynakları Toplantısı* (27-28 Temmuz 2022) ve Türk Devletleri Teşkilatı'nın yayınladığı *2040 Türk Dünyası Vizyonu* gibi çalışmalar başta Türkiye-Azerbaycan olmak üzere Türk Devletleri Teşkilatı içerisinde yer alan üye devletleri arasında önemli bir ortak çalışma alanı yaratmış ve ortak bir iradenin, yönelimin ve bilincin oluşmasına yol açmıştır.

Azerbaycan'ın diaspora politikası için bir değerlendirme yapıldığında yurt dışında Azerbaycan dilinin öğretilmesi için faaliyet gösteren "Karabağ hafta sonu okulları", "Vətən uzaqda deyil" televizyon programı ve her 5 yılda bir düzenlenen "Dünya Azerbaycanlıları Kongresi", Gamlen'in (2006) yazısında değinilen "Kapasite Geliştirme" başlığı altındaki "Sembolik Ulus İnşası"na yönelik politikalarlardır. Bunun yanı sıra Diaspora Devlet Komitesinin varlığı, aynı başlık altındaki "Kurum İnşasına" yönelik politikaların olduğunu göstermektedir. Fakat "Hakları Genişletmek" başlığı altında bulunan "Siyasal Katılım" ve "Sivil ve Sosyal Haklar"ı içeren politikalar açısından Azerbaycan'ın diaspora politikası eksik kalmaktadır. Aynı şekilde son dönemlerde Azerbaycan'ının yurt dışındaki diasporaya yönelik faaliyetleri incelendiğinde Gamlen'in "Karşılık Almak" olarak bahsettiği politikaların da gündeme geldiği görülmektedir. Ancak genel olarak bakıldığında, bu tür politikalar için Azerbaycan'ın diaspora politikalarında yeterli altyapı henüz mevcut değildir.

2040 Türk Dünyası Vizyonu'nda diaspora ayrı bir başlık altında ele alınarak üye devletlerinin bu alanda iş birliği yapılması istenmektedir (*Türk Devletleri Teşkilatı [TDK], 2021, s. 16*). Diaspora toplulukların güçlendirilmesi ve kimliklerini korumak için geldikleri ülkeler ile aralarında köprüler kurulması ve Türk Dünyası ile ilgili konularda birlik içinde hareket edilmesi (*TDK, 2021, s. 6*); Türk diaspora topluluklarının ikamet ettik-

leri ülkelerin sosyal, politik, ekonomik ve kültürel yaşamına aktif katılımını, iştirakını ve entegrasyonunu sağlamak için ortak çabaların artırılması (TDK, 2021, s. 6); Kaynak ülkeleri diasporanın toplumsal hayata ve yatırımlara katılımı için stratejik bir çerçeve geliştirme (TDK, 2021, s. 16); Akademik diasporayı Türk Dünyasındaki yüksek öğretim ve bilim kurumlarına destek olmak için harekete geçirme ve dünya genelindeki diaspora akademisyenleri arasındaki bağları güçlendirme (TDK, 2021, s. 16); Türk diasporası topluluklarının, Türk Devletleri Teşkilatı'nın ilgili proje ve programlarına aktif katılımını sağlama (TDK, 2021, s. 16) gibi noktalar vizyonun diaspora konusunda ortaya koyduğu hususlardır.

Türkiye ve Azerbaycan ortak diaspora politikası geliştirmenin geniş bir çerçeveye sahip olmasıyla reel düzlemde karşılığı olmadığı iddiasıyla eleştiriye açılabilir. Bu eleştirilere Gamlen'in diaspora politika türleri kavramsallaştırmasında yer alan "kapasite geliştirme", "hakları genişletmek" ve "karşılık almak" politikaları ile aşmak mümkündür. Türkiye ve Azerbaycan özellikle diasporaya yönelik geliştirecekleri politikalarında ilk olarak kapasite geliştirmeyi içeren uygulamalar geliştirdikten sonra sırasıyla hakları genişletmek ve karşılık almayı içeren politikaları geliştirerek iki diasporanın belirli alanlarda ortak hareket etmesini etkileyebilecektir. Buradan hareketle Türkiye ve Azerbaycan diaspora politikasını geliştirirken, öncelikli olarak diaspora politikaların bir "tanımlama" (politics of identification) (Brubaker ve Kim, 2011) ile başladığının bilincinde olarak birbirlerinin diasporalarını tanımak, birbiriyle ilişkilerini geliştirmek ve iki ülkeye aidiyetleri konusunda bir bilinç oluşturmak durumundadır. Dolayısıyla Türkiye ve Azerbaycan'ın diaspora alanındaki kurumsal kapasitesi, iki ülkenin iş birliğine açık olması ve Türk Devletleri Teşkilatı'nın vizyonu iki ülkenin belirli alanlarda ortak diaspora politikası geliştirmesinin mümkün olabileceğini göstermektedir.

Sonuç olarak Gamlen'in (2006) diaspora politikaları kavramsallaştırmasından hareket eden bu çalışma ilk olarak tarihsel olarak Türkiye ve Azerbaycan'ın diaspora politikalarını ayrı ayrı ele almıştır. Ardından iki ülkenin birbirine dair ne tür diaspora politikaları uyguladıkları mercek altına alınmıştır. Buradan hareketle iki ülkenin ortak diaspora politikasını üretebilme kapasitesine sahip olduğunu iki ülkenin imzaladığı çeşitli metinlerde görmek mümkündür. Ortak bir diaspora politikası noktasında politika önerileri ise bir sonraki başlıkta ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Politika Önerileri

- Diaspora politikalarındaki en temel nokta diasporik grubun tanımlanmasıdır. YTB'nin diaspora tanımlanmasında Türkiye'nin vatandaş, tarihsel ve yakınlık olmak üzere üç tip diasporası vardır. Bu anlamda YTB'nin temel hedef kitlesi olan yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları maddesinin düzenlenmesi önerilmektedir. YTB'nin teşkilat ve görevleri hakkındaki 5978 sayılı kanunun ilk maddesi – "Yurt

dışında yaşayan vatandaşlarımız ilgili çalışmalar yapmak ve sorunlarına çözüm üretmek” ifadesi Türkiye’den yurt dışına göç etmiş, halen Türk vatandaşı olan, Mavi Kart sahipliği olan ve vatandaşlığı veya Mavi Kart sahipliği olmayıp Türkiye ile hukuki, kültürel, sosyal veya ekonomik bağları devam eden kişi ve grupları kapsayacak şekilde geliştirilebilir. Böylelikle Azerbaycan diasporası içerisinde kişiler de doğrudan YTB’nin çalışma alanlarına dahil edilebilecektir.

- Türk Devletleri Teşkilatı’na dahil olan devletlerin ortak bir diaspora günü belirleyerek ortak diaspora farkındalığı oluşturulabilir.
- Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı ile Diasporayla Çalışma Devlet Komitesi arasında doğrudan ve aracısız iletişim sağlanılabileceği bir kanalın kurulması önerilmektedir. Her iki kurumdan da birer çalışma grubu oluşturularak bu çalışma grubunun bir kanal oluşturması sağlanmalıdır. Böylelikle iki kurum geliştirdikleri diaspora politikalarında yakın ilişki içerisinde olacak ve ortak diaspora politikalarının geliştirilmesi yönünde politika üretebilecektir.
- Türkiye ve Azerbaycan’ın ortak diaspora politikalarını ve ortak diaspora bilincini özellikle genç diaspora üyeleri üzerinden gerçekleştirilebilir. Özellikle Erasmus, Erasmus+ ve ErasmusStaj gibi kültürel hareketlilik programlarına benzer şekilde farklı ülkelerde bulunan Türk ve Azerbaycan diaspora grupları bir araya gelebilir. Ayrıca bu diaspora gruplarının birbiriyle kaynaşması açısından kültürel hareketlilik programının yanında çeşitli kültürel, tarihi ve akademik etkinlikler de geliştirilebilir.
- Türk Devletleri Teşkilatının 2040 Vizyonu metninde; “Üye Devletler arasındaki diyalogu güçlendirmek amacıyla sivil toplum kuruluşlarının (STK’lar) ağ kurması ve ortak çalışması için ortam sağlama ve kendi ülkelerinin sosyo ekonomik ve siyasi kalkınmalarına aktif katılımlarını sağlama.” diye bir madde bulunmaktadır. Bu maddeden hareketle Türkiye ve Azerbaycan diasporasının bulunduğu ülkelerde ortak STK çalışmaları yapılabilir. Hatta bu STK’lar ortak çatı örgütü kurarak örgütlenebilirler. Bu çatı örgütüne daha sonra Türk Devletleri Teşkilatı’nda yer alan bütün ülkeler dahil edilebilir. Böylelikle diasporanın lobi gücü de artacaktır. Azerbaycan diasporasının güçlü olduğu yerlerde Türk diasporik gruplara alan tanınması ve destek olması, Türk diasporasının güçlü olduğu ülkelerde ise Azerbaycan diasporasına yer açmak, tecrübe paylaşmayı desteklemek gerekmektedir. Azerbaycan ve Türkiye bu tarz STK çalışmalarına katkı sunmalıdır. İsviçre’de faaliyet gösteren çatı örgütü olan İsviçre Türk Toplumu (ITT), Türk Devletleri Teşkilatı’na üye ülkelerden Azerbaycan STK’larını ITT üyeliğine dahil ederek birlikte çalışma kararı alması bahsedilen öneriye örnek olarak gösterilebilir. Bu örneklerin çoğaltılmasında Türkiye ve Azerbaycan’ın diaspora kurumları aktif olarak rol almalıdır.

Extended Abstract

The Turkic Council, now known as the Organization of Turkic States, is an international organization that aims to develop cooperation between Turkic States. The organization gained its new name at the November 2021 summit held in Istanbul. The summit's 2040 vision statement included declarations of cooperation based on common policies and activities in many fields. Goals such as "strengthening diaspora policies, common diaspora activities, and strategies for the participation of diasporas in social life in the source countries" were the topics emphasized in the 2040 vision. Turkey and Azerbaijan are some of the principal actors in the Organization of Turkish States and the kinds of policies they can develop jointly for their diasporas appear as important topics. This article aims to open a discussion covering these key topics in the field. Although there are various studies examining the diaspora policies in Turkey (Adamson, 2019; Aksel, 2014; Arkilic, 2016; Aydın, 2014; Mencutek and Başer, 2018; Öktem, 2014; Ünver, 2013) and Azerbaijan (Babanlı, 2016; Əliyev, 2005; Qurbanov, Hüseynov, and Miraləm, 2006; Romyansev, 2012; Uslu and Kocaman, 2013), there are not studies that examine the diaspora policies of these two countries and discuss common areas where diaspora policies can be developed. The emerging point of this article seeks to address the lack of studies in this area.

The aim of this article is to examine the diaspora policies developed for Turkey and Azerbaijan's diasporas with a historical perspective and to reveal the similarities and differences in the diaspora policies of these two states. At the same time, considering the similarities and differences, the possibility of common diaspora policies in Turkey and Azerbaijan is discussed. The study uses the qualitative method and examines collected data from official documents and reports, and analyzes public institutions' websites that contain Turkey and Azerbaijan's diaspora policies. The information obtained from the documents is quoted in various parts of the study with direct quotations. The data obtained is analyzed through Alan Gamlen's "*Diaspora Engagement Policies: What are they, and what kinds of states use them?*" (2006) article. Gamlen's conceptualization about diaspora policies is used to understand Turkey's and Azerbaijan's diaspora policies. In this conceptualization, Gamlen (2006) examines diaspora policies under three headings: "Capacity Building, Extending Rights and Extracting Obligations". In this sense, starting from the Organization of Turkish States' 2040 vision, the relationship between Turkey and Azerbaijan, described as "two states, one nation," is discussed within the framework of the two states' diaspora policies, and the kinds of partnerships possible in the real world.

In the 2040 Turkish World Vision, the diaspora is discussed under a separate heading, and it is requested that the member states (should) cooperate in this field (Turkish Sstates Organization [TDK], 2021, p. 16). Some of the goals of this vision are to strengthen diaspora communities and to protect their identities, to build bridges with the countries

they come from, and to act in unity on issues related to the Turkic World (TDK, 2021, p. 6). Another goal is increasing joint efforts to ensure the active participation and integration of Turkish diaspora communities in the social, political, economic and cultural life of their countries of residence (TDK, 2021, p. 6). The vision seeks to help in developing a strategic framework for the participation of the source countries diaspora in social life and investments (TDK, 2021, p. 16) and in mobilizing the academic diaspora to support higher education and scientific institutions in the Turkic World and strengthening the ties between diaspora academics around the world (TDK, 2021, p. 16). Ensuring the active participation of Turkish diaspora communities in the relevant projects and programs of the Organization of Turkish States (TDK, 2021, p. 16) is another point the vision reveals about diaspora.

The claim that developing a common diaspora policy has a wide framework and has no real equivalent leaves Turkey and Azerbaijan open to criticism. It is possible to overcome this criticism with the policies of “capacity building”, “extending rights” and “extracting obligations” in Gamlen’s conceptualization of diaspora policy types. Turkey and Azerbaijan are able to influence the joint action of the two diasporas in certain areas by developing policies that include expanding rights and receiving reciprocity, after first developing practices that include capacity building in their policies towards the diaspora. From this point of view, while developing diaspora policy, Turkey and Azerbaijan must recognize each other’s diaspora communities, develop their relations with each other, and create an awareness about their belonging to the two countries, because diaspora policies begin with a “politics of identification” (Brubaker and Kim, 2011). The institutional capacity of Turkey and Azerbaijan in the field of diaspora, the openness of the two countries to cooperation, and the vision of the Organization of Turkish States show that it is possible for the two countries to develop a common diaspora policy in certain areas.

Orcid

M. Mustafa İyî <https://orcid.org/0000-0003-3152-0757>

Aisha Umarova <https://orcid.org/0000-0003-3286-0104>

Kaynakça

- Abadan, N. (1964). *Batı Almanya'daki Türk İşçileri ve Sorunları*. Ankara: DPT.
- Abadan-Unat, N. (2017). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. (3. Baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Abadan-Unat, N., Keleş, R., Pennix, R., Renselaar, H.V., Velzen, L.V. ve Yenisey, L. (1976). *Göç ve Gelişme*. Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi.
- Adamson, F. B. (2016, Kasım). The Growing Importance of Diaspora Politics. *CURRENT HISTORY*, 291-297.
- Adamson, F. B. (2019). Sending States and the Making of Intra-Diasporic Politics: Turkey and Its Diaspora(s).

- International Migration Review, 53 (1), 210-236. doi.org/10.1177/0197918318767665
- Adıgüzel, Y. (2011). *Almanya'daki Türk Kuruluşlar*. Şehir Yayınları.
- Akgün, B., & Çelik, M. (2015). Türk Diasporası. M. BIYIKLI (Ed.) içinde, *TÜRK DIŞ POLİTİKASI* (2 b., Cilt I, s. 285-325). Bilimevi Basın Yayın Ltd. Şti.
- Aksel, D.B. (2014). Kins, Distant Workers, Diasporas: Constructing Turkey's Transnational Members Abroad, *Turkish Studies*, 15 (2), 195-219, DOI:10.1080/14683849.2014.926233
- Anaz, N. ve Köse, M. (2020). *Diaspora Seçim Coğrafyası Anavatan'da Türk Diasporasının Siyasal Katılım Serencamı*. Gav Perspektif Yayınları.
- Arkilic, Z. A. (2016). *Between the Homeland and Host States: Turkey's Diaspora Policies and Immigrant Political Participation in France and Germany*. The University of Texas at Austin, The Faculty of the Graduate School. Austin: Texas ScholarWorks.
- Arkilic, A. (2020). Empowering a fragmented diaspora: Turkish immigrant organizations' perceptions of and responses to Turkey's diaspora engagement policy, *Mediterranean Politics*, DOI: 10.1080/13629395.2020.1822058
- Aydın, S. ve Østergaard-Nielsen, E. (2020). Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Turkish Citizens Abroad. *Migration and Social Protection in Europe and Beyond (Volume 3)* içinde (401-418). IMISCOE Research Series. DOI: 10.1007/978-3-030-51237-8_25
- Aydın, Y. (2014). The New Turkish Diaspora Policy Its Aims, Their Limits and the Challenges for Associations of People of Turkish Origin and Decision-makers in Germany. SWP Research Paper, 10/2014. Stftung Wissenschaft und Politik -SWP- Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit. Erişim Adresi: https://www.swp-berlin.org/publications/products/research_papers/2014_RP10_adn.pdf
- AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DİASPORLA İŞ ÜZRƏ DÖVLƏT KOMİTƏSİ. (tarih yok). Haziran 2, 2022 tarihinde [www.diaspor.gov.az](http://diaspor.gov.az): <http://diaspor.gov.az/> adresinden alındı
- Babanlı, Y. (2016). *AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ XARİCİ SİYASƏTİ VƏ DİASPOR FƏALİYYƏTİ (1991-2011)*. Bakü, Azərbaycan: "Elm və təhsil" nəşriyyatı.
- Berns-McGown, R. (2008). Redefining "Diaspora": The Challenge of Connection and Inclusion. *International Journal*, 63, (1). 3-20.
- Brah, A. (1996). *Cartographies of Diaspora: Contesting Identities*. Routledge.
- Brubaker, R. ve Kim, J. (2011). Transborder membership politics in Germany and Korea. *European Journal of Sociology*, 52 (1), 21–75
- Caldarini, C. (2020). Diaspora Policies, Consular Services and Social Protection for Italian Citizens Abroad. J.-M. Lafleur, & D. Vintila (Dü) içinde, *Migration and Social Protection in Europe and Beyond (Volume 2)* (1 b., s. 273-288). Springer, Cham.
- Clifford, J. (1994). "Diasporas." *Cultural Anthropology*, 9 (3): 302–338.
- Cohen, R. (2019). Küresel Diasporalar. Koyu Siyah Yayıncılık.
- Constant, A. F., & Zimmermann, K. F. (2016). Diaspora economics: new perspectives. *International Journal of Manpower*, 37(7), 1110-1135.
- Dufoix, S. (2011). *Diasporalar*. İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yay
- Əliyev, Z. (2005). *Dünya Diasporları*. Bakü, Azərbaycan: "Qismət" mətbəəsi.
- Fransen, S., & Siegel, M. (2011). *The Development of Diaspora Engagement Policies in Burundi and Rwanda*. Maastricht Economic and social Research institute on Innovation and Technology (UNU-MERIT) ; Maastricht Graduate School of Governance (MGSoG).
- Gamlen, A. (2008). *Why Engage Diasporas?*. University of Oxford. ESRC Centre on Migration, Policy

and Society .

- Gamlen, A. (2006). Diaspora Engagement Policies: What Are They, and What Kinds of States Use Them? In Working Paper 06-32, University of Oxford.
- Gamlen, A. (2013). Creating and destroying diaspora strategies: New Zealand's emigration policies re-examined. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 238-253.
- Gamlen, A., Cummings, M., Vaaler, P. M. ve Rossouw, L. (2013). Explaining the rise of diaspora institutions. The IMI Working Papers Series 78. Oxford: International Migration Institute, University of Oxford. 28 Nisan 2020 tarihinde, <http://www.migration.ox.ac.uk/odp/pdfs/WP78%20Explaining%20the%20Rise%20of%20Diaspora%20Institutions.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Gazsó, D. (2017). Diaspora Policies in Theory and Practice. *Hungarian Journal of Minority Studies*, 1, 65-87.
- Grossman, J. (2019). Toward a definition of diaspora, *Ethnic and Racial Studies*, 42:8, 1263-1282, DOI: 10.1080/01419870.2018.1550261
- İçduygu, A. ve Aksel, D.B. (2013). Turkish Migration Policies: A Critical Historical Retrospective. *Perceptions* XVIII, 3, 167-190.
- Köse, M. (2021). Boundaries of the Turkish Diaspora . *Turkish Journal of Diaspora Studies* , 1 (1) , 64-79 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tjds/issue/60932/878411>
- Liu, H., & Dongen, E. v. (2016). China's Diaspora Policies as a New Mode of Transnational Governance. *Journal of Contemporary China*, 25(102), 805-821.
- Lock, I., Seele, P., & Heath, R. L. (2016). Where grass has no roots: The concept of 'shared strategic communication' as an answer to unethical astroturf lobbying. *International Journal of Strategic Communication*, 10(2), 87-100.
- Mahieu, R. (2015). Feeding the Ties to "Home": Diaspora Policies for the Next Generations. *International Migration*, 53(2), 397-408.
- Mencutek, Z. S., & Baser, B. (2018). Mobilizing diasporas: Insights from Turkey's attempts to reach Turkish citizens abroad. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 20(1), 86-105.
- Mügge, L. (2011). Managing Transnationalism: Continuity and Change in Turkish State Policy. *International Migration*, 50 (1), 20-38. doi:10.1111/j.1468-2435.2010.00666.x.
- Ostergaard-Nielsen, E. (2003). Turkey and the 'Euro Turks': Overseas Nationals as an Ambiguous Asset. *International Migration and Sending Countries* içinde (77-98). E. Ostergaard-Nielsen (Ed.), Palgrave Macmillan.
- Ostergaard-Nielsen, E. (2016). Sending Country Policies. *Integration Processes and Policies in Europe* içinde (147-165). B. Garcés-Mascareñas, R. Penninx (Ed.), IMISCOE Research Series, Doi.10.1007/978-3-319-21674-4_9.
- Öktem, K. (2014). *Turkey's New Diaspora Policy: The Challenge of Inclusivity, Outreach and Capacity*. Istanbul Policy Center, Sabanci University.
- Pedroza, L., & Palop-García, P. (2017). Diaspora policies in comparison: An application of the Emigrant Policies Index (EMIX) for the Latin American and Caribbean region. *Political Geography*, 60, 165-178.
- Qurbanov, N., Hüseyinov, R., & Miraləm, E. (Dü). (2006). Azərbaycan diasporu: böyük yolun başlanğıcı. Bakü, Azərbaycan: "Çaşıoğlu" nəşriyyatı.
- Ragazzi, F. (2014). A comparative analysis of diaspora policies. *Political Geography*, 41, 74-89.
- Rist, R.C. (1978). *Guestworkers in Germany: The Prospect for Pluralism*. Praeger.

- Rumyansev, S. (2012). *Diaspora-Building in Post-Soviet Azerbaijan*. European University Institute.
- Sağlam, E. (2019). *TÜRKİYELİ GÖÇMENLERİN GÖZÜNDEN TÜRK DİASPORA POLİTİKASI: TOPLUMSAL SORUNLAR VE BEKLENTİLER - AVUSTURYA ÖRNEŞİ*. PhD Thesis, ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ , SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, Ankara.
- Sağlam, E. (2020). Diaspora Politikalarına Yönelik Çağdaş Kuramsal Yaklaşımlar ve Türk Diaspora Politikası, Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 16 (27), Doi.10.26466/opus.747426
- Sheffer, G. (2003). *Diaspora Politics At Home Abroad*. Cambridge University Press.
- Soltész, B. L. (2016). *Migration and Diaspora Policies for Development in Latin America* . PhD Thesis , Corvinus University of Budapest, Doctoral School of International Relations , Budapest.
- Şen, F. (1991). *Almanya'daki Türkiye*. Evrim Basım Yayım Dağıtım.
- T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Yurtdışı Türkler ve Akraba topluluklar Başkanlığı (YTB). (tarih yok). Mayıs 7, 2022 Erişim Adresi: <https://www.ytb.gov.tr/> adresinden alındı
- T.C. 2020 Kültür ve Turizm Bakanlığı Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı. (2020). *Faaliyet Raporu 2020*. Erişim Adresi: <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/planlar-ve-raporlar>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB). (2020a). *Sivil Toplum Destekleri* . <https://www.ytb.gov.tr/destekler-ve-burslar/sivil-toplum-destekleri>
- T.C. 2021 sp Kültür ve Turizm Bakanlığı Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB). (2021). *2019-2023 Stratejik Plan (Güncellenmiş Versiyon 2021)*. Erişim Adresi: <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/planlar-ve-raporlar>
- T.C. 2021 per Kültür ve Turizm Bakanlığı Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB). (2021). 2022 Yılı Performans Programı. Erişim Adresi: <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/planlar-ve-raporlar>
- T.C. 2022Kültür ve Turizm Bakanlığı Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB). (2022). *Faaliyet Raporu 2021*. Erişim Adresi: <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/planlar-ve-raporlar>
- Türk Devletleri Teşkilatı (TDK). (2021). *Türk Dünyası 2040 Vizyonu*. Erişim Adresi: https://www.turkkon.org.tr/haberler/turk-dunyasi-2040-vizyonu_2396
- Ulusoy, E. (2017). Diaspora Kavramı ve Türkiye'nin Diaspora Politikalarının Modern Teori Çerçevesinde Sosyo-Politik Bir Analizi. *İnsan & Toplum*, 7(1), 139-160 .
- Uslu, R., & Kocaman, S. (2013). THE ACTIVITIES OF THE AZERBAIJANI DIASPORA IN THE UNITED STATES OF AMERICA. (s. 46-50). Orlando: The West East Institute .
- Ünver, O.C. (2013). The Changing Diaspora Politics of Turkey. *Turkish Policy Quartely*, 12 (1). 181-189.
- Vezzoli, S., & Lacroix, T. (2010). *Building bonds for migration and development. Diaspora engagement policies of Ghana, India and Serbia*. International Migration Institute. Deutsche Gesellschaft für; Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH; Migration and Development Sector Project.
- Waterbury, M. A. (2009). *From Irredentism to Diaspora Politics: States and Transborder Ethnic Groups in Eastern Europe*. Ohio University, Department of Political Science. The Center for Global Studies at George Mason University.
- Yurtnaç, K. (2013). Başkan'dan. Üçüncü Yıl Biterken. *Artı 90 Dergisi*, 5.

Turkish Journal of Diaspora Studies

ISSN: 2717-7408 (Print) e-ISSN: 2757-9247 (Online)
Journal homepage: tjds.org.tr

Book Review

Aybike Kerpişçi

To cite this article: Aybike Kerpişçi (2022) [Review of the book, Kesitler: Üçüncü Kuşakla Konuşmalar, edited by M. Mustafa İy], Turkish Journal of Diaspora Studies, 2(2), 240-243, DOI: 10.52241/TJDS.2022.0049

To link to this article: <https://doi.org/10.52241/TJDS.2022.0049>

Submission Date: July 19, 2022 **Acceptance Date:** September 18, 2022

Article Type: Book Review

Licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).

Published online: 30 September 2022

Submit your article to this journal [↗](http://tjds.org.tr)

Full Terms & Conditions of access and use can be found at
tjds.org.tr

Book Review

M. Mustafa İyi (Ed.), **Kesitler: Üçüncü Kuşakla Konuşmalar**, GAV Perspektif Yayınları, 2021, pp. 410, 72 TL, ISBN: 978-605-73877-0-7

Aybike Kerpişçi

Department of Political Science and International Relations, Koç University, Istanbul, Türkiye

On the sixtieth anniversary of the labor migration from Turkey to Germany, social scientists must contemplate the position of the descendants of the guest-workers in contemporary German society as an exclusive social phenomenon. Germany has considered labor migrants to be temporary residents for a long time, therefore, avoiding enacting the legal framework to recognize their substantive membership rights in the polity. Until the amendments at the beginning of the 21st century, formal citizenship was largely inaccessible for labor migrants and their families due to the *jus sanguinis* (right of blood) principle. Historically, German citizenship was defined through an ethnic understanding of nationhood.

Although the members of the Turkish minority were able to access welfare benefits and a large span of civil and social rights, they have been deprived of political rights and permanent legal status in the country. Moreover, official incentives for immigrant integration were introduced relatively late. Integration has been interpreted as a unilateral process that mainly depends on the individual effort of the migrant subject. Adaptation to the German lead culture (*Leitkultur*) was set as the primary goal of integration, discouraging the preservation of the culture of origin. There was a fear of loss of identity (*Überfremdung*) because of cosmopolitanism.

Considering the historical background of Germany's immigration regimes, one can argue that there have been significant improvements concerning the scope of immigrant rights in the current context. Acknowledging itself to be a country of immigration (*Einwanderungsland*) evolved the responses to cultural differences and carried the definitions of insider and outsider beyond the legal boundaries. In this respect, *Kesitler: Üçüncü Kuşakla Konuşmalar* aims to reveal the inter-generational consequences of labor migration and the key features of the emerging Turkish diaspora through transnational perspectives.

The book consists of 60 interviews which are conducted with the third-generation grandchildren of Turkish labor migrants. The book begins with the introduction of the editor, M. Mustafa İyi. In this section, İyi explains the research's objectives and methodology. Diverting from the traditional bipolar division between segregation and assimilation,

Iyi traces the elements of post-migrant society, which is a pluralist and less state-centric definition of integration described by Langhoff and Foroutan (p.19). In this framework, multiple identities can be combined and altered. Therefore, the overall transformation of German polity, including non-migrants, is discussed in line with the transition of the migrant subject into a citizen.

Qualitative methodology is used in the study to reflect an interpretivist perception of the social phenomena. In-depth interviews are designed in a semi-structured form to allow the participants to express themselves comprehensively from the first-person point of view (p.25). Participants are asked to delineate their childhood memories, education, family relations, professional achievements, and expectations from German and Turkish societies. Experiences of discrimination, proficiency in the mother tongue, definitions/significance of religious and national identities, and attitudes regarding political participation are included in all interviews.

Almost all participants reside in Germany and plan to stay there until the end of their professional lives. They successfully adapt themselves to all segments of the public sphere in their host country, having a perfect command of the German language. All participants state that they completed at least a secondary degree in the German education system, and they practice a profession to maintain their living. Therefore, the third generation is fully integrated into the labor market, which has been crucial for German authorities.

Participants believe that they are inadequately represented in German politics despite the fact that there are politicians and deputies of Turkish origin (p.205). Some are involved in German politics through political party membership or casting their vote. The Turkish diaspora is considered weak in terms of influencing formal decision-making mechanisms in Germany at both the local and federal level. Fragmented political positions among individuals of Turkish origin and the Turkish government's unstable foreign policies are indicated as the major reasons for the representation gap. In addition, Germany set certain constitutional/systematic boundaries to avoid strengthening ethnic identities.

Kesitler: Üçüncü Kuşakla Konuşmalar shows that many of the descendants of Turkish guest workers are prone to sustain their ties with their homeland in the future. Their spiritual identities are predominantly shaped by the elements of Turkish culture, nationhood, and Islam (p.52). None of the participants define themselves as solely German. Accordingly, they did not transfer their identifying affection and value judgments to the host society. Improving Turkish language skills is still considered crucial (p.129). Assimilation is perceived negatively; however, participants believe it is inevitable for the fourth generation (p.200).

According to the interviews, members of the third generation gather under the roof of diaspora organizations and devote their free time there, networking with other Turkish

immigrants, praying, and educating children. These organizations consist of mosques, religious communities, and formal/informal branches of Turkish right-wing political parties.

Most of the interviews highlight subtle forms of discrimination. One of the most common is practiced through the administrative discretion of teachers. Accordingly, students of Turkish origin are systematically recommended to low-ranking schools, which are under their potential. Consequently, their access to higher education is prevented. Although this is justified by the weak German language skills of pupils, *Kesitler: Üçüncü Kuşakla Konuşmalar* proves that there is a significant pattern observed country-wide.

Many interviewees do not have close or intimate relationships with Germans because of cultural differences. Although in a respectful manner, many Germans criticize Islamic religious practices and emphasize/impose a secular lifestyle as a prerequisite of being a part of German society. Individuals of immigrant descent are highly encouraged to adopt the German way of living (p.66).

Earlier generations were harshly disciplined and traumatized in workplaces. Nevertheless, several interviews praise the implementation of the equality principle regarding the delivery of certain public services. Participants state that they are frequently asked where they are originally from and their political affiliations concerning Turkey (p.84). In this regard, many participants state that they have been insulted several times since their childhood. However, such unpleasant experiences could be well related to their lower-class identity and illiterate parents.

Approximately half of the participants support their long-distance right to vote in Turkey, as they see themselves as rightful members of Turkish society. The other half claim that they ethically do not have the right to affect the lives of residents of Turkey, hence, choose not to vote. Pejorative expressions such as “gurbetçi” and “Almancı” are disliked and denied. Worsening economic conditions in Turkey exacerbate the relationship between home and diaspora.

A more diverse sample of participants could improve the quality of the study, as it would demonstrate a broader spectrum of standpoints, identities, experiences, and lifestyles adopted by the third generation. Atheist, (Kurdish)-Alevi, LGBTQI+ members of the third generation would pursue different ways of membership in contemporary German society. Strikingly, none of the participants mentioned Atatürk and the republican values as a part of their national identity affiliated with Turkey. This could be a result of the low impact of the Turkish national education system on the Turkish-German community. Additionally, questions on intimate life and relationships could expand the perspectives. For example, many participants implied they got married in their 20s to Turkish partners.

Kesitler: Üçüncü Kuşakla Konuşmalar is a quality scientific study that is conducted

with a relatively large sample of participants from different educational and socio-cultural backgrounds. The target audience of the book could be social scientists, as well as people who are interested in the field. The research is a unique contribution to the literature as it shows that the third generation formed a distinct culture with unique elements incompatible with Turkish and German cultures alone. Also, regardless of their legal status, it is undeniable that members of the Turkish diaspora are an indispensable part of German society.

Orcid

Aybike Kerpişçi <https://orcid.org/0000-0001-5213-2257>

Turkish Journal of Diaspora Studies

ISSN: 2717-7408 (Print) e-ISSN: 2757-9247 (Online)
Journal homepage: tjds.org.tr

Book Review

Sümeýra Tahta

To cite this article: Sümeýra Tahta (2022) [Review of the book, What is a refugee?, William Maley], Turkish Journal of Diaspora Studies, 2(2), 244-246, DOI: 10.52241/TJDS.2022.0050

To link to this article: <https://doi.org/10.52241/TJDS.2022.0050>

Submission Date: August 12, 2022 **Acceptance Date:** September 19, 2022

Article Type: Book Review

Licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).

Published online: 30 September 2022

Submit your article to this journal [↗](http://tjds.org.tr)

Full Terms & Conditions of access and use can be found at
tjds.org.tr

Book Review

William Maley. **What is a refugee?** Oxford University Press, New York, 2016, pp. 253, \$34.08 (Paperback), ISBN 9780190652388

Sümeýra Tahta

Department of History, Hacettepe University, Ankara, Türkiye

“God gave him a visa” (p. 197).

Recently, with the activity of refugees and asylum-seekers in Europe, there has been a conceptual or terminological confusion, both in Europe and far beyond. While the lifeless body of Alan Kurdi, photographed beside a capsized boat, and the danger of the migration journey can be understood through news stories, in the 21st century, the term “asylum seeker” has become as common as “refugee”. The book titled, *What is a refugee?* written by William Maley, clearly explains in detail the concept of refugee and offers a guide to understanding migration.

The flow of refugees remains stable and their mobility is inevitable, and this is not only because of changes in host countries. Unless new ways of protecting refugees and asylum seekers are developed, addressing the conditions that lead to refugee mobility and the way decision makers deal with them, it will remain the same. To begin with, this book is divided into eight chapters. It starts with the introduction and explanations in the first chapter (p. 1). In the second chapter, the author discusses the definition of a refugee (p. 15), both in international law matters and in casual language. In addition, it includes discussions on whether decision-making mechanisms and states can accept individuals as refugees. Chapter three (p. 43) examines the history of exile, displacement, and relocation, noting the variety of inquiry about mass displacement. Chapter four (p. 75) examines the willingness to protect refugees state to state, with the tendency of variable conditions. Chapter five (p. 101) is about the dynamics and mobility of refugees. It also is differentiates a number of factors within the globalizing world. Chapter six (p. 127) explores how modern diplomacy is used as a tool by states. Chapter seven (p. 155) considers military intervention and the term “Responsibility to Protect-R2P.” It covers how military intervention provides a solution to the problem of refugees. The book is concluded with chapter eight (p. 181) that gives some clues about free movement and border control for refugees.

The author examines why diplomacy has failed, when refugees come to enter a state. States well-protected by borders have the tendency to close the source of refugee flows, coming from places often with fewer resources. The book mentions that the modern

notion of migrant protection responsibility in circulation is limited to crimes such as genocide, which are, but by no means always, the cause of refugee flows. While states such as England and France continue to change, not only protection but also migration policies regarding refugees, the activities of R2P in Libya are clarified. This is defended by the reluctance of China and Russia to allow the UN Security Council to intervene when it comes to Syria. In addition, the reasons and consequences of military intervention have made the situation worse, and including the emergence of more refugees from Iraq. This is explained with different illustrations.

In the Kurdi case mentioned above, it was determined that the efforts of the family to be resettled in Canada were not approached with a solution-oriented approach by the authorities. This situation reveals how states approach migration and their competence on the issue. As the author states, the Minister of Immigration lost the election in the 2015 Canadian elections (p. 6). From point of this view, the issue of migration comes into focus when elections are approaching and states implement different policies for migrants. According to Lee's push-pull theory, there are some push-pull factors that can be personal and relative in the destination country (Everett S. Lee, 1966, *A Theory of Migration*". *Demography* 3(1):47-57). The conditions in destination countries are vital factors for immigrants and the push-pull theory is quite complex when considered in the 21st century. One of the paradoxes of the term *refugee* is that a person might become a refugee without the state acknowledging them as such, despite the fact that the state system was crucial in the initial genesis of the refugee phenomenon (p. 9). It is generally recognized that people want a better life, and refugees who express such hope should not be rejected on this basis and there should be real solutions. According to the author, although states express commitment to the 1951 Geneva Convention, it is interpreted by states as rigidly and narrowly as possible in a practical context. The author indicates this as an illustration of the Australian policy after 1999. Australia stated that it would provide temporary protection visas to refugees found to have arrived by boat and examples have been multiple in this regard.

In addition, the understanding of the word refugee in other languages is used in different contexts from the word refugee in English. The word *réfugié* in French differs semantically in terms of mother tongue usage. On the contrary, the equivalents of the word refugee in Russian are *bezhenets* (masculine) and *bezhenka* (feminine) and these words mean "running" (p. 38). The confusion over the word refugee, both in ordinary language and etymologically, leads to deficiencies in the semantic interpretation of countries' policies, both in the past and today. The 1951 Geneva Convention topic is covered in the book and is taken into consideration when examining the problem's resolution. The convention lacks a humanitarian category and is based on the refugee camp phenomenon, which can serve as both a shelter and a means of incarceration and control. Additionally, the history of border and passport enforcement is not related to the Treaty

of Westphalia. Although borders are mentioned, the primary emphasis is on the essence of borders, rather than border control. The right to emigrate was guaranteed by the Treaty of Münster, a continuation of the *jus emigrandi* recognized Peace of Augsburg in 1555. (p. 78). The author considers that, for a border control system, a country must at least have a physical tracking system that regulates the movement of the population across its borders and also have a citizen documentation system. The modern passport emerged as a tool that facilitates the identification and inspection of citizens, so it is ultimately the product of the development of the modern bureaucratic state. According to Torpey, the passport “has emerged from the relatively immature international system that existed in the nineteenth century” (p. 79). The problem with refugees and immigrants is not only passports, on the contrary, it has to do with the breadth of visa implementation. Visa applications were used for Jewish refugees with passports in the 1930s. In a sense, it aims to prevent refugee mobility. It is observed that visa applications are increasing, even when there is regular immigration and since the 1930s, stricter rules have been increasing day by day.

To conclude, the ambiguity of the term refugee seems to have continued from the past and will continue into the future. This book aims to clarify the subject with practices and case studies from the past. The book states that refugees will need to be seriously sophisticated, in order to survive in a globalizing world, and they will not be easily deceived by state propaganda. It also points out that the information resources available to refugees increased with mobile phones. This is another striking technology advancement in the globalizing world, and it explains how refugees are controlled in the sense of digital practices. William Maley offers a guide to give the reader an idea of the refugee issue. The book covers the definition of refugee, both as a matter of international law and in philosophical and ordinary language discussions. It also briefly covers the procedures used by states to determine whether people should be considered refugees. Maley examines the history of exile and displacement, noting the diversity of experiences of both individuals and mass displacements. Describing individuals seeking asylum, reveals the anguish, separation, and displacement they endure on their dangerous journeys. The book discusses the dynamics of refugee crises in the globalizing world and presents a number of factors that differentiate twenty-first century movements. In addition, it explores how tools of modern diplomacy are used in the management of refugee flows. It defines what barriers must be overcome in order for diplomacy to be effective in meeting the needs of refugees. Finally, it highlights how border controls impose moral and material costs on societies and peoples in ways that are often overlooked or ignored.

Orcid

Sümeýra Tahta <https://orcid.org/0000-0001-5925-9891>